

Viestnik Hrvatskoga arkeologičkoga društva: godina III

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **1881**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:300:662121>

<https://doi.org/https://doi.org/10.52064/vamz>

Rights / Prava: [Public Domain Mark 1.0/Javno dobro](#). Autorsko pravo je isteklo.

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[AMZdepo - Repository of the Archaeological Museum in Zagreb](#)

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Prva otkrića iz kamenite dobe u Dalmaciji.

Kako je poznato, našlo se je sijaset predmeta iz kamenite dobe u svih stranah Evrope i izvan nje. U najstarija doba čovjek, još na najnižjem stanju obrazovanosti, poče najprije sjeći uz drvo i kamen, da si iz njega za svoje potrebe i obranu orudje pravi. Kasnije pako stavi se na to, da ga sve bolje udjela i ugladi. Po tom iztražitelji ove najstarije dobe čovječjega bića razdieliše kamenite spomenike na dvoje vrsti, naime na prosto izsječene (paleolitičke) i na ugladjene (neolitičke).

Predmeti paleolitički budu pako po nekvojih još dalje svakojako razdjeljeni, na pr. na temelju živinstva (faune). Slavni E. Lartet postavi tri doba za same prosto izsječene predmete, naime na doba medvjeda (*Ursus Spaeleus*), na doba Mammutha (*Elephas primigenius*) i na doba Rene (*Cervus tarandus*). Po È. Dupontu ona dva prva doba imala bi se spojiti u jedno. Ali u naprieda bi očevidno dokazano, da i ta dioba, kao što i druge od drugih predložene, bjaše bez temelja, te da u tom jedino i glavno mjerilo mora da budu same čovječje radnje, njegov obrt. Na ovom temelju dakle g. J. de Mortillet razdieli kamenita doba na pet razdoblja (*Classification des diverses périodes de l'âge de la pierre. Congrès intern. d'anthrop. et d'archéol. préhist. Compte Rendu de la 6. session, Bruxelles 1872. p. 432*), naime

I. Razdoblje *de Saint Archeul*, označeno samo velikimi kamenitim predmeti, oblika više ili manje bajama, s oboje strane usječenimi, te se rabili bez držka. Živine su: Hyppopotamus i Elephas antiquus. Čovjek na najnižjem stupnju obrazovanosti.

II. Razdoblje *de Moustiers*, označeno tim, što su predmeti, isto samo od kamena, usječeni jedino s jedne strane, s jednim rtom, i s usjeci većimi ili manjimi a sduženimi na jednom licu. Usjeci

služe i kao strgulje, kojih za sada nema. Živine su: Ursus spaeleus u velikom broju (Ours des Cavernes) i Rhinoceros. Stanje čovjeka dolikocefala još uvijek divlje.

III. Razdoblje *de Solutré*. Radnje Moustierske, sada s oboje strane, i sve jednako samo od kamena, prikazuju se sve više boljega posla. Usjeci naliču lišću od lovorike, te prave pravu strgulju. Živinstvo još je četračko. Počimaju se pomaljati kipotvorine ali samo u kamenu. Čovjek, brakicefal i mesaticefal, približuje se sadašnjemu naraštaju.

IV. Razdoblje *de la Madeleine*. Sa predmeti do sada jedino od kamena, sdružuju se oni od kosti, navlastito jelenski, u velikom broju. Kremenite plase služe za nožić, pilu, glodala i šila, te su u velikom broju, pošto su se rabile za kostene radnje. Od sada rezbarije i kipotvorine bolje su, te se i obrt liepo razvija. Četrčačke živine ponestaju, dočim se sob množi. Ovo je razdoblje veoma razpruženo, te se i u sbirkah obilno izkazuje.

V. Razdoblje *de Robenhausen* izvrstno označeno po kamenitih sjekirah liepo ugladjenih, po kremenitih truncih zubatih i sa stapkama, i tim što dolaze sada na vidik i posude.

Ova razdioba mogla bi biti za njekoja mjesta iz raznih okolnosti ne sasvim točna, najviše se ipak istini približuje, te je mal ne u obće primljena i rabljena. Po njoj nam je dakle označiti ono malo predmeta iz kamenite dobe, koji su se do danas u Dalmaciji iznašli.

U Dalmaciji jedva je nekoliko godina, da se što znade o kamenitoj dobi, a tako se mal ne može reći i za cijeli balkanski poluotok, komu ona pripada; dapače nije još ustanovljeno, kojega li je naroda bilo ono pučanstvo, koje je prvobitno na istom poluotoku stanovalo, te dosliedno kojemu li narodu imaju se pripisati predmeti iz kamenite dobe, koji se po njem već sada svuda, neizuzam ni Grčke, obilno pomaljaju. *Die Urzeit der Balkanhalbinsel*, veli sadašnji najoštrij i izpitatelj predhist. naroda Dr. Fligier, *ist, wie noch vor Kurzem des südwestlichen Europas und Deutschlands, in ein höchst tiefes Dunkel gehüllt. Das Resultat so vieler emsiger Forschungen in den zuletzt genannten Ländern ist insofern ein sicheres zu nennen, als man schon jetzt mit Bestimmtheit behaupten kann, dass dort in uralter vorhistorischer Zeit Völker nichtarischen Ursprungs gewohnt haben. (Zur prähist. Ethnologie der Balkanhalbinsel. Mittheil. der anthrop. Gesellschaft in Wien 1876 Nr. 8)*. Primjetnuvši nadalje: „es scheint, dass es die Iberer gewesen sind, die in neolithischer Zeit das südwest-

liche Europa zuerst bevölkert haben¹, und da ihre Spuren in Italien und auf der Insel Sicilien entdeckt worden sind, so wird es sehr wahrscheinlich, dass sie auch einstmal im Osten des jonischen Meeres gewohnt haben; zaključuje napokon ipak, da su po njegovu mišljenju Iliri i Traki, „welche nachweisbar die Urbevölkerung der genannten Halbinsel gebildet haben.“

Glede Dalmacije, čini mi se, ako se nevaram, da sam ja prvi pozornost svratio na ovu struku domaće učenosti, pošto mi nije poznato, da je tko drugi prije mene ondje na to niti pomislio. U mom »Popisu predmeta iz predhist. dobe u nar. zem. muzeju u Zagrebu«, koj je sa četiri table na svietlo izašao početkom god. 1876. u Zagrebu kao namjenjen predhist. međunarodnomu sastanku u Pešti, imao sam prilike na str. 3 opisati pod naslovom *Klinovi, dljeta (Meissel)* i jedan predhist. **klin** iz kamenite dobe našast u Dalmaciji, od mene nabavljen još god. 1869. za ovaj nar. muzej Zagrebački skupa sa sbirkom pokojnoga V. Solitro u Spljetu, naime ovako: „*Iz nephrita², liepo ugladjen, skoro trokutun. Dug najviše 0,4; u bridu širok 0,3¹/₄. Teži 22,98 gr., gdje sam i njegovu sliku*

¹ Jamačno skupa sa Liguri, pošto isti spisatelj u svojoj razsudbi djela g. H. D' Harbois de Jubainville pod naslovom „*Les premiers Habitans de l' Europe*“ (Paris 1877) piše izrično: „so viel steht heute fest, dass die Ligurer gleich den Iberern der vorarischen Bevölkerung Europa angehören (Mittheil. 1878 p. 260).

² Daimour i Fischer izdali su u *Revue Archéologique* (VII. 1878 p. 12. sqq.) razpravu pod naslovom: *Notice sur la distribution Géographique des Haches et autres objets préhistoriques en Jade Néphrite et en Jadéite*, u kojoj pišu, kako se do sada mislilo, da je u staro doba bilo ruda od nephrita i jadeita i u Evropi, ali da su vremenom izcrpljene ili uslied naravnih pometnja izčeznule, dočim ih pravo nije nikada ovdje bilo. Po njih jedina ruda nephrita nalazi se u Batugolu kod Irkutska u Sibiriji, a jadeita u jugozapadnoj državi Yunnan u Kini i u Thibetu (V. *Corresp.-Blatt d. deutsch. anthrop. Gesellschaft* 1879 nr. 3). Predhist. predmeti iz tih ruda nalaze se počam od srednje Azije te postupno napred prama zapadu, kako su narodi srednjom i južnom Evropom sve dalje k zapadu koračali. U sjevero-istočnih krajevih evropskih nije jim se do danas u trag ušlo. U pogl. I. ona dva označuju mjesta, gdje se nephrit do sada odkrio, a tih je veoma malo (izviestno samo u pet); u pogl. II. bilježe mjesta, gdje se je jadeit pomolio, a tih je razmjerno dosta, u Austriji tri: u Ljubljani, u Roveredu i u Spljetu. Glede Spljeta misli se na ovaj komad našeg nar. muzeja. Vidi dalje o tom predmetu razpravu istoga gosp. prof. Dra. H. Fischera (*Freiburg in Baden*) pod naslovom: *Ueber Verbreitung der Steinbeile aus Nephrit, Jadeit und Chloromelanit, besonders in Europa* (*Correspondenz-Blatt* l. c.).

naveo.¹ **V. Tab. br. I.** Napomenuo sam tada (l. c. str. 5 br. 3) i jednu oblučastu stieniu za raduje (*Ovale Arbeitssteine, Tilhuggersteens*), koju sam našao bio blizu Starog Grada na hvarskom otoku.

Ove iste godine gosp. prof. Dr. Ivan Woldřich proputova Dalmacijom, i svoja opažanja izda namah u *Mittheilungen der Anthropolog. Gesellschaft in Wien* (Band VI. 1876 p. 45) pod naslovom: „*Urgeschichtliche Notizen aus Dalmatien*“. Tu kaže, da je dao kopati u spilji iznad izvora Cetine blizu Vrlike, i da je našao medju hrbinami slabo pečenih posuda na dubljini od 7 nogu jedan **kremeniti trunc** (Feuersteinsplitter), 48 mm. dug. Mal ne sve, što je on na svom putovanju tada vidio predhistoričkoga u naših muzejih i sbirkah te sam u svojih pokusih iznašao, sve se na ovo malo ograničuje. Najviše mu u oči udarila seljačka kola izključivo iz lesa sastavljena, u kojih nadje odsjev prastaroga načina. I ovo nastojanje veoma pohvalno tudjinca za naše stvari povede me, da vidim, nebi li se možda našlo štogod iz kamenite dobe i na dalmatinskih otocih³. Na hvarskom otoku, sat daleko od Starog Grada, stoji ogromna špilja iznad sela sv. Nedjelje, otvorom prama podnevu. Kolovoza 1877. iztražih ju mal ne svu do mogućee dubljine, ali uspjeh nena-

¹ Na moju molbu opisa ga prof. Dr. Pilar ovako: „Hat die Form eines gleichseitigen Dreieckes und ist ganz polirt. Länge 38. Mm. Breite 32 Mm., grösste Dicke 12'8 Mm. — Ist dicht. Bruch splitrig. Fast quarzhart. Wiegt (mit einer Bornhardt'schen Wagge gewogen, die gut $\frac{1}{2}$ Mgr. angibt) 22 gramm 9611. In distillirtem Wasser bei gew. Zimmer-temperatur (17—18° C.) 15 gr. 8977. Spec. Gew. $\frac{22.9611}{70634} = 3.25$. Farbe mehr olivengrün mit kleinen gelblichgrünen Pünktchen untersprengt. Kanten durchscheinend. Fettig anzufühlen. Dürfte in der That ein Nephrit sein, obwohl das spec. Gew. etwas grösser ist als gewöhnlich und zu jenem des Saussurit (Jades) hinneigt.“

² Albert Fortis u svom „*Viaggio in Dalmazia*“ (*Venezia 1774. II. 65*) pripovieda, da je i on iztražio ove pećine na Cetinjskom izvoru, te o njih veli: „*Alcune di esse ad onta della loro asprezza ed oscurità furono in altri tempi frequentate da uomini selvaggi, e forse anco feroci al paro degli orsi, e vi si vedono tuttora de' vestiggi di muro fabricatovi rozamente per vieppiù renderne forte et angusto l'ingresso*“.

³ Znao sam već, navlastito iz *Bullettino di Paletnologia Italiana*, da se je silu predmeta našlo svuda po otocih ležećih uz italijanske obale, kao na primjer na Korsiki, Sardiniji, Pianosi, Elbi, Kapru, Siciliji i t. d. dapače bilo mi je dobro poznato, da se na našem ostrovu Pelagosi, koj leži 72 kilom. daleko od Visa a 55,5 od obale italijanske, izkopalo na pol metra dubljine u mulju kameni nasutu i u pećinah nekoliko nožica i striela

plati truda. Osim samo živinskih kosti uz površje ležećih te novijeg vremena, i nešto raznih hrbina od zlo pečenih posuda iz mulja povadjenih na metar dubljine, koje bi zasjećati mogle u veliku starinu, drugoga nenadjoh. Godinu kašnje listopada stavih se, da prokopam ogromnu starodavnu mogilu iznad pomenutoga Staroga Grada, nazvanu Purčin-Kuk, o kojoj se u narodu već priča, da je tu neizmerno blago zakopano (kočka sa 12 pilića od zlata i t. d.), i koja mi se činila po svom obliku najprikladnija za najstarija doba; ali nastavše zlo vrijeme već u početku radnje zaprieći onda, da ju nastavim. Za te predradnje nadjoh ipak očistih biljega njene najveće starosti, kao što su *hrbine* prostom rukom sastavljenih *posuda*, jedno kamenito *korito*, dva odlomka *žrna* i t. d. Sljedeće godine došav na kratko u Stari Grad, dodje mi Luka Sansović seljak iz Dola, koga sam godinu prije rabio bio u okapanju Purčin-Kuka, te mi izruči dva kremenita nožića malo prije od njega našasta na blizu one mogile metar duboko na zdravom tlu, a malo zatim još jedan. Ovo otkriće bi namah javljeno časopisu u Spljetu „*Bullettino*

kamenitih, te i jedna od ovih zadnjih zabodena u rebro čovječje okostnice, i jedan iz granita oblasti komad, valjda za trvenje rabljen. O tom izviesti najprije Prof. Stosić, koj prvi razvidi i prouči onaj ostrov g. 1875., zatim Stache (*Geolog. Notizen über die Insel Pelagosa. — Verhandlungen der k. k. geolog. Reichsanstalt. Wien 1876*), a napokon Dr. Karlo de Marchesetti, ravnatelj grads. prirodoslovnoga muzeja u Trstu, u svom sastavku: „*Descrizione dell' isola di Pelagosa (Bollettino delle scienze naturali, Anno III. n. 3. Trieste 1877. V. Bollettino di Paletnologia Italiana 1877 p. 20.197)*“. I slavno poznati englezki konsul u Trstu F. Richard Burton u svojoj razpravi „*Scoperte antropologiche in Ossero (Archeografo Triestino. Trieste 1877)*“ pripovieda, da je našao u sbirki g. nadpopa Ivana Bolmarčića u Osoru medju drugimi veoma znamenitim predmeti iz rimske dobe i predmeta predhistoričkih, medju kojimi se iztiču „*uno scalpello di pietra, molte stoviglie, anche di fattura primitiva, e gran copia di fusaiuole, in fine una spada di bronzo (o rame), se pure un tal nome potrà darsi ad un arma, la cui lama non è lunga che 28 millimetri, mentre che la lunghezza dell' impugnatura è di 14 millimetri. Il taglio della medesima è formato dal concavo della curva (Bollettino di Paletnologia Italiana 1877. p. 197)*“. Bolmarčićevu sbirku pohodio je god. 1879. gosp. prof. O. Benndorf i opisao u „*Archaeol.-Epigr. Mittheilungen aus Oesterreich 1880*“. O predhist. predmetih, koje je tu vidio, kaže samo ovo (str. 76): „*Das Meiste war, so viel ich sehen konnte, römisch, Anderes barbarisch oder prähistorisch, manche Gegenständen interessirten durch eine eigenthümliche Mischung von römischen und barbarischen Elementen, welche allein durch Aufnahme von Zeichnungen genügend verdeutlicht werden könnte.*“

di archeologia e storia Dalmata“¹. Ta tri komada, sada u mojoj sbirki u Starom Gradu, jesu:

a) **Nožić**, s jedne strane posvema ravan, dočim s druge prikazuje tri ravna lica, koja se s jednoga do drugoga kraja pružaju. S jedne strane svršuje oblasto a s druge šiljasto. Duž cieli jedan brid jako je zaoštren, dočim na drugom bridu samo je zaoštrena donja polovica. Ovdje mu i najveća širina, naime 18 mm., dočim je dug 116 mm. Teži 7·57 gram. **V. Tab. br. 2.**

b) **Nožić** isto kao prednji s jedne strane posvema ravan, dočim s druge ima na isti način priredjena četiri lica. Nije podpun, jer mu vršak manjka. Zaoštrene su mu jako obe strane. Dug je ovako 108 mm., a širok 18 mm. Teži ovako 11·93 gram. **V. Tab. br. 3.**

c) **Nožić**, isto kao prednji s jedne strane posvema ravan, dočim po isti način priredjena pokazuje na drugoj tri lica. Pri jednom kraju je sa strane usječen, kao da mu ono malo do kraja za ručicu služilo. Bio je s oboje strane dobro zaoštren, no sada bridu su valjda porabom iztrveni, te se prikazuju ponješto kao pilasti. I ovomu komadu vršak fali. Ovako je dug 55 mm., a širok najviše 13 mm. Teži ovako 4·5 gram. **V. Tab. br. 4.**

Dva ili tri kremenita **nožića** gori opisane vrsti, po pripoviesti gosp. prof. Fr. Bulića škol. kot. nadzornika u Zadru (*Narodni List 1880. br. 83*), našasta onomlane kod sela Ugljana na otoku istoga imena blizu Zadra, bila su prikazana u dar O. Bonaventuri Sokoliću čuvaru ondješnjega manastira Franjevac, a ovaj ih darova nekome, koj jih u Italiju odnese „dove forse, veli Bulić, *si perdetto il ricordo della loro provenienza, come pur troppo succede delle nostre antichità*“. A tim i predmeti gube, što je glavnije, i što jim cieniu diže.

Na istom otoku Ugljanu, u mjestu nazvanu Kukuljica, bilo je nadjeno još više nožića iz kremen, no ovi prodjoše srećno u ruke vrloga rodoljuba g. Krsta Medovića posjednika u Zadru, koj pako vedušu darova pomenutomu gosp. prof. Fr. Buliću osam komada.

¹ Rujna 1879. br. 9: „Ci scrivono da Città Vecchia. Giorni sono, l' egregio prof. S. Ljubić venne in possesso di due bei cortellini di scilice dell' epoca della pietra levigata, trovati a un metro di profondità, sotto un macigno, sul nostro leggendario Purčin-Kuk. Sono ben conservati, ben aguzzi, lunghi oltre 10 centimetri, ed uno ha la forma di stile, a base di 15 millimetri, ed a punta acuminata. Scoperta questa, relativamente importante, perchè la prima su questa isola, e che promette messi migliori“.

Gosp. Bulić pako, rodoljub komu jedva para, dva od tih komada pokloni našem nar. arkel. muzeju, dva c. kr. arkeol. muzeju u Spljetu, dva dvorskomu kabinetu starina u Beču, jedan c. kr. Zadarskomu muzeju, a jedan napokon pridrža za svoju sukromnu sbirku. Evo jih:

a) **Nožić** s jedne strane posvema ravan, a na drugoj sa tri lica kao gori. S jednog kraja svršuje oblasto, s drugog pako odsječen je, ali se čini, da se nije s ove strane šiljasto dokončavao, pošto ovamo slazi sve tanje istom širinom a malo mu fali do konca. Oba su brida veoma zaoštrena. Dug je ovako 125 mm. a širok najviše 23. mm. Teži 13,59 gram. **V. Tab. br. 5.** U narod. arkeol. muzeju u Zagrebu.

b) **Nožić** s jedne strane posvema ravan, a na drugoj sa dva lica tako da mu se prosjek prikazuje na trokut takmokrak. Nezna se, jeda li se je šiljasto dokončavao, pošto je na jednom kraju odsječen a na drugom oblast. Bridi su jako zaoštreni. Dug je ovako 100mm. a širok 17 mm. Teži 14.78 gram. **V. Tab. br. 6. a. b.** U nar. ark. muzeju u Zagrebu.

c d) **Dva nožića**, na jednom kraju oblata a na drugom odsječena, oba sa 4 lica; jedan je dug 172 mm., širok 29 mm., a težak 43,0 gr., a to je najveći od svih osam, **V. Tab. br. 7.**; drugi je pako dug 111 mm., širok 17 mm., a teži 10,20 gr. **V. Tab. br. 8.** Oba sada u c. kr. arkeol. muzeju u Spljetu.

e f) **Dva nožića**, s jednog kraja oblasto a s drugoga odsječeno dokončajuća, sa 4 lica; jedan dug 100 mm., širok 15 mm., a težak 10,50 gr. **V. Tab. br. 9.**; drugi pako dug 94 mm., širok 15 mm., a težak 6,60 gr. **V. Tab. br. 10.** Oba sada u dvor. kabinetu starina u Beču.

g) **Nožić** isto kao prednji, s jednog kraja oblast s drugog odsječen, sa 4 lica; dug je 102 mm., širok 15 mm., a težak 7,30 gr., **V. Tab. br. 11.** Sada u c. kr. muzeju pri gimnaziji u Zadru.

h) **Nožić** isto kao prednji, dug je 119 mm., širok 15 mm., a težak 12,15 gr. **V. Tab. br. 12.** Sada u sbirki g. prof. Bulića u Zadru.

Jedna **sjekirica**, možda iz nephrita, bje našasta g. 1878. u Potravlju blizu Sinja, a sada se darom gosp. gim. rav. Ant. Matasa nalazi u c. kr. archeolog. muzeju u Spljetu. Trokutnoga je načina i veoma liepo ugladjena. Duga je 100 mm., široka na bridu 50 mm., a na protivnom kutu 2 mm. (V. Bullettino di Arch. e St. Dalm. 1878 str. 144).

Jedan **kladivac** iz smijevca ili diorite stoji u prirodoslovnoj sbirki c. kr. gimnazije u Zadru, a nezna se, odkud je iz Dalmacije ondje došao. Probušen je na širjoj stražnjoj strau, posve dobro izgledjen, na hrtu prebijen ali podpun. Dug je 113 mm., širok najviše 40 mm., a teži 348,0 gr. **V. Tab. br. 13.**

Jednu **sjekiricu** iz zelenkasta senita, našastu god. 1875 u Kučišću iznad Omisa prigodom obzidanja ondješnjega groblja darova gosp. prof. Marko Topić gosp. prof. Buliću, te krasi sada njegovu sbirku. Duga je 40 mm, široka najviše 28 mm., a teži 20,0 gr. **V. Tab. br. 14.**

Komad iz pieščanca nadjen g. 1879. u Kučišću, nalazi se sada u Bulićevoj sbirki. Čini se, da je stražnji odlomak neprobušene **sjekire**, a posla je surova. Promjer mu ide od 65 mm. do 83. mm., a teži 199,50 gr. **V. Tab. br. 15.**

Prof. Bulić pripovieda i to (*Nar. List. l. c.*), da je onomlane opazio viseći o vratu nekog seljanina sinjskoga kotara kao zapis proti strieli *jedan predmet* iz kamenite dobe, zagasite boje.

Al medju ovimi predmeti iz kamenite dobe do sada našastimi u Dalmaciji prvo mjesto zauzmlje sjekira koju je još g. 1856 odkrio Luka Vitezić u neknoj pećini blizu Vrbnika na otoku Krku te je sada veledušnim darom njegova brata Dra. Dinka Vitezića, vlad. saviet. u Zadru i nar. poslanika u Beču svojina nar. ark. muzeja u Zagrebu. Ova je sjekira duga 340 mm. tako da joj ma gdje jedva para. Na jednom kraju svršuje šiljasto, dočim se na drugom širi oblasto i zasječeno sa ostrim bridom. Širina na bridu, gdje je najveća, iznosi 75 mm., a pri polovici 57 mm. Teži 1151.50 gram. Boje je smedjasto-zelenkaste; žuljua je i svjetla jako, a veoma ugladjena. Po gosp. prof. Buliću (*Nar. List l. c.*) bila bi iz smijevca, a po Dru. Krambergeru iz nephrita. Vriedno bi bilo, da se i ova okolnost tvrdo ustanovi. **V. Tab. br. 16. a. b.**

Glasoviti Oskar Mentelius u svojoj razpravi „*Sur les différents types des haches en silex Suédoises (Congrès intern. d' anthr. et d' archéol. préhist. Compte Rendu. Stockholm 1874. I. 238—51)*“ sravnivanjem ustanovljujući postepeni razvoj tehnike u sjekirah iz kamenite dobe, opisuje vrst sjekira, koja se veoma našoj približuje. Veli dakle, da su one starije (*le type A*) budi neugladjene, budi ugladjene, u kojih je prosjek (*le coupe transversale* ili *la section transversale*) oblučno-oštriljat (*oval-aiguë*), te na jednom kraju šiljasto svršuju a na drugom imaju širok i dosta oblučast brid (*le trachant*);

dočim da su one mlađe (*le type B*), na kojih su sve četiri strane ravne, te prosjek četverouglast, a širina mal ne ista na jednom kao i na drugom kraju. O tih tipah veli isti Montelius, da su veoma obični u Skandinaviji „*mais que l' on voit, que très — rarement, sinon jamais, dans d' autres pays*“, a malo kašnje dodaje o samoj Skandinaviji: „*Ainsi, l' on a recontré dans les sépultures qui appartiennent incotestablement à la dernière partie de l' âge de la pierre et dans les trouvailles de l' âge du bronze, un nombre assez considérable de haches en silex du type B, tandis que les haches du type A sont excessivement rares dans ces trouvailles, si même elles s' y présentent jamais*“. Najviše se našlo sjekira tipa A u južnom djelu Švedske, naime u Skaniji: „*De toutes les haches en silex connues de la Scanie, environ 10% paraissent appartenir au type A, tandis que ce type est à peine représenté par 3% dans tout le reste de la Suède. Le type A est déjà si rare en Hollande, que des 140 haches en silex trouvées dans cette province et dont la forme m' est connue, 3 seulement peuvent être rapportées à ce type. De la totalité de la Svealande et de la Norrlande, où plus de 60 haches en silex ont été recueillies, je n' en connais que deux du type A. La Norvege n' a fourni jusqu' ici qu' une seule hache du même type*“. Veličina pako tih sjekira napram našoj sasvim je neznatna (*V. Antiquités Suédoises arrangées et décrites par Oscar Montelius. Stockholm 1873. I. 4—8*).

Naša sjekira spada na ugladjene tipa A s njekom razlikom. I ona na jednom kraju ima široki dosta oblučasti brid, a na drugom šiljasto se dokončava, no njen prosjek nije ni oblučno-oštrljat a ni sasvim četverouglast, nego pretežito oblučast. I tim se ova naša razlikuje, što je ogromna, i što nije iz kremenca. Ovakove nenadjoh opisane ili slikane ni u Toulouskom *Matériaux*, ni u *Bullettino di Paletnologia Italiana*, ni u *Mittheilungen der anthropol. Gesellschaft in Wien*, ni u onih strukovnih djelih i razpravah, koje mi pri ruci stoje; samo nješto sličnoga opazio sam na jednu kremenitu našastu kod Hainauta u Belgiji (*Congrès internat. préhist. Bruxelles 1872. Pl. 67*), i na jednu *ciseau-hache de porphyre vert* izdanu od P. Cazalis de Fondouce u svom sastavku: *Les allées couvertes de la Provence (Matériaux pour l' Hist. prim. et nat. de l' Homme 1877.450)*, u kojih je ipak prosjek četverouglast, a nezna se, jeda li su se na jednom kraju šiljasto dokončavale, pošto su tu upravo prebite i okrnjene.

Otok Krk, na kom se je ova znamenita sjekira našla, obiluje na predhist. mogilah. Sam pisac dao je god. 1874. kod Vrbnika

dvie razvaliti, te je u njih našao ne malo predmeta iz čisto bakrene dobe, dočim se je u jednoj, koja je bila godinu prije pod nadzorom prečast. gosp. Vrbničkoga župnika Zahije razkopana, otkrilo medju isto takovimi predmeti i dva ogromna okruga od suhoga zlata. Tu su nadjene i dvie oblučaste stiene iz vapnenca i nekoliko predmeta od kosti (V. *Popis predmeta iz predhist. dobe u nar. zem. muzeju u Zagrebu po S. Ljubiću 1876*).

Napokon blizu gori pomenutoga Starog Grada na otoku Hvaru g. 1879. jedan težak, krčec novu zemlju iznad Dračevice, na metar dubljine izkopa kost, na kojoj s jedne strane, koja je ugladjena, vide se jasno rukom urezani razni biljegi, dočim je druga strana sasvim netaknuta. Teži 8 gr., a debljina 4 mm. **V. Tab. br. 17.** Ta kost prodje namah iz težačke u ruke g. Dra. Iv. Botteri ljubitelja starina, starograds. načelnika i nar. zastupnika, koj mi ju velikodušno ustupi, na što mu moja najtoplija hvala. Čemu je ona služila, to se razaznati neda, pošto ovo je samo odlomak od poveće kosti. Jeda li je to češalj bio? Nezna se dapače, ni od koje je živine; barem o tom neodgovori mi ni sloveca prof. Neumayer iz Beča, komu sam istu kost poslao s molbom, da ju označi i iz te strane i da me i o tom obavijesti. Znakovi, koji se na njoj opazuju, svi se sastoje jedino od upravnih ili oblučasti crta i na trokut, i od jednostrukih ili više strukih okrugica. Isti znakovi ili ovim slični nalaze se veoma često svuda po svietu na predmetih od kosti i od bakra, a navlastito pako na posudah iz predhist. dobe. Slavni Helbig u svom djelu: „*Die Italiker in der Poebene. Leipzig 1879 I. str. 23 govoreći o ukrasih na predmetih našastih u terramarah, veli, da je tu bilo i češalja jelenskih i bronznenih, auf denen parallele Streifen von Dreiecken oder Gruppen concentrischer Kreise eingegraben sind (Mit Dreiecken: Strobel. Avanzi preromani fusc. I. 9, VII. 4, 16. Mit Kreisen: Strobel a. a. O. fusc. I. Tav. IV. 24. fasc. II. Tav. VII. 15; Coppi. Monogr. della terramara di Gorzano II. Tav. XLVI. 14 i Helbigova Taf. I. 9.)*. Na strani pako 95, sravnivajući predmete iz terramara s onimi starih Latinjana, dodaje: *Was die Motive selbst betrifft, so kommen auch hier die Reihen von Dreiecken und die Gruppen von Kreisen und von geraden oder gebrochenen Linien vor, mit denen die Pfahldörfter bisweilen kleinere Gegenstände, wie Kämmе und Spinnwirtel, schmückten*“. V. dalje *Bullettino di Palenologia Italiana 1875. p. 24. Tav. IV. 2. — Mittheil. d. anthrop. Gesellschaft in Wien 1875. p. 9. 11 Matériaux 1880. p. 139. n. 36. i t. d.*

Od svih ovdje opisanih komada po nas onaj ne jasan iz piešćanca u Bulića, našast u Kučišću, mogao bi spadati na doba *de Solutré*, Botterieva kost na doba *de la Madeleine*, a sve ostalo na doba *de Robenhausen*.

S. Ljubić.

Predhistoričke starine u Prozoru i u Brlogu.

Ravnateljstvo nar. arkeološkoga muzeja dobilo je od gosp. Marka Markovića pučkoga učitelja u Prozoru kod Otočca sljedeći velevažni dopis:

Prozor dne 16. listopada 1880.

»Slavno ravnateljstvo! Već pred nekoliko godina nailazili su orači, oruč' nekakve brežuljčice, na razne smolnate nakite, komade žara, criepovlja, i na nekakva sgarišta i t. d. Ja sam se zatim odvažio razkopati i razviditi te brežuljčice, i našao sam, da je to bilo groblje, ali neznam da li je grčko, rimsko, ili kojeg drugog naroda, koj je ovdje stanovao. Nego pripovjeda se, da je ovdje bio rimski car Vitelij, odkud se zove jedan brieg Vital.

Kopajuć do dvie stope duboko, namjerio sam se na mnogo koštura čovječjih, ali uz najveću opreznost i pozorno kopanje nije se moglo ništa boljega sačuvati nego priložena čeonjaca i zub, ostale kosti kostura odmah su se na zraku razdrobile. Njekoliko kostura bilo je skoro jedan do drugoga, pak sam jih sam najopreznije odkapao, da se osvjedočim o načinu pokapanja, ter su sva tjelesa bila okrenuta glavom prama jugu, a ruke razmaknute prama iztoku i zapadu, isto su i noge bile podaleko razmaknute. Njekoja tjelesa pokopana su u škrinjah, čijih evo mnogo bakrenih nakita, u obliku ploča i žice, prilažem. Od nošnje nisam ni traga našao. Lješine su bile sve skoro kamenjem nepravilno potrpane. Uz te kosture našle su se četiri žare, ali sve četiri neoprežnošću težaka razbijene. Melte nije nigdje još uz kosture nadjeno.

Jedno 30 do 40 koraka od groblja je sgarište, naime crna zemlja, puna criepovlja od žara i nekakvog okamenjenog ugljvlja.¹ Osim ovih priloženih raznih smolnatih nakita, bakrenih ploča i žica, zvonca i jednog puceta, nadjeno je i više sličnih predmeta; a našlo bi ih se sigurno još više, da je dalje kopati, nu moje stanje nije mi dopustilo dalje kopati, a težačtvo neće bez gotove plaće. Neću izticati ovdje truda ni troška, nego slavno ravnateljstvo neka

¹ To je nagorena zemlja.

samo odluči, i ako mu je moguće primjernu odštetu vrati¹, a ja ću i na dalje nastojati, da potražim te starinske spomenike po ovoj okolici, te da i ja koj kamenčak — toj velikoj zadaći pridonieti mogu.

U ovoj okolici imade mnogo slika na kamenu izklesanih kao i mnogo napisa. Prvom zgodom opisati ću te slike, a napise kopirati na hartiji, te ih opet dostaviti vam. Sa dubokim štovanjem bilježim se — Marko Marković, pučki učitelj.

P. S. Malo da ne zaboravih spomenuti jednu pećinu, u kojoj su pred 18 god. našli 24 lubanje, a ja sam uz množinu kosti našao jedan veliki životinjski zub, koga prilažem. Da je dalje kopati, više bi se vriednih stvari našlo. M. M.».

Predmeti, koje posla g. Marković, nar. muzeju jesu :

1. Dva komada od prsne spona na krug sastavljene od oble žice u se uvite (V. Popis Tab. IV. br. 2).
2. Spona od dva kruga plosnasta, razito položena, spojena dosta širokom pričebom, do koje na sukrst po jedan kotačić (Sr. Popis str. 40 br. 1). Krugovi nisu kao obično od oble žice u se uvite sastavljeni, nego su kao ploča. Po sried kruga diže se kuk kao putašce, od koga teku samo crtkani okrugici, od najmanjega blizu kuka do najvećega pri rubu. Sve dugo 180 mm. Promjer u krugih 80 mm., u kotačićih 35 mm.
3. Spona na obluk, sa tri glavice na trokut razpoložene, bez igle trostrukimi crtkanimi crtami amo tamo ukrasena.
4. Spona na obluk, sa četiri kotačića od jantara na obluku nanizana. Jegla, koja je odpala, sastavljena je od žice na okna uvite, iz koje padaju po dva okrugica.
5. Zvono čunasto, s ručkom gori na način okruga. Ukrasen je kružnimi crtkami. Promjer mu u otvoru 54 mm. (Sr. Popis Tab. III. br. 38. 39.).
6. Plosnasti prost okrug, u dva komada razstavljen, komu promjer 47 mm. (Popis Tab. III. 38. 39.).
7. Komad od rukobrana, od 12 zavojaka sastavljen. Promjer 45 mm. (Popis Tab. II. br. 12).

¹ Muz. ravnateljstvo uz golemu svoju nemogućnost (Vis. sabor dopituje mu za sve godišnje nabave 300 for.! gola istina, ako i sasvim nevjerovatna) učinilo je ipak ono što mu i ma kako moguće bilo; a stavlja si i to za dužnost, da se g. Markoviću javno zahvali i na dopis i na poslana predmete i na učinjena mu obećanja za buduće.

8. Tri igle, možda udice za lov.
9. Okrajak od pojasa 128 mm. dug, 44 mm. širok, ukrasen pri kraju dvostrukim redom od pet putašca osovno položenim, i crtkanimi okrugici i crtami.
10. Ploča možda isto od pojasa, 68 mm. duga a 51 mm. široka, crtami razno nakićena.
11. Ručka na vijak nepodpuna, sa dvie kvрге.
12. Praporčić sa dva šiljasta zuba.
13. Poveći dio kuke.
14. Plosnasto puce sa rupicom po sriedi, promjer mu 40 mm.
15. Čeonica i zub čovječje okostnice.
16. Ulomak velikog kotača od jantara, promjerom od 50 mm., i 4 pomanja. Još jedan poveći predmet nepodpun od jantara načina pakrugla, doli prosnast, gori oblucast, probušen po duljini kao da je na nizu stao. Da je cieo, bio bi do 70 mm. dug. Na plosnatoj strani vide se dvostruki okrugici sa piknjom po sriedi kao ukrasi. Jantar je crvenkast.

Nedaleko od Prozora u okolici Brloga isto tako prošloga ljeta, u što se je rušio njeki humac, otkrilo se je mnogo predmeta, koji spadaju na istu vrst, kao što su gori opisani. Mnogo se je toga od neuka razbacalo, uništilo ili kud kamo razneslo. Gosp. Luka Maras, činovnik kod zem. računovodstva veledušno poklonio je istomu nar. muzeju ono, što mu od toga otkrića srećno u ruke došlo, naime:

1. Komad prsne spone kao gori pod br. 1.
2. Spona na obluk sa jednim kotačićem od jantara u obluku. Zada joj uvojka od iste žice. Duga 66 mm.
3. Spona sa dvie uvojke zada a jednom spreda. Na žici gori ravno položenoj nanizano je pet zrna od staklene tvari, tri žuta sa četiri modra oka svako a dva smedjasta s uresi ukrasena. Duga 77 mm.
4. Putašce sa tri luknjice zada razito položene. Promjer 22 mm.
5. Živince s glavom natrag okrenutom, sa dva okna na hrbtu, valjda spona. Dugo 60 mm.
6. Pet komada razne žice, i dvie spone nepodpune. — Sve ovo od bakra.
7. Velika otka s uhom sa strane (V. Popis Tab. II. br. 40), duga 150 mm., na bridu 93 mm., a kod uha 53 mm. Ova je od željeza.

Zemljište od Brloga do sela Čovića sve naokolo od zamašne je važnosti iz arheologičkoga gledišta. Ovdje je imao ležati Οὐένδων Japudski grad (Strabo 261, 33; 172, 48. — Αὐενδάρτι, Appianus; Οἰδάντιον Theop. Philip.; Οἰδάντες, Hecataeus), označen u Itin. Anton. i u Peut. Tab. kao na daleko od Senja 18 ili 20 milja, na cesti vodećoj iz Senja u Sisak i u Dalmaciju (V. Viest. I. god. 1880. str. 2). Trebalo bi, da se i ovo zemljište čim prije i što bolje iztraži i opiše.

I Prozor i Brlog stoje u području vis. c. kr. glavn. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti, koja je već sjajnimi čini višekrat dokazala, da joj ne samo na srceu leži uznapredovanje domaće nauke, nego dapače i znanosti u obće.

S. L.

Nadpisi.

(Nastavak. V. Viestnik 1880. str. 101).

Piše nam stari prijatelj:

»Nalazeći se tu nedavno na Solinu, budem obaviešćen, da su ondje god. 1878. prigodom razkapanja gromile našaste dvie grobnice na nekoj zemlji niže anfiteatra blizu mora. Podjoh namah do kuće vlasnika, te mi podje za rukom nabaviti jih za sbirku nadpisa, koja krasí moju kuću u Spljetu¹. Obe grobnice, u kojih su nadjeni uz izgorjele kosti i razni predmeti amo tamo u prvi mah razneseni ili uništeni, imaju s preda nadpis, od kojih ti ovdje prepis prilazem

CAESONIVS · VAM
RI VALERIE · VICT
ORINAE QVE
VIXIT A NN OS
LX/

Grobnica visoka 0,33; duga 0,69 — nadpis vis. 0,23; dug 0,33.

¹ Početkom proš. listopada pohitih iz Spljeta u Solin, da pregledam njeku sbirku starina, koja mi se nudjala na prodaju za zem. muzej. Tom prigodom bio sam pozvan, da vidim dva nadpisa rimska stoprv izkopana ali sasvim jednostavnoga sadržaja. Vlastnik nedopusti mi, da jih prepisem, a za njih je tražio kao da su suho zlato. Mudre li glave! S. L.

SEIA MARCELENA

MATRI

DVLCISSIME

Grobница visoka 0,36 ; duga 0,55 — nadpis vis. 0,26. dug 0,37.

A. Katić.

Odkriće rimskoga groblja u Bakru.

Prvi izvještaj o tom otkriću došao je ravnatelju zem. muzeja od veleuč. g. Dra. Fr. Pilepića, te glasi ovako :

»Veleučeni gospodine! Na istočnoj strani Bakra uz Luizinsku cestu jest tako zvani trg. Zemljište nije mu ravno, već se po malo prama vinogradom diže.

Stariji ljudi pripovjedaju, da je njekoć tuj bilo trsje i ovo zemljište bilo ravnije, i zato i dolnji kraj uz sadašnju Luizinsku cestu ležao je više nego li sada, jer su stranom da cestu sagrađe a stranom da dobiju zemlje za sadašnje groblje, zemlju izkopali, i zato nastala je mala strmina prama cesti, koja se sada vidja. Spomena neima, da je tuj bilo kada kakovo groblje; već ljudi pripovjedaju, da na istočnom kraju toga zemljišta, gdje sada je jedna kuća uzidata, našlo se različitih grobnica i žara. Ali koliko sam razpitao, nisam mogao doznati, kakove bijahu grobnice.

Njeki dan po luizinskoj cesti prolazeća kola išla su u stran prama trgu, i pod konjskim kopitom propala se ponješto zemlja. Njekoji iz znatiželjnosti počeli su kopati i naišli su na staru grobnicu ciglom ozidanu.

Našla se poveća žara, u kojoj je bila druga manja liepo izradjena i pokrovcem, koj njoj liepo na vrat prilaze, zatvorena. Našla se i rimska svetiljka i malena bočica od stakla. Cigla, kojom je bila grobnica ogradjena, se je porazbila, a stranom bijaše porazbita, jer je bila niti pol stope pod zemljištem. Napisa niti znaka nije imala nikakova. Cigla je liepe fine crljene zemlje, a ima okolo obod, kako da je služila da pokrije grobnicu, i da može liepo prileći.

Ovim otkrićem prinukovani nekoliko nas sabrasmo nekoliko forintih, te smo ondje izkapanje nastavili.

Jučer pod večer našli smo jednu svetiljku zemljenu, na kojoj se čita napis FORTIS liepo utisnutimi u relievu slovi; uz svetiljku našli smo malu staklenku dugim vratom, kakova se i dan prije

našla. Našla se i druga svetiljka, na kojoj je liepi konj utisnut; i jednu oveću, malomu lončiću naličnu staklenu posudicu.

Uz ove stvari našla se žarica, zemljena posuda sa uzkim vratom i jednom ručicom po prilici 20 centimetra. A nedaleko od nje bila je oveća razbita žara, u kojoj bijaše kosti maloga djeteta, a uz sve to bilo je ugljena i crne zemlje.

Danas pak smo nastavili izkapanje, te prije svega naišli smo na okostnicu odrasla čovjeka, koja se razpršila, jedino zubi su dobri i doljna čeljust. Uz samu okostnicu našli smo ciglu dugačku 59 centim., koja je ležala nješto koso u zemlji. Odstraniv ovu ciglu, opazismo razpucanu oveću žaru, a nad njom ležala je cigla dugačka 62 centimetra, nu odbita, a po prilici imala bi biti široka 49 centimetra. Na ovoj cigli utisnuto je liepimi velikimi slovi rieč Solonas u ovakvoj formi SOLONAS; slova su do dva centimetra visoka, a veoma ukusna. Ploča ima okolo rub.

Maknuv ploču, oslobodili smo žaricu, koja je pod njom bila. Nu žalibože sva je bila razpucana, jedino dno njoj se spasilo. U njoj je bila druga žarica, jednom ručicom i podugatim grlom, visoka 20 cmt. a u promjeru na truhuu 14 centimetra. Usta grla imaju u promjeru 5 cmt. Uz ovu žaricu, koja je sva razpucana, našli smo ostanke posudice nalične lončićim sa pokrovcem, kakova se i u prijašnjoj grobnici našla. Uz ove posude našla se oveća staklena bočica visoka do 15 centim. dugim vratom. Nalična je posve malim bočicam, jedino što je duplo veća. Žalibože je ona potrta, kako i druga staklena posudica nalična lončiću, kakova je u drugoj grobnici nadjena. Napisa neima nigdje nikakovoga. Uz truplo našao se bakren novac, na komu je na jednoj strani vidljiva glava mlada ovjenčana čovjeka. Napis, koj je naokolo, nismo mogli pročitati, a što je na drugoj strani, nismo još razabrali.

Sve ove stvari su oštećene, jer su niti jednu stopu izpod površnice ležale, pače lubanja čovjeka nije bila niti pol stope duboko.

Ovo Vam, velecienjeni gospodine, na brzu ruku javljam, moleći Vas, da nam dadete kakav naputak, ako mislite, kako da nastavimo započēt posao; ili pako, ako Vas sreća na primorje nosi, da nam se ovdje najavite, nebili smo davninu našega Bakra razbistrili. Budemo Vam zahvalni.

Primite, veleuč. gosp. izraz mojega najodličnijega počitanja.
U B a k r u, 24. kolovoza 1880.

Dr. Franjo Pilepić,
odvjetnik i javni bilježnik.

Usljed ove obavjesti ravnatelj nar. arkeolog. muzeja odjuri u Bakar, da ona izkapanja razvidi, i ondješnjim srećnim i plemenitim obretnikom te arkeologičke rude u pripomoć bude. Pod ravnanjem dakle prof. S. Ljubića nastavila su se izkapanja na muzealne troškove za nekoliko dana te nenadanim uprav sjajnim uspjehom. Mi ćemo o njih potanko razložiti u sljedećem broju Viestnika. Dužnost nam je međjutim najtopliju hvalu izreći onim odličnim muževom, koji su novcem pripomogli, da se ona ruda odgrne i njom već do sada liepo obogate sbirke nar. zem. muzeja, navlastito pako Dru. Franji Pilepiću, Dru. Ivanu Benzoni grad. liečniku i g. Jakovu Batistiću, liekaru u istom Bakru, koji su neutrudljivo i sami u izkapanjih sudjelovali. Uredništvo.

Hercegovački nadpis.

Ravnatelj nar. zem. muzeja prof. Sime Ljubić dobio je ovih dana sljedeći prevažni dopis od strane velečast. gosp. fra. Martina Ljubića, vrloga tajnika hercegovačkoga biskupa u Mostaru.

»Mostar 23. studenog 1880.

Dragi Rodiače!

U dno Drežnice na ušću Neretve u Hercegovini našli smo ovo pismo na živcu kamenu urezano. Pismo obufaća duljine jedan metar i 30 cm. a širine metar i 10 centim. Kod njega su tri kroba sa svim plemenito i posve tvrdo od tvrdoga kamena načinjena. Pismo pročitat neumidosmo.

Poslo sam Vam i Privoljski izpis po Martiću izvodjen; ako ste ga primili, javite mi. Oni kamen, na komu se nahodi poslato Vam pismo, uzidjan je u dvor župske kuće. a pismo ostaje na dvoru; tko zna čitat, može se služiti.⁽¹⁾

Primitite izraz dubokog štovanja Vašeg fra **Martina Ljubića.**«

Uredništvo obratilo se je na gosp. prof. Dra. J. Daničića s molbom, neka mu prepis nadpisa (svezami i skratnicami veoma zapletena), k poslanici fra Martina priložen, svojom riedkom viešti-

(1) Muz. ravnatelj primio je u svoje vrieme i prepis Privoljskoga nadpisa, kao što ga je još srpnja god. 1878. dobio od učenoga gospodina Josipa Alačevića, savjetnika u Spljetu, te je i Slovinac u br. 7. tek. god. taj nadpis na svietlo dao; no pošto iz svega toga nije moguće jošte pravo čitanje utvrditi, toga radi ravnatelj držao je za shodno nepriobćiti ga, te moli fra M. Ljubića, da mu pribavi njegov otisak na papiru.

nom razriešiti i razjasniti blagoizvoli. Gosp. profesor, kao što mu prirodno, rado zadovolji toj želji, te mu i na tom trudu, kao što i fra. M. Ljubiću na pošiljki naša najtoplija hvala.

Nadpis glasi po Daničićevu čitanju ovako:

+ ВА НМЕ О(Т)ЦА Н С(Н)НА Н С(К)Е
 ТАГО Д(ОУ)ХА . А СЕ ДКОР ВОС
 ВОДЕ М(Н)СКА Н НЕГОВН
 Ю С(Н)НЪ РАДОС(А)ЛВА Н М(Н)
 РОС(А)ЛВА . СЕ ПНСА РАБЪ
 Б(О)ЖНН Н С(ВЕ)ТАГО ДМНТ
 РИЪ З ДНН Г(ОСПОДН)НА КРАЛ
 А ЗГАРЬСКОГА ЛОН
 ША Н Г(ОСПОДН)НА БАНА БОСАНЬ
 СКОГА ТВРЪТКА⁽¹⁾. ТКО
 БН ТО ПОТРЪЛЪ ДА Е
 ПРОКЛЕТЪ О(Т)Ц(Е)МЪ Н С(Н)
 НОМЪ Н С(ВЕ)ТНМЪ Д(ОУ)ХОМ
 Ъ . (А)М(ННЬ)

Podatci k hrvatskomu pečatoslovlju.

Već više godina bavim se naukom sphragistike, i uvijek bio mi je moj glavni cilj, da ovu znanost, koja je za diplomatiku, povjest umjetnosti, heraldiku i kroz ove posredno za povjest od neprocienjive vrijednosti, takodjer u mojoj domovini udomaćim. U tu svrhu pozornošću sliedim sve, što se je dosada na ovom polju koli u inozemstvu, toli i u posestrimi Ugarskoj uradilo; sabirem marljivo sve podatke, tičuće se pečata naših predja, koji bi mogli utemeljenju

⁽¹⁾ Tvrdko I. kao ban počeo je vladati za Ljudevita I. ugar.-hrv. kralja (1342—1382) i to rujna g. 1354 po smrti svoga strica bana Stjepana, a g. 1376. postavi na glavu kraljevsku krunu, te umrie g. 1391. Ovaj nadpis stavljen je dakle medj g. 1354—1376. Malo poslje smrti Dušana (8. pros. 1356) Tvrdko preote Humje, koje mu stric Stjepan Dušanu ustupiti morao; ali malo zatim bi prisiljen izručiti ga Ljudevitu, te mu se i pokoriti. No Trdco god. 1569. odbivši slavno napadaj ugarske vojske, koja je kanila prisiliti ga, da dio svojih zemalja ustupi svomu bratu Vuku, rieši se tim načinom i svake pokornosti napram ugar. hrv. kruni. Činilo bi se dakle, da je ovaj nadpis postavljen pravo od g. 1354. do god. 1369. (*Vidi Opis jugosl. novaca str. 204—6*).

sistematične hrvatske sphragistike poslužiti. Rezultate mojeg izraživanja započeo sam već prošle godine u »Viestniku« priobćivati, te ću njihovo objelodanjenje na ovom mjestu sistematički i nastavljati.

Prije svega pita se, kako se ima oko sphragistike raditi? Da na ovo pitanje odgovoriti možemo, moramo se u kratko osvrnuti na razvoj sphragistike kao znanosti.

Sphragistici kao znanosti postavio je temelj ujedno sa diplomatikom god. 1681. benediktinac Dom Jean Mabillon¹.

Genij ovog velikog muža, koji se je u svih dielovih svog klasičnog djela tako sjajno izkazao, ostavi ga žalibože upravo kod pečata; poznato bo je, da je upravo onaj dio Mabillonovog djela, koj govori o pečatih, najslabiji. Sve što govori, nije drugo, nego li gomila data, bez ikakvog vidivog rezultata, te je veoma udaljeno od onih zahtjeva, koje umni misaoc Lepsius² na sphragistiku postavlja.

Ne mnogo bolje za sphragistiku je drugo za diplomatiku epohalno djelo: »Nouveau traite«³ Sphragističko gradivo je u ovom doduše mnogo bogatije, ali tek misli je isti, kao i kod Mabillona.

Njemaac Heineccius⁴ učinio je prvi korak neodvisnoj i razumljivijoj radnji oko sphragistike; on je bio prvi, koj je ovu znanost od diplomatike razlučio i samostalno od ove oko nje baviti se počeo.

Njegovo djelo i ono Leysera⁵ bilo je dugo vremena osamljeno; a sphragistika se je i nadalje smatrala jednim dielom diplomatskog likoslovja i semiotike. A može li se što neskladnijega i nesistematičnijega misliti, nego li je Gattererova⁶ tako zvana Semiotika?

U Ugarskoj je god. 1734. izišla »Cerographia Hungariae« veoma smiešno djelo, pak i Pray-ovo »Syntagma«⁷ nemože već iz-

¹ De re diplomatica libri sex, etc. Op. et studio Domini Johannis Mabillon, Presb. ac. Monachi Ordinis S. Benedicti. Lutetiae Parisiorum 1681. in fol.

² Lepsius, Sphragistische Aphorismen. I. Heft.

³ Nouveau traité de diplomatique etc. Par deux Religieux Benedictins de la congrégation de S. Maur (Toussain i Tassin). Paris 1750—1765 6 vol. in 4.

⁴ Heineccius, De veteribus Germanorum aliarumque nationum sigillis . . . syntagma historicum. Lipsiae, 1709 et 1719.

⁵ Leyser, De contrasigillis medii aevi; Helmstadt, 1726.

⁶ Gatterer. Elementa artis diplomaticae universalis. Gottingae, 1765.

⁷ Syntagma historicum de sigillis regum et reginarum Hungariae. Budae, 1805.

tražiocu zadovoljiti. Monografije *Ipolyi-eve*¹ i *Jerney-eve*,² kao i po mnogih znanstvenih časopisih izašle manje publikacije, imaju više historijsku, nego li sphragističku vrijednost.

Sasvim samostalna sphragistika zapoće tek u novije doba, kad se počelo uvidjati, da je ona od diplomatike neodvisna, te se sasvim drugim iztraživanjem podvrći mora, nego li drugi dijelovi diplomatike. Danas stoji njemačka sphragistika hvala nastojanju takvih muževa, kao što su *Heffner*, *Römer-Büchner*, knez *Hohenlohe Waldenburg*, *Warnecke*, grof *Stillfried-Alcantara* i drugi na najvećem stupnju, i njom udarena staza sravnivajuće sphragistike jest ona, koju i mi za uzor uzeti moramo.

Nema možebiti nikakve druge znanosti, u kojoj bi sravnivanje sa suvremenimi inozemskim uzori toliku ulogu igralo, kao upravo kod sphragistike, kojoj sve institucije su tuđe i po izvanjskih uzorih u našu domovinu uvedene.

Kao što mi diplomatiku samo tada podpuno razumimo, ako ju sravnivajuć proučimo, tako će i hrvatska sphragistika samo tim načinom vrijednost zadobiti.

U mom sliedećem članku, pokušati ću više naših pečata objelodaniti, i ove na temelju sravnivajuće sphragistike kritički osvjetlati te se ufam, da ću s ovom mojom čednom radnjom barem tu pohvalu steći: »etsi desint vires, tamen laudanda voluntas«.

Prije nego li na moj pravi predmet predjem, moram još neka heraldička pitanja razpravljati, bez kojih bi moja daljnja radnja nerazumljivom bila.

Glavni predmet naše heraldike jest bez dvojbe naš državni grb, koj sastoji iz grbova kraljevina Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, nadalje iz grbova kneževine Erdeljske i grada Rieke O grbovih kneževine Erdeljske i Rieke neću sada govoriti, budući nas Erdeljska manje zanima; o grbovih gradova pako, među koje i Rieka spada, razpravljati ću kasnije.

Magjarski grb sastoji danas iz štita, koj je na dvie polovice razciepljen. Na desnoj strani dolaze tri srebrne grede u crvenom polju; na lievoj pako apoštolski krst, kojem tri gore i jedna kruna kao podnožje služe. Nu magjarski grb nije izgledao uvijek ovako,

¹ Beiträge zur mittelalterlichen Siegelkunde Ungarns. 1859.

² A magyar országos káptalanok és konventek története. (Tört. tár. II. 1855.)

već se je on tečajem osam stoljeća znatno mienjao. Mislim, da će kratak pregled toga razvitka i naše čitaoce zanimati.

K povjesti razvitka magjarskoga državnoga grba i u obće za povjest ciele ugarsko-hrvatske heraldike najvažniji je spomenik listina kralja Emerika od g. 1197., kojom ovaj kralj knezu Stjepanu, sinu Nikole Ursini, za neke usluge, koje je ovaj otcu kraljevu Beli III. u boju proti slavonskomu velikašu Albertu de Michovo učinio, daruje zemlju Vodicu u doljnjoj Slavoniji »in contiguitate districtus Zane et Bubiza« i svoj kraljevski grb, kojega listina ovako opiše: »*arma etiam seu insignia ipsius Domini et patris nostri: scutum et desuper galeam, de summitate ipsius galeae Leonis anteriorem medietatem cum pedibus anterioribus, ungula aurea rapaci ac coronam auream in capite gestantem: Banderium etiam quemadmodum per singula ipsa arma; et Banderium superius tenore praesentium appropriatiue pictura denotat lucide ex deliberatione sana eorundem Praelatorum et Baronum de maturo consilio, auctoritate et plena potestate regia dedimus et conferimus damusque et donamus. . . . Datum per manus venerabilis Domini Petri Albensis Praepositi, Aulae nostrae Cancellarii. Anno ab incarnatione Domini MCIIC. regni nostri primo.*«¹

Iz ove listine vidi se jasno, da je već u ono davno doba heraldika kod nas sistematično razvijena bila; tako su već onda poznavali kod nas:

1. Plastički nakit kacige (Helmzierde, Kleinod), a što je najvažnije, nasliedovao je već onda ovaj nakit sin od oca; premda njemački heraldik Mayer tvrdi, da se je ovo u Njemačkoj istom u XV. vieku uobičajilo.

2. Zivotinja u grbu, lav, opisan je točno heraldički, tako, da ga niti jedan noviji heraldik točnije opisati nebi mogao. Točno bo se opisuje zlatna kruna i lavlje grabežljive pandje (ungula aurea rapaci ac coronam auream in capite gestantem).

3. Listina spominje zastavu (banderium, Banner, Panier), koju dotičnik smije pred sobom u ratu nositi.

4. Nije dostatno, da sam kralj po svojoj vlastitoj volji dariva Stjepanu svoj kraljevski grb, već on prije pita svoje velikaše za njihov savjet i osim toga ubavjestjuje se o osobnih okolnostih i

¹ Fejér, Codex dipl. T. II. 304.; Henslmann, Monumenta archaeologica, T. II. P. II. 125.

obitelji onoga, kojega svojim darom odlikovati kani. Nemože se do-
duše dokazati, da li je na dvoru Emerika posebni heraldički ured
obstojao, ali svakako bilo je među njegovimi dvorjanici i takvih,
koji su se u sistematičnu heraldiku razumjevali. Među ovakove
spada svakako i pisac navedene listine, Petar, prepošt stolnobi-
gradski i kraljevski cancellar; te nadalje slikar grba na listini,
o kojoj slikariji se tamo govori: »pictura denotat lucide«.

Iz spomenute listine možemo jasno razabrati, kakav je bio
nakit kacige nad štitom prvih Arpadovaca; kakov je pako bio lik
na samomu štitu, neopisuje se u našoj listini. Ali ovaj štit pozna-
jemo iz više pečata kraljeva Emerika i Andrije II., koje je Pray
u poznatom svojem dielu »Syntagma de Sigillis« izdao. Najbolja
slika Arpadovskoga štita vidi se na zlatnoj bulli, koja visi na li-
stini kralja Andrije II. od god. 1233., čuvanoj u arhivu prvostol-
noga kaptola ostrogonskoga.¹ Na jednoj strani ove bulle vidi se
trouglasti štit, u kojem se nalaze četiri grede a na svakoj od ovih:
dva koracajuća (passant, schreitend) lava. Napis na okolo glasi
+SIGILLVM·SECVNDI·ANDREE·TERCII·BELE·REGIS·FILII·

Iz svega ovoga vidimo jasno, da je glavni heraldički lik
(Ehren-Herold-Stück) na štitu kraljeva kuće Arpadovske bio la v
koji se nije uvijek jednako predočivao, buduć dolazi sad kao korac-
ajući (passant, schreitend), sad kao penjući se (wachsend, naissant),
a sad opet kao navaljivajući (angreifend, rampant). Da se je lik
lava ovako mienjao, treba nam potražiti uzrok, što heraldika u
ovo vrieme nije još bila podpuno razvijena.

Pita se sada, kako to, da lav samo na grbu trijuh ugarskih
kraljeva dolazi, i to: Bele III. (1174—1196) i njegovih sinova Eme-
rika (1196—1205). i Andrije II. (1205—1235), i da ga je kasnije
sasvim nestalo? Ovomu pitanju neznamo odgovora, nu ipak poznato
nam je toliko, da je kasnije sa gredah ugarskoga grba koracajućeg
lava podpuno nestalo.

Što se naproti samih greda tiče, dvojimo, da li su ove ugarskog
poriekla. Po svoj prilici donjela jih je iz Francuzke Margareta,
druga žena Bele III. i sestra francuzkoga kralja Filipa Augusta.
Sjegurno je, da su grede u Francuzkoj i u susjednih državah u
ovo doba jako obične bile.

¹ Pečat ovaj izdao: *Henslmann*, *Monumenta Hungariae archaeologica*, II, 2. 127.

Glavni lik ugarskoga državnoga grba nisu uiti grede, nego dvostruki, tako zvani apoštolski krst. Prije se je mislilo, da ovaj heraldički lik dolazi od onoga apoštolskoga krsta, kojega je papa Silvestar II. svetomu Stjepanu poslao. Ali mi znademo, da u ono staro doba nije bilo još nikakvih grbova; a onaj krst, koj se vidi na ugarskih novcih prije Bele III nije nikakav heraldički lik, već dolazi iz Bavarske, gdje su magjari kovanje novca naučili, a dvostruki krst starobavarskih novaca nestoji u nikakovom savezu sa apoštolskim krstom sv. Stjepana. Kao pravi heraldički lik, t. j. u štitu, dolazi prvi put dotični krst na jednom denaru Bele III. i to još bez tri gore i bez krune. Na ovom mjestu moramo spomenuti do one tri gore ne predstavljaju, kao što nekotji misle, gore Tatra, Matru i Fatru; jerbo ovakove tri gore (Dreiberg) u heraldici jako često dolaze kao podnožje heraldičkoga lika.

Da je ovaj dvostruki krst bio pravi grb ugarske kraljevine sliedi iz toga, što su kraljevi iz kuće Arpadovaca imali svoj vlastiti obiteljski grb, i to: početkom samo lava, kasnije lava koracajućeg na gredi, a konačno samo grede; nadalje sliedi iz toga što su stališi ugarski za vrijeme međjuvladja rabili na svojih pečatih samo dvostruki krst. To se je dogodilo poslie smrti Ljudevita Velikoga kada su kraljice ugarske Marija i Jelisava kod nas u Hrvatskoj zarobljene bile; a kasnije kada car Friderik III. nije htjeo stališom predati Ladislava Posthuma. Pečat prvog međjuvladja izdan je kod Praya na njemu se vidi dvostruki krst i naokolo napis: S-PRELAT-BARONVM-ET-NOBILIVM-REGNI-HVNGARIE. Za vrijeme drugoga međjuvladja dao je pako guverner Ivan Hunyady kovati denare, na kojih se vidi samo dvostruki krst. Osim toga imamo još i dva pismena svjedočanstva: jedno. kada kralj Matija Korvin god. 1479. razsrdjen piše rimskomu papi: »*Duplicitam illum crucem, quae Regni nostri insigne est, gentem hungaricam potius triplicare velle, quam id consentire, ut beneficia et praelaturae ad jus coronae spectantes per sedem apostolicam conferantur*«¹. Ali najvažniji dokaz je taj, gdje sam zakon priznaje krst pravim grbom države. Zakonski članak 15. §. 1. od godine 1445, kaže bo ovo: »*Item: quod disponatur unum sigillum, in quo sit signetum crucis, sicuti signetum Regni Hungariae. Et illud sigillum servetur in civitate Budensi*«² (Nast. sliedi.)

Dr. J. Bojničić Kninski.

¹ *Teleky*, A Hunyadiak kora. V., 126.

² *J. N. Kovachich*, Sylloge Decretorum Comitium, Pesthini 1818 T. I. 103.

Nadpisi iz srednjega doba.

I.

Ovaj nadpis, sada u Lukoranu ne daleko od Zadra, nad vratima sela, donesen je ondje sa rta Bibinjskoga iz njeke porušene crkvice. Visok je 0,40 m., a širok 0,50. Dobili smo njegov otisak na papiru od veleuč. g. prof. Franja Bulića c. kr. škol. nadzornika u Zadru i povjerenika hrv. arkeol. društva. Nepoznat Karlu Fed. Bianchi (*Zara Cristiana. Zara 1879. II*).

† MEMORIA PHOCSRIPTVCO	
MEMORATVR ORVINATA HVNDI	
TVHCCCLADAEODADIDATA	
ET DECOLATIONI GLOSII OHIS	
BABTISTE · ILAVDEIDARASTAV	AB slož.
RAVIT DE NOVO FRATER PAVS	
DEI ADRA · DEI ET APLICI GRAB	AP slož.
BASSORVCO SMET DAMIA	AM slož.
DE MONTI ADRENSIS DIOCE · ET	AD slož.
APPELLAN DOMINI PAPAE CURENTIBUS	AP dvok. i
NIS · DOM · MCCC · LXX · VI · DIE · III	AN slož.
AVGVSTI	

Čitaj: † Memorie per hoc scriptum commendatur, quod ruinata funditus hec ecclesia deo dedicata et decolationi gloriosi Johannis Babbtiste in laudem eiusdem restauravit de novo frater Petrus de Zadra dei et apostolica gratia abbas sanctorum Cosme et Damiani de Monte Jadrensis diocesis et cappellanus domini nostri pape curentibus anis domini MCCCLXXVI, die III augusti.

II.

Ovaj nadpis našast je na tlu nekadašnje stolne a sada župne crkve sv. Stjepana u Starom gradu na otoku Hvaru. Prepisao nam

ga vrli član našega društva gosp. Dr. Ivan Botteri gradonačelnik u Starom Gradu:

EGO PRÆSBITER · DAMIANVS · P̄DAM
 LVOSIA UPOPIDVS · SPALATENSIS · HÆ
 DIRIDAVI · HÆND · DOMVM · AD · HONOREM
 DEI · ET · VTILITATEM · HIC · ADVENIAN
 DIVM · P̄O · EGO · QVIDVMQVÆ · HIC · HÆBI
 TAS · NON · SIT · TIBI · GRAVÆ · PRO · MÆ
 DICERÆ · PATR · ET · AVÆ · ANNO
 DNI · M · C · C · C · L · X · X · X · V

Za koju je svrhu ova zgrada podignuta bila, iz nadpisa nezna se pravo, no ipak daje se najprije pomisliti na to, da je namjenjena bila dobrotvornim svrhama, prolazećim putnikom i bez stana. Isto tako vidimo da radi u istom Starom Gradu mal ne 200 godina kasnije slavni naš pjesnik Petar Hektorović. U svojoj oporuci od god. 1560 određuje, da se po njegovoj smrti pusti, da dvie ženske, koje su mu služile, doživotno uživaju u nekome djelu njegove palače na Tvrđalju po jednu sobu, *le quali stanze si intendono quelle prime, che seranno appresso le stanze di poveretti per viandanti.* A malo kasnije, u potankom opisu te strane utvrđjene svoga dvora veli sasvim razgovetno *»la seconda casa contigua alla suddetta sia et se intenda perpetuamente per viandanti, così quella stanza da basso come quella di sopra, ma che non possi esser accettato mai alcuno ad stanziarvi dentro più de tre giorni senza licentia del patron del ditto luogo*«. Ovo je u isto doba tvrd dokaz, da je prosvieta već u XIV. vijeku liepo evala na onom otoku.

S L.

Razne viesti

Vladina naredba o sačuvânju starina. — Kao tu nedavno Vis. c. kr. glavno zapovjedništvo, tako ovih dana i Vis. kr. zem. vlada izdala je na sve političke oblasti prevažnu naredbu, kojom se zabranjuje izvažanje starina iz naše zemlje, a zapovjeda se, da se čuvaju i spase. I ovim činom pokazala je sadašnja vlada, da joj veoma stoji do našega napredka, te joj iskreno i toplo blagodarimo i hvalimo. Držimo pako za stalno, da će sve naše političke oblasti i u ovom pogledu točno i sdušno svoju dužnost vršiti. Obe naredbe donosimo na uvojku.

Hrv. arkeol. društvo zamolilo je god. 1879. Vis. Sabor, neka mu pruži pripomoć za iztraživanje zemlje, pošto i onako sva korist istoga

društva ide na uhar nar. zem. muzeja t. j. zemlje. Saborski odbor u sjednici od 29. srpnja i. g. predloži saboru, da se ta molba s preporukom Vis. Vladi odstupa, ali uz zahtjev vladinoga zastupnika prodje jednostavno u vladine ruke. Molimo za rješenje.

Ravnateljstvo ark. odiela nar. muzeja u isto je doba kad i hrv. ark. društvo zamolilo Vis. Sabor, neka mu blagoizvoli povišiti dotaciju za iztraživanje zemlje i za nabave predmeta, pošto ona, koju uživa, sasvim je neznatna, te da se doznači svota naposeb za proučenje srodne nam Bosne iz arkeol. pogleda, da nam barem ostane uspomena od onoga blaga, što su tada strani učenjaci vukli iz te zemlje. Saborski odbor u istoj sjednici od 29. srpnja 1879. predloži, neka se i ta molba s preporukom ustupa Vis. Vladi. Iz vladine stolice bude odgovoreno, da preporuke nije treba, da je Vlada učinila za muzej već dosta, na pr. nabavila sbirku zl. novaca, a da je poslala Dra. Pilara u Bosnu, koj će se brinuti i za starine. Dotacija muzealna veoma je slaba, jer ono 300 for. za iztraživanje zemlje a 300 for. za nabavu predmeta bilo bi i za sukromnoga ljubitelja starina stvar neznatna. Sbirka pako zl. novaca, prodajom duplikata, skoro ni za novčić neozleđi vladine blagajne. S druge strane Dr. Pilar, zabavljen svojim poslovi, niti je mogao šta u korist arkeol. odiela uraditi, a niti je to dapače njegova struka. Ufamo, da će sadašnja vlada po mogućnosti i ovoj očitoj nuždi doskočiti, tim veće, pošto je potresom i arkeol. muzej ozbiljnih škoda pretrpio. A čini se, da je Vis. Sabor uvidio potrebu, da se iztraživanje naše prošlosti jednom započme, pošto uz druge podpore, koje je za god. 1881. složno sa Vis. Vladom opredielio za promicanje učenosti, stoji i 300 for. za nastavljenje izkapanja u Bakru, na čem jim i od naše strane najtoplija hvala.

Naredba c. kr. glav. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upravne oblasti u poslu sačuvanja starina, koje se nalaze ili bi se odkrile u Krajini, i koju su tiskale „Narodne Novine“ i zadnji naš Viestnik, već je spasonosno djelovati počela. — Ista Vis. Oblast uslied dopisa velm. gosp. Vatroslava Nolia, c. kr. kot. predstojnika u Gračacu od 20 srpnja 1880. blagoizvolila je 13. kolovoza br. 2423 staviti na znanje zem. muzeju za dalnje uredovanje, da je Ilija Jazić iz Bruvna, krčević svoju zemlju, našao 50 komada starinskoga novca. — Molimo naše povjerenike neka paze na svako otkriće, koje bi se dogoditi moglo, i nam jave.

Selitba arkeol. odiela nar. zem. muzeja. — Spomenuli smo u zadnjem broju, da je selitba arkeol. odiela započela, a sada dodajemo, da je već gotova. Arkeol. muzej morao je žalibože ostaviti svoj vlastiti dom, koj mu narod posvetio i poklonio, i koj mu za vjekove davao dosta ugodnoga i obilnoga prostora, i izseliti se u tuđi stan i u prostorije, koje su veoma liepe, ali koje mu jedva sada zadostaju. Ovdje dakako nema mjesta za čuvara, a jedva nekakva za podvornika, i to u podrumu izpod svodova, tako da muz. zbirke ostaju u očitoj pogibelji makar se i željezom ogradije. Takova šta nenadješ nigdje u svijetu. Osim toga težji spomenici u kamenu, za kojih neima mjesta u sgradi, ostaju pod vedrim nebom i u blatu, da se sasvim izkvare, a i istorička sbirka slika, koja vriedi bar toliko, koliko krpe Lajeve sbirke, osudjena je, da okisne u podrumu pri zdravoj zemlji.

Mi bi želili, da se vis. vlada i glede ovoga zavoda po mogućnosti i dotično za peštanskim povede.

Veoma riedak dar nar. arkeol. muzeju. — Slavno poznati naš hrvatski junak na bečkom saboru i podupiratelj svih naših narodnih zavoda i društva gosp. Dr. Dinko Vitezić, vladin savjetnik u Zadru, velikodušno poklonio je nar. arkeol. muzeju u Zagrebu sjekiru iz kamenite dobe, o kojoj je govor u prvom članku ovoga lista. Predmet je ovaj u svakom pogledu takove i znanstvene i materijalne vrijednosti, da bi mogao sjati kao alem-kamen ne samo u prvom britanskom muzeju, nego i u oružani najmoćnijega vladara. Gosp. Vitezić ovim darom podigao si je i ovdje najdičniji spomen za vieke. Slava mu i hvala od celoga naroda. Milo nam je priobćiti list, kojim je isti Dr. Vitezić popratio taj dar na g. prof. S. Ljubića, ravnatelja nar. muzeja:

Veleučeni gospodine!

Onu sjekiru iz prehistoričke dobe, koju ste kod mene vidili na Vašem putu kroz Zadar, odlučio sam položiti na dar hrvatskomu muzeju, te sam ju već i uručio našem prijatelju nadzorniku Buliću, da ju tamo pošalje. Kako Vam je poznato, meni se je činilo, da onaj primjerak kao historički spomenik našega otoka, drugamo prinešen, gubio bi svoje važnosti. Nu promišljajući razloge, koje ste Vi i g. Bulić protustavili, došao sam na onu za nas otočane žrtvovnu odluku. Sada dakle Vi kao čuvar tog muzeja razpoložite predmetom, kako Vam volja.

U Zadru 7. listopada 1880.

*Vaš srdačni prijatelj
Dr. Dinko Vitezić.*

Izkapanja arkeologičkoga društva „SISCIA“ u Sisku tečajem god. 1879. i 1880. — Arkeol. društvo *Siscia* u Sisku nastavilo je svoj neumorni i za nar. muzej u Zagrebu veoma dobrotvorni rad i tečajem god. 1879. i 1880. pod ravnanjem svoje odlične uprave, kojoj na čelu Dr. *Milčić*, *Keraus* i *Jagić*. Predmeti od toga izkapanja već su većinom došli u Zagreb, da sve bolje obogate sbirku, koja već sjaje u nar. muzeju pod naslovom istoga društva *Siscia*. Kako smo već prijavili u prošlom broju *Viestnika* (str. 126—7), poglavito zaslugom ovoga društva došle su u nar. muzej prevažne izkopine gosp. *Blau* iz Siska. Isto tako ponajviše zasluga je istoga društva veledušni dar gosp. *Maura Reisa* veletržca u Sisku od dvaju veoma riedkih i dragocienih olovnih šarkofaga sa zlatnom naušnicom u njih našastom. Medju ostalimi predmeti iz onih godina odlikuju se: zlatni prsten i naušnica, krasan bakreni kipić Bakušev i srebr. ruka i bakr. prst od kipa, liepa međužina glava modra na bielom kamenu i t. d. Ima pako mnogo bakrenih i kostenih jegala i žličica, bakr. spona, ključeva, prstena, zrna od niza, česalja te drugih ukrasa svakojakih. U pečenici odlikuju se svietiljke sa slikami. Tu vidiš jelena na trku, pastira, gdje kozu muze i t. d. Njeko imaju obični nadpis: FORTIS, CRESCE sa S odzdola, CAS. Na prednjem komadu jedne umivaonice natisnut je pečat sa CVALPRI, a na jednom komadu od posude . . . ISIVS FE (cit), a na drugom u spodobi noge FET.CTF. Došla je i mramorna raka, od prije uzidana u kapelici sv. Kvirina, sa izrekou: *Res. publ. Siscianor. Mommsen C. I. L. I. 3968*).

Ruski arkeologički zavod u Atini. — Kako je poznato Njemci i Francezi imaju već odavna svoje arkeologičke zavode u Rimu i u Atini, te je ponajviše zasluga otih zavoda, što se arkeologička znanost dan danaska ovako bujno razvevala i visoko digla. Čini se, da će jih na toj stazi i Rusi slijediti, pošto su već odaslali, za sada u Grčku, profesore Sokolova, Ernsteda i Latiševa, da se o stvari na licu mjesta upute te dotičnu osnovu za takav zavod predlože. — U nas za tu znanost nitko se glave netare; dapače tudjinci nam na sve ruke grabe i ono, što nam pred nosom leži.

Gospodinu V. Jagiću!

U mom *Opisu jugoslav. novaca* (Zagreb 1875. str. 36), govoreći o Desi nezakonitom sinu srbskoga kralja Vladislava, stavio sam sljedeću opazku: »O Desi (štamparskom pogriješkom Isi) sinu Vladislavovu spomenuh u knj. I. 289 Ogladala (Rieka 1864), da je učinio mir medju bugarskim i carigradskim dvorom: akoprem na strani 169 rekoh, da je umro Vladislav *bez odvjatka*, t. j. za prijestol sposobna. To je dalo povod nekomeu *rovarcu*, da izlije na me svoj nečisti duh (МАТИЦА 1868 br. 15).« A taj *rovarc* bjaše Parijon Ruvarac, koj me i prije nego u Matici bezimenimi a gadnimi poslanicami obdario bio. Na ono moje odbijanje u *Opisu* odvrća moj *rovarc* u svom sastavku¹ ПРИЛОШЦИ К ОБЈАШЊЕЊУ ИЗВОРА СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ (У БЕОГРАДУ 1880.) još nečistijim duhom, a prigodu mu pruži moja razprava *O Posavskoj Hrvatskoj* (Rad XLIII. Zagreb 1878), gdje ga dakako ni slovcem nedotaknuh.

Ja tomu nadripiscu i ludjaku, komu je cirilica jedino što valjda znade, ili nebi odgovorio bio ni sloveca kao nedostojnu moga odgovora, ili kao prostomu *rovarcu* bio bi mu gdje gdje opet u opazki zabo kost u grkljan, da ne laje, no pošto je našao mogućega zagovaratelja u g. V. Jagića, profesora odesko-berlinsko-petrogradskoga samo ne hrvatskoga² sveučilišta, treba da se i *rovarcem* bavim daleko više nego ta budala zaslužuje. G. Jagić, nalazeći u onom sastavku *rovarc*evu sve suho zlato, *wahre Perlen* (akoprem po krivih citatih Jagićevih moglo bi se pravo pomisliti, da je jedva tu kaljužu odgrtao), zaglavljuje (a tu točno citira, jer mu zapao zub u med): „N. 20. u. 24. stellen der kritischen Genauigkeit des Akademikers S. Ljubić kein glänzendes Zeugnis aus, unglücklicher Weise ist S. Ljubić

(¹) Otiskan iz Glasnika XLIX, koj još nije na svietlo izišao. Ruvarac, da me čim prije razveseli, poslao mi ga namah pštom pod zavojem, a tako i svomu Jagiću sa preporukom.

(²) A to, jer ovdje u rodu jedva mršavih forintača, onamo pako mastnih marka i rubalja. I ja sam mogao do mastnoga; još g. 1857. izručivao mi se dekret za tajnika centralnog odbora bečkoga za iztraživanje i sačuvanje starina u Austriji; svjedoci su tu živi, eno bar. Čorniga u Gorici, koj mi ga nudio, i prof. A. Musafie u Beču, ali sam volio rodu nego tudjinu.

als Numismatiker⁽¹⁾ und Epigraphiker⁽²⁾ eben so wenig zuverlässig, wie als Geschichtsschreiber⁽³⁾ (Archiv für Slavische Philologie. Berlin 1880. V. Bd. I. Hft. s. 180). G. Jagić hoće dakle da se nametne kao sudac u stvari, koju ni najmanje nerazumije. To je drzovitost, koja je svojstvo jedino one vrsti ljudi, koji, budući se praznini a visokozvučnim radnjama prošuljali daleko u veliki svijet, misle, da su već polubogovi postali, te jao ti ga onomu, koj bi se usudio i vlasa se njihova dodirnuti.

A što je povelio Jagića, da onu strielu na me odapne? Na to mu već odgovorio prof. A. Pavić, i to na polju, gdje se stiče sva Jagićeva znanost (V. Odgovor g. V. Jagiću i L. Zori. Zagreb 1876. st. 2): »Pročitavši, što Jagić napisa na str. 583 *Otađzbine*, osviedoćih se žalostan i tom prigodom, da si je Jagić, odkako o posta berlinskim

(1) Moje radnje za klasičku numismatiku našle su pohvale još g. 1856. u Henzena i drugih, a već g. 1851. tiskala jih Akademija Bečka i t. d. U tom pogledu kažu za me Berliner Blätter für Münz . . . 1871—3 str. 237 dosta laskavo. Glede pako *Opisa jugoslav. novaca*, gdje sam radio na polju mal ne sasvim neobradjenu, osim drugih strukovnjaka sud Safařika vriedi za me više od tisuću Jagića; i Viestnik hrv. ark. Društva nedolazi Jagiću jamačno u prilog.

(2) I ovdje g. Jagić šiba po zraku. Mommsen, komu sam ja toliko gradiva pružio, zove me ipak *homo diligens et doctus* (*Corpus Inscr. Lat. III. p. 384*), a on neprodaje svoje spise na redke kao Jagić. Sada se, kažu mi, ponješto namrgodio, što sam izdajem moj obret, i što se usudjujem gdje gdje prigovoriti mu, no ipak štujem ga kao učitelja, a ostajem mu zahvalan do vieka, jer sam uslied njegova izvještaja dobio i sljedeće pismo, kakova nedobije Jagić nikada, makar stupio i na pekinsku stolicu:

„Signore! La sottosegnata commissione accademica essendo informata dal professore Teodoro Mommsen del valente ajuto prestatogli da V. S. Illma. e Revma. per promuovere i lavori dell' accademico nostro Corpus Inscriptionum Latinarum, riconosce un grato dovere nell' atto di ringraziarla premurosamente dell' usato favore e di offerirle in contracambio la nostra cooperazione accademica per ogni caso letterario, in cui V. S. vorrà provocarla. Se le stupende fatiche epigrafiche di V. S., encomiateci da un testimonio autorevole, come ce lo somministra il Mommsen, ci fanno coltivare il rispettabile Suo nome nella serie lucente dei veri amanti e promotori della scienza, siamo tanto più lieti della speranza fattaci dal Mommsen, che V. S. Illma. si compiacerà di aggiungere da qui in poi alle già favorite collezioni Sue epigrafiche quegli accrescimenti, che la feconda Dalmazia fa nascere continuamente al vigilante ed erudito osservatore del suo antico suolo. Saranno assai gradite cotali comunicazioni, quante volte V. S. Illma. ne renderà partecipi, sia per via diretta o per l' indefesso prelodato editore dell' accademico nostro tesoro epigrafico; e sarà, come speriamo da Lei egualmente gradita l' espressione dei sentimenti, che per questa lettera intendiamo di offrirLe, ripetendoLe la nostra distinta stima e riconoscenza. Berlino li 27. luglio 1857. Commissione epigrafica dell' Accademia regia Prussiana delle scienze. Gerhard. Lepsius.“

(3) Što se tiče ove struke mogu bez oklievanja reći, da sam za našu poviest sakupio blaga i djelomice izdao možda više nego i ma tko drugi na slav. jugu. Moje razprave i druge radnje, po koliko mi sredstva dopuščala u ono doba, kad sam jih pisao, utemeljene su na izvorih, no ovi se svaki dan silno većaju, a čovjek na sve strane doseći nemože. Eno na pr. g. Jagiću kojih razprava o Dubrovniku. Ima li srdeca i znanja? Neka pokuša, ja ga čekam. Ali i moja djelatnost siže i preko granica naše zemlje. Na pr. još 6. ožujka 1861. Dr. i prof. A. Jöger, izviestitelj bečke akademije, pisao mi sljedeće: „Diese Depeschen der

profesorom, stavio zadaću, da i tamo, gdje neima nikakova ni povoda ni razloga, u sve što se u Hrvatskoj radi, pečka i zadirkiva, kao da bi htio kazati: odkako me izgubiste ne valja vam sav posao ništa. Takim duhom pisao je Jagić u *Nar. Nov.* onu famoznu *obznanu* Daničićeve historije oblika; takim smjerom bočka u svom Arkivu u našu beletristiku, takom namjerom napisao je i u Otadžbini ono nekoliko riječi o mojoj radnji . . . Misli li Jagić i nadalje ne promišljenim *zlobnim* opaskami u nas zadirkivati, neka bude uvjeren da nas nimbus berlinske (*sada petrogradske a do mala i biogradske samo ako bude dinara*) glorijske ne će ni malo smetati, da mu u oči pogledamo. »A u drugom stavku (*Gosp. S. Novakoviću a i V. Jagiću odgovara Armin Pavić. U Zagrebu 1878 str. 19.*): »Gosp. Jagić pišući o znanstvenih problemih, koji još nijesu riješeni, govori te govori, a ako se upitaš, koje li je o samoj stvari njegovo mišljenje, ne možeš ga sa svim *pouzdanom* dokučiti . . . G. Jagić, kako mu gotovo *sav njegov dosadašnji naučni rad* bijaše ograničen na referovanje onoga, što se u svijetu piše (¹), nije propustio ni o gore spominjanih djelih tako učiniti»; a naš Armin nekaže da i nedokaže.

Uz taj imao je pako g. Jagić još jedan razlog, da me sa svoje petrogradske katedre onom otrovnom strielom kao jupiter tonans smrviti pokuša, a to je, što sam se usudio bielodano dokazati, da on, zabavljen kolosalnim radnjama, nije imao vremena naučiti ni jednostavnih stvari iz naše domaće prošlosti (Sr. Prilog Jagićevoj razpravi »o gradji za slovinsku narodnu poeziju« od Sime Ljubića. Rad XL. U Zagrebu 1877). Hinc irae. No sredstvo, kojim se Jagić u tom poslužio, nije moglo biti nesretnije. U pripomoć svomu rovarstvu uze sgoljnoga rovarca, te ta vražja armonija nemože ino a da nedošadi.

U svezku *Revue Archéologique* mjeseca ožujka 1877 izadje u Parizu razprava gosp. Schlumbergera o zl. novcu, koj on pripisa bugar. knezu Sermu. O toj razpravi obaviesti me koncem travnja slučajno g. sveuč. knjižničar Kostrenčić; dapače malo dana kašnje posudi mi i dotični svezčić. Nalazeći ja, da se tu radi o hrvatskom a ne bugarskom knezu, tečajem svibnja uz obične ne malene poslove sastavih razpravu »O Posavskoj Hrvatskoj i o zlatnih novcih njezina zadnjega kneza Serma (1018)« te ju još 13. lipnja i. g. pročitah u javnoj akadem. sjednici (Sr. Rad. XLII st. 209. XLIV. st. 107). Za takovu rpravu, pukim slučajem i u malo dana sastavljenu nesmije

venetian. Gesandten, welche Sie theils im Auszuge theils in vollständigen Abschrift vorlegten, gehören unstreitig zu der werthvollsten Quellen, welche der kais. Akademie seit Ihrem Bestande zur Publication zugesendet wurden i t. d. Napokon reć mi je Jagiću, da bi već dosta za me bilo, što sam naš arkeol. muzej, o kom se sam malo godina nazad izjavio, da mu jedva traga, uz neznatna sredstva a ne malo opreka digao tako, da mu u Austriji osim bečkog i pštanskoga jedva para

(¹) Za lasno se osviedočiti o stvari služi predobro popis svih Jagićevih do najsitnijih razpravica, počam programom zagr. gimnazije 1861, naved nia po Ia. K. Grotu u ЗАПИСКИ ИМПЕРАТ. АКАДЕМІИ НАУКЪ. 1880. XXXVI 2. стр. 431—439.

se pri zdravoj pameti ni pomisliti, da je smjerovno sastavljena. Ali što će na to rovarac? On veli izrično, da je tiskana u Radu i puštena u sviet *pred što će austro-ugarska vojska ući u Bosnu*. U Radu tiskaju se razprave kako se u sjednicah čitaju; a moja se čitala u sjednici, kad se još nije ni govorkalo o aust. provali u Bosnu. U razpravi se pako bielodano dokazuje, da se je do početka XI vieka Posavska Hrvatska sterala tja do Drine. Rovarac uze dakle, da je jugosl. Akademija poslala u sviet ovu svoju razpravu tom namjerom, da i ovim putem uzakoni na starom pravu hrvatskom austro-magjarsku provalu u Bosnu, te udri kud kamo, ali mu udarci prostoga pajača. U toj mahnitosti ne zaštedi ni ma koga od nas, kako dokazuju rieči, po Hrvatuu V. Jagiću *wahre Perlen*, kojimi svoj rugopis zaglavljuje: »Stari panonski Sloveni, koji su u IX veku tražili učitelja i nastavnika u Carigradu, bijahu, kao što sami kažu, *prosta čad*; a današnji *vlastnici, književnici i naučenjaci u tako zvanou trojednou kraljevini*⁽²⁾, ta gospoda, pocrpavši *svukoliku mudrost latinsku (sic)*, mrze i gone danas iz javne upotrebe pismo slovensko, rodjeno pismo starih panonskih Slovena⁽³⁾, ka kojima su *možebiti i žitelji izmedju Drave i Save*, danas tako zvani *posavski Hrvati, pripadali*«.

Po ovom kroju dreće se i ostale rovarčeve *Perlen*. Iztaknuti mi je najglavnije.

Najprvo mi se kaže, da gradovi τὸ Κότερα i τὸ Δεσνίη (nametnuti mi *Destinicon* niti ne napominjem), spomenuti od Porfigenita str. 159, nisu to Kotor u Buci i Desnica na Dolnjoj Drini, a ničim se nedokazuje. Onoga je mnienja i slavni naš Lucius V. 3, a to je za me dosta. Kotor kod Jajca kašnje je dobe, vjerojatno kotorska nasedbina, kao Dubrovnik dubrovačka. Zaključkom mlet. vieća odbio sam to, da je Hrvoja umro u Kotoru pri moru; a Jukić kaže samo, da je umro u tvrdji *Bobasu*. Ima pako Kotora i u Sarajevskoj nahiji, a taj po istom Jukiću str. 15 *njegda slavan grad*.

Veli se, da sam u *Listinah* (Mon. I. str. 133) od brskovih dinara napravio dinare *nekoga Brežka*; a da sam u *Opisu* (jer ta luda skače s jedne u drugu svoju radnju, da ulovi koju izreku, koja o njegovu kratkovidnostu zapinje) Konstantina brata despota Dragaša a sina Dejana Sevastokratora pomešao sa drugim Konstatinom od roda Kastriota. Ja sam *Listine* za onu I. knjigu samo *sakupio*, u ostalom na naslov listine može se osvrnuti samo budala ili zlobnik. O brskovih dinarih i o Brskovu kao mjestu (Kruševo blizu Dioklije) pisao sam

(2) Tu valjda mjesta i za g. Jagića, ako još i drugako preokrenuo nije.

(3) Obratno dokazuju mnogobrojna djela od učenih Hrvata izdana o glagolici, a još jasnije ovogodišnje svečanosti. I ovom prigodom oni su i te kako dokazali, da žele u crkvenoj porabi pridržati dapače oživiti svoje staroslavensko pismo; ali šta će proti sili tudjina, koj ju davi? (V. moju razpravu: *Borba za glagolicu na Lošnjaju*). Za Hrvate je glagolica prava svetinja; oni ju drže za *jedino pravo* i najstarije slavensko pismo, ali ju rabiti ne smiju za javne upotrebe (kao što nisu nikada prije), jer jim stoji do napredka, dočim cirilica golo je gr-ko pismo, koje i po sudu glasovitih Slavena jednog i drugog vjeroizpoviedanja jako priče razvoju slavenske učenosti i uzajamnosti. (V. N. List 1880. b. 101).

još g. 1875 na dugo u *Opisu* (str. XXIV i str. 60). Da je Konstantin bio od roda Kastriota, to je do sada nedokazano. Ja sam ondje pobrao i naveo sve izvore njega se tičuće, te sam i više nego je trebalo, učinio.

Kaže se dalje, da sam u *Opisu* str. 183 pomjesao Boriša Kolomanovića sa Borićem banom bosanskim uz ovu veoma smiješnu primjetbu: »istina da su to isto i drugi mnogo prije S. Ljubića činili, no ovdje se ti drugi mene ne tiču, i ja sam g. Ljubića *uzeo na oko* (no čoravo) stoga, što on u *Hrvata* mnogo i za takvog istorika važi, koji se u svojim izražavanjima prvim izvorima služi«. Rekoh ondje izrično, da onu zgodu pripovjedam po Fejéru; a da je onda Bosna ovisna bila od ugarske, dokazao sam. A čim me pako taj rovarac pobija? S Vasiljevskim⁽¹⁾, koj bi bio *tek g. 1877.*, dakle dvie godine poslje moga *Opisa*, ono dokazao. A da nije prava budala!

Još smješniji i zlobniji postaje taj rovarac, kad mi u grieh stavlja, što rabim izraz *ugar.-hrv.*: »na što to naticanje hrv. (kraljevine) mimo ugarske svuda i na svakom mestu (v. njegova Monumenta)? I kod Ljubića *Hrvati niču* i tamo gdje se i ne siju . . . no od te manije neboluje *jedini Ljubić među Hrvatima*«. Izraz *ugar.-hrv.* temelji se na državnom devetstoljetnom pravu, dočim šta da rečem ja tomu smušenjaku, kad Srbe indentificira sa Dalmati i u sadašnjem smislu? ⁽²⁾ Ovo je budalaština, kojoj nema para, te ako su se bizantinski spisatelji gdjegdje tako izrazili, to oni kažu po izreki Porfirogenita, koj u pogl. 30 piše; da se je prije Dalmacija protezala od Drača do Istre i (preko Bosne) do Dunava; da je iza ledja Dioklije (od Drača do Kotora) i Tribunije (od Kotora do Dubrovnika) ležala Srbija; da iza Zahumja (od Dubrovnika do nutarnje Neretve) leži prama sjeveru (ad septentrionem) Hrvatska, a prama istoku (in fronte) Srbija; i da Hrvatska sa Srbijom granici jedino na medjah hrvatskih južnih županija cetinske i lievanske. Ovdje dakle *tromedja*. Ovo samo, i neobziruć se na posavsku Hrvatsku, imalo bi zadosta biti da osviedoči i sliepce, da Porfirogenitova Srbija nije onda ni do srednje Bosne dopirala, a kamo li da je i sjevernu do Save obuzimala

Smiesnost pako rovarčeva dohvata do vrhunca, kadno, izpoviedivši se sam *lajač in numismaticis*, ipak veli, da pošto je na novcih Srmovih grčko pismo, s toga dvoji o hrvatstvu posavskih Hrvata. Nezna budala, da je grčki novac kod nas mal ne izključivo rabljen u X vieku, te da je i Sermov po njem udesen. To znadu i vrebci.

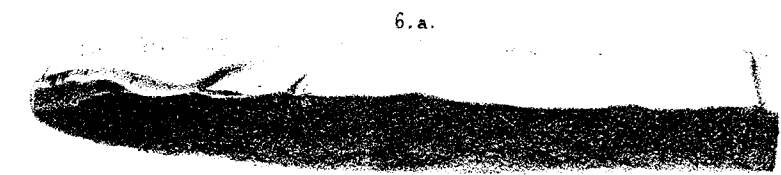
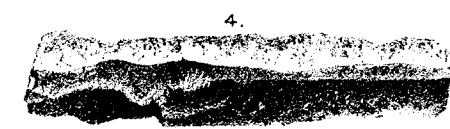
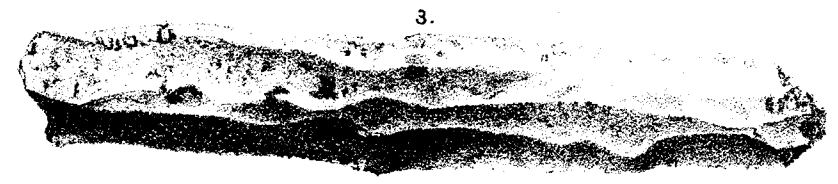
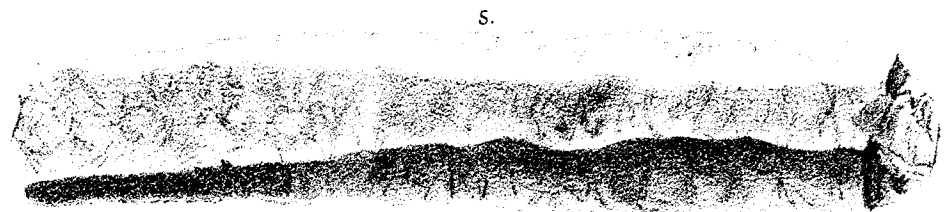
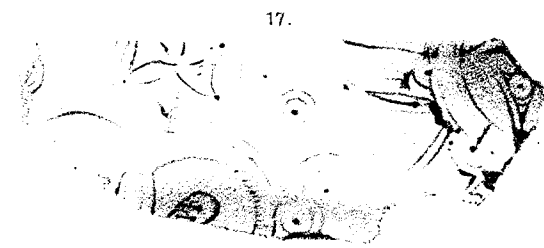
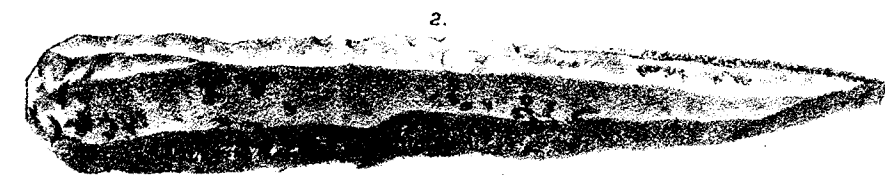
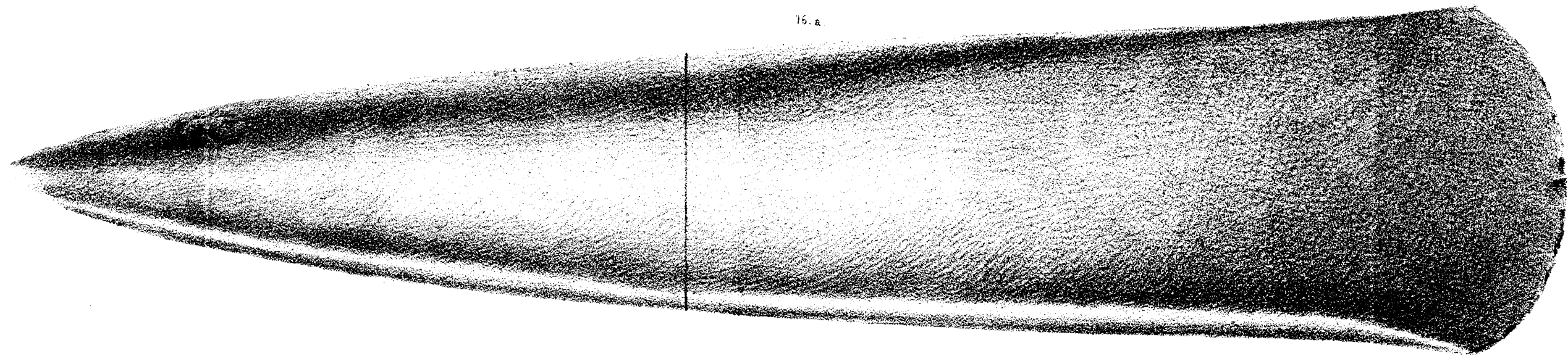
Ovo su te Jagićeve *wahre Perlen*.

Svršujem. Dosta žalostno što i samo srbsko učeno društvo zakriljuje tako zlobno strančarenje, a to mu jamačno na diku nesluži.

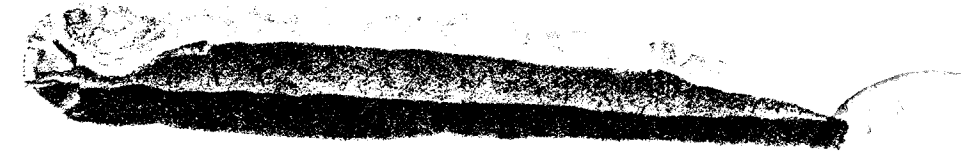
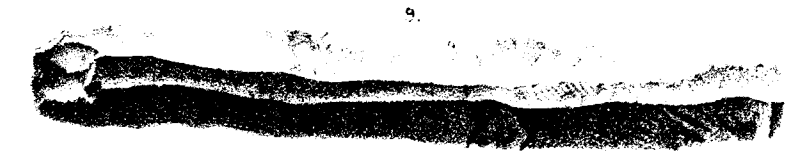
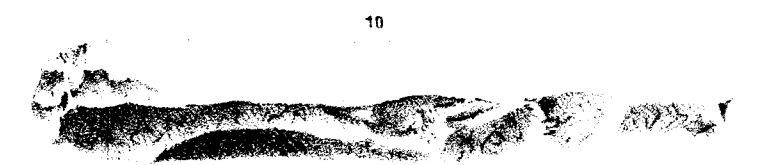
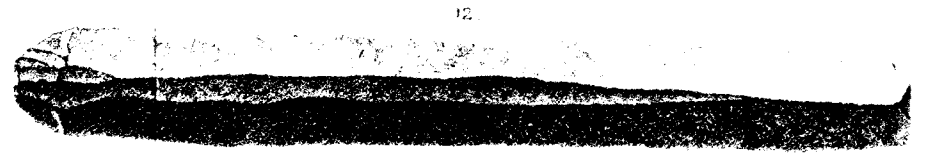
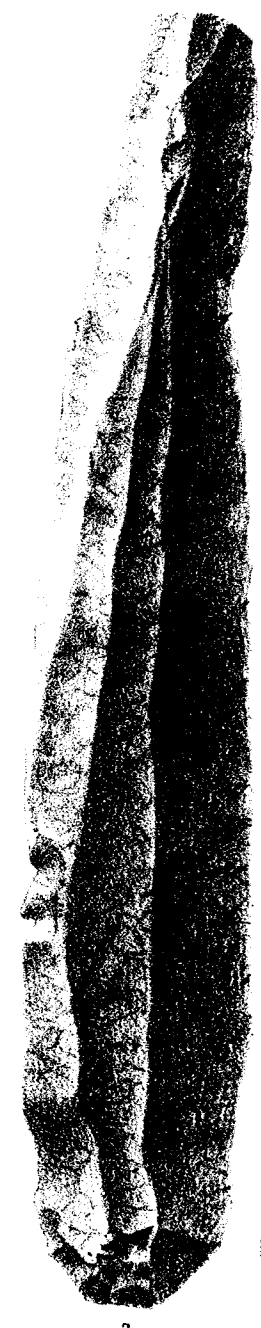
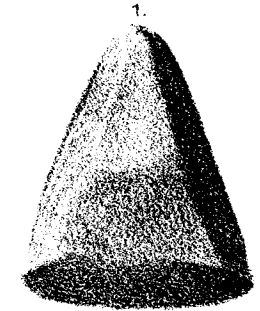
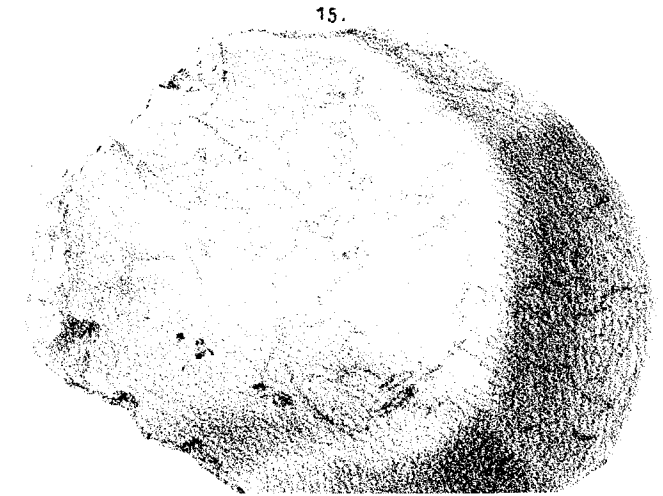
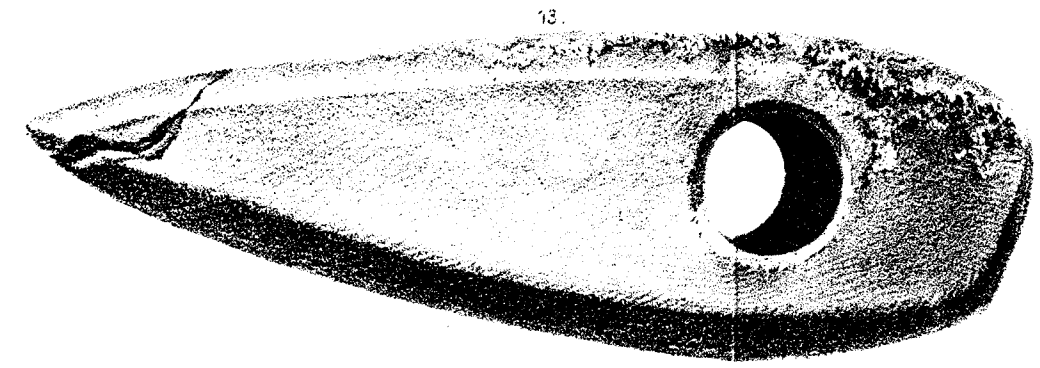
Prof. S. Ljubić.

⁽¹⁾ Prije Vasiljevskoga dokazao je to Du Fresne i naš J. Mikoc (Arkiv XI. 60-64: »*opiniono mea, duos quibus nomen hoc fuit, Colomani Hungariae regis ut ferebatur, filium alterum, alterum Bosnae banum.*«

⁽²⁾ Nicephorus Bryennius str. 100.102, zove Srbe Χωροβάτοι, a šta zato?

6. b

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Intagliji i kameje u osječkom gradskom muzeju.

I. Hampel navadja u svom »Archaeologisch-epigraphischer Bericht aus Ungarn 1877« izašlu u »Arch.-epigr. Mittheilungen aus Oesterreich, herausgegeben von O. Benndorf und O. Hirschfeld, Jahrgang II. Heft 1. Wien 1878.« govoreć po podateih podanih mu gosp. Drm. I. Bojničićem ob izkopih stare Murse, na strani 78: *„Besonders zu erwähnen ist hier ein römischer Goldring und ein schöner Intaglio aus Carneol die Apotheose des Augustus darstellend. Vielleicht wird es möglich sein, diesen im nächsten Berichte genauer beschreiben und würdigen zu können.“* Ove rieči bijahu mi povodom te sam si za svoga boravka u Osieku mjeseca kolovoza 1879 uzeo otisak u pečatnom vosku od toga intaglija s namjerom, da o njem izviestim čitatelje našega arkeologičkoga viestnika, a bijahu mi povodom tim više, što mi je bilo poznato, da e. kr. bečki Antikenkabinet čuva kao najdragocieniju riedkost kameju 7¹/₈“ vis. a 8¹/₂“ široku prikazujuću »apoteozu cara Augusta«¹⁾. Nu videći, da u tom muzeju osim rečenoga intaglija ima i drugih budi izradbom poboljih, budi radi predstavljenih predmeta zanimivih komada, razširih prvobitnu svoju namjeru u toliko, da sam odlučio i druge intaglije i kameje snimiti te od njih najvažnije opisati našem čitateljstvu, nebi li tako pomalo složenimi silami sami izujeli na vidjelo arkeologičko blago naših razmjerno dosta bogatih sbiraka te ga tako i znanosti samoj pristupnim učinili.

¹⁾ O znamenitoj toj kameji sr. Dr. Ed. Sacken, *Leitfaden zur Kunde des heidnischen Alterthums, mit Beziehung auf die österr. Länder*, Wien 1865, str. 182, op. 2; I. Arnet, *die antiken Cameen des k. k. Münz- und Antikenkabinetes*, Wien 1849, str. 12. Bruno Bucher, *Geschichte der technischen Künste*, Stuttgart 1875, str. 273 i 316, op., gdje se takodjer slika donosi i ujedno po I. Arnetu zanimiva viest navadja, da je njem. car Rudolf II. kupio tu kameju za 12000 carskih dukata; Dr. W. Lübke, *Geschichte der Plastik*, 2. Aufl. Leipzig 1871, str. 132 itd.

Poznato je do sita, da je vajarstvo dragulja (*caelatura*, Stein-schneidekunst, Gemmogyptik, Lithogyptik, Daktyliogyptik ili Daktyliographie) prastaro¹⁾. Ovakovo drago kamenje, u koje su slike (ili slova, rieči) uvajane, zovu se u umjetnosti **geme** (lat. *gemma*, tal. *gemma*, Gemme). Nu već stari razlikovahu dvie vrsti takovih urezanih dragulja: ili je slika **urezana** u dragulju, ili je uzvišena, **izpupčena**, te se tako u reliefu prikazuje. Prvu vrst gema običavamo nazivati talijanskom riečju intaglije (*intaglio* od glagola *intagliare*, franc. *intaille*, njem. *Intaglien*, lat. *gemmae insculptae, diagraphicae*), drugu pako kameje (*cameo*, *camée*, *gemmae caelatae, exscalptae, ectypae, anaglyphicae*). Od starih naroda dotjeraše osobito Grci vajarstvo draguljâ do velike savršenosti.²⁾

O važnosti uvajanih dragulja govoriti čini mi se suvišno, jer je o tom dovoljno osvjedočen svatko, koji se ponješto samo bavi iztraživanjem stare umjetnosti budi s umjetničkoga budi s antiquarnoga gledišta; ovdje budi mi dozvoljeno spomenuti samo to, da neima skoro odnošaja u životu istih naroda, koji im nebi bio predmetom prikazivanja, negledeć na vriednost, što ju imaju za proučavanje povjesti umjetnosti same. B. Bucher, *Geschichte der technischen Künste* (Stuttgart 1875) zove ih st. 282 upravo »Mikrokosmos der alten Kunst.« Važnost njihova bijaše i povodom, te su mnogi vladari, zauzeti za umjetnost osnivali sbirke u svojih prestolnicah, pa i mnogi privatnici se povadjali za njimi.

Tako si stekoše upravo svjetski glas znamenite sbirke u Rimu, Napulju, Firenciji, Londonu, Parizu, Petrogradu, Draždjanij, Berlinu, Kodanju i Beču (ovdje osobito radi dragocienih kameja) i dr. I naš narodni muzej dosta je bogato obskrbljen, te ćemo drugom sgodom ocieniti tu sbirku.

Sacken, op. cit. str. 183 i Rollett op. cit. str. 279 i 280 opažaju, da stari narodi za intaglije uzimahu najradje karneol, rjedje jaspis, onić (*onyx*), agat (*Achat*), ametist (*améthyste*), a vrlo riedko drugo drago kamenje. To potvrđuje i sbirka osječčkoga gradskoga muzeja. Od 22 intaglija ima ih 15 od karneola, 4 od jaspisa, 2 od agata i jedan po sudu jednoga osječčkoga draguljara od markasita tal. *marcassite*, franc. *fer sulfuré blanc, pyrite blanche, Wasserkies*). Intagliji se mnogo čestje izkapaju u zemljah austro-ugarske mo-

¹⁾ sr. Herm. Rollett, *Glyptik*, u Br. Bucher op. cit. str. 273—356.

²⁾ sr. Herm. Rollett, op. cit. str. 309 sl.

narkije nego kameje, ali većinom pripadaju poznijoj dobi, te su obično, kako Sacken op. cit. str. 183 opaža, surovo i nemarno izradjeni.¹⁾

Taj se sud Sackenov doduše u obće potvrđuje komadi naše sbirke, ništa nemanje ima medju njimi nekoliko vrlo liepo i skladno izradjenih, pa i većina drugih, u kojih je radnja očevidno surova, su stranom s antiquarnoga stranom s mitologičkoga gledišta zanimivi, tako da već s toga zaslužuju, da se publiciraju.

Progovorivši tako nekoliko rieči u obće prelazim na opisivanje pojedinih komada:

I. Intagliji:

1) Intaglij od blieda karneola, jajasta oblika (oval) vis. 0·015 m., šir. 0·019 m. Kamen nalazi se u željeznom prstenu, od kojega polovica manjka. Izkopan je god. 1877 u doljnjem gradu osječkom u bašći mlinara Baumholza skupa s rimskimi opekami. To je onaj intaglij, što ga na početku ovih redaka spomenuh te prikazuje »apoteozu cara Augusta.« Opisan je medjutim od E. Loewya u Arch.-epigr. Mittheilungen aus Oesterreich. Jahrgang III, Heft 2. (1879) str. 156: »Der weisse durchsichtige Stein ist in einem antiken Silberring (nije srebrn, nego željezan) gefasst und zeigt in der Mitte auf einem lehnlosen Stuhl, über den ein Kissen gelegt ist, thronend eine hohe männliche bärtige Gestalt (visina sjedeće osobe iznosi 0·01 m.) nach l. gewandt den Oberleib nackt, das r. Bein zurückgebeugt. Die l. Hand ist auf ein Skeptron gestützt, die vorgestreckte R. trägt eine Schale; um das Haar ist eine Binde geschlungen. Von l. kömmt, in der erhobenen L. einen Kranz zu seinem Haupte führend, um die gesenkte R. die Chlamys geschlagen, eine nackte Jünglingsgestalt (Mercur) auf den Sitzenden zu. R. von dem Stuhl steht, die L. auf die Lanze stützend, Minerva, nach l. gekehrt, mit korinthischem Helme und Aegis, gekleidet in ein lauges Diploidion. Ihre R. ist gesenkt. Unten deutet ein horizontaler Strich den Boden an.« Opis taj, koji je inače u svem točan, treba samo u toliko popuniti, da mladić na lievoj strani stojeći (Mercur) drži u desnoj ruci sasvim jasno štap Merkurov (t. z. *caduceus*, *κρόκεον*). Osobe su liepo izradjene, najpače one dvie sa strana: Merkur i Minerva.

¹⁾ Sacken, op. cit. str. 183: „Sie werden häufig gefunden, aber die meisten sind aus späterer Zeit, von sehr roher Arbeit, die Figuren kurz und derb, die Ausführung flüchtig“.

2. Intaglij vis. 0·015, šir. 0·018 m. od markasita (?) vrlo fino i ukusno izradjen, prikazuje bakchijsku povorku, koja se kreće s lijeve strane na desnu. Dolje naznačuje se horizontalnim potezom pod. U sredini povorke vidi se gol starački silen bradata lica, debela trbuha¹⁾, jašeć na oslu, polagano koracajućem²⁾). Gornje tielo silena natrag je nagnuto tako da se desnim laktom podbočuje na osla, lievom pako nješto uzdignutom rukom drži glasbilo sa četiri strune (kytharu³⁾), a pred njim na oslu nalazi se valjkast predmet, po svojoj prilici mješina vina. Tik za ovim silenom koraca mužka osoba bradata lica, držeć spuštenom desnicom plašt skupa, tako da je samo donje tielo zastrto, a gornje ostalo golo do lievoga gornjega lakta, s kojega visi drugi okrajak plašta; uzdignutom lievom rukom drži vienac vrh glave silenove. Ostalu družbu te bakchijske povorke sačinjava pet menada, od kojih dvie u predku (im Vordergrund) idu pred oslom, od ostalih triju vide se u dnu (im Hintergrund) samo glave. Dvie od njih nose thyrsos. Ona, koja predvodi povorku, skoro je sasvim gola, buduće joj lahko odielo samo s pleći dolje visi, dočim su druge više zastrte. Poredanje osoba vrlo je liepo izvedeno, a izražaj tako karakterističan, da posve odgovara situaciji, koju nam tako živo predočuje, te nam tako prikazuju skladnu cjelinu. Crtež osoba je krasno izveden tako, da kroz odielo proviruju oblici tiela podpuni i liepi, što se tim više izticati mora, što i najveća osoba nije viša od 9 milimetara, a druge 8¹/₂ i 8 mil. Uzmemo li sve to na um, možemo smjelo tvrditi, da taj intaglij spada medju dragocienije ostanke klasičke drevnosti, što jih imamo u naših sbirkah.

3. Agat-intaglij vis. 0·009 m. šir. 0·007 prikazuje Erota na desno obrnuta i u desnoj ruci držećega vienac. Figura je jedva 5 milimetara visoka a uzprkos toj drobnosti vrlo krasno izradjena.

Taj intaglij opisan je od E. Loewya op. cit. str. 156 riečmi: »Auch ein Achat mit einem nach r. gewandten Eros, der in der

¹⁾ Sr. O. Seeman, *Mythologie der Griechen und Römer*. Leipzig 1874 str. 102.

²⁾ O silenu, gdje jaši na oslu sr. **K. O. Müller**, *Handbuch der Archaeologie der Kunst*, 2. izd. p. 577 i opazku 3, upravo tako kao što i bog Bakchos, u čiju pratnju on spada. sr. Müller, ibd. str 569, op. 7 i **Schwenck**, *Griech. Mythologie* p. 403.

³⁾ O silenu s kytharom v. **K. O. Müller**, op. cit. str. 577, opazk. 3.

R. einen Kranz hält, verdient Erwähnung. Wir lasen auf dem Stein die Inschrift IJIEV.«

4. Karneol-intaglij vis. 0·022, šir. 0·017 m. prikazujuć vrlo izrazitu, muževnu bradatu glavu rimskoga vojnika u prosjeku (*en profil*) na desno obrnutu; na glavi je kaciga; fiziognomija lica je krepka, a ciela izradba je krasna.

S umjetničkoga gledišta mogli bi se još spomenuti:

5. Intaglij od zelenkastoga jaspisa predstavljajuć četveropreg (*quadrigae*), vis. 0·0095, šir. 0·013 m.

6. Karneol-intaglij vis. 0·0125, šir. 0·0155 m. prikazuje dvopreg (*bigae*), na kojem stojeć ženska figura drži u desnoj ruci uzde, u lievoj vienac; dolje je horizontalan potez, kojim se označuje pod (Victoria?).

Sljedeći komadi lošije su doduše izradbe, ali su neki od njih zanimivi radi predmeta, što ih predstavljaju:

7. Karneol vis. 0·015, šir. 0·012 prikazuje naoružana vojnika rimskoga; lice bradato obrnuto na lievu stranu, na glavi je kaciga; desnom rukom drži sulicu, a spuštenom lievom malen okrugao štit (*parma*).

8. Karneol vis. 0·0155, šir. 0·012; profil mužke glave lovor-vienacem ovienčane, gledajuć na desno; lice bez brade; veoma loša radnja.

9. Agat vis. 0·014, šir. 0·011 ovienčana nješto oštećena glava mužka bez brade, s prieda vidi se nejasno žezlo.

10. Jaspis vis. 0·0125, šir. 0·015 m. gol dječak jaši na konju, drži uzde i bič; kamen je probušen; radnja slaba.

11. Karneol vis. 0·016, šir. 0·014 m. prikazuje orla (*aquila*) krila na pol razširenih na zastavi (*vexillum*); radnja dosta loša.

12. Karneol vis. 0·01, šir. 0·008: orao.

13. Karneol vis. 0·015, šir. 0·011 prikazuje božicu Hygieiju lice je obrnuto na lievo; desna se ruka naslanja na stup, a u spuštenuj lievoj drži zmiju. Na gornjem desnom rubu naprama glavi božičinoj ima nadpis C S.

14. Tamn karneol vis. 0·012, šir. 0·009 m. Na panju sjedi gol mladić gledajuć na lievo, sa spuštene ljevice visi mu chlamyda, a u desnoj izpruženoj ruci drži kesu, do nogu mu stoji pietao; nad lievim ramenom vidi se gornji kraj štapa, koji nenaliči toliko ka-
duceju koliko dvozubu (*bidentis*). Radnja je dosta loša. Kesa u ruci i pietao¹⁾ do nogu označuju ga bez dvojbe Merkurom.

¹⁾ O pietlu kao (dosta riedkom) attributu Merkuromu sr. *Angelo de Gubernatis*, die Thiere in der indogermanischen Mythologie, Leipzig 1874, str. 551 op. i str. 561; Schwenck, op. cit. str. 238 i 242 i tab. VII.

15. Karneol vis. 0·01, šir. 0·012 m. prikazuje tritona.

16. Karneol, vis. 0·013, šir. 0·015 predstavlja krilata konja, pegaza.

17. S mitologičkoga gledišta vrlo zanimiv jaspis-intaglij vis. 0·015, šir. 0·02 m. Na horizontalnoj crti predstavljajućoj pod koraca prama desnoj strani vrlo nespretno izradjen lav (panter?), na hrbtu mu leži krokodil, a na ovom sjedi životinja nalika majmunu; od ovoga na desnoj strani razabire se dosta jasno zvierce razširenih krila poput šišmiša ili ptice kakove, a pred ždrelom lavovim je zvijezda. Bez dvojbe služio je taj jaspis kano amulet ili u kakovu prstenu ili na ovratnici ili narukvici ili inače gdje. Da je jaspis starim narodom služio amuletom, razloženo je u ovom listu, god. I. br. 4 str. 114; lav (i panter) spadao je takodjer medju profilaktične životinje kao što i krokodil (kao gušter¹). Zvijezda pokazuje na praznovjerje proiztičuće s iztoka, gdje je od najstarijih vremena bilo razšireno praznovjerje, da zvijezde uplivaju na sudbinu ljudsku; iz iztočnih krajeva razširilo se je to praznovjerje u zapadne. Gomitlanje profilaktičkih simbola²) upućuje nas na poznije vrieme. Po zvijezdi spadao bi taj intaglij medju t. z. *gemmae astriferae*³), te mu je po tom i važnost zajamčena.

18. Karneol vis. 0·012, šir. 0·008 m. ženska glava gledajuć na desno, kosa ima nakit poput mreže.

19. Karneol vis. 0·013, šir. 0·011 m. ženska glava s nakitom poput krune.

20. Jaspis vis. 0·012, šir. 0·008 m. glava malone sasvim zastrta i to više po orientalski; čini se da nije antik.

Osim ovih ima još dva malena intaglija od karneola loše radnje, kojim predmeta nemogoh razabrati.

II. Kameje.

Rezanje kameja mladja je umjetnost nego li vajanje intaglija; od starih naroda izvršivahu tu umjetnost gotovo samo Grci i za

¹) Sr. K. Dilthey, „drei Votivhände aus Bronze“ u Arch.-epigr. Mittheilungen aus Oesterreich III, 1 p. 53.

²) O spajanju lava sa zvijezdom na amuletih sr. Alex. Trall. VIII. 4, p. 145 και γλύψας ἐπ' αὐτῆς λέοντα και σελήνην και ἀστέρα. O majmunu na t. z. abraxas-gemah sr. B. Bucher op. cit. 323; u katalogu Biehlerove sbirke *gemâ* (Beč 1871) str. 14, Nro. 87 navadja se majmun na intagliju etruščanskom.

³) Ob ovih sr. I. Marquardt, röm. Religionsalterthümer p. 129 opaz. 775 i Rollett, op. cit. str. 321.

njimi Rimljani. Uporaba kameja više je stegnuta nego uporaba intaglija: nošahu jih kao nakit žene, pa istom za zadnjih rimskih careva takodjer mužkarci (n. pr. kao nakit kod dragocienih kopča ili kod sjajnoga oružja). Za kameje upotrebljavahu stari najradje takove dragulje, u kojih je po više slojeva razne masti, osobito oniće (*onyx*), u kojih su dva sloja, tamniji i bieli, i sardonixe¹). Vajar rezao bi kamen tako, da bi od bliedjega sloja stvorio predmet sam, što ga je htio prikazivati, a tamniji mu bio dno, rjedje obratno. Kameje mnogo rjedje se nalaze od intaglija, te su takodjer, osobito liepo izradjene, skupociene²).

U osječkom gradskom muzeju samo su dvie kameje, od kojih je jedna bez dvojbe patvoren fabrikat; pa i druga, koju ću ovdje opisati, čini mi se sumnjiva sbog masse, od koje je načinjena.

Kameja ta vis. je 0·025, a šir. 0·02 m. Dno je pepelaste boje (po sudu osječkoga jednoga draguljara njeka kompozicija, massa poput lave?), figure pako su biele (po sudu istoga draguljara takodjer njeka massa — Cameenmasse³). Po kazivanju muzealnoga čuvara prof. osječke gimnazije gosp. Andrije Kodrića nadjena je ta kameja u starom Budimu (*Aquincum*), te bijaše svojinom g. I. Bojničića, koji ju pokloni g. Sedlakoviću, utemeljitelju osječkoga gradskoga muzeja, te je preko ovoga sa cielom njegovom sbirkom dospjela u muzej. Na horizontalnom potezu, kojim se naznačuje pod, stoje dvie osobe, mužka i ženska. Desna je gol mužkarac krepke muskulature, nu ipak oblih oblika, on se podbočuje njesto uzdignutom ljevicom o sulicu, a desnicom obuhvaća ženu pokraj njega stojeću,

¹) Sr. Lübke, op. cit. str. 309 i Sacken, op. cit. str. 183, B. Bucher, op. cit. str. 280.

²) Sacken, op. cit. str. 183: „Sie sind von verschiedener Grösse von $\frac{1}{4}$ “ bis 1“, aber immer, besonders die schön gearbeiteten, selten und kostbar“.

³) U ostalom poznavahu i stari njeke vrsti kompozicija ili patvorenih „dragulja.“ Sr. Catalog der Gemmensammlung des T. Biehler, Wien 1871, str. 26 „*Antike Pasten* sind Compositionen“ i str. 27 „schon die ältesten Nationen, die Aegyptier, Griechen u. Römer verstanden die Kunst täuschende Glasflüsse zu verfertigen und so ihre Gemmen zu verfälschen. Manche antike Paste wiegt durch ihren Inhalt viele Gemmen auf“. Glede *lave* nalazim u B. Bucher, op. cit. str. 281 ovu viest: „Die in der Gegenwart vorwiegend u. meistens fabrikmässig betriebene Bearbeitung der Muscheln zu Cameen hat schon im Alterthum theilweise stattgefunden, gleichwie auch die von verschiedenen Tuf- und Lavasteinen“.

milo gledajuć u njezino lice; na glavi mu je kaciga. U žene je gornje tijelo također golo, a dolnje je zastrto nabornim lahkim odijelom tako da forme krozanj proviruju; lijevu ruku savija oko vrata junačkoga si druga, a desnu polaže mu na prsa. Pokraj nje (na lijevoj strani) uzdiže se stup. Muška figura vis. je 0·0155, a ženska 0·015 m. Izradba je liepa. Kameja prikazuje možda Aresa i Afroditu, ili, što mi se vjerojatnije čini, Hektora i Andromachu.

2. Na ovom mjestu može se još spomenuti liepo u reliefu izradjen karneol visok 0·011, širok 0·008 m., koji prikazuje žensku glavu *en face*.

Dr. F. Maixner.

Još nešto o predhist. sjekiri

opisanoj u prošlom broju ovogodišnjega Viestnika (str. 8 tab. br. 16. a b.)

Da ovomu znamenitomu spomeniku sve više svietla pribavimo, zamolili smo našega štov. prijatelja g. Dra Gj. Pilara, neka ga iz mineralogičkoga gledišta izpita, te nam svoje cienj. mnijenje o njem dade. Gosp. profesor rado se odazva našoj molbi, na čem mu naša najtoplja hvala. Evo dakle, kako on sudi:

»Gospodine ravnatelju!

Sjekirica, koju ste mi poslali na proučenje, važe 1152 gramma. Ona izrivava objem vode od 340 kubična centimetra; voda izrinuta važe dakle toliko grama. Prema tomu je specifična težina: **3·35**

$$\frac{1152}{340} = 3.35$$

Znatna ta specifična težina sjeća na rude iz grupe *Epidota*, *Pyroxena*, *Amphibola*. (Epidot spec. tež. = 3·2 — 3·5). *Actinolith* (Strablstein-podarst *Amphibola*), ima veliku spec. težinu, a podjedno je slične boje i sjaja. Sjekirica pokazuje očitu trakastu strukturu, koja teče njezinom duljinom.

Tvrđina sjekirice je 6, 5.

Svojom velikom specifičnom težinom, svojim trakastim slogom, i neprozračnošću na tankih bridih odaljuje se tvar sjekirice od *Nephrita*.

Nemogu propustiti priliku a da ovdje nespomenem, da mi se sumnjivo čini, da bi sjekirica bila iz prehistoričke dobe u Europi. Svi komadi *Nephrita* ili *Nephritu* sličnih kamih jesu maleni; dva tri palca.

Svojom veličinom sjeća u Dalmaciji našasta sjekirica na slična orudja iz Nove Zelandije. Moguće, da su ju dalmatinski mornari odonud donieli, te je vremenom izgubljena ili zakopana a sada našasta. U ostalom, neznajući ništa o načinu našašća, ograničujem se na ovu primjetbu.¹⁾

Dodati mi je još i to, da se je kod vaganja sjekirice i posude s vodom rabila trgovačka vaga, koja se nebi smjela više obteretiti nego sa 2 kil. Za polučenje svrhe morao sam ju obteretiti sa više od 4 kil. Usled toga bila je vaga manje osjetljiva u granicah 2 gram.

Zagreb 1. veljače 1881.

Sa štovanjem

G. Pilar.

Na obranu sjekire kamenite dobe našaste u Vrbniku.²⁾

Veleučni gospodine!

Zanimiva sjekira iz kamenite dobe, koju je gosp. Dinko Dr. Vitezić, savjetnik financijalni i zastupnik na carevinskom vieću, veledušno poklonio na dar tunomadne arkeološičkom zemaljskom

¹⁾ Rekli smo (l. c.), da je sjekira našasta u pećini na Krku, i da još živi srećnji njezin nalaznik. A da se njezina vjerovnost sve bolje utvrdi, obratili smo se na g. prof. Bulića, koj će to jamačno obaviti kako treba. U ostalom primjetit nam je, da sjekira veličine ove naše našlo se je ne malo i u Evropi. Na pr. *Matériaux pour l'histoire primitive et naturelle de l'homme* (Toulouse 2. Serie. Tome XI. 1880 octobre, opisuje *Les haches à tête de la Bretagne et du Bocage*, te na tab. XVII. prilaze nacrt jedne od takovih, koja je uprav iste veličine (0.345 duga), ko što je ova naša, a na tab. XXI. označuje na zemljovidu mjesta, gdje se ondje takove sjekire otkrivaju. I o tih se s prva mislilo, da su iz novoga svieta u Bretanju donesene; te će na to g. *Pitre de L' Isle* izdavatelj otih sjekira: *A première vue, cela semble tout simple: un type nouveau se rencontrait, il ne restait plus qu' à l'indiquer. Mais ce n' est point une chose si aisée que de faire passer une nouveauté dans le domaine de l'archéologie. On contesta d'abord la provenance de ces haches; cette forme nouvelle parut si singulière, que nos celtés bretons passèrent pour des haches caraïbes, apportées des Antilles par les marins de nos côtes! Il fallut combattre, et combattre longtemps, pour faire admettre la nationalité de nos armes* „(l. c. 465). O sjekiri bretanjskoj gori napomenutoj kaže pako isti pisac: *elle est en diorite* (sve su dapače iz diorite ili aphanite), *de cassure vitreuse, et d' un noir foncé à l' intérieur*. Spominje drugu 0.356 dugu i 2 K. 540 težku te i treću o, 295 dugu od svih najljepšu.

muzeju u Zagrebu, i o kojoj ste Vi, veleučeni gospodine, progovorili u »Viestniku hrvatskog arkeološkog društva« III. br. I str. 8—11 i 27, povukla je, kako mi javljate, obću pozornost učenjaka u tom glavnom gradu, pa u nekojim krugovima i sumnju, da ovaj predmet nije autentičan, nego donešen na otok Krk u novije doba od pomorača, i to valjda iz nove Zelandije.

No nije se ovomu donekle ni čuditi. Ova sjekira jest tako krasna, tako znamenita zbog veličine, uzdržanja i gladkosti, da je mogla pobuditi gorirečenu sumnju.

Pošto sam ja posredovao, da ovaj riedki predmet dodje u taj arkeološki muzej, na glas sumnje podignute proti njegovoj autentičnosti, nameće mi se dužnost, da rečem koju na njegovu obranu. Ovo rado činim, odzivljuć se dragovoljno Vašem pozivu. Posao ovaj olakoćen mi je posredovanjem samoga veledušnoga darovatelja gosp. savjetnika Vitezića, a podateim podastrtim mi po njegovoj želji od nećaka mu gosp. Mate Trinajstića, pravnika pri bečkom sveučilištu, koj je ovih dana bio u rodnom Vrbniku. Iz njegova uljudna pisma vadam ove podatke.

»Sat i po hoda od Vrbnika, na jugo-istočnoj strani, sterc se prediel nazvan „Vinea“. Njekada, dok krilati lav mletački nije zavladao ovim krajevima, bio je to liepa zelena šuma, a sada je gol krš, gdje samo ovce traže med kamenom i kamenom drobnu travčicu. Cio taj pridiel jest biskupsko dobro. Dosada je bilo iznajmljeno Vrbničanim za pašišće, a sada je Bašćanim. Jednog dana i — pravog dana i godine nezna se, ali svakako iza god. 1860 — otišao je Luka Vitezić sa težakom Matom Bolonićem Jurinim, da podigne ondje nešto zidine, što se bila porušila. Birao je tu na oko kameenje, pa mu pri tom zapalo oko i za dva liepa kamena, stojeća jedan iznad drugoga, a oba vireća iz briegga. Dolnji bio veći od gornjega. Luka uzme pralicu, da svali gornji kamen, koj je imao težine kakovih 5 do 600 funata. A kad tamo opazi nekakav crni kamen, zaboden medju ona dva. Trzne dva tri puta svom snagom — a bio je onda jak — pa ga težkom mukom izvadi. »Vidiš, kadi se je ova

²⁾ U što se imao tiskati ovaj tabak, došao nam je odgovor od vrl. g. prof. Bulića, te ga ovdje rado prilažemo, dokazujući nam on bezdvojbeno, da je ona sjekira naše gore list. Hvalimo pako veleuč. g. Dru. prof. Pilaru, koj nam je svojom razložitom sumnjom dao povod, da se i ova okolnost tičuća se one znamenite sjekire na sve veću korist naših domaćih starina što bolje utvrdi.

šajeta zabola« reče Luka svomu težaku. Dojduće nedjelje odnese ga sobom u Krk, da ga pokaže pokojnjemu bratu biskupu. Ovaj ga je više vremena držao u jednom ormaru, gdje sam ga i ja više puta vidjao, dok ga savjetnik Vinko Dr. Vitezić neponese sobom u Zadar, odakle eto čujem da je prošao u arheološki zemaljski muzej u Zagrebu.

Mjesto gdje je nadjena ova sjekira udaljeno je od mora od prilike dva kilometra. Obala pada strmo u more. U blizini je doduše žal, a po sata daleko malena luka »Ogrul,« ali vrlo nezgodno i nesjgurno pristanište, jer izloženo jugu i saskoj buri.

Tu pristaje samo za nevolju koj domaći ribar, no velih brodova nije nikad vidjeti. U staro doba bio je u toj okolici samostan. Kako puk priča imao je ladju, pa ju konopim izvlačio više hvati nad more. Kako bi se dakle bio usudio koj oveći, trgovački brod, ploveći iz daleka svijeta ovdje pristati? U obće ovim zalievom vrlo riedko prolaze oveći brodovi, pa ako i prolaze, drže se uvijek kopna a ne otoka, jer inače mogla bi ih bura baciti u velike neprilike.

No možda je koj domaći mornar donio ovu sjekiru iz daljega svijeta? Ovo je sasvim nemoguće. I neobziruć na mjesto, gdje je bila našasta, zabodena medju dva ovelika kamena. podaleko od obale morske, mi imademo malo mornara i pomoraca, i od tih su dva tri na velikim brodovim. Kada tko donese iz tudjine kakvu riedkost, za ovu domalo doznadu i vrebci. Pa čemu bi ju išao skriti i gdje skriti?

Da je ova sjekira donešena čak iz Nove Zelandije, vrlo je smjela hipoteza, a učenjacim znadu se kadkad takve omiliti.

Nego od kuda su pak došle sve one sjekire, u našoj okolici našaste? Majka mi je pripoviedala, da je njezin otac bio našao jednu takovu, pa mu služila za brus.

Za mojih mladih doba vidio sam jednu takovu u rukam Petra Volarića Jerkova. On ju je dao Franju Petničkomu, slugi pokoj. biskupa Vitezića. Ne bih pako znao kamo je dospjela.

Jednu sličnu, no probušenu, bio je našao Ante Žic »na Gračičih« blizu Vrbnika. Sin mu Josip dao ju je Nikoli Strčiću, koj ju proda za 5 fr. nekomu agentu iz Trsta. Pripoviedao mi je učitelj Nikola pop Butković, da mu je isti Strčić dao u zalog tri takove sjekirice. Isti Strčić kazao mi je obitelj, kod koje se čuva jedna sjekirica. Gledati ću, da ju dobijem, i pošaljem u Zagreb. Živio! Ured.

Ovo su samo one, za koje se zna.

Naš puk zove ove predmete „*sajete*“, „*strili*“. Ako želite i mislite da je potrebno nalazak gorirečene sjekire konstatirati zapisnikom, izvolite obratiti se na učitelja Nikolu popa Butkovića.

Ovako gosp. Trinajstić.

Opis našašća ove sjekire po meni govori veoma jasno na obranu njezine autentičnosti, tako da cijenim suviše ista pridodati.

Iztaknuti ću samo još jednu okolnost. U gorinapomenutoj razpravi o kamenitoj dobi u Dalmaciji, vi napisaste, veleučeni gosp., da slične sjekire vi nenadjošte opisane niti slikane u dotičnim znanstvenim knjigam, koje su vam pri ruci.¹⁾ Dne 30 listopada 1880 ja sam vidjeo u »Museo Civico« u Veroni sjekiru iz kamenite dobe, veoma sličnu u obliku i veličini ovoj, samo što je ova okrnjena na siljku za jednu 6 cm. Cijenim da je našasta u okolici Gardskog jezera. (A nebi mogla biti ona Vrbnička agentu iz Trsta prodana? Ured).

Laćam se rado ove prigode, da vam, veleučeni gospodine, izrazim svoje duboko štovanje.

Zadar 10 ožujka 1881.

Odani vam sluga
prof. **Franjo Bulić**.

Arkeologička izprava.

Akoprem ne mnogo, bilo je ipak podosta takovih muževa u Dalmaciji, koji su se još od početka novijega naučnoga pokreta i domaćini starinama bavili, te i na tom polju savili liepi vienac svojoj otačbini. O tom nas dobrano obaviešćuje osim drugih i Mommsen u svom uvodu na dalmatinske nadpise (*V. Corp. Inscr. Lat. III. p. 271 sqq.*). Ima jih pako, koji nisu do sada kao takovi poznati bili, a medju ove spada i dobro poznati naš narodni pjesnik Ivan Ivanišević (Giovannizio) rodjen god. 1608 u Dolu na Braču. Pošlo nam je za rukom ući u trag njegovoj poslanici dne 5 lipnja 1660 upravljenoj spljetskomu nabiskupu Lunardu Kondulmeru, iz koje se vidi, da su ga i domaće starine veoma zanimale, i da za onda još bjaše u Škripu na vidiku mnogo plemenitih ostanaka nekadašnjega sjaja onoga grada, kojim danas skoro ni traga. Isti Mommsen jedino iz nadpisa, koj se dalje navadja, primjećuje: *vide-turque oppidum ibi fuisse non ita exiguum, si quidem curagentem theatri centurionem n. 3096 licebit ita accipere, ut theatri faciendi curam gesserit in ipsa insula.*

¹⁾ Samo u koliko se tiče veličine. U ostalom v. str. 41. S. L.

»Copia di lettera scritta dal reverendissimo monsignor abate di Poggie Giovanni Gioannizio all' illustrissimo e reverendissimo monsignor Leonardo Condulmer arcivescovo di Spalato.

Illustrissimo e reverendissimo monsignor mio patron osservandissimo.

Eseguisco la promessa. Mando perciò a V. S. illma e rma col mio fratello le quindici monete, che già mesi si sono ritrovate in un orto di Scrip, non che la copia della lapidea iscrizione, che si attrova sopra di uno dei due recipienti di acqua viva del detto Scrip.¹⁾ Io credo, che a V. S. illma piaceranno molto, ma assai

¹⁾ Izdao je Mommsen ovaj nadpis po izvorniku, koj se sada nalazi u Legnagu (*Corp. Inscr. Lat. III. 395 n. 3096*). Glasi ovako:

NYMPHIS · S ·
Q · SILVIVS · SPE
CENT · COH · I · BELG
CVRAGENS · THEAT
D · D

t. j. *Nymphis s(acrum) Q. Silvius Spe(ratus?) cent(urio) coh(ortis) / Belg(arum) curagens theat(ri) d(onum) d(edit)*. Vidili su ga na mjestu Lucio i Caramaneo. Po rukopisu Cikarelića Bračanina: „*incisa esisteva sù una lapide sopra il fonte dell' acque in castel Scrip fù città dell' isola Brazza, e nel dì de 5 giugno 1755 essa lapide fu fatta lerare da S. E. N. H. Gradenigo capitano in colfo, che se la portò seco, ma poi ricuperata dal sig. Ottavio Martinis.*“ Prodje onda u mletački muzej Nanijev, gdje ga prepisali Marini g. 1774 i Biagi. Po Cikareliću bi povrćen nastojanjem O. Martinisa; ali se opet našla ruka, koja ga otela i u mlet. Italiju odnjela. Vjerojatno, da je ono prvo otimanje prouzrokovalo veliko nezadovoljstvo na Braču, te da je malo kašnje toga radi ondje izdana sljedeća naredba, koja nam sve bolje posviedočava ondašnju važnost škripskih spomenika:

„Noi Francesco etc. Perchè non vada in totale dimenticanza quello, ch' è soggetto ad esser divorato dall' arbitrio degli uomini, opportuno ben rendesi, che la prudenza umana ve ne impieghi la propria vigilanza. Quindi dunque perchè non smariscano come a ricordanza di uomini sono mancate in parte l' arche ossia depositi magnifici, alcuni de' quali attualmente osservansi per le vie e campi del castel Scrip, dove n' era situata l' antichissima città di tal nome; e perchè parimenti non finiscano di esser asportate e sbarbate da terra le poche fondamenta di detta città; queste, che in modo permanente testimoniano il freggio antico di questa isola, e quelle che con istoria inoponibile manifestano la qualità de' soggetti, che l' abitavano sin di allora: sopra l' istanze delli sp. sig. Gio. Michieli e Zorzi Americh per nome proprio e colleghi defensori e capi di questa magnifica

più soddisfatta la sua vitrù restarebbe. se vedesse con li propri occhi i detti recipienti, come ben fabbricati, e che dimostrano esser stati veri bagni usati dalla romana grandezza. L'acqua, che non manca nè eccede la sua posizione mai, non si sa capire da dove sotteraneamente viene, e dove va a disperdersi. Come mi vien detto, molte altre lapidi scritte atrovansi per quelle masiere, e se la mia età avanzata non mi si opponesse, per servirla andarei a trar la copia; non ostante raccomandarò questo affare, che anco a me preme, a qualcheduno. Questi sono i rissidui dell' antica città, della quale ancora si vedono in varj siti li fondamenti con molte grandi e belle arche sepolcrali; la quale città fu ingrandita dalli nobili Salonitani, i quali qui si ricoverarono dopo che fu del 630 in circa distutta la Salona, e dalli quali discendono la maggior parte di questi nobili. Essa città, come ho letto in alcuni antichi manoscritti, è stata ruinata dalli Narentani nell' anno 840 in circa, e la tenero con l' isola soggetta fino all' anno millesimo, nel qual anno fu messa in libertà dal dose Pietro Orseolo. Mi ricordo di aver letto nelli commentarj *de administratione imperii* di Constantino Porfirogenito, che regnava del 930, che l' isole di Corzola, Lesina e Brazza erano possedute dalli Narentani. Anco in Bol e in Bugne della mia abbazial giurisdizione si atrovano vestiggi di cittadelle, che si suppongono distrutte dalli detti Narentani e Saraceni; e farò osservare, se vi si atrovano delle lapidi o delle monete, che tanto a sua sapienza sono care. Per adesso non posso attendere a queste cose, perchè mi devo preparare a prendere il possesso dell' abbazia, e per osservare li terreni ad essa pertinenti. Con maggior comodo, se

comunità comettemo sia fatto publico e solenne proclama nel nominato castello, che alcuno di che grado o condizione esser si voglia, non debba nè per se nè per mezzo di altri ammover o asportar alcuna delle pietre, che attualmente formano una porzione delle fundamenta di essa città, e così pure astenersi di ammover o di asportar l' arche suddette o porzione delle medesime dalle situazioni, ove in presente giacciono; alcune de quali atrovandosi anco sopra le terre delli nobili sig. Cerineo e conte Solomoni dovrà per tal effetto esserne intimato il presente a medesimi signori. Ma perchè il timore della pena suole imprimere nell' universale maggiormente la venerazione a publici camandi di quello che lo fa il dovuto naturale rispetto verso li medesimi, e perciò li trasgressori incorreranno nella pena di bando, prigion, corda e galera, avuto sempre rispetto alla qualità' de' trasgressori e delle trasgressioni. In quorum etc. Neresi li 28 maggio 1764. (Cicarelli. Osservazioni sull' isola della Brazza p. 102).

dio mi conservarà sano, mi prestarò a servirla anco per il decoro di questa mia patria. Raccommandandomi alla sua buona grazia. baccio a V. S. illma e rma umilmente le mani.

Brazza. Dol, 5 giugno 1660.

Umilissimo, ossequiosissimo per sempre servitore
Gio. Gioannizio dottor abbate.«

Alveria.

Mommsen (*Ephemeris Epigraphica Vol. II. p. 349. n. 563*) donosi nadpis našast *in colle Smerdeljica* u Dobropoljeih, o kom pako veli „*qui vicus medius est inter Podgradje di Benkovac et Medvigge*“ u kotaru zadarskom u Dalmaciji. Pravo rekši, selo Dobropoljei stoji napram Podgradju i Medvidju ne malo dalje k istoku, tako da ova tri mjesta sastavljaju pravi trokut. U tom se nadpisu govori o ustanovljenju granice (god. 69/70 po Is.) *inter rempublicam Asseriatium et rempublicam Alveritarum* po sudeih imenovanih od M. Pompeja Silvana tadašnjega carskoga namjestnika u Dalmaciji. Mommsen kaže nadalje: „*Et Podgradje quidem fuisse antiquam Asseriam antea quoque constabat; Alveriae autem non solum nomen novum accedit, sed adhuc ubi nunc est Medvigge, ibi antiquitus fuisse credimus Hadram. Quae opinio utrum fallat an Alveria media fuerit inter Asseriam et Hadram, non diudico*“.

Ravennatis Anonymi Cosmographia (Berolini 1860 p. 210), opisujući nutarnja mjesta Dalmacije od Runovića (*Novas*) dalje preko mosta kod Trilja (*Ponteluri*) u Čitluk blizu Sinja (*Aequon*), nastavlja :

<i>Item ad aliam partem desuper sunt</i>	<i>Adrise</i>
<i>civitates</i>	<i>Arberie</i>
<i>Decimin</i>	<i>Seriem</i>
<i>Endetrio</i>	<i>Crambeis</i>
<i>Magum</i>	itd.
<i>Promona</i>	

Iz ovoga vidi se te jasno, da Ravennas postupno polazi napred k za padu :

Decimin , vjerojatno *Delmin*, *Delminium*.

Endetrio, bez dvojbe *Andresio* Peuting. table (*Andetrium*, gornj. *Muč*).

Magum, isto što *Magno* Peuting. table (*Balina Glarica*), komu je lekcija utvrđena i nadpisom ondje našastim (*Ephem. Epigr. IV. 112*).

Promona, isto tako i kod Peuting. table; dobro poznato, da je ležala u Tepliu.

Ovdje Peuting. tabla od Promone teče upravno u *Burna* (Archi Romani), iz *Burna* u *Havre* (Medvigge), a odavde u *Clambetis* (*Crambeis* Ravennasa, Obrovazzo); te tako dočim ova nastavlja svoj put sa lijeve strane prominske planine, *Ravennas* drži se desne, te tjera neposredno u *Adrise* (Havre), odakle svrće u *Arberie* (*Alveria*, Dobropoljci), odavle pako u *Seriem* (*Asserie*, Podgradje), te dalje u *Crambeis* (*Clambetis*)

Peuting. tabla, koja u tom pravcu nema dakle *Asserie*, bilježi dalje iz *Burna* drugu cestu, koja je preko *Asserie* polazila u *Zadar* (*Jadera*). Na ovoj cesti od *Burna* do *Asserie* imala je zabilježiti *Alberie* ili *Alveria*, a pošto to učinila nije, valja misliti, da je *Arberie* ležala ponješto na stranu, i to desno nje.

Učeni naš prijatelj prof. Bulić, baveći se istim nadpisom Dobropoljačkim (*Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata* 1879 br. 5. str. 67) piše ovako: »questa iscrizione, avrebbe quindi scosso la credenza dell' illustre Mommsen, circa la posizione di *Hadra*, cui, seguendo Ljubić (*Archiv für Kunde Oesterreichischer Geschichtquellen. 22 pag. 50*) egli aveva posto a *Medvidje* (*Corp. Inscrip. Lat. III. p. 369*), mentre dopo scoperta questa iscrizione, si dubiterebbe se sia stata qui *Hadra*, anziché *Alveria*«. Mommsen u gori navedenom stavku nedvoji nimalo, da u *Medvidju* nebijaše *Hadra*; dapače po nas on i ondje to iznova potvrđuje, samo nezna, gdje bi se imala postaviti nepoznata mu *Alveria*. Drugako i nemože biti. I sam nadpis odlučno odbija *Hadru* od Dobropoljaca, te joj tu mjesta nikako nema. *Ravennas* pako spominje izrično sva tri ova grada.

Isti prof. Bulić iztražuje dalje i položaj, gdje se je dižala *Alveria*. Veli on: »*Alveria* se non a *Dobropoljci*, dove fu trovata l' iscrizione, doveva giacere non lontana da questo punto, ma sempre allontanandosi e da *Asserie* e da *Medvidje*, verso *Ostrovica* e *Gjeverske*;« te napokon zaključuje: »ed essendo stata trovata a *Dobropoljci* la lapide di *Alveria*, a *Dobropoljci* conviene collocare la nuova città, oppure ad *Ostrovica*, rimarchevole per la sua topografica posizione.« Po nas uz *Ostrovicu* imala je teći cesta, koja je iz *Burna* polazila u *Zadar*, kao što i njeni tragovi posvjedočavaju, te da je tu

uz Ostrovicu ili Gjeverske ležala *respublika Alveritarum*, nebi ju Peunting. tabla jamačno mukom mimoišla. Ostrovica stajala bi pako odveć južno od pravca, koga se Ravennas drži; čega radi nam se čini, da se ostanci Alverie imadu tražiti u trokutu medj Podgradjem, Medvidjem i Dobropoljci, ovim što bližje, te ondje, gdje se tragovi rimskih starina bolje očituju.

Arberie Ravennasa jest dakle po nas *Alveria* Dobropoljačkoga nadpisa. S. L.

Rimski novci carski zem. muzeja u Zagrebu,

kojih nema u Cohenu ili se u čem od njegovih razlikuju.

(Nastavak.)

Faustina senior.

(Žena Antoninova).

1. **DIVA — FAVSTINA.** — Poprsje Faustino desno.
AVGV — STA — S.C. — Ceres pokrivena stojeći lievo, drži kip i goruču svieću.
Sr. Cohen II. 443 br. 185. — Srednji bronz.
2. **FAVSTINA.AVG. — PII.AVG.F.** — Poprsje Faustino desno.
VE — NVS. — S.C. — Venus stojeći lievo drži jabuku i žezlo.
Sr. Cohen II. 452 br. 281. — Veliki bronz.

Marcus Aurelius Antoninus.

(God. 161—180.)

1. **AVRELIVS.CAESAR — AVG.PII.F.** — Aurelievo poprsje mlado desno, sa plaštom.
TR.POT. — COS.II. — Pallas sa kacigom stojeći desno, drži koplje i naslanja se na štit.
Sr. Cohen II. 480 br. 203. — Srebrn, slabo sačuvan. Teži 1,90. Našast kod Virovitice.
2. **AVRELIVS CAES.ANTON.AVG.PII.F.** — Glava Aurelieva desno.
TR.POT.XI.COS.II. — Vojnik sa kacigom stojeći lievo, drži pojaš i koplje sa dva hrta.
Sr. Cohen II. 486 br. 245. — Srebrn. Teži 3,01.
3. **M.AVREL.ANTONINVS — AVG.ARMENIACVS P.M.** — Aurelieva glava lovorvienčana desno.
TR.POT.XIX. — IMP.III.COS.III. — S.C. — Boginja providnosti stojeći lievo, drži prutić i žezlo; do noguh joj kruglja.
Sr. Cohen II. 558. br. 725 — Veliki bronz.

4. **M. AVREL. — ANTONINVS AVG. TR. P. XXXII.** — Glava Aurelieva lovorvienčana desno.
VIRTVS AVG. — IMP. X. COS. III. — S. C. — Božica hrabrosti sa kacigom sjedeći desno, drži koplje i pojas.
 Sr. Cohen II. 568 br. 802. — Veliki bronz.

Faustina iunior.

(Žena Aurelieva).

1. **FAVSTINA — AVGVSTA.** — Poprsje Faustinovo lievo, a vlasi joj zada na kiku.
FECVNDITA — TI AVGVSTAE. — Boginja rodnosti siedea desno, drži jednoga dečka na koljenih, a dva druga stoje do nje, po jedan sa svake strane, i k njoj ruke pružaju.
 Sr. Cohen II. 582 br. 37 VII. 183 br. 6. — Zlatan. Teži 6,90. Dar F.M.L. baruna Danila Rastića (g- 1856).

Marcus Lucius Aelius Aurelius Commodus Antoninus.

(God. 180.—192).

1. **IMP. CAES. L. AVREL. COMMODVS GERM. SARM.** — Lovorvienčano mlado poprsje Komodovo desno, sa plaštom i oklopom.
DE GERM (u podkrajku). TR. P. II. COS. — Trofej, pod kojim sjede Germanka lievo u najvećoj tuži a German desno zavezanih na ledjih ruku.
 Sr. Cohen III. 130 br. 487. — Veliki bronz.
2. **L. AVREL. COMMODVS — AVG. TR. P. III.** — Komodovo poprsje lovorvienčano bez brade desno, ali i bez oklopa.
LIBERTAS AVG. IMP. II. COS. P. P. — S. C. — Boginja slobode stojeći lievo, drži kapicu i žezlo.
 Sr. Cohen III. 149 br. 600. — Srednji bronz.
3. **M. COMMODVS — ANTONINVS. AVG.** — Lovorvienčano poprsje Komodovo desno.
TR. P. VIII. IMP. V. COS. IIII. PP — S. C. — Jupiter polugol sjedeći lievo, drži božicu pobjede i žezlo.
 Sr. Cohen III. 176 br. 789. — Veliki bronz. S. L.

K r i t i k a.

„Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro di Giuseppe Gelcich. Zara 1880. 207 strana u 8.“

Malo se je do sada u nas pazilo na sabiranje i izdavanje uspomena i spomenika naše prošlosti u obće, a kamoli naposeb onih

spadajućih na pojedina mjesta, dočim nam uz sve tuđe stoljetno i neprekidno haranje i na ovom polju ostaje ipak još mnogo takova blaga. Toga radi osobite je hvale vriedan svaki korak na tom putu učinjen, a navlastito onda, kada je od naših i dobro izveden. Medju ovimi zadnjimi zauzimize jamačno odlično mjesto i mladi pisac gori označena djela, rodom Kotoranin, porodicom iz Staroga grada na Hvaru. Prvi oveći plod njegova rada jest ova knjiga, uz veliki dakako trud, riedkom pomnjom i dovoljnom vještinom sastavljena, na koju mu svaki od nas a osobito Bokeljanin iskreno čestitati i zahvaliti se mora, da ga i tim mlada okriepimo na sve više uzlete.

Po naslovu činilo bi se, da je posao ovom radnjom dokončan, ali poslie kratkoga uvoda primećuje pisac, da se u ovoj knjizi bavi jedino starom dobom i onom srednjega vieka do god. 1492. Nadamo se dakle, da će nam do mala i druga u sviet.

Ova prva knjiga razdjeljena je na pet odsjeka. U prvom razlažu se pregledno najstarije uspomene onoga kraja¹⁾, pa dalje se pripovjedaju ondješnje zgode do naseljenja Srba u onih stranah (gop. 638 po Is.) Drugi odsjek bavi se vladanjem Bizantinaca, te Srba (g. 867—1366). U trećem se navadja, što se je dogodilo od smrti cara Uroša do vladanja mletačkoga (g. 1366—1420). Četvrti daje nam sliku dotadašnje gradske uprave. U petom napokon se kaže o mletačkom vladanju do g. 1492., te se prilaže nješto o razvijanju kulture u Boki Kotorскоj tečajem srednjega vieka.

Ono, što nas najviše u ovoj knjizi zanima, jest drugo poglavje prvoga odsjeka, gdje se pisac navlastito bavi sa starinami. Ovdje nam je nješto izpraviti, a nješto popuniti.

Veli se naime, da se ostanci starodavnih gradova u Buki Kotorскоj vide na Prevlaki, u Stolih, u Bobovištu i u luki Rosi, ali se nekaže, što ipak najviše važi, kakovi su²⁾. Ono pako, što g. Jelčić piše po Mommsenu, da je *Epidaurum* u Captatu postao od

¹⁾ Za ovo prvo razdobje obširnije i daleko točnije i vieštije prošborio je u programu Kotorске gimnazije za školsku godinu 1879/1880 prof. Simo Rutar u razpravi „*Starine bokokotorske*“. Ovo mu samo za sada prigovoriti moramo, da je pitanje o slavenštini starih Ilira (koje smo mi još 40 god. nazad odlučno odbijali), cielokupna sadašnja znanost odsudila, te da to pitanje, može se reći, već sada neobstoji.

²⁾ O Stolih piše prof. Rutar (str. 11): „O Stolima (blizu Kombura, kaže stara priča, da je ondje bio nekada stari, sada ponoreni grad. I) zaista mogu se i dandanašnji jedva metar duboko pod vodom opaziti obširnije zidine, koje su morale nekada svakako nad vodom stati“.

Epidaurum na Prevlaki, dakle da su bila dva, stari i novi, nema temelja. Na Prevlaki neostaje ni traga rimskom gradu, a rimski nadpis, koji ondje stoji uzidan u crkvi, bez dvojbe je iz Risna ili iz Kotora donesen (*V. Viestnik IV. 1880. str. 102*). S toga i *tribus Sergia* u njem spomenuta.

Bio bi pako naš pisac veliku uslugu znanosti učinio, da je potanko opisao i po mogućnosti naslikati dao one grobnice u donjoj Lastvi našaste, o kojih veli samo, da su celtiskoga načina. Povjestnički izvori gromko sute o Celtih u onih stranah, te lasno, da su to spomenici najstarijih naseljenika one zemlje, naime Ilira, a zato njihova vrijednost jamačno neocjeniva. I bakrene sjekire osobitoga načina, ondje na blizu našaste, koje rimske nisu, odbijaju odrješito svaki celtički dotičaj (*V. Popis predmeta iz predhist. dobe. Zagreb 1876. str. 16. Tab. II. 33*). Kao što je položaj Ardieja južno od risanskoga zalieva sasvim nemoguć, tako i viest o vojničkoj cesti rimskoj uz obalu istoga zaliva nije ničim obrazložena, a bar djelomice nemoguća itd.

No ostavimo se skazanja, a prodjimo na nadpise. Navadja jih pisac do 46.

Prva su četiri grčka. O ovih najprije nam je primjetiti, da smo još god. 1874 od ona dva prva, koja se nalaze sada uzidana na uredu občinskoga upraviteljstva u Perastu, dobili prepise od g. parobrodarskoga kapetana Fr. Viskovića, ali da jih izdali nismo, pošto nam se činilo, da nisu sasvim točno prepisana, i jer nam isti gosp. kapetan primjetio, da su ondje donešena iz istoka, te da naša nisu. Razlika ima pako ne malo medju Viskovićevim i Jelčićevim prepisom. Jelčić jih izdaje po Raffaelliu i po Baloviću, a nekaže, da jih sam vidio i prepise s izvornici sravnio; čega radi zamolili smo našega staroga prijatelja, ravnatelja realke u Novom prof. Kr. Kovačića, da nam od svih nadpisa u Perastu stojećih vjerne otiske pribavi. Moglo bi i to biti, da su i oni grčki nadpisi iz Risna u Perast kašnje prenešeni (ima i drugde po dalmatinskoj obali nadpisa grčkih i iz rimske dobe, kao u Solinu, na Visu itd.), pošto mi imamo po prepisu g. Crvenke još jedan peti grčki nadpis, u Risnu bezdvojbena izkopan, desno i lievo oštećen, koj se sada čuva u avliji braće Čatolovića na Carinah iznad Risna. I ovaj prepis nije po našem muienju tako točan, da bi se bez popravke već sada na svietlo dati mogao.

Od ostalih napisa Jelčićevih, koji su svi latinski, 42 na broju (ubrojiv i dva pečata na žliebcih), jedva jih šest Mommsenu nepoznatih. Od ovih pako po piscu dva su (br. 6 i 8) u Kotoru, ali nam nekaze, gdje se u Kotoru nalaze, ili što drugo o njih :

1.

D · M ·
A N I C I A E

I R C I S

2.

D · M · S
E V D O X I O · E T · E V D O X I A E
E V D O X I V S · E T · E V D O X I A ·
P · A N N · X X I I I ·

Dva druga bila bi u Risnu (br. 24 i 26), no neznamo ni o njim, gdje se u onom mjestu nahode:

1.

D · M · S ·
G · S · L V P O¹⁾
D E C I A · L
C L · M A X I M
M A R I T O

2.

M · S
L I O · S A
V · A I · X L

Nadpis pod br. 43, o kom kaže Jelčić, da ga daje po Baloviću, a da se nalazi u nadbiskupskoj palači u Perastu, ako je uprav ondje, izkovan je lošo po *Acta Triumph. Capitolina*, u kojih ovako (Mommsen I. 458):

C N · F V L V I V S · C N · F · C N · N · C E N T V M A L V S · A · D X X V
P R O · C O S · E X · I L L Y R I E I S · N A V A L · E G I T · X · K · Q V I N T

¹⁾ Gosp. Jelčić tu primjećuje „v. 2. L (*upo*). *ferse* Iupo“ ??

Napokon nadpis 44, o kom se isto kaže, da ga Balović ima, i da se u onoj palači čuva, ili je veoma krivo izpisan ili je i on patvoren.

Iz svega pako vidi se, da Jelčić nije ni jednoga od Mommsenovih nadpisa na izvoru pregledao, te da jih većim dielom jednostavno po Mommsenu izdaje; ali u tom slučaju nije trebalo, da Mommsenove navode donosi, dočim se je s druge strane morao točno držati njegovu poredanja, koje je u Jelčića sasvim samovoljno i poremećeno. Ima tu i gorega. Mommsen donša u tekstu pod br. 1731 Jelčićev nadpis br. 37 po prepisu našega P. Nisetića Starogradjanina, a u prilogu str. 1028 po prepisu Zmajevića. Jelčić pako uzima nješto od jednoga a nješto od drugog, te tvori nješto treće, dočim je imao oba sravniti sa izvornikom, koj mu pri ruci, te nam dati pravo čitanje. Osim toga ovaj nadpis, koj je našast u Budvi, stavlja pod naslovom *Perasto*, dočim mu je pravo mješto pod naslovom *Budva*. Nesmeta, da je Mommsen onako uradio; *quod licet bovi non licet ovi*, a Bokeljaninu ni najmanje. U ostalom i Risanski nadpisi, sada u Perastu, imali su se navesti samo pod naslovom *Risano*, jer su njegovi. Svakomu svoje.

Ono što smo rekli o Jelčićevu nadpisu 37, vriedi i za nadpis 36. Mommsen u tekstu pod br. 1727 sastavlja čitanje po prepisih Zmajevića i Nisetića, a u prilogu str. 1028 daje ga po Zmajeviću naposeb, no dodaje, da se ovaj nadpis krivo pripisuje rimskomu vodji *Cn. Ful. Centimalo*, primjećujući napokon: „*vereor ne falsarius nescio qui Zmajevichium deceperit*“. Jelčić pako kroji iz njih po svoju njeko novo čitanje, a o sumnji Mommsenovoj ni riečce.

Glede Jelčićeva nadpisa br. 33 Mommsen veli, da ona tri slova *T · P · I* u predzadnjem redku znače *t(itulum)*, bolje nego *testamentum*) *p(oni)* *i(ussit)*; dočim Jelčić, nepazeć ni ovdje na Mommsena, čita bez oklevanja *tribunicia potestate indutus*, akoprem ova slova nemogu nikako caru Trajanu no samo Staciju pripadati, i akoprem to nije epigrafički izraz.

Napokon Jelčić nameće slova u nadpisih, kojih kod Mommsena nema, bez ikoje opazke. Na pr. u br. 45 u prvom redku ima *FILIVS* mjesto *F*, a u drugom redku ima *PVBLICO* mjesto *PVBLC*, itd.

Mi smo već u IV broju Viestnika prošle godine (str. 101—103) na svietlo dali četiri Risanska nadpisa, kojih u Jelčića te u Mommsena nema, akoprem su u Risnu javno izložena, a njekoje Mommsenove izpravili, te netreba, da o tom dalje govorimo. S. L.

Razne viesti.

Usljed previšnje dozvole Njegovog cesarsko i kraljevskog apostolskog Veličanstva od 3. veljače 1881. kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada dne 18. veljače 1881. br. 3628 odobrila je pravila hrvat. arkeol. društva u Zagrebu. Ta se pravila sada tiskaju, te će se doskora članovom odpremiti.

Glavna skupština hrv. arkeol. društva. — Hrv. arkeol. društvo držalo je svoju drugu glavnu skupštinu u nedjelju 20. veljače uz prisutnost mnogobrojnih svojih članova. Gosp. društveni predsjednik presv. Ivan Kukuljević Sakeinski otvori skupštinu kratkim govorom, a zatim tajnik Dr. Bojničić i blagajnik Dr. Lobmayer položise svoje izvještaje. U novi odbor za g. 1881. izabrani su: Ivan Kukuljević, Sime Ljubić, L. Geitler, G. S. Deželić, R. Lopašić, I. Tkalčić, T. Smičiklas, V. Klaić i M. Kispatić. Obširnije o toj skupštini u posebnom izvješću.¹⁾

Staro-ilirski novci. — Došla nam je ovih dana darom samoga spisatelja za našu staru povjest veoma važna numismatička razprava pod naslovom: *On some recent discoveries of Illyrian coins, by Arthur I. Evans*, naposeb otiskana iz *Numismatic Chronicle Vol. XX. p. 269—302. London 1880*, sa dvie table. O ovom djelu progovorit ćemo obširno u dojučem broju.

Archaeologisch-Epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich u prvom svezku godine 1880 donose tri velevažna sastavka, koja se naše zemlje tiču, t. j. a) *Römische Alterthümer in Bosnien und der Hercegovina* od M. Hoernes a str. 32 — 47., — b) *Ausgrabungen in Ossero* od Benndorfa str. 73—82., — i c) *Bericht über eine Reise in die Gegend zwischen Esseg und Mitrovica* od I. Brunšmida i W. Kubitscheka str. 97—124.

U prvom sastavku g. M. Hoernes, koj je proputovao Bosnu i Hercegovinu po nalogu bečkoga ministra za bogoštovje i nastavu²⁾, opisuje zemljište trokutskoga oblika medj Mostarom, Imotskom i Metkovićem. Iztražio je naime iz arkeologičkoga gledišta Bročnopolje te Ljubusku i Trebižatsku okolicu. Nadalje na cesti iz Mostara u Sarajevo mjesta Pazarić, Blažuj, most na Bosni, Svrakino selo; te napokon Rogaticu i Gorazdu. Opaziti nam je, da su medj drugimi spisatelju nepoznate dvie razprave u *Bullettino di Archeologia e Storia patria* 1878 pod naslovom: *La posizione di Delminium* str. 21. 38. 51, i *Antichità di Bročno ed un' ara a Silvano* str. 70., u kojih je već mnogo toga odprije na svietlo izdano, te se svakojako uvažiti imalo. Nastavi pako ovo svoje izvješće u drugom svezku istoga lista str. 184 do 207 sve to većim uspjehom. Ovdje najprije opisuje geme iz Bosne sada vlastitost vrlog našega znanca i člana g. A. Evansa u Dubrovniku; zatim rimske starine u Plevju (Tašlidži) otkrite i u njegovoj okolici, izpravljajući nadpise,

1) Domaće novine navlaš su krivo izvijestile o toj skupštini, navlastito pako tako zvana (?) *Agrarner Zeitung*, dobro poznata provaža svakoga gada i bezmisla na polju duševnoga našega prometa. Pfiu.

2) Akoprem se i u našem saboru i u domaćih novinah višeput iztaknulo, da je već određeno bilo iztraživanje Bosne iz arkeol. gledišta, do danas na tom polju nije se žalibože ni koraka učinilo. Valjda zato, da budu tudjincu u tom pogledu slobodne ruke, te *tarde venientibus ossa*.

koje je po Blau naveo Mommsen u C. I. L. III. 6339—6357, i dodajući nove i ostale spomenike ondje po njem i drugih našaste, a tako isto i za Travnik, Livno i Glamoč. Obećaje napokon, da će na svjetlo dati naposeb i staroslavenske starine, kih je na tih svojih putovanjih mnogo te i veoma zanimivih i važnih odkrio. I zato mu naša najtoplija hvala

Izkapanja u Osoru prosudjuje prof. Benndorf majstorski, kao što mu navada. Po njem one gradske zidine, nekoliko metara debele, od uredno izdjelanih četverouglastih kamena bez klaka sastavljene, mogle bi polaziti još iz predhist. dobe (Cini nam se, da su istoga sloga kao one u Starom Gradu na Hvaru). U nutrnjosti tih zidina neopazi on ni traga starodavnih sgrada, dočim izvana s jedne i s druge strane ždrelo otkriveno je sjaset grobnica izgorielih ili neizgorielih osoba a raznoga načina i sadržaja. Većinom su iz rimskoga doba, ostalo iz predhistoričkoga. Njeki predmeti osobito zanimaju po smješi barbarskih i rimskih načina, što dakako označuje vrieme kulturnoga prelaza. Neopazi ni traga grčke kulture osim dva novca jako iztrošena, od kojih jedan spada na Korkyru. Tomu je uzrok po nas to, što se u dojakošnjih ondešnjih izkapanjih nije jošte poseglo do grčkoga sloja. Sustavno izkapanje dalo bi bez dvojbe i takova blaga. Prof. Benndorf daje nam u kratko popis svih znatnijih predmeta, koje je iz svojih izkapanjih sakupio u svom stanu ondješnji veoma zaslužni župnik prečast. Bolmarčić. To je već sada znamenita a veoma raznolika sbirka, koja bi mnogu riedkost, budi i svietskomu muzeju, doprinila. O njoj kaže ovako isti Benndorf: *Dem Vernehmen nach beabsichtigt man in Agram, dieselbe für das dortige Museum zu erwerben und in der That wäre es wünschenswerth, dass sie dort oder in Triest erworben und eingehender untersucht würde, als mir bei einem verhältnissmässig kurzen Aufenthalt möglich gewesen ist.* Molimo viz. zem. vladu neka saviet učenjaka ko što je Benndorf bez krzmanja oberučke prihvatiti.

Izvieštaj gg. Jos. Brunšmida i Vil. Kubičeka o njihovom putovanju iz Osjeka do Mitrovice opetuje obširnije i potpunije ono, što je već isti g. Brunšmid naertao bio u našem Viestniku (V. godina II. 1880 br. 1. str. 28 — 31).

Odličan dar ark. muzeju. — Novi a sjajan dokaz svetrajne blagodarnosti vis. c. kr. glav. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upr. oblasti napram arkeol. odjelu nar. zem. muzeja pruža nam sljedeći dopis:

„Ravnateljstvu arkeol. odjela zemalj. muzeja u Zagrebu. U Zagrebu dne 7 prosinca 1880.

Povodom tamošnje predstavke od 2 srpnja t. g. br. 92 dozvoljuje glavno zapovjedništvo, da se u kupelji Topusko sakupljeni starodavni spomenici arkeol. odjelu zem. muzeja poklone, ter izdaje podjedno nalog kupalištnoj upravi, da ima dotične spomenike u smislu gornje predstavke muzealnomu povjereniku u Sisak na erarialni trošak odpremiti.

O čem se slavno ravnateljstvo blagovoljnog znanja radi obavješuje.

Phillipovich FZM.

Neizdan novac Gallienov. — „U mojoj sbirci nalazi se jedan bronz-novac cara Galliena, koj je po mojem mienju još nepoznat, jerbo ga Cohen

u svojem velikom dielu nenapominja. Novac je srednje veličine (prerez 22 mm.); oblik njegov je sledeći:

Av. **IMP. GALLIENS. P. F. AVG.** — Oviččano poprsije Gallienovo, na desno obrnuto.

Rev. **GERMANICVS. MAXIMVS.** — Znak pobjede (trophaeum), i kraj njega dva sužnja.

Cohen ima jedan sličan billonovac (IV svezak strana 372. br. 185), ali i ovaj se ponešto razlikuje od našega, jerbo na njemu ima Gallienus zračnu krunu, a kod nas je oviččan.

Dr. **Hinko Kern** kupalištni liečnik.

Starine u Borovu. — Nedavno dočulo je ravnateljstvo narod. ark. muzeja, da su se prigodom gradjenja željeznice iz Dalje u Brod odkrile prevažne starine u Borovu, te se obratilo na svoga veleuvriednoga povjerenika i riedka rodoljuba g. *Antuna Bogetića* onda u Sotinu s molbom, neka ga što točnije o stvari obaviesti. Gosp. Bogetić rado se prihvati posla, te malo poslie dojavu ravnateljstvu ovoga zavoda:

„Veleučeni gospodine!

Prigodom gradjenja željeznice našla su se kod Borova dva groba tankim zidom razdjeljena. U jednom je bila mužka u drugom ženska okostnica. U mužkom grobu bila je urna i njeki kalupi; u ženskom dvie flaše sa vodom i naušnice zlatne sa zelenim kamenom. Kalupe je poslao graditeljski upravitelj ugarskomu ministarstvu, te su, kako čujem, u peštanski muzej dospjeli¹⁾; a naušnice su u gosp. Konjevića zakupnika patriarchalnog dobra u Borovu. Ovo posljednje, nadam se, da će dojti ruku našeg sl. nar. muzeja nastojanjem revnog povjerenika za Vukovar g. Kraičevića. Čestitam na izboru toga povjerenika. Svakom zgodom promiče dobrobit našega muzeja. Tako sam mu se onomad divio. Zašav u kavanu kod Lava, zaredao prijatelje i moli, ako se koja starodrevnost gdje ukaže, da mu sabće, tako je i mene kao nepoznata zamolio. Da ovakovih na važnih mjestih imamo, silno bi se muzej obogatilo.

Sotin, 2. rujna 1880.“

Slavonski nadpis iz Bosne. — Gosp. Levin Horvat, naš društveni povjerenik u Rakovcu, predao nam nacrt sljedećega bosanskoga nadpisa:

ЗАС
ЛЕЖИТЪРА
БЪ
Б(О)ЖИМИ(О)
ВАНЪ В ЛЪТ(О)
ЗР ПГ. (7184 = 1676).

1) Starine, koje se otkrivaju na našem zeljištu, po obstojećih naredbah zabranjeno je pod kaznom izvažati van zemlje; te molimo naše i muzealne povjerenike, da nam cim prije svaki slučaj prijave. Vis. c. kr. gl. Zapovjedništvo kao zem. kr. uprav. oblasti blagoizvolilo je stare naredbe u tom poslu obnoviti, a isto tako je i Vis. Zem. Vlada, ovih dana učinila u korist nar. zem. muzeja i onako tužna i bevoljna pored neznatne godišnje podpore, koju mu daju.

Naš nemar u sačuvanju starih spomenika. — Koliko se arheološkičkoga blaga samo iz Dalmacije, i to jedino kroz zadnja četiri stoljeća u tuđinstvo raznielo ili od tuđinca u samoj Dalmaciji uništilo, ni na debelo se proračunati neda. Mletčani i Turci (a kasnije gdjegdje i Njemci) isto su rušili naše spomenike za svoje utvrde i drugo, te nema danas ruševine, navlastito u gradovih, iz koje nevire spomeni sjajne naše prošlosti. Mletčani pako, u prosvieti napredniji a koristoljubivi, znali su jih rabiti i na svoj probitak, i na darove i ukras svojih dvorova, što nam velečesto potvrđuju i sami njihovi spisi. No da se je tako radilo prošlih vjekova nije toli čudnovato, kao što da se dogodi dan danaska, kadno već i sam prosti seljak zna cijeniti takove stvari. A ipak se nedavno dogodilo, te se to i danomice ponavlja. Ovih zadnjih godina nalazila se je u Spljetu javno na prodaju sbirka pok. V. Solitra. Samo slučajno u većem dielu bje ova nabavljena za *narodni* muzej u Zagrebu, u što se već radilo o tom, da se u tuđinstvo prenese. U Spljetu uz svu tobožnju sjajnost municipalne prosviete nije se ni ma tko maknuo a jamačno ni pomislio na to, da ju svomu domu učuva i spasi. Još sjajniji pako dokaz isto takove nemarnosti od strane tako zvanoga izobraženog stališa u Dalmaciji pruža nam ne davna razprodaja Pellegrinove sbirke starina u *glavnom* gradu Zadru. Ta sbirka od najzamašnije važnosti upravo za Zadar i njegovu okolicu, i materialno vrijedna desetostruko više nego se davala, za dugo se nudila i zemaljskoj upravi i građanskomu vieću, ali sve zabadava, te podje napokon u tuđi svijet, da bude na komade razprodana i raznesena, i tako da neostane nam o njoj ni spomena. Šta više, nije se našlo onda u Zadru ni takova domoljuba, da one predmete bar točno popiše, i tim ako i голу uspomenu za potomke sačuva. Gosp. Karlo F. Bianchi u svom dielu »*Zara Cristiana (Zara 1879. Vol. II. p. 425)*« pripovieda, da su ovu sbirku napokon kupili knezovi *Cernazai* iz Videna za 4200 for.; da uz sav trud nije ipak mogao ući u trag popisu te sbirke, te napokon da mu je pošlo za rukom dobiti neki popis, god. 1839. štampan u tiskari Demarkievoj u Zadru, po kom je Dr. Kažimir de Pellegrini nudjao onda svoju sbirku na prodaju. Akoprem taj popis iznosi samo u glavnih crtah sliku one neocejenive sbirke, ništa ne manje i ovako bar donekle pomaže, čega radi mi ga ovdje doslovce prilazemo:

E l e n c o

degli oggetti principali contenuti nel museo del sig. dottor Casimiro de Pellegrini Danieli in Zara.

Questo museo consta di oltre 300 pezzi (non compresi alcuni frammenti) tra statue colossali, busti colossali, statue di minor grandezza, busti, iscrizioni e lapidi in caratteri latini, greci ed ebraici, nella massima parte di genere antico.

I. Sono rimarchevoli tra le statue colossali in marmo greco salino e di greco scalpello le seguenti:

Un <i>Giulio Cesare</i> dell' altezza di piedi otto circa.		
Un <i>Augusto</i>	"	sei e mezzo.
Un <i>Tiberio Claudio</i>	"	sette.
Una <i>Sabina</i>	"	cinque e mezzo.
Un <i>M. Tullio Cicerone</i>	"	sei ed onc. tre.
Una <i>Faustina</i> la giovine	"	sei.
Un' <i>Agrippina</i> , madre di Nerone	"	cinque e mezzo.
Un' altra incognita	"	tre.

II. Statue di minor grandezza :

Esculapio, Cupido, due *Sibille*, due *mori*, l' *avarizia* e la *liberalità*.

III. Busti colossali :

Bacco, Didone, le due *Faustine, Giunio Bruto, Omero, Platone*, quattro filosofi greci, un gladiatore, *Marco Aurelio* ed altri incogniti.

IV. Tra cento e più busti di minor grandezza si distinguono : *Tito, Adriano, Agrippina* la giovine, *Laocoonte, Marte, Platone, Alessandro* moriente, *Cerere, Eraclito, Seneca*, due filosofi greci di straordinario lavoro, e molti altri tuttora incogniti, *Diana* ed *Andromeda* di figura completa.

V. Un gruppo in marmo di Carrara rappresentante *Enea*, che fugge dall' incendio di Troja, portando sulle spalle il padre *Anchise*, che tiene in mano gli Dei Penati, e seguito dal piccolo *Giulo*.

VI. Due busti di lavoro moderno con antipendi figurati, il primo rappresenta s. *Girolamo*, il secondo s. *Maria Maddalena*.

VII. Cinque piccole statue di bronzo, quattro delle quali rappresentanti gli elementi.

VIII. Alquanti vasi etruschi, altri cinerari, armi, stromenti e idoli antichi.

IX. Moltissimi oggetti appartenenti alla storia naturale, cioè coralli neri e rossi, piante marine, petrificazioni e simili.

X. Una collezione di *libri* italiani, latini e francesi, e tra questi un discreto numero di antiche edizioni di celebri autori in diverse materie.

XI. Una collezione di *medaglie romane*, per la massima parte di rame, ascendenti al numero di mille circa.

XII. Una collezione di *quadri*, in gran parte di rinomati pittori.

Kako se nagradjuju arkeologičke razprave u izobraženom svietu. — Italijanska vlada dosudila je onomadne nagradu od 10,000 lira, koju *svake* godine podieljuje arkeologičkoj razpravi, koja je pronadjena kao najbolja od kr. akademije znanosti u Rimu *dei Lincei*, gospodinu Lancianiu (V. *Atti dell' accademia dei Lincei. Roma V. 2. 1881*).

De Illyrico Caesariburque Illyricis Dialogorum lib. VII, — djelo dobro poznatoga Šibenčanina Ivana Tomka Mrnavića bosanskoga biskupa (1579—1639), o kom se mislilo, da je već davno propalo (Rad XXXIII. str. 58), nalazi se sada u knjigospremi gosp. prof. Josipa Jelčića u Dubrovniku, kako nam javlja *Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata (Spalato 1880 n. 9)*, gdje nam se daje njegova no odveć mršava

slika. Po našem mnienju u toj radnji za našu nauku slaba pripomoć¹⁾. Već slavni hvarski biskup Stratiko izreče, da u Mrnjavićevih poviest. spisih nema dobre razsudbe, o čem lasno ti se osvjedočiti, uzmeš li u pretres i ma koju njegovu radnju.

Philippi de Diversis de Quartigianis Lucensis . . . situs aedificiorum, politiae et laudabilium consuetudinum inclytae civitatis Ragusii. Zara 1880. — Isti *Bullettino* obznanuje, da je ova radnja bieli sviet ugledala po neizdanom rukopisu zadarske gimnazijalne knjižnice, trudom g. prof. V. Brunellia, koj ju izvrstnimi razjasnjenji obogatio. Diversisovo djelo poznato je već po izdanju V. Makuševa ИЗСЛѢДОВАНІЯ ОБЪ ИСТОРИЧЕСКИХЪ ПАМЯТНИКАХЪ И БЫТОПИСАТЕЛЯХЪ ДУБРОВНИКА, САНКТПЕТЕРБУРГЪ 1867. 358—383.

Ueber einen Kesselwagen aus Bronze aus einem Hügelgrab von Glasinac in Bosnien, — von Dr. Ferdinand v. Hochstetter (Mit 3 Tafeln). — U ovoj razpravi, tiskanoj u *Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* (B. x. N. 10—12. s. 289—298) 1881 razlaže dobro nam poznati prirodoslovac predhistoričko otkriće, koje se je lanjske godine dogodilo u Glasincu, bosanskom selu ležećem uz cestu, koja vodi iz Serajeva u Višegrad. Osim raznih predmeta bakrenih, našastih u sriedi mogile, medju kojima se osobito odlikuju kolica noseća u koritu dvie ptice, otkrilo se tu po strani i željeznoga oružja, te po sudu glasovitoga pisca ovo otkriće spadalo bi na Hallstättersko doba. Ovo je otkriće dosta važno i po nas, jer prednosi forme u predmetih, kakove se često opazuju u onih, koji se izkapaju i u naših stranah; a tim bi se posvjedočila srodnost ondješnjih stanovnika sa ovostranimi i za ono doba.

Ueber einen prähistorischen Schmuck aus Esseg, — von prof. Dr. Joh. N. Woldřich (Mit einer Tafel.) — U istih *Mittheilungen* (1. c. s. 332—336) g. Woldřich opisuje niz već od nekoliko godina izkopan u blizini Osieka na desnoj obali Drave, u zemlji jedva za stopu duboko. Sastavljen bjaše od 26 raznih komada, od kojih 11 bakrenih, 2 željezna, 9 živinskih, 3 staklena i jedan kamenit. Njekoji su od ovih predmeta oštećeni ognjem, kojim se izpalilo i tjelo pokojnika, komu je ovaj niz pripadao. Gosp. Woldřich iztiče sličnost ovih predmeta s onimi, koji su našasti u Bučiskali u Moravskoj, te veli, da ovi osječčoga niza spadaju na ista doba.

Dopisi.

1. O Sisaskom rimskom vodovodu.²⁾ — „Veleučeni gospodine! Imam čast priobćiti vam njeke viesti o starodavnih sgradjevinah u Petrinjskoj okolici, držeći, da bi mogle možda biti dosta važne za hrv. ark. društvo.

¹⁾ Gosp. Prof. Armin Pavić, koj je u Radu (1. c.) veoma viesto razložio o Mrnaviću, misli da je ovo sve jedno isto djelo s onim napomenutim u mom slovniku pod naslovom: *Dialogi de Illyrico et rebus Dalmaticis. Romae 1634.* Ali ja sam u istom slovniku spomenuo i ono prvo kao u rukopisu: *De Illyrico Caesaribusque Illyricis mss.*; te sam mislio na dva Mrnavićeva djela, ono kao tiskano a ovo kao u rukopisu. Ako i samomu Iv. Kukuljeviću nije pošlo za rukom, da do toga djela bud stampana bud rukopisna dodje, nemože se s toga zaključiti, da neće ni drugomu to za rukom poći. Evo nam međjutim ovoga u rukopisu; a vjerojatno da se i štampano gdjegdje u Rimu skriva. Nama je tu nedavno pošlo za rukom iznaći dva djela tiskana u XVI. stoljeću od Ivana Ljubica Hrvata, o kojih u Kukuljevićevoj bibliografiji ni slova (V. *Commissiones et Relationes Venetae. Tom. III. p. 167—8.*). A bilo bi toga više, kad bi mi bili svoji na svomu.

²⁾ Vadimo iz njemačkoga dopisa vrl. g. Lapaine. Priloženi nacrt one okolice viesto izrađen ostaje u nar. muzeju svakomu na uslugu.

Medju mjesti *Pračno, Mošćenica, Česko selo, Petrinja, Taborište, Budičina* i *Klinacgrad*, opazuju se ostanci starodavne sgradjevine, vjerojatno iz rimskoga doba, pošto se u njih često nalaze rimske opeke. Svi ti ostanci teku jednim te istim pravcem.

Medju Pračnom, Mošćenicom i Českim selom dvie godine nazad prigodom radnja izvedenih na cesti iz Petrinje u Sisak otkrile su se na 21. mjesto temeljne zidine jedva zemljom ogrnute, ondješnjemu stanovničtvu od prije dobro poznate. Zidine budu izrovane, te kamenje rabljeno za nasipanje ceste.

Ove zidine, 2 metra široke i duge, a 2 do 3 m. duboke, služile su po svoj prilici kao temelji za stuboke, ill su ulomci samih stuboka. Blizu Pračna na daljinu od 55 m. ima jih devet; odtud pako dalje na prugi, dvie godine nazad razkritoj, stoje medju sobom u ponješto većoj daljini; a to se tim raztumačiti daje, što su se i prije razkapale u istu svrhu, te jim sada nema više ni traga.

Kamen rabljen za te zidine djelomice je vapnenac a djelomice lapor. Zemljište veoma nizoko leži, te ga Kulpa većim dielom često zaplavi.

Medj Petrinjom, Taborištem, Budičinom i Klinacgradom sve naokolo po onih poljana vide se komadi cigala, koje se po veličini i načinu izkazuju kao odlomci od cigala rimskih. Dalje u tri jaruge nalaze se zidani ostanci na način stuboka isto onako kao što su oni kod Pračna i Mošćenice. Medju Taborištem pako i Budičinom na mekotini uz sadašnju cestu, koja vodi u Kostajnicu, opazuje se postupno dizuća se visočina, koja je po glasu ondješnjih stanovnika postala nametanjem kamena i cigala ondje izkopanih. Ove ostanke razvidili su profesor Josip Glaser i inžinir Erben, te i oni su iste misli, da su to ostanci rimskoga sisačkoga vodovoda.

Za to mnienje vojuju jošte sliedeći razlozi:

1. Stari Sisak (Siscia) imao je svoj vodovod, kako nam to dokazuju bezdvojbena vodovodne cievi ondje u više puta izkopane.
2. Pruga, na kojoj stoje ostanci pomenutih zidina, od Klinacgrada pa tja do Pračna silazi postepeno; iz čega se zaključiti ima, da ta okolnost nije svojstvo rimske ceste, koja je obično tekla preko brjega i doline samo na kraće.
3. Ostanci tih zidina, imenito pilovi, odveć su uzki, da su za podlogu ceste služiti mogli.
4. Medju Petrinjom i Českim selom, to jest ondje, gdje je pruga prekinuta, po kazivanju ondješnjih stanovnika bile su uz cestu, koja vodi iz Petrinje u Sisak, prošlih godina isto tako izkopane rimske opeke.
5. Po zasviedočenju gradjanina g. Josipa Antolca i stanovnika ondješnjih, u Taborištu, koje leži na istoj prugi, nalazi se podzemni zidani i izrovani priekop, iz koga se je prije petnaest godina povadilo ne malo izklesanih kamena; te je pomenuti gradjanin nekoliko njih za stepene svoje kuće upotrebio.
6. Napokon kod Budičina i Klinacgrada ima nekoliko vriela dovoljnih za obskrbu vodovoda.

Petrinja 5 svibnja 1880.

S osobitim štovanjem
V. Lapaine, inžinir.

2. O starinah u Drnovu blizu Leskovca. — „Znano je, da je v pol ure od tu odaljeni vasi Dernovo, stalo nekdanje rimsko mesto Neviodunum. Če tudi je že 18 stoletij preteklo, odkar so Rimci te kraje v oblast dobili, se vendar še dandanes o priliki rimski novci, igle, maliki, posode itd. nahajaja. V svoji zbirki, katero sem o tukajšnjem bivanju sestavil, z malo izjemo vse iz Dernovega, imam okoli 1000 komadov novcev od Augusta do Theodosia, skoz 4. stoletja, toraj je mogel ta municipij okoli leta 400 p. kr. še le popolno pokončan biti, ker se poznejših denarov rimskih tu ne dobi. Najnavadniši so, Galijen, Claudij II, posebno pa Konstantin Velki z svojimi sinovi; navadno je bronž, redkeje srebro, zelo zelo redko kaki zlat; poslednji so mi le trije znani.

Najomenim tu v Vašem cenjenem listu še nekoliko tam najdenih reči.

V posesti imam malika Jupitera iz bronza, lično delo, brez stojala, 6 centim. visokega, kateri levo roko visoko proti glavi obrnjeno drži, s katero meče strelco: proti desni, do persi vzvišeni roki; strelco mu je rob časa porušil. Dalje boginjo, menim da je Juno (ali Venus?) na stojalu iz bronza; desno roko ponujaje, z levo pa pokriva nagoto, na glavi pa ima kinč kroni podoben. Delo je bolj poveršno; visokost je $11\frac{1}{2}$ cm. Izoral je tega malika neki kmet, kteremu so voli bolj v stran v kamnje zavili, in zvalil se je venkaj z novcem s. Helene matere Konstantina Velkega.

Nahajajo se še pogostejše iglice (fibulae), ktere so Rimljanke rabile; te so precej različne, večje in manjše, prav lepo pa tudi prav prav slabo delo, cele da bi jih nič ne manjkalo pa se dobe redko.

Majhnih posodic se tudi več nahaja; 3 imam iz opeke 1, 3, in 6. cm. visoke; eno iz stekla še ne 1 cm. visoko — vse bolj sgračam podobno. — En zvonček iz bronza, spodej 4. voglat, je dobro ohranjen, le notranji kembelj mu manjka, visok je 4. do 5 cm. V Ljubljani v muzeju sem vidil enacega v okolici tam najdenega. — Kozarec iz stekla tudi štirivoglat, v sredi na vseh 4. krajeh močno za prijeti vpognjen — pa se mi je vbil, ko je po letu pri sosedu gorelo in sem v naglici svoje reči vkupej spravljal. — Malo okoli 3 cm. visoko in enako široko glavo iz bronza, ki je plošnata in od zadej votla (Medusenkopf). — Potem silno lepo malo kamnito kroglico „mozaik“ delo, s črnimi in zelenkastni kamnički vdelano. Mozaik se tudi se na drugeh kanadih malenkostnih vidi.

Najomenim še prelepo mizo iz Berdskega kamna (Egg ob Podpeč, Krain), katero ima g. vikar Knaos v Kerškem v posesti, tudi na Dernovem skopana. Tej podobna se nahaja ena v 1. sobi Ljubljanskega muzeja spodej.

Nahaja se na Dernovem še več zasutih bivših rimskih vodnjakov; neki kmet je pod mizo svoje sobe na taki vodnjak naletel, ko je hotel klet delati. En taki vodnjak je odkopaval ranjki g. grof Anastazij Grün recte Anton Auersperg, kakor mi je sam pravil; toda ker so ljude vpili da zaklade kopa in iše je to popustil.

Pred cerkvijo Dernovsko smo pred dvem letom zapazili toplice na dveh krajih, stebrički pa so na zraku kmalo razpadli. Vodovod, širok in obokan je bil s prek Kerke kako poldrugo uro daleč napeljan, da so imeli dobro pitno vino; najbolj zanimivo pri temu pa je, da je mogel biti pod Kerko ali skozi Kerko izpeljan. Manjših kanalov pa je ob cesti ki na Cirklje pelje več.

Najdena je ob enem z denarom s. Helene vkupej — branasta svetinca denaru pedobna; ktera ima na eni strani mladenča v togi, kateri derži v eni roki lilijo in v drugi dete z žarki obdano, druga stran pa ima možko in žensko dopersno podobo. Na eni strani je s. Jožef, na drugi Jezus z Marijo; delo je rimsko, s ktere pa dobe pač ne morem presoditi. — Rimska cesta, ktero g. profesor Alfons Müllner v svoji zanimivi knjigi „Emona“ popisuje, je še od Velkevasi dalje proti Brežcam kaj lepo delana in današnjem časom še v izgled.

Iz Leskovca pri Kerškem 25 veljače 1881. **Franjo Jarc**, kapelan.“

Darovi sa zahvalnosti primljeni od arkeol. odjela zem. muzeja od 1. srpnja do 31. prosinca 1880.

Radinić Stjepan trgovac u bosan. Brodu — 4 bakrena rimska novca (2 Valentinianus Junior i 2 Theodosius) našasta na oranici blizu onoga mjesta skupa sa mnogo drugih dva metra duboko. — *Sauff* Aleksander zamjenik drža vnoga odvjetnika u Petrinji — ogromnu pušku starinsku sa dotičnim stalkom. — *Gutal* Matija muz. povjerenik i duh, pomoćnik u St. Jankovcih — 3 bakr. rimska novca, 1 srebren i 2 bakr. novija. — *Riesel* Sebastian župnik u St. Jankovcih — sr. stari turski novac. — *Sabljak* Franjo c. k. poreznik u Kostajnici — pušku i sablju (od g. 1669) iz Bosne. — *Valenko* Ernest pravnik u Zagrebu — bečku banku od g. 1806. — *Razum* Antun iz Samobora — 3 bakr. rimska novca. — *Solar* mladji veletržac u Zagrebu — 2 srebr. novca novija. — *Breyer* Mirko Križevčanin iz Adena poslao — ploču sa orientalnim nadpisom, i nekoliko novaca bakr. u Jerusolimu izkopanih. — *Čunčić* Vilko u Slavon. Brodu — sr. republikanski rimski novac triumvira Antonia. — *Ehrlić* Adolf — bakr. celtički i 3 bakr. rimska novca. — *Prstec* Davorin učitelj u Virju — mjedenu zapinjaču pozlaćenu, izkopanu na blizu Mitrovice dva metra duboko; 22 bakr. rim. novca; i dvie izvorne poslanice nemačke slav. Preradovića. — *Kopajtić* Oktavian posjednik u Bakru — dvie knjige: „Saggio filologico per l' apprendimento della lingua e scrittura egiziana, per G. Kminek-Szedlo. Bologna 1877; — Il grande sarcofago del museo civico di Bologna. Giov. Szedlo. Bologna 1876. — *Strkalj* Ivan posjednik u Drnišu — 1 srebr. i 3 bakr. rimska novca. — *Matić-Stuparić* O. Josip, župnik u Sinju — sr. novac našast na Bretanovu okolice Trogirske i sr. ugarski od g. 1615. — *Brusina* sveuč. prof. Spiro u Zagrebu — sr. rimski obiteljski (Silvanus), i 2 sr. mletačka soldina. — *Vežić* Niko nadzornik šumarski u Drnišu — 4 bakr. rimska. — *Nakić* Josip posjednik u Drnisu — sr. bizantinski i turski novac, 16 bakr. rimskih i mjedenu glavicu kipa. — *Milić* Vinko saviet. i kot. sudac u Sinju — 42 bakr. rimska novca. — *Schulzer* Stjepan pl. Hüggenburg u Vinkovcih — 2 bakr. rimska novca. — *Bratelj* Vaso tajnik trg. komore u Slav. Brodu — čuturu, iz koje je Ibrik Hasis paša uzimao *avdes*, od istoga nabavljenu, kad ga Filipović odpravio iz Sarajeva n Brod; te kuburu dobivenu kod osvojenja Serajeva. — *N. N.* 1 bakr. starogrčki novac, 8 bakr. rimskih, 5 bakr. bizantinskih, 1 sr. stajerski,

52 bakr. i 8 srebrn. novijega doba. — *Bogdanović* Marko c. k. porezovni nadzornik u Banjaluci — sr. novac rimski cara Domicijana, i izvornu listinu Marije Terezije. — *Reis* Mavro veletržac u Sisku — dva veleciena olovna sarkofaga u Sisku izkopana, i zlatnu naušnicu u njih našastu. — *Tkalčić* Ivan prebendar u Zagrebu — rimsku zemljenu svietiljku iz Siska. — *Pilar* Dr. Juro prof. sveuč. u Zagrebu — želj. harpun nadjen u tresetu kod Plaškoga. — *N. N.* u Bakru — četveronosnu lulu tursku, 7 bakr. rimskih novaca, 3 bakr. mletačka i 1 dubrovački. — *Maretić* Tomo gimnaz. prof. u Požegi — sr. novac Sigismunda III poljačkoga. — *Vučetić* Aleksandro pristav držav. nadodvjetnika u Zagrebu — 2 banke grada Bakra od g. 1849. — *Karić* kapet. Mate u svoje i u ime brata si kapet. Pavla — srebr. kolajnu za hrabrost dobivenu g. 1814 i topski krst od Marijana Vidakovića nadporučnika; sr. medalju za hrabrost, koju je dobio nadporučnik Petar Karić u bitki kod Verone; talir Ferdinanda III. od god. 1656; 2 sr. novca novija; 2 sr. kolajne i 3 stare banke austrijske a 1 turska. — *Pavelić* Milka po g. Alek. Šauffu — sliku na platnu nekog Rukavine. — *Zloch* mjernik u Zagrebu — sr. rimski novac obiteljski (L. Vibius). — *Benković* Janko učitelj u Kašini — kamenitu sjekiru i privjesak iz neolithičke dobe iz smijeveca, našasti u onoj okolini. — *Sladović* Antun financ. nadsavjetnik u Serajevu — veliki liepi brod. — *Bojničić* Dr. Ivan pristav ark. odjela zem. muzeja — 8 kom. starih banka, rim. posudu iz pečenice, korniolu urezanu i pistolje. — *Grginčević* Stjepan duh. pom. u Jankovu — 3 srebr. i 120 bakr. rimskih novaca, 24 sr. i 9 bakr. novijih, rimsku zapisnjaču i dva bronz. konjica, i još 7 drugih komada ukrasa bakrenih iz novijeg doba. — *Muzler* Josip vitez podžupan u Sisku — rimski nadpis (Savo Aug.) izkopan u Sčitarjevu (Andautonia). — *Bulić* prof. Franjo kot. škol. nadzornik u Zadru — dva noža iz neolithičke dobe. — *Vurdelja* Uroš trgovac i poštari u Topuskom — 2 sr. novija novca. — *Ljubić* Fra Martin biskup. tajnik u Moštaru — prepis velevažnoga ciril. nadpisa iz Hercegovine. — *Horvat* Levin kotar. pristav u Rakovec — prepis ciril. nadpisa iz Bosne. — *Ujević* Ivan učitelj u Lokvi kod Imoskoga — sr. groš mlet. (Jo. Superantio). — *Jarc* Franjo duh. pomoć. u Leskovcu pri Krškem — zrno na oko razno bojadisano iz predh. dobe, bakr. klještrice; mali tanjurčić iz stakla. — *Popović* vlasnik kavane u Zagrebu — staru banku bečku. — *Vuković* Adolf ravnatelj brzojavnoga ureda — rimsku svietiljku iz Solina — rimsku svietiljku iz Bačkevode u Dalmaciji sa nadpisom CRESCE-S — suznu bočicu iz Solina — 2 sr. novčića Ljudevita I. ugar. i 13 bakr. rimskih — bakr. uspomenicu Radeskievu od g. 1848 — srp iz bakrene dobe u Sabariji g. 1840 izkopan — dljeto našasto g. 1856 u Prestzaneku. — *Benaković* Josip načelnik i muz. povjerenik u Županji — tri novca. — *Gašparić* Franjo, prečast. kan. zagr. — Naert starih zidina u Sisku. — *Murčić* Ivan umirov. pukovnik u Zagrebu — svoje popersje vješto izradjeno od našega Rendića sa stalkom; te veliku zlatnu kolajnu za junačtvo, koju je otac darovatelja Adrija zadobio 14 kol. 1814 kod juriša na kotorsku Boku, od Crnogoraca posvojenu. Nadbiskupska kancelarija u Zagrebu — Schematismus za tek. god. 1881. — Švrljuga M. kapetan na Rieci — dvie banke sjedinjenih država američkih van. tečaja, jedna od 100 a druga od 50 dolara.

VIESTNIK

HRVATSKOGA
ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

O nekotjih nedavno nadjenih ilirskih pjenezih.*

Po Arturu I. Evansu.

Tečajem znatnih pretraživanja u nekotjih glavnih priedjelih stare Ilirije pošlo mi je za rukom pronaći posve novu vrst pjeneza ilirskih gradova i vladara, što no razjasnjuje u nekotjih slučajevih dovoljno predrimsku povjest ovih krajeva. U ovoj radnji hoću da se ograničim izključivo na važne ilirske gradove *Skodra* (Skadar u Arbaniji), *Lissos* (Leš) i *Rhizon* ili *Rizinium* (Risan) i na domaće vladare, koji su najmanje dva od onih gradova rabili za kovnicu.

Tu nedavno dobio sam od jednoga Arbanasa nekotliko veoma zanimivih skoro našastih pjeneza, većim dielom autonomnih komada grčke republike Škodre stojeća pod vrhovnom vlastću Macedonije, na kojih se nalaze raznovrstni znakovi pjenezoslovcem dosele posve nepoznati. Ti pjenezi, 38 na broju, našli su se u jednom malenom loncu u selu Selci pripadajućem Arbanaskomu gorskomu plemenu *Klementi*. Zanimivo je to, da medju sadašnjimi Iliri, koji zauzimaju alpinski priedjel, u kojem su rečeni pjenezi nadjeni, uporaba novca i danas je skoro nepoznata, jer se ovi gorjanici u njihovoj trgovini služe zamjenom mjesto novcem. U srednjem vieku¹⁾, i prije turskoga

*) Ova radnja dobro poznata nam englezkoga starinara i dubrovačkoga gradjanina Artura I. Evansa ugledala je bieli sviet u knjizi XX. str. 269 do 302 numismatičke kronike g. 1880 u Londonu pod naslovom: *On some recent discoveries of Illyrian coins*. Pošto se ona bavi izključivo numismatikom naše najstarije dobe, te je za nas od osobite važnosti, zato, dobivši pišćevu dozvolu, zamolili smo presviet. g. Antuna Zurhaleka, kr. financ. savietnika u Zagrebu, da nam na prevodu svoju veoma cienjenu pripomoć pruži, što on i dragovoljno učini, čega radi mu naša najtoplija hvala. Naše primjetbe o radnji dodat ćemo u napried. Uredništvo.

¹⁾ Vidi Jireček: *Die Handelstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters*. Prag, 1879 str. 69.

osvojenja, bio je ipak živahni promet između nizina Skadarskoga jezera i gradova u jadranskom primorju ležećih s jedne i u nutarnjih nizina Dardanijskih s druge strane preko ove iste planine Klemenske, te nam je ovo sadašnje otkriće pjezeza Skodre, Lissosa, Apollonije i Dyrrhachiona (Drača) na poudaljenom alpskom mjestu znakom, da je taj isti promet postojao i za vrijeme ilirskih kraljeva. Stari grad *Doklea*, kašnje poznat kao *Dioklea*, rodjeno mjesto i od kojega je (ako nam je vjerovati Konstantinu Porphyrogenitusu) car Dioklecijan svoje ime dobio, leži na tlu, kuda je prijašnja trgovačka cesta vodila iz nizina jezera na strm klanac Zem i na greben gora sjevernih arbanaskih planina, gdje leže Selci. Doklea jamačno ne spominje se u poviesti i u spomenicima sve do dana, dok ne postade rimskom republikom; nu ime bregovite tvrđje Meduna, u neposrednoj blizini ležeće, ima očevidnu sličnost sa *Medeon*-om, navedenim po Liviusu u ovom istom predjelu¹⁾ kao glavna tvrđjava kralja *Gentius*-a ili *Genthios*-a, doista kao zadnje utočište ilirske kraljevske obitelji.

Sliedi izkaz pjezeza.

Nalazak u Selcima.

Autonomni pjezezi Skodre, po svoj prilici korani pod vrhovnom vlastću Macedonije.

Broj pjezeza.

1. *Predak.* — Macedonski štit; u sredini zvijezda sa valovitim traci.

Zadak. — ΣΚΟΔΡΙΝΩΝ. Junačka kaciga, sa vratnikom, u viencu maslinskom 12

*Tabl. I. sl. 1 (oblik malko povećan).
Bakren. Teži 3.433 miligrama²⁾.*

Autonomni pjezez Lissosa.

2. *Predak.* — Koza na desno.

Zadak. — ΑΙΣΣΙ [Ω]ΤΑΝ, iznad i izpod striele 1

Tab. I. sl. 3. Bakr. Teži 1.642 mgr.

¹⁾ Polag Liviusa čini se, da je Medeon ležao u zemlji *Labeatiana* preko jezera na drugoj strani Skodre. Polybios zove ga *Meteona*.

²⁾ Gdje je moguće tu se i navadja popriečna težina nepokvarenih komada.

Pjenezi ilirskoga kralja Genthiosa korani u Skodri.

3. *Predak.* — Macedonski štit; u sredini zvijezda sa valovitim traci kao br. 1.
Zadak. — (BAΣ)IAE(ΩΣ)—ΓΕΝΘΙΟΥ, iznad i izpod junačke kacige. Gornji diel nadpisa na pjenezu manjkav je. 2
Tab. I. sl. 4. (oblik malko povećan).
Bakr. Teži 3.300 mgr.
4. *Predak.* — Glava kralja Genthiosa desno sa stršćim šešišrom (*Kausia*); oko vrata čini se da mu ogrljaj.
Zadak. — ΒΑΣΙΛΕΩΣ—ΓΕΝΘΙΟΥ, iznad i izpod galije. 3
Tab. I. sl. 6. Bakr. Teži 5.333 mgr.
5. *Predak.* — Glava sa kacigom na desno.
Zadak. — ΒΑΣ ? — ΓΕΝ, iznad i izpod striele, kao na pjenezu Lissosa 1
Tab. I. sl. 5. Bakr. Teži 2.160 mgr

Neizviestan, Skodra.

6. *Predak.* — Macedonski štit itd.
Zadak. — Neizviestan nadpis iznad kacige 1
Bakr. Teži 3.500 mgr.

Dyrrhachion.

7. *Predak.* — ΑΛΚΑΙΟΣ. Krava doji tele; u podkrajku striela.
Zadak. — ΑΡΙΣΤΗΝΟΣ ΔΥΡ. Okrugljasto-četverokutan štit, pokazujuć dvie striele, obično nazvan »vrtovi Aleinonsovi.« 1
Srebr. Teži 3.420 mgr.
8. *Predak.* — ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΣ. Ista slika kao br. 7, nu bez striele.
Zadak. Kao br. 7. 1
Srebr. Teži. 3.300 mgr.
9. *Predak.* — Glava Herkulova u lavskoj koži, lievo okrenuta.

	Broj pjeneza.
Zadak. — ΔΥΡ—ΦΙΑΩΝΝΟΣ. Luk, buzdovan i koplje	3
<i>Bakr. Teži 1.860 mgr.</i>	
10. Zadak. — ΔΥΡ ΣΩΣΤΡΗ. Slika kao br. 9.	1
<i>Bakr. Teži 2.130 mgr.</i>	
11. Zadak. — ΔΥΡ ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΥ. Isto.	1
<i>Bakr. Teži 2.000 mgr.</i>	
12. Zadak. — ΔΥΡ ΑΡΙΜΝΑΣΤΟΥ.	2
<i>Bakr. Teži 2.600 mgr.</i>	
Zadak. — Neizviestnoga nadpisa	7

Apollonia.

13. Predak. — ΦΙΑΩΤΑΣ. Krava doji tele.	
Zadak. — ΑΗΘ ΣΩ . . . ΟΥ. Kao br. 8.	
<i>Bakr.</i>	
Neizviestan	1
Ukupno	38

Izkaz nalazka.

Skodra, autonomnih	13
Lissos, autonoman	1
Genthios	6
Dyrrachion	16
Apollonia	1
Neizviestan	1
Ukupno	38

(Dalje sliedi)

Topografske sitnice.

Priobénje *V. Klaič.*

(Nastavak i konac).

7. Bistrica i Vrhrika.

U jednom pismu pape Pavla II. od g. 1469 spominju se medju inim i franjevački samostani u ovih mjestih tadanje Bosne i Hrvatske: „*Jayza, Jezero, Greben et Glas* in temporalí dominio episcopi Quinqueecclesiensis. — *Bistrice, Cethine, Varchrioc, Tinimi, Vissbuacz, Carini, Corbarie, Bihigy, Othoc, Cethyn. Tersati, Stinizuach,*

*Jim in Spalatensi, Tinimensi, Novensi, Corbaviensi, Segniensi et Zagrabiansi dioecesibus. . . .*¹⁾

Vriedno je znati, gdje su stajala mjesta *Bistrica* i *Varchrioc*, u kojih su tada bili franjevački samostani?

Po tekstu sudeć spadao je tada grad *Bistrica* ko i grad *Cetin* (na današnjem Sinjskom polju) pod nadbiskupiju spljetsku. *Bistricu* dakle tražiti nam je u obsegu stare metropolije spljetske.

U cijeloj današnjoj Dalmaciji međjutim nema mjesta *Bistrice*. Potražiti nam je dakle *Bistricu* u danasnjoj Bosni, pošto znademo, da je u to vrieme sizala spljetska nadbiskupija i u Bosnu. Ovdje ima faktično više *Bistrica*, n. pr. *Bistrica* u kotaru Fojničkom, *Bistrica* u kotaru Jajačkom, *Bistrica* kod donjega Vakupa, *Bistrica* kod Konjica itd.²⁾ Nu nijedna tih *Bistrica* nemože za nas vriediti pošto su sve izvan bivšega obsega spljetske nadbiskupije. Tražiti nam je dakle *Bistricu* bliže današnjoj Dalmaciji, a napose bliže Sinjskomu polju.

Na velikoj karti Dalmacije, što no ju je izdao vojno-geografski zavod u Beču. od vidi se na listu IX. (okolica Sinjska i susjedna Bosna) ubilježena rieka *Bistrica*, koja teče Livanjskim poljem u Bosni. Ova rieka *Bistrica* izvire tik izpod grada Livna, ter protokav Livanjskim poljem uvire kod ponora izpod Prologa na medji dalmatinskoj. Prema tomu utvrditi mi je, da je mjesto *Bistrica* lezalo na Livanjskom polju i da je po svoj prilici bilo tik današnjega grada Livna. Dokazujem svoju tvrdnju ovim:

1. Tik kraj današnjega Livna stoji na *Gorici* i danas još samostan Franjevaca, kojemu siže postanak u davnu davninu, svikako u dobu prije turskoga gospodstva u Bosni.

2. Livanjsko polje t. j. stara župa hlivanjska (*χλῆζέβυζ*), *Cleuna*, *Clivuna*, *iupanus Cleonie*) spadaše kroz cieti srednji viek pod nadbiskupiju spljetsku. Godine n. pr. 1185 podredjene bjehu nadbiskupijispljetskoj ove župe: »ut archiepiscopus spatatensis has habeat parochias: Clissam, Scale, Zminam, Zettinam, *tottam Cleunam*, totum Masurum et totum Pol usque ad Vrullam³⁾.«

3. Godine 1400. darova kralj bosanski Stjepan Ostoja vojvodi Hrvoju Vukčiću »grad Hlivanjski i sa svom župom, i svu vrhovinu

¹⁾ Theiner. Mon. Hung. II. 410. ²⁾ Statistika mjesta i pućanstva Bosne i Hrcegovine p. 181. ³⁾ Kukuljević, Codex diplom. Croat. II. pag. 131.

hlivanjsku¹⁾.« U dotičnoj se povelji na široko pripovieda, kako ej prije ovoga darovanja kralj Ostoja poslao otvoren list Vukmiru Semkoviću, Vuku Nimičiću i županu Radoju, da podju u Hlivno i da zberu vladanije k sebi osidnike plemenite ljude i da ih pitaju, tko bi koje plemenščine od korena „u Hlivanjskoj vrhovini i u župi, počamši od Zavoda do Vrhovine, što pristoji **gradu Bistričkomu** . . . « Na poziv kraljevskih povjerenika skupiše se zbilja osidnici hlivanjski (medju njimi Vladko Gajčić od *Bistrice*, Vojin iz *Bistrice*), koji pri-segoše i posvjedočiše: »Gospodine, od korjena ničiere ino nije *Hlivno* i *grad Bistrički*, od Zavoda počamši do Vrhovine, nego dvojega prvoga bilo«

Iz ovoga se mjesta jasno razabire, da je g. 1400 na Hlivanjskom polju stajao osim Hlivna još i *grad Bistrički* sa selom Bistricom. *Grad Bistrički* u povelji kralja Ostoje g. 1400 jest isto, što i *Bistrica* u pismu pape Pavla II. od g. 1469.

Prelazim da označim *Vrhriku*. Već po redu imena u pismu papinu: „*Cethine, Varchrioc, Tinimi*“ slutim, da je Varchrioc ili Vrhrika stajala negdje u sredini izmedju Sinjskoga Cetinskoga i Kninskoga polja.

Prvi put spominje se Vrhrika u spisih spljetskoga crkvenoga sbora od g. 1185. Tuj se kaže: »*tiniensis episcopus habeat sedem suam in Tenin, et habeat has parochias: Tenin campum, Verchrecam, Pset*²⁾.« U to dakle vrieme bijaše Vrhrika središte istoimene župe, te spadaše crkveno pod biskupiju kninsku.

U jednoj povelji, što ju je kralj Ladislav Napuljski g. 1406 izdao vojvodi Hrvoju, pripovieda isti kralj, da je vojvoda Hrvoje »*pro nostro statu servando in contratu* (= župa) *Verherica* quondam castrum nomine *Prosor*« dao sagraditi, te mu zato i za njegove zasluge u obće dariva »*tam dictum castrum Prosor, quam totam predictam Verherica et Obrch, in regno nostro Croatie sitas et habitas,*« naloživ naročito, da se Hrvoju pokoravaju i svi plemići (nobiles) ovih mjesta i župa, »*et precipue illi, qui sunt de genere Ciubranich*³⁾.« Medju rotnimi sudci »plemenitih Hrvata stola tuinskoga (*kninskoga*),« koji su g. 1451 po hrvatskom pravu (secundum consuetudinem regni Croacie) riešavali u Kninu (Tninu) parbu Marka Deaniševića i Jurja Henčića, spominje se takodjer i „*Paval Berislavić z Vrh*

¹⁾ Miklošić Mon. serb. pag. 247—250. ²⁾ Kukulj. Codex diplom II. pag. 131. ³⁾ Arkiv za poviest jugosl. VII. 58.

rike“¹⁾. Godinâ 1486 i 1487. spominje se u poveljah »nobilis *Stephanus Berizlawych de Verh Reka*²⁾. Godine napokon 1498. spominju se plemići: „nobiles Stephanus Beryzlavycz, Symon Lwkachycz, Nicolaus et Mathias Klarycz, Johannes Wladawych, Jwath Jwrchynycz, Georgius Myhalycz, Paulus et Georgius Chwbrethycz *de Werhyka de genere Subranycz* (de genere *Chwbranycz*)³⁾.

Iz svih navedenih podataka razabiremo, da je *Vrhrika* bila glavno mjesto istoimene župe, koja je bila u kraljevini Hrvatskoj. Osim *Vrhrike* bio je u istoj župi i grad *Prozor*, što ga oko g. 1406 sagradi vojvoda Hrvoje. Župa *Vrhrika* bijaše naseljena plemenom *Čubranića*, kojemu se pribrajahu plemenite porodice *Berislavića*, *Lukačića*, *Klarića*, *Vladavića*, *Jurčinića*, *Mihalića* i *Cubretića*. Župa *Vrhrika* sa istoimenim mjestom prostirala se je pako u obsegu kninske biskupije, negdje u sredini između Kninskoga i Sinjskoga polja

Glede samoga imena *Vrhrika* kazati mi je, da mu oblik odgovara oblikom *Vrhbosna*, *Vrh-Prača*, *Vrh-Lab*, *Vrhobreznica*, i da po tom rieč označuje mjesto (župu), steruće se na izvoru koje rieke ili blizu njega. Tako n. pr. i *Vrhbosna* (ime za današnje Sarajevo) znači doslovce »Quellbosna,« ili točnije »Quellgebiet der Bosna⁴⁾

Prema svemu tomu mislim, da sredovječna *Vrhrika* nije drugdje stajala, nego baš tamo, gdje je današnje trgovište *Vrlika* u Dalmaciji. Trgovište naime *Vrlika* prostire se malo ne baš u sredini između Knina i Sinja, u okolišu, gdje veoma blizu izvire riek *Cetina*. *Petter* piše za današnj *Vrliku*: »Ein Flecken . . . an der Hauptstrasse zwischen Sign und Knin. Auf einem schroffen Felsen liegen hinter dem Flecken *die Ruinen einer Feste*. . . Ein angenehmer Spazierritt ist der *von Vrlika nach den anderthalb Stunden entfernten Ursprungsquellen der Cetina*. Der Weg dahin führt vor den *Ruinen einer griechischen (?) Kirche* vorbei, welche inmitten eines einstigen Kirchhofes von stattlichen Eichen beschattet steht. Dieser Friedhof ist mit vielen grossen Steinplatten (*stećci*) bedeckt . . . ⁵⁾. Nekadanji samostan franjevački u *Vrhriki* stajao je zajedno sa crkvom upravo na samom izvoru *Cetine*, ondje, gdje stoje ruševine *Petterove* tobožnje grčke crkve. To potvrđuje *S. Milinović*, kad

¹⁾ Kukuljević, *Listine hrvatske* pag. 79. ²⁾ *Starine V.* pag. 126.

³⁾ *Starine V.* pag. 133. ⁴⁾ *Jireček*, *Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien* pag. 31. — ⁵⁾ *Dalmatien*, II. pag. 90—91.

veli, da se još i sada kod sela Vrilo Cetina (Sorgente Cettina) vide ostaci stare crkve i samostana (franjevačkog¹).

Nije mi razlagati, kako je od staroga oblika *Vrhrika* nastao sadanji oblik *Vrlika*. Upozoriti mi je samo, da se u Dalmaciji izgovara i danas: Vrgorac i Vrhgorac, Vrpolje i Vrhpolje, Vrljica i Vrhljica²). Franjevac Tomašić piše u svojoj kronici ovako: Anno Dni 1425 venerunt iterum Turche et intraverunt Bosnam et Croatiam, et spoliaverunt usque ad mare, Dlamoch, Cetinam, *Vernicham* et transierunt in Carnioliam . . .³) Sjegurno stoji ovdje Vernicham mj. Verlicham. —

8). Πεσέντζ ili Pset.

Medju župani, što ih Konstantin bagrenorodjeni nabraja u polovici 10. stoljeća u Hrvatskoj, spominje on takodjer jednu pod imenom »ή Πεσέντζ.« Šafařík tražio je ovu župu kod neke gore *Vezente* blizu Jajca u Bosni; ali dr. Rački veli: »Šafařík cogitat de monte Vezenta ad Jajce in Bosna; mihi ή Πεσέντζ cum parochia (župania) *Pset* in tiniensi dioecesi, cuius concilium anno 1185. meminit (Cod. dipl. C. S. D. II. 131). convenire videtur. Πεσέντζ slav. ПѢСАТА (conf. Cetina, Centena), P(e) set, respondere videtur⁴).

Nema zaista nimalo dvojbe, da je Konstantinova župa ή Πεσέντζ ona ista, koja se u spisih spljetskoga sabora od god. 1185. spominje pod imenom «parochia Pset.» Nu gdje je bila ta župa Πεσέντζ ili Pset?

R. Lopašić u monografiji Bihaća misli, da se je psetska župa pravo zvala *Paščenička* po gradu *Paščeniku*, kojega je g. 1251 kralj Bela IV darovao Apalu knezu Blagaju, te dodaje: „*Paščenička* (Pset, Peset, Pesachnuk) župa zvana tako po gradu Paščeniku sada Pučeniku (sterala se je) *nedaleko Krupe pod Grmeč-planinom*.“ Lopašić još veli: »Sam grad Bihać stojao je u Paščeničkoj župi i u Kninskoj biskupiji.⁵«

Ovo mnijenje Lopašićevo prihvatio sam ja u svom zemljopisu Bosne; nu sada mi ga je pobijati, pošto sam se osvjedočio, da nestoji.

Najprije mi je iztaknuti, da Lopašić ničim nedokazuje, da je grad Bihać bio u paščeničkoj (dotično psetskoj) župi, drugo mi je

¹) Vienac od god. 1876. pag. 531. ²) Masehek, Manuale del regno di Dalmazia, Anno VI et VII pag. 421. ³) Arkiv za poviest jugosl. IX. pag. 16. ⁴) Documenta pag. 413. ⁵) Vienac od god. 1879. br. 19 pag. 298.

pobiti tvrdnju njegovu, da je Bihać spadao pod Kninsku biskupiju. Sudeć po pismu pape Pavla II. od g. 1469. ležao je grad *Bihać* zajedno sa gradovi Krbavom, Otokom i Cetinom u obsegu *Krbavske biskupije*¹⁾, na koju je već g. 1185 spadala i župa Drežnička (parohia Dresnic) sa Plaškom²⁾. Po mojem mišljenju bijaše Bihać prije u Drežničkoj župi, a u crkvenom obziru spadao je nedvojbeno pod biskupiju krbavsku.

Nu ni župa Pset ili *Πεσέρτζ* nije mogla biti izpod Grmeč-planine nedaleko Krupe, nego mnogo južnije u okolišu grada Knina. Čini se, da je Lopašić pomiešao dvie različite župe, te od dviju stvorio jednu. Moguće dakle, da je izpod Grmeč-planine bila neka župa paščenička (Pesachnuk); nu Pesachnuk nije za cijelo isto, što Pset ili *Πεσέρτζ*. Tako mislim, shvaća i dr. Rački u svojoj najnovijoj razpravi »Hrvatska prije XII. vieka,« kad luči župu psetsku od paščeničke³⁾.

Da bi mogli označiti položaj župe Pset ili *Πεσέρτζ*, ogledati nam je još jednom spomenike.

Već po redu, kojim Konstantin nabroja hrvatske župe suditi nam je, da je *Πεσέρτζ* bila negdje blizu župe Plive. To je i Šafařika sklonulo, da je istu župu tražio u današnjoj Bosni. Na početku 12 stoljeća, za kralja Kolomana spominje se neki »Miroslaus *psacensis* comes⁴⁾,« nu da li se mjesto *psacensis* ima čitati »psetensis,« to je drugo pitanje.

U spisih spljetskoga sabora od g. 1185 čitamo ovo: »*Tiniensis episcopus habeat has parochias: Tenin campum, Verchrecam, Pset*⁵⁾« Po ovoj viesti znademo, da je župa Pset bila u kninskoj biskupiji. Pošto je kninskoj župi bila na sjeveru župa krbavska, na zapadu župe lučka, bibrirska i sidražka, a na jugu vrhrička, to se psetka župa nemože drugamo smjestiti, nego u današnju Bosnu, Kninu i staroj kninskoj župi na iztoku.

Godine 1266 spominje se neki: »*Dyonisius comes de Polhana et de Peset*⁶⁾« po svoj prilici župan psetski, koji na kraljevskom sudu u Bihaću riešava parbu medju opatom topuskim i žitelji Poljane. Po ovom je spomeniku mislio Lopašić, da može uztvrditi,

1) Theiner Mon. Hung. II. 410. 2) Kukuljević Codex diplom. II. 131. 3) Rad jugoslavenske akademije knjiga LVI. pag. 74. i 101. 4) Rački Docum. pag. 93. 5) Kukuljević Codex diplom. II. 131. 6) Tkalčić Mon. episc. Zagrab. I. pag. 135.

da je Bihać bio u župi psetskoj, što se međutim nikako izvoditi nebi moglo.

Godine 1292. potvrđuje kralj Karlo II. napuljski banu Pavlu Šubiću i braći mu darovnicu svoga sina Karla »de territorio, bonis et iuribus infrascriptis, videlicet: tenimento seu territorio, quod *Dyesnich* vulgariter appellatur, nec non progenie seu generatione, que vocatur Suczunuy et **Pset**, que est iuxta territorium predictum, et ab inde usque ad *confinia provincie*, que dicitur **Bosna**¹⁾.« Ovo je za naše pitanje osobito važan prilog, jer po njem saznajemo, da je pleme, dotično župa plemenska Psetska dopirala na iztoku tija do medja Bosne, t. j. do onoga diela bosanske banovine, koji je poznat pod imenom „*dolnji kraji*“ (*partes inferiores terrae Bozinensis*) i kojemu je g. 1299 bio gospodar »Hrivatinus comes,« rodjak Pavlu Šubiću i djed Hrvoja Vukčića. Dolnji pako kraji bosanski zapremahu sjegurno već koncem 13. stoljeća uz okoliš grada Jajca, Kotora na Vrbanji, Ključa na Sani takodjer i starohrvatsku župu *Plivanjsku*²⁾.

Župa dakle Pset medjasila je g. 1292. na iztoku sa Bosnom, poimence sa donjimi kraji, i to sa nekadanjom župoni hrvatskom, naime *Plivom*, koja je poslie 10. stoljeća, nezna se kada, spala pod banovinu bosansku. Položaj župe Pset mogao bi se označiti još točnije, kada bi se mogla ustanoviti zapadna medja njezina, naime spomenuti već »territorium *Dyesnich*,« koje je bilo u Hrvatskoj, te ga je Karlo potvrdio Pavlu Šubiću.

Resultat našega iztraživanja jest dakle, da se je župa Pset ili *Πεσίντζ* sterala u obsegu kninske biskupije, i da je bila negdje između kninske i plivanjske župe. Pogledamo li na kartu, to je po tom župa Pset zapremala ili današnje Grahovo polje sa susjednim Glamočkim poljem, ili pako okoliš gornjega Unca³⁾. Meni se čini vjerojatnije, da je župa Pset bila na Grahovu i Glamočkom polju.

¹⁾ Arkiv za jugoslavensku poviestnicu VII. p. 19.

²⁾ Godine 1434 spominje se uz vojevodu donjih kraj Jurja Vojsalića: od *Sane* knez Juraj Mišljenović, a od *Plive* knez Tvrtko Milatović; Miklošić, *Mon. serb.* pag. 379. Sjegurno su u to doba medjasile ove župe sa Hrvatskom; nu koncem 13. stoljeća nije Sana još pripadala Bosni.

³⁾ Okolica rieke Unca spadaše još u 15. stoljeću Hrvatskoj. God. 1435. bijaše neki Symon Budoyessich de genere *Uhnachac* (*Unačac*) rotni sudac stola kninskoga. Kukuljević, *Jura I.* 1. pag. 198 — 199. —

Župa i mjesto Pset bijaše u Hrvatskoj poznata još koncem 15. i početkom 16. stoljeća, te pripadaše Hrvatskoj. G. 1484. spominje se „*Gaspar Perušić iz Pseta*“ namjestnik bana Gerebi Matijaša; a g. 1501 imenuje se opet neki »Bartul Zbilić sa *Pseta.*!)« —

Dodatak članku: 3. *Grech, Grez ili Grecz zvao se je hrvatski Gradec, a ne Grič.*

Za moju tvrdnju, da se je današnji gornji grad Zagreb zvao u srednjem vijeku Gradac (Gradecъ), a ne Grič, evo još dokaza.

U jednom *hrvatskom* pismu, što ga je g. 1526 pisao glasoviti knez Krsto Frankapan senjskomu biskupu Franji Jožefiću, nalazim i ovo mjesto: »Samo prosimo kraljeva lista na zapovid Slovincem, da nas poslušaju i da nam dadu *Zagrebeci z Gratca* i *kanonici s kapitoloma* vzeti nič pušak, ako bi bila potreba« (Kukuljević, *Listine hrvatske.* pag. 218). Krsti Frankapanu jest dakle *Gradac* (gen. *Gratca*) isto, što u latinskih poveljah *Grech* ili *Grez*.

Intagliji u zemaljskom muzeju zagrebačkom.

U razpravi svojoj »o intaglijih i kamejah osječčkoga gradskoga muzeja« priobćenoj u viestniku hrvatskoga arheologičkoga društva god. III. sv. 2. str. 34. obećao sam, da ću danom sgodom ocieniti sbirku intaglijâ i kameja zemaljskoga muzeja zagrebačkoga. Prema tomu svomu obećanju opisati ću u ovoj razpravi intaglije rečene sbirke ostavljajuć kameje za drugi put.

Zagrebačka sbirka intaglijâ ima jedno 130 komada. Izmedju ovih na daleko najbolje je zastupan karneol, za njim jaspis, onix (onyx), agat, prugasti agat (Bandagat), sardonix, ametist (Amethyst). kalcedon (Chalcedon), pras, krizopras (Chrysopras), heliotrop, kristalizovani bjelulak (Kristallisirter Quarz). Ali ima i smjesâ (composita, Pasten), medju ovimi osobito često dolazi staklo raznih boja (Glasflüsse, Glaspasten)². Predmeti, koji se predstavljaju, većinom su mitologički, medju njimi ima ih i nekoliko vrlo zanimivih, ali zastupani su takodjer mnogovrstni drugi odnošaji ljudskoga života. Što se radnje tiče, to je ona, kako to u obće biva kod intaglija i kako sam to već i prigodom ocjenjivanja osječčke sbirke razlagao,

¹) Kukuljević, *Listine hrvatske*, pag. 120 i 182. —

²) Vrsti kamenja imao je dobrotu opredieliti štovani moj kolega g. prof. Dr. G. Pilar, na čem mu i ovdje izričem najusrdniju hvalu.

slaba, a ima razmjerno malo komada bolje, savršenije radnje, najljepše su izradjena poprsja, medju kojima ima sbilja nekoliko vrlo liepih komada. Savršeniju radnju iztaknuo sam kod pojedinih komada na pose.

1. Liep onić-intaglij 0·0215 m. vis., 0·017 m. šir. (muzealni br. 1.) prikazuje Veneru sasvim u poziciji t. z. medicejske Venere; visina figure iznosi 0·015 m., horizontalna crta naznačuje pod. Na tom podu nalazi se, božici na lievoj strani, malen valjkast stupić, na kojem stoji Veneri posvećena ptica golub, na istoj strani lebdi u zraku gore tik božičine glave krilat Eros držeć desnicom prama božici vienac. Na drugoj strani božice ima stup s podložkom (base della collona, Basis) i glavicom ili naglavkom (*capitello*, Kapitäl, Knauf) 0·0075 m. visok, na kojem stupu takodjer stoji Eros s viencem 0·0075 m. vis. Venera u društvu Erotà dolazi vrlo često u starih umjetninā. Sr. K. O. Müller, Handb. der Archaeologie der Kunst, 2. izd. st. 555., Winckelmann, description des pierres gravées, str. 116 sl.

2. Karneol 0·015 m. vis., 0·012 m. šir. (muzealni br. 63) predstavlja sasvim izrazito Merkura, imajućega uza se malone sve attribute svoje. S petazom na glavi, s kojim se vrlo često prikazuje, stoji mladenački bog držeć u lievoj ruci sasvim jasno kaducej, u desnoj nešto izpruženoj kesu; na desnom donjem laktu stoji pietao obrnut prama Merkurovu licu, s lievoga ramena visi mu okrajak hlamide, a na desnoj strani dolje razabire se još vrlo sitan predmet, koji je možda kornjača. Hermes prikazuje se često s kornjačom, koja mu je kao izumniku lyre posvećena. Sr. Winckelmann, op. cit. str. 98 „*La tortue comme attribut de Mereure est moins rare,*“ te i više primjera navadja, K. O. Müller, op. cit. st. 563 i 564, O. Benndorf »Merkurrelief v. Carnuntum« u »Arch. — epigr. Mittheilungen aus Oesterr.« Jahrg. II str. 7. i W. Gurlitt »Mercur mit der Schildkröte« ibd. st. 66 i tab. V. Bogoslužje Merkura kao zaštitnika trgovaca, trgovine i sajmovā (*Mercurius Negotiator, Nundinator*), kakovim ga označuje kesa, bijaše po zemljah rimskomu gospodstvu podvrženih vrlo razšireno, te se s toga njegovi likovi budi u reliefih, statuetah i u gemah vrlo često nalaze. Sr. O. Benndorf, op. cit. »kommt bis zum Überdruss häufig in allen römischen Provinzen vor.« To se potvrđuje i našimi sbirkami. Zemaljski muzej zagrebački ima jednu oštećenu mramornu statuu (2 torsa) Merkura, koja je opisana u Arch.-epigr. Mittheilungen III, 2, str. 168 br. 7, dvie statuete od bronza, od kojih je jedna iz Osieka, (ibd. str. 170 i 171). Što se tiče intaglija, to sam jedan takav opisao u

Viestn. ark. III. str. 37 br. 14, a sbirka zemaljskoga muzeja ima osim ovoga netom opisanoga još sljedeće:

3. Karneol vis. 0·0135 m., šir. 0·012 m. (muz. br. 86): Merkur s petazom na glavi i hlamidom preko lievoga ramena držeć u lievoj ruci kaducej a u izpruženoj desnici kesu. Cijela je pozicija malone ista što je u Merkura pod 2. opisanoga, samo mu manjkaju atributi pietao i onaj predmet, o kom nagadjam, da je kornjača.

4. Jaspis 0·01 m. vis., 0·0085 m. šir. (muz. br. 74): droban Merkur s kesom u desnoj ruci, u lievoj čini se da nosi štap.

5. Onič-intaglij 0·01 m. vis., 0·006 m. šir. (muz. br. 5). Merkur držeć u desnoj ruci kesu, u lievoj okrajak hlamide i, mislim, kaducej.

6. Nečist agat 0·014 m. vis., 0·012 m. šir. (muz. br. 20): na horizontalnoj crti predstavljajućoj pod stoji gol mladić, kojemu s pleći visi hlamida, noseć u desnoj ruci štap, a u izpruženoj lievoj predmet nalik kesi — Merkur. Što se radnje tiče, spada taj intaglij medju najbolje u cijeloj sbirci. Intaglij taj nadjen u grudinah na Orgjiji blizu Muća u Dalmaciji dar je župnika Granića.

7. Karneol-intaglij 0·013 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 53). Na klisuri sjedi prekrštenih nogu gol mladić, podbočujući se lievom rukom o klisuru, a desnicu polaže na desno koljeno, s lievoga ramena visi mu hlamida, na desnom koljenu stoji Merkurov atribut pietao.

Na ovom mjestu imamo još spomenuti vrlo važan i znamenit komad muzealne sbirke naime:

8. Rimski otisak intaglija (Matrize) u sadru 0·012 m. vis., 0·009 m. šir. (muz. br. 104), nadjen u Sisku te poklonjen muzeju po velečast. gosp. Ivanu Tkalčiću. K. O Müller, op. cit. st. 404 § 305 opaža glede radnja u sadru i drugih sličnih tvari: »Wichtiger ward indess diese Kunstgattung als die Vorbereiterin anderer (*mater statuariae, sculpturae et caelaturae* nach Plin.), indem durch sie die anderen Zweige der Kunst Modelle und Formen erhielten. Auch das Abformen von Gliedern und Abgiessen von Statuen war dem Alterthum nicht unbekannt.« Da su se stari i sadrom služili za sgotavljanje kalupa i otisaka, spominje Theoph. de lapid. § 68 i Plin. h. n. XXXV, 44. Sasma je naravno, da bi vajar (*sculptor, cavarius*) prije, nego bi sliku uvajao u dragulj sam, u mehku kakovu tvar ju urezao, dok bi izpala onako, kako ju je htio imati. Da se osvjedoći o valjanosti, uzimaše otiske najviše u vosku, sadru i creta sigillaris. Ovakav otisak bio bi i naš komad. Ako je taj komad

sbilja autentičan — nije mi bo poznato, kada, od koga, kojom prigodom i pod kojimi okolnostmi je nadjen, — to bi odavle zanimiva stvar rezultirala, da je za Rimljanâ i u Sisku vajarstvo na dosta veliku stepenu razvitka bilo. To je u ostalom vjerojatno i s toga, što je „*res publica Sisciana*“ bila u obće znamenita i što se je ondje nalazila i kovnica novaca. Što se predmeta samoga tiče, to nam taj otisak prikazuje Merkura. Na panju sjedi bog gol prekrštenih nogu, lievom se rukom podbočuje o panj, na kojem sjedi, a izpruženom desnicom drži kaducej, glava je pokriva petazom s krili, s kojim se taj bog obično prikazuje. Pred nogami stoji životinja kano njegov atribut, nu nemože se pravo razabrati, kakova, po svoj prilici je pietao. Raduja je vrlo liepa.

Još više nego Merkur zastupan je u zagrebačkoj muzealnoj sbirci Eros, ima ih ne manje nego 10, u raznih situacijah, između njih ima i vrlo liepo izradjenih:

9. Karneol 0·014 m. vis., 0·012 šir. (muz. br. 114): liepo izradjen krilat Eros stojeć na malenu stalku i gledajuć na lievo, rukama drži strielu (grančicu?). Taj intaglij uliepljen je pečatnim voskom u držak žute mjedi (Messing), koji prikazuje pasju glavu. Držak nije star, nego obična dosta slaba moderna radnja. Intaglij taj poklonio je muzeju Andrija Vidović župnik u bos. Bišću. Gotovo istovjetan u držanju, nu sitniji je:

10. Karneol 0·011 m. vis., 0·009 m. šir. (muz. br. 85), gdje na horizontalnoj crti stoji Eros na lievo gledajuć. Još drobniji je:

11. Emailiran karneol 0·01 m. vis., 0·0085 m. šir. (muz. br. 57). Krilati bog obrnut je na desnu stranu; radnja slaba.

12. Ametist 0·009 m. vis., 0·009 šir. (muz. br. 18), kupljen od Matije Latinca u Trilju. Eros stojeć na horizontalnoj crti okrenut je prama desnoj strani, desnu ruku drži izpruženu, a lievu nazad spuštenu.

13. Umjetan onić, komu je gornji sloj biel, dolnji crn (muz. br. 33) 0·0065 m. vis., 0·005 m. šir., vrlo droban jedva 5 milimet. visok krilat Eros gledajuć na lievo. Nadjen u Sisku, dar I. Tkalčića.

14. Intaglij od smjese (Paste, Composit) crne boje 0·007 m. vis., 0·0055 m. šir. Intaglij se taj nalazi u zlatnu prstenu: vrlo droban Eros. (U muzeju pod »zlatni predmeti« br. 16).

15. Žuto staklo (gelber Glasfluss) vis. 0·13 m., šir. 0·01 m. (muz. br. 48), iz sbirke samostana sv. Kate D. u Kruševu u Bosni, prikazuje vrlo nježnu sličicu. Na podu predstavljenu horizontalnim potezom kleči na desnom koljenu Eros gledajuć na desno, a pred

njim sjedi na stražnjih noguh lav pružajuć prednje uoge prama Erosu: Eros kroti lava.

16. Karneol u željeznu posve pohrdjalu prstenu (fragmenat), 0·013 m. vis.; 0·01 m. šir. (muz. br. 98): Eros stojeć uz stup. Intaglij kupljen je od Ivana Gospića u Solinu.

17. Jaspis 0·012 m. vis., 0·017 šir. (muz. br. 39): Eros sjedeć na morskom konju. Winckelmann, op. cit. st. 140, br. 747 „*Cupidon debout sur le dos d' un cheval marin*“.

18. Karneol 0·017 m. šir., 0·012 vis. (muz. br. 92), nadjen u Solinu, dar M. Sabljara. Kamen je na desnoj strani oštećen: na dupinu (morskom konju? nemože se razabrati, jerbo je kamen ovdje ostećen, te se samo vidi stražnji dio one životinje, ribji rep) sjedi prama desnoj strani obrnut krilat Eros. Glede Erotu na dupinu sr. K. O. Müller op. cit. str. 590. i Winckelmann, koji op. cit. st. 138 i 139 isto takovih primjera navadja.

19. Djelomice iztrošen prugast agat (Bandagat) vis. 0·015 m., šir. 0·012 m. (muz. br. 17), kupljen od M. Latinca u Trilju: klečeć gol dječarac s krili (?kamen je tu nešto oštećen) držeć u ruci luk ili zmiju ili možda t. z. τροχός ili κρείκος — Eros. Što je τροχός (trochus), o tom govorit ćemo pod br. 76. O Erotu s trochom sr. K. O. Müller, op. cit. st. 589, 4. i Winckelmannu op. cit. str. 452 br. 4.

Glede načina, kako se u staroklasičkoj umjetnosti prikazuje Eros, navadja Winckelmann, op. cit. str. 126 — 149 vrlo mnogo različitih primjera, a K. O. Müller opaža op. cit. str. 588 vrlo sgodno: »In blühender aber nie unangenehm weichgeformter Kindergestalt sieht man Eros, und häufiger Erosen, in zahlreichen Reliefs und Gemmen . . . die wildesten Thiere schmeichelnd bezwingen und zu Reit- und Zugthieren machen, unter Seeungeheuern keck und muthwillig unherschwärmen und alle möglichen Geschäfte der Menschen scherzend nachahmen, wobei die Kunst am Ende ganz in ein Spiel ausartet und alle Bedeutung völlig aufgibt: eine unübersehbare Zahl von Bildwerken, welche dadurch noch vermehrt wird, dass auch wirkliche Kinder gerne als Erosen dargestellt wurden.»

20. Karneol (fragmenat muz. br. 64). Na njem opaža se rep dupina, na ovom stojeć donje tielo čovječje: moglo bi prikazivati ili Erotu na dupinu stojećega (Sr. br. 18) ili Veneru, kojoj je kao nekada morskoj božici dupin baš posvećen. Sudeć po punih razvijenih oblicih veličini i proporciji tiela samoga vjerojatnije je ovo zadnje. Veneru na dupinu navadja medju ostalimi Winckelmann op. cit. str. 115 broj 539. Intaglij kupljen je od Jakova Bassa u Solinu.

21. Pras 0·01 m. vis. 0·009 m. šir. (muz. br. 21): tri gracije (Charites) u poziciji, u kojoj se obično prikazuju. Kupljeno od M. Latinea u Trilju.

22. Karneol 0·012 m. vis., 0·01 m. šir. u srebrnu obrubu (Einfassung), u muz. sbirci pod br. 68. Na horizontalnoj erti stojeća božica drži lievom uzdignutom rukom sulicu podbočujući ju o štit, koji stoji na podu do njezinih nogu. Glava božičina pokrita je kacigom, vrh koje se opaža zmija; božica je obučena u dugom himatiju (διπλοίδιον). Kaciga na glavi, sulica i štit označuju ju Minervom (Athenom), διπλοίδιον pako, okolnost, da je štit do nogu, osobito pako malena Victoria (Nike), koju božica drži desnicom, označuju ju pobjedonosnom Minervom (M. victrix, Ἀθήνη νικηφόρος). O slikah našoj gemi nalikih sr. K. O. Müller, op. cit. st. 537 sl. i Winckelmann op. cit. st. 64. br. 203 — 208. Intaglij taj poklo-
nio mužeju preč. gosp. Dr. F. Rački.

23. Žutkast karneol u zlatnu prstenu 0·01 m. vis., 0·008 m. šir. (u muzeju pod »zlatni predmeti« br. 17), kamen je gore malo oštećen. Slabom radnjom prikazuje se Minerva, gdje dugim nabornim odielom obučena desnu ruku spušta prema štitu, koji joj leži do nogu, izpruženom lievom valjda je držala kakav atribut (nu baš ovdje je kamen oštećen), pred njom diže se zmija. Glede zmiije sr. K. O. Müller, op. cit. str. 540,7.

24. Fragment karneola, od kojega je goruji desni kraj posve odkrnut, vis. 0·012 m. (muz. br. 24), nadjcn kod župne crkve u gornjem Muću, dar župnika Granića. U dugom do poda sižućem diploidiju obučena stoji božica držeć desnicom malenu Victoriu, a na podu pokraj lieve noge stoji štit — Minerva u držanju posve nalična onoj, koju smo opisali pod br. 22. Čim je glava bila pokrita i što je držala u lievoj ruci, to se nevidi, jerbo taj dio kamena manjka.

25. Agat 0·013 m. vis. i šir. (muz. br. 121). Na malenu stupiću (stolcu?) sjedi božica držeć uzdignutom desnicom sulicu, na glavi ima kacigu, dolnje tijelo od pasa počam zastrto je nabornim odielom, do nogu čini se da leži štit, nad ovim diže se sasvim jasno zmija u vis: — Minerva. Dolje označen je pod horizontalnim potezom. Muskulatura, koja se radi goloće gornjega tiela dobro razabrati može, jest više mužkaračka i krepka, o čem sr. K. O. Müller, op. cit. st. 535: »die Umriss des Körpers haben in Hüfte und Brust wenig von weiblicher Fülle, zugleich sind die Formen der Beine,

Arme, des Rückens mehr auf männliche Weise ausgebildet.« O tom da je samo doluje tielo himatijem pokrito, sr. K. O. Müller, op. cit. st. 537 §. 470. Naš je intaglij nadjen u Resniku (Siccum) kod Bišća u okolici Trogirskoj.

26. Jaspis-intaglij vis. 0·011 m., šir. 0·009 m. (muz. br. 82) nadjen u Strbincih blizu Djakova, a poklonio ga muzeju preuzv. gosp. biskup Strossmayer. Na stupiću sjedi gol mladić; na glavi mu je kaciga s nakitom na vrhu u slici zmiije; iza stupića, na kojem mladić sjedi, leži štit, a u izpruženoj lievoj ruci drži predmet, za koji se nemože pravo razabrati, je li grančica ili Victoria, desnom pako rukom prihvaća se kopja (inača?), od kojega se samo malen komad vidi. Bez dvojbe predstavlja taj intaglij Marta (Ares), a atribut, što ga drži u lievoj ruci, označuje ga poblize; ako je ono grančica, to je t. z. *Mars pacifer*, ako je pako Victoria, onda t. z. *Mars victor*. O jednom i drugom ima na gemah dosta primjera. Sr. K. O. Müller, op. cit. st. 545 sl.

27. Kalcedon 0·013 m. vis., 0·011 m. šir. (muz. br. 8). Na horizontalnoj crti stoji gol mladić držeć lievom rukom sulicu, a izpruženom desnom neki predmet, nu kakav? to je teško opredieliti, jerbo je više s nekoliko poteza na brzu ruku označen nego li izradjen, ali čini utisak, kano da je malena Victoria. Gornji dio tiela pokrit je hlamidom. Do nogu mu stoji ptica jamačno atribut njegov. Ako je ouaj predmet na desnoj ruci sbilja Victoria, te prama tomu taj mladić Mars, to je ta ptica djetao (*picus*), koji je bogu Martu posvećen.

28. Kristalizovan bjelutak (Krystallisirter Quarz). Intaglij je 0·012 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 6). Muška bradata osoba stojeć i gledajuć na lievo drži uzdignutom lievom rukom žezlo, a izpruženom desnom zdjelu (*patera*), s lievoga mu ramena visi okrajak dugoga himatija, koji i cielo dolnje tielo zastire, dočim su prsa gola, na glavi čini se da nosi vienac ili vrpeu, a do nogu stoji orao: — Jupiter. Gemâ prikazujućih Jupitra sa paterom, skeptrom i orlom navadjaju medju ostalimi K. O. Müller, op. cit. str. 495 i Winckelmann op. cit. str. 37 sl. Što izradbe tiče, to spada taj intaglij medju bolje komade naše sbirke.

Vrlo zanimiv je:

29. Intaglij od smjese (Paste, Composit) zelenkasto-crne boje, 0·016 m. vis., 0·014 m. šir. (muz. br. 28): skup od dviju osoba. Desno stoji bradat vojnuk u kratku hitonu (*tunica*), a na plećih mu

je vojnički plašt, kakav vojskovođe običavaju nositi (*paludamentum*), s prieda pod vratom kopčom zakopčan; u lievoj ruci drži sulicu, a desna je ruka spuštена. Druga figura prama prvoj obrnuta nešto je veća te predstavlja mužku bradatu osobu jake bujne kose i ozbiljna lica, prednje gornje tielo je golo, a dolnje zastrto nabornim odielom, lievom rukom drži vienac nad glavom vojnিকovom, desnom pako žezlo a ujedno i odielo. Žezlo, viši, veličanstveniji stas, vienac u ruci i cielo držanje pokazuje, da je ova figura više biće nego li ona druga t. j da prikazuje boga, ozbiljni izraz lica, silna kosa i brada čini nedvojbeno, da je ili Jupiter ili Pluton, jer između svih bogova grčko-rimske mitologije samo ova se dvojica tako prikazuju. Nu intaglij je naš znamenit radi predmeta, što ga taj bog na glavi nosi. Predmet taj naliči malenu valjku i nemože se drugčije tumačiti nego kano žitna mjerica (*modius*, Fruchtmass), jer se absolutno s ničim ni prisposodobiti nemože, što Jupiter, Pluton ili u obće ma koji bog grčke ili rimske mitologije na glavi nositi običava. Ako je taj valjkast predmet na glavi bogovoj žitna mjerica — o čem ja ni nedvojim, — to naš intaglij prikazuje vrlo zanimiv lik mitologijski. Sa žitnom mjericom (*modius*) na glavi prikazuje se u grčkoj mitologiji Pluton kao chtonijski (χθόνιος) bog t. j. kao bog, koji prebiva u podzemaljskom svijetu, dakle pod zemljom, iz koje svi zemaljski plodovi među njimi takodjer za ljude najpotrebitije žito raste. Sr. Preller u Paulyevoj Realencycl. VI, str. 120 s. v. *Proserpina*. Nu Plutona prikazivahu stari umjenici riedko te ima vrlo malo sigurnih umotvorina prikazujućih toga podzemaljskoga boga. Sr. Preller l. l. i K. O. Müller op. cit. str. 602, te i ove pripadaju ranijoj dobi grčke umjetnosti, tako da nije vjerojatno, da bi naš intaglij predstavljao Plutona. Osim Plutona nosi modij na glavi i egipatski Serapis po svoj prilici uplivom grčkoga Plutona, s kojim ima neka svojstva zajednička. Sr. Suidas s. v. Σάραπις: διὰ τὸ μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ, Preller, röm. Mythol. str. 726 op. 2. i Schwenck, Mythologie Aegyptier str. 269, dapače neki ga upravo identificiraju s njime Sr. Winckelmann op. cit. str. 83. Bogoslužje Serapisovo, koje imadjaše najglavnije sjedište u Alexandriji, razširivase se na izmaku rimske republike i u carsko doba poput mnogih drugih orientalskih božanstva (u. p. Dea Syria, Mithras, Iris, Anubis i dr) gotovo preko svih pokrajina rimskih. Sr. Preller, röm. Myth. st. 710 sl. Da je i u naših zemljah bilo razšireno, tomu imamo dobrauo dokaza stranom u nadpisih stranom u drugih arkeologičkih spomenicah

našastih u našoj domovini. Od prvih navadjam n. p. Corp. inscript. lat. III, 4044 nadjen u Optuju SERAPI AVG · SACRVM cet., glede drugih navadjam, da u zemaljskom muzeju ima jedan relief prikazujući Isidu (priobćen u Arch. — epigr. Mittheilungen, III st. 166 br. 3), dva reliefa frigijskoga boga Mithre priobć. itd. st. 169 br. 32 i 33, Attis ibd. st. 171. Nu ova tudja božanstva riedko dolaze u čistom nepomiešanom obliku, nego većinom prilagodjena kojemu srodnomu božanstvu grčko-rimskomu. Tako doveden bi i Serapis u neku kombinaciju s Jupitrom, što je tim laglje moglo biti, što je djelokrug Serapisov bio vrlo obsežan. Sr. Preller, röm. Myth. str. 726: »der Begriff des Gottes war so weit, dass sowohl der alte aegyptische Osiris und der höchste und allmächtige Gott des Himmels Zeus oder Jupiter hineinpasste; ja auch der Sonnengott nicht selten in diese Mischung mit hineingezogen, daher Serapis auf griechischen Inschriften häufig Ζεύς Ἡλίου μέγας genannt wird, auf lateinischen I · O · M · SOL«. Sr. Suidas s. v. Σάραπις » οἱ μὲν Δία ἐφρασαν εἶναι« (scil. τὸν Σαράπιδα). Winckelmann navadja op. cit. sl. 42 br. 52 jedan intaglij s nadpisom EIC CEYC CEPANHC = εἰς Ζεύς Σέραπις i str. 83, br. 353 staklenu pastu s istim nadpisom ZEYC CEPANHC. Ovakov Jupiter-Serapis, koji u ostalom vrši funkcije slične Plutonovim, te se s toga i kod Arnob. adv. gent. l. II. p. 92 zove *Jupiter Stygius*, mislim da se na našem intagliju prikazuje. Ovakav intaglij navadja medju ostalimi Winckelmann st. 46, br. 79 „*Jupiter avec le modius sur la tête*“ i br. 51 — 58, i Sacken u »Neuere Erwerbungen des Antikenkabinetes des A. h. Kaiserhauses« u Archaeol.-epigraph. Mittheilungen aus Oester. III, st. 138. riečmi: »Zeus mit dem Modius.«

30. Karneol vis. 0·0135 m., šir. 0·011 m. u srebrnu pečatu (muz. br. 110), iz sbirke Fra Nikole Krilića u Bosni. Na kruglji sjedi u dugom himatiju krilata božica na desno gledajuć, lievu ruku polaže na kotač stojeći odzada na kruglji, a u desnoj ruci drži cviet. Krila, kruglja i kotač označuju ju nedvojbeno Fortunom (Tyche) i to kao *Fors Fortuna*, koja ravna sudbinom ljudskom, na to svojstvo smiera kotač *κύλινδρος*.

U nešto modificiranom znamenovanju prikazuju nam istu božicu kao darovateljicu svega dobroga kao *εὐχιστή Τύχη* ili *bona Fortuna* dva intaglija naime:

31. Sardonić 0·012 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 78), kupljen od Duja Draškovića u Solinu. U dugom odielu stoji božica gledajuć

na lievo, u spuštеноj lievoj ruci drži atribut, s kojim se najčestije predstavlja, rog obilnosti (*cornu copiae*, Füllhorn), u izpruženoj desnici pako skeptron i predmet, za koji sbog drobnosti nebih znao pravo kazati, što je, nu od običnih atributa, koji se božici Fortuni udieljuju, najviše naliči klasu ili preslici. Fortuna s klasom u ruci ili smakom dolazi kod Böttgera, Vaseugemälde I. str. 211 i K. O. Müllera, op. cit. str. 607, s preslicom kod K. O. Müllera ibd. Glava božičina obavita je vrpcom (*taenia*).

32. Pras vis. 0-0115 m., šir. 0-009 m. u zlatnu prstenu (u muz. pod »zlatni predmeti« br. 3). Držanje božice je isto, što i kod prediduće, samo je radnja mnogo lošija, što se osobito vidi u nerazmjerno kratkom tielu. *Cornu copiae* u lievoj ruci vidi se sasvim dobro, nu što je božici na desnoj strani do nogu nemogu ustanoviti: nagadjam da je veslo, s kojim se Fortuna dosta često prikazuje. Sr. Paulyevu Realeneyclop. s. v. *Fortuna*, Preller röm. Myth. str. 560 i op. 2, K. O. Müller op. cit. str. 607,2, Sacken op. cit. str. 174, Winckelmann, op. cit. str. 297. br. 1816 i dr.

33. Karneol 0-0135 m. šir., 0-012 m. vis. u srebernu pečatu (muz. br. 107), iz sbirke bosanskog samostana Fojničkoga: Dvopreg prama desnoj strani okrenut, na kolih stoji krilata božica držeć lievom rukom uzde, desnom pako vienac — *Victoria*. Radnja je slaba. (Konac sliedi). *Dr. F. Mairner.*

Rimski nadpis u Osjeku izkopan.

Obavieščeni od vriednoga povjerenika hrv. arkeol. društva u Osieku prečast. g. Josipa Šestaka, da se je tu nedavno u Osieku našla ploča sa rimskim nadpisom; da mu je neki židov, koj ju prekupio bio, nudjao za 25 for., a da je napokon za osiečki muzej utemeljitelj njegov g. Sedlaković nabavio, obratili smo se na dobro poznatu prijatnost starog nam prijatelja i rodoljuba g. prof. A. Kodrića, povjerenika zagrebačkoga i ravnatelja pomenutoga muzeja, neka nam izvoli poslati otisak toga nadpisa na papiru. Gosp. Kodrić rado se odazva našoj molbi, na čem mu najtoplija hvala. Po Kodriću taj kamen „gore je sasvim čist, na lievoj sredini i dole okamenitom zemljom pokriven, ali ipak ne toliko, da nebi se mogla slova čitati.« Kamen je 23 cm. visok, 45 cm. širok, a 10 cm. debeo. Po otisku nadpis glasio bi ovako:

D · M ·

A/RELIÆ SABIME Q D CO
 NIVGI ARABELL Q NV · F · I
 OVE NXIT ANN XXX · AV
 ELI GRATVS F E GRATAF
 ILI HEREDES MATRI B
 ENERENTI FECERVNT CV
 RANE AVR SABINO TVT
 ORE PP SS H MH N S

U drugom reduku rječ *Sabinæ* svršuje sa ME mjesto sa ME·, a ono Q D, koje sledi, značilo bi *quondam* (Corp. Inscr. Lat. III. n. 2199. 3529. 3544 itd.) U trećem reduku poslije rječi *coniugi* dolazi ARABELL QN, valjda *Arabelli quondam*, t. j. opet *quondam* (naime i on već od prije mrtav), sve bolje iztaknut razitom crtom nad QN. Ovo Q jasno je izraženo, te se nemože čitati za o t. j. *Arabellonis*, izim u slučaju, da se i tu radi o klesarskoj pogreški. Slova V · F · I po svoj prilici znače: *viva fieri jussit*. U četvrtom reduku ono prvo N stoji mjesto VI, očita klesarska pogreška (*vixit*). U zadnjem reduku ono PP SS teško se označiti daje, pošto onako skupa u nadpisih nedolazi. PP značilo bi u sličnih slučajevih *parentibus pientissimis* (ovdje *parenti pientissimae*) ili *pro pietate*. ili *propria pecunia*. ss dolazi i u ovostranih nadpisih (Cor. Inscr. Lat. III. 5462. 5606 itd.) a značilo bi *supra scriptus* ili *sumptu suo*. Ostala slova znače pako: *hoc monumentum heredes* (MH mj. MH) *non sequitur*. Cielu dakle nadpis mogao bi se po nas ovako čitati:

D(iis) M(anibus) Aureliae Sabinæ q(uom)d(am) coniugi Arabell(i) q(uo)n(dam) [ili Arabellon(is)] v(iva) f(ieri) i(ussit). que vixit ann(os) XXX. Aureli(us) Gratus f(ilius) et Grata fili(a) heredes matri bene(me)renti fecerunt, curante Aur(elio) Sabino tutore p(arenti) p(ien-tissimae) [ili pro pietate] s(upra) s(criptae). h(oc) m(onumentum) heredes) n(on) s(equitur). S. L.

Dopisi.

1. „Veleučeni i velecienjeni gospodine! — . . . Pri poslednjem sastanku našem u Budimpešti ste me poticali, da Vam i o tom, što sam i ja kao radnik na arkeolog. polju izkusio, koju javim; te toga radi uzimam si slobodu izvijestiti Vas, da sam god. 1879 pri jednom kupu različitih novaca ovdje slučajno kupio i jedan kvinar cara Proba, kojega predka u slavnom djelu Cohenovom o rimskim noveima opisana nema, a zadak ovome shodan tamo se nalazi (Cohen. V. str. 244. br. 116.) Isti kvinar je od bakra, i to slededeći:

Predak. Lovorvijenčano poprsje Proba lievo, od istoga u pola zaklonjeno poprsje boga Sola, sa tri zraka napred na glavi. Na ljevom ramenu carevog poprsja vidi se gornji dio štita. U tom istom redu kao i nadpis, ali pred istim od prilike ovo \odot ; poslje nadpis IMPC, ovdje dopiru gore spomenuta tri zra-ka saglave Sola sasvim u red nadpisa do kraja novca; zatim PROBUS AVG.

Zadak. Car na konju lievo, obe ruke uzdignute; pred njim na lievo stupajuća *Victoria*, koja drži u pruženoj desnici vienac; za njim stupajući vojnik, u svakoj (?) mu ruci po jedno *signum militare*, od kojih je ono u lievoj ruci bliže okrajku novca, šire nego ono u desnici, i mal da nije baš toga radi *trophaeum*. Nadpis je ovaj: A-DVENTVS A-VG. Doli u pod-krajku vidi se kaciga, i štit vrh koplja.

Dalje sam kod Budinskoga odvjetnika gosp. Pavla Kovača, koj tako-djer vrlo lepu sbirku različitih novaca imade, naisao i na jedan jetton od žutoga metalla, veličine kao što su naši današnji novci od 20 krajcara. Na *predku* je poprsje Petra Karadjordjevića lievo, sa brkom u običnom francuzkom odjelu, sa nadpisom: ПЕТАРА КАРАЂОРЂЕВИЋ. Na *zadku*, u piknjastom okrugu: barjak, a na istom u tri redka nadpis: СЛОЖНО—НА—КОСОБО; pred barjakom 1389, a za istim 1878. Izmedju toga okruga i vanjskog opet piknjastog okruga ovaj nadpis; СЛОБОДА ЈЕД-НАКОСТ БРАТСТВО. Ovaj je jetton vrlo redak.

Imam Vam dalje javiti, da mi je veliki župan temeške županije, g. Sigmund Ormos, koj takodjer veliku sbirku novaca imade, pre jedno mjesec dana ukazao dva sreberna novca, sasvim slična onima ugarskih kraljeva sa nadpisi: *moneta regis pro Slavonia*, samo što je na ova dva mesto toga nadpisa ovaj: *moneta regis pro Hungaria*. Ova vest držim da će Vas kao spisatelja jugoslavenskih novaca zanimati, i kao što sam sa istim gosp. velikim županom dobro poznat, držim, da bi mi on na moju molbu te novce samo na pogled za neko vreme ustupio Zato molim, ako bi ste iste želili viditi, izvolite mi to javiti, pa ću se potruditi, da želji Vašoj odgovorim, i iste novce, ili bar jedan komad, Vam na ugled pošaljem¹⁾.

Moje putovanje na jug nije baš od velikog uspjeha bilo, ali pri svem tim sam iz smederevskog grada nekoliko nepodpunih nadpisa sa rimskih ploča a iz razvalina Viminaciuma sa rimskih opeka snimo, koje ću Vam idućom prilikom, dok opet malo slobodna vremena imadem, saobštiti (*Molimo najusrdnije. Ured.*) U Budimpešti 24. ožujka 1881. Vaš sluga preporkorni Dr. Petar pl. Despinić.⁴

2. „Veleučeni Gospodine! Veoma mi je milo, što ste se udostojali počastiti me Vašim velecijenjenim pismom od 13/12 — 1880. Srdačna Vam hvala!

Kroz ovu našu krajinu protezao se je, a i danas mu se vide ostanci, rimski put. Poradi toga nalazi se najviše njihovih novaca, kako svjedoče

1) Posjedovanjem veleuč. našeg prijatelja i dopisnika g. Dra. Despinića dobili smo od presv. g. Ormosa oba novca na ogled; te nam dobro došla za dalnju radnju o jugoslav. novcih. Hvala jim. Isti novac opisuje Jac. Rupp. *Numi Hungariae. Periodus Arpadiana. Budae 1841 p. 156.* ali primjećuje glede riječi *Ungaria* u nadpisu: *errore incisoris pro Slavonia*. Ona dva, kako nas isti cienjeni dopisnik nadalje (11. travnja) obavješćuje, našasta su travnja god. 1879 u Palanki do Baziaša preko od Rame sa više drugih novaca iz doba velikoga Lajoša ugarskoga; tamo se svakog proleća, kada Dunav opadne, mnogo ugarskih novaca nalazi. Dodaje, da je vidio u pestanskom muzeju jedno našastje jugosl. novca, koje se na skoro u Banatu u Torontalskoj županiji, u mjestu Ernestháza otkrilo, i to srbskih i *pro Slavonia*. Urednično.

priloženi. Duž toga puta imadu stećci. To su grobovi, omašnom pločom pokriveni, a na ploči stoji po jedan velik kamen, raznimi slikami izkičen. Ovaj ima spodobu male kućice. Jgdan vještak mi je rekao, da nisu ni grčki ni rimski. I pod ovim se nadje više puta koj predmet ili novac. Ako je predmet, naši ljudi bace ga gdje u kut; ako li je novac, dadu ga komu nevještaku za neznatnu cieniu, ili ga izgube. Tako i propane sve što se nadje, jer vještaka nema, koj bi znao vrednost koje stvari; pa tako se znanost ništa nekoristi, gdje bi se, možda, mogla okoristiti, barem djelomice.

Osim toga nahode se kod nas baš mnoge gomile (mogile). Između Poljica i Medovadoca nalaze se tri, pa zato jih sviet i zove Trogomile. One su sve tri jedna uz drugu. Po drugih selih nahode se, ali su raztrkane.

U njih se nadje kosti pokopanih osoba. Naši seljani pripoviedaju, da su tu vidili ljudsku rogatu glavu itd. Nu nitko jih neprebire, a još manje iztraživa. Dogodi se da je čovjeku na sred njive. On izkrči oko nje, a u nju miruje, jer se boji, da će okrenuti krupa ili bura.

Kako vidite, kod nas je još mnogo predsuda. Još se nalazi u zemlji lonaca, žara itd. — Pripoviedao mi je jedan učenik: „Moj otac krčio je na Gradini (tako se zove jedno mjesto na brežuljku, gdje se još vide ostanci kuća). Namiri se na jedan lonac zaklopljen. On je mislio, da su u njemu novci; odklopi ga, iztreše iz njega crnu zemlju, a kad novaca nije bilo, razbije lonac.“

Kod onoga lonca, kaže mali, da je našao i tu bakrenu ciev, koja stoji u ovoj skrabici kao dvokutnica. Još i ta dva bakrena predmeta našasta su na istom mjestu. Tu caklenastu stvar donio mi je jedan dječak, veleć: „moja majka kaže, da je to striela, iz neba gromom došla“. Ta bakreni novac donio mi je jedan drugi dječak, veleć, da ga je našao pod panjom (korienom) jednog hrasta; srebreni našasti su kod gomila. —

Što je u hartiji, neće biti od velike vrednosti, buduć da nije riedkost, kako cieniem. U istoj hartiji nalazi se prsten. Našast je uz ono 6. komada novaca, pa zato sam ga zajedno i zavio.

Ja sam Vam u kratko izbrojio, što se kod nas nalazi. — Veoma bi mi godilo, kad bi se Vi, vele učeni gospodine, udostojali dati mi Vaše mnjenje o naznačenih stvarih.

Ako li poslate Vam stvari za nar. muzej vrede više od 1 for., pošaljite; ako li ne, onda nek stoji do drugog puta.

Preporučujući se Vašoj dobroti i želeć Vam dug život i čestitu starost, ostajem sa dubokim štovanjem Vaš Ivan Ujević učitelj.“

Lokvičići kod Imotskega ^{19/3} 1881.

3. Iz dopisa, kojim je 13 rujna 1878 izvješćivao g. Adam Nattez, učitelj u novih Banovcih, g. c. kr. kotarskoga predstojnika u staroj Pazovi o starinah u onom mjestu:

„Što se tiče mogila ili briežuljčića, nahodi se jedan upravo tik sela na jugo-iztočnoj strani na cesti, koja iz dolnjeg sokaka u Zemun vodi. Taj briežuljak hjaše jarugast i nesiegaran za noćno putovanje, stoga je občina već prije desetak a i više godina naredila, da se zemlja za naboj kuća i inih potreba s toga briežuljka odnositi ima. Tako je taj briežuljak tekem vremena većinom razkopan, a u njem nalazilo se grobnica popodjenih cr-

venimi čvrsto pečenimi pločama, koje su 41 cm. duge, 26 cm. široke i do 6 cm. debele. Nalazilo se tuđe lončića liepo poklopljenih, a u njih ili crna zemlja ili pepeo, a nekjoki i prazni; zatim lončića sa lančićem od žute mjedi, na kom je bila pripeta mala zemljana svietiljka; zatim okostnica ljudi, i inih drugih stvari. Nu prosti narod nije znao te toli znamenite stvari uvaziti i sačuvati, nego ih je na mjestu razlupao i razmetnuo.

S lieve strane toga briežuljka nuz cestu podiže se poduži i višji briežuljak, koj pram Dunavu strmo 8 do 10 hvati visoko opada. Taj brieg zove se *gradina* i bjaše gotovo sav vinovom lozom zasadjen. Pošto je pako radi množine kamenja u tom zemljištu vinogradski posao otežcan, s toga je isto već od nekoliko godina obraćeno u oranicu. Na tom briegu *gradina* pripovieda se, da je njegda za Rimljana bio sagradjen gradić (valjda *Burgenas*¹⁾, a na najvišjem mjestu na mojoj oranici da je bila rimska kovnica. Da su tuđe zbilja njegda gradjevine mogle biti, opaža se na množini komada crvenih čvrsto pečenih ploča i inog kamena, koje se neprestano iznosi i opet izorava, te izgledje kano da je pri gradjenju samim vapnom zalievano bilo; zatim što se radi kamena plugom duboko u zemlju nemože. Pošto je pako na tom zemljištu sve do skora usjev stajao, nije mi bilo možno поблиže iztraživati; što ću u buduće, koliko mi okolnosti dopuštale budu, na svaki način činiti. Pridodat mi je još, da se na okupu toga briega prilično novca iz davne prošlosti nalazi, od kojeg sam evo 20 komada sakupio, te vam, poglaviti gospodine, kanoti i jedan iz Dunava izvadjeni zub (valjda mamutov) radi blagohotne odpreme u zagrebački narodni muzeum, ovdje smierno prilazem.

Na desnoj zapadnoj strani prvo pomenute ceste i briežuljka nalazi se sadanje novobanovačko groblje. Prilikom kopanja grobova naidje se i tuđe na stare grobnice, koje su isto sa već navedenimi pločama popodjene bile. U jednoj takovoj grobnici našao se je prije tri godine povelik iztesan tvrdac kamena. Jedna strana toga kamena bjaše sva izpisana nečisto urezanimi latinskimi slovi; stoga bjaše moguće samo jednu rieč *majoribus* pročitati. Dotični, što je taj kamen izkopao, stavio ga je u temelj svoje tada baš gradjene kuće. Činilo se je, da je taj kamen dio od nieke statue bio, koja je morala još dublje u zemlji ležati, te se nije dalje iztraživalo.

4. „Vrli gospodine i prijatelju! — Ima više godina, da je našast na Lovreću kod Imotskoga liep pečat, koj je sada kod mene. Istoga je g. Kukuljević, htijući ga izpraviti, pogriešno obielodanio u Arkivu knj. V. str. 207. Šaljem ti snimak, iz koga ćeš upoznati nadpis. Ja ga čitam: Sigillum Elde Abbatise monasteri sancte Marie atque Laurentii (+. S. $\overline{\text{ALLD}} \overline{\text{ABBATISE}} \overline{\text{MONAST}} \overline{\text{S}} \overline{\text{C}} \overline{\text{A}} \overline{\text{M}} \overline{\text{A}} \overline{\text{R}} \overline{\text{I}} \overline{\text{A}} \overline{\text{A}} \overline{\text{Q}} \overline{\text{L}} \overline{\text{I}}$). Možda posljednje $\overline{\text{L}}$ znači Lovreć, ali što pred istim $\overline{\text{A}} \overline{\text{Q}}$ ²⁾ Niti u Daničiću niti u Miklošića *Monum.* nadjoh kakvo ime *Elde* (*nemačko ime*); a samostan duvna, komu je prednjačila, morao je poznat biti.

1) V. Viestnik 1879 br. 4. str. 99—100 *Ured.*

2) Po nas zadnji ulomak nadpisa ima se čitati *Aquilejensis*. Rep slova $\overline{\text{Q}}$ povučen je uzgor kao da su tu $\overline{\text{QV}}$ složena, a $\overline{\text{L}}$ je crtom presiečeno, što je znak skratnice. *Ured.*

Nazad dana izkopaše na Čitluku radnici jedan stupić od liepa kamena 50 cm. visok, 15 cm. širok, gori i sa strane oblučasto izrezan. Isti kamen prenesen je u gimnazijalnu sbirku starina, a nadpis mu ovako:

NOCTVR
NO
SAC

Iskreno te pozdravljajući, ostajem tvoj odani štovatelj O. Šimun Milinović. Sinj 8 lipnja 1881.

5. Veleučeni gospodine! — Mjeseca siečnja ov. god. dojavio mi prijatelj iz Kastva (Istra), da su izkopali seljaci preko Učke, nedaleko gradića Boljuna, neku vrst bakrenog oružja.

Nakom duljeg nagovaranja podje momu prijatelju za rukom, rečeno oružje od seljaka za 6 for. kupiti. Na moju molbu pošalje mi prijatelj oružje amo, da se uvjerim, što bi to moglo biti.

Jesu to naime tri bakrene sjekirice¹⁾ iz dobe keltičke, ako se ne varam, „chelti“ ili „cheltica“ (zvane), koje Vam evo dostavljam.

Znajući pako, da će Vas zanimati što god поближе doznati o tom našaštvu, javljam Vam nepodpun popis mjesta, položaja i tla, gdje bijaše to izkopano. Kad se svratim u Kastav, nastojati ću što god поближе doznati, a međutim evo koliko znam:

Do 200 metara od sela Mandići (izpod Učke, među Vranjom i Pazom, nedaleko Boljuna) nalazi se samotna kućica, od koje vodi stazica sa zapadne strane u boljunsko polje. Nedaleko te kućice nalazahu se dvie do 1000 funt težke, oko 1. metar izvan zemlje provirujuće mrtve stiene. Između njih bilo do 3 metra prostora travom zarašćena.

Seljak u namjeri, da podigne komad štale, počeo lomiti rečene stiene; a kad je stao oko njih zemlju okopavat, naidje u dubljini od 1. metra na malen, 4—5 centimetara dugačak komadić bronca, koj bijaše nalik mačjem parklju (nozi). Misleć da je naišao na zlato, počeo поближе pretraživati, te i zbilja nadje u grupu dva prekrizižena bakrena komada; kopajući dalje nadje za 10 centimetara niže treći komad. Prem je i dalje tražio i kopao, nenadje ipak više ništa. Oružje to pokrivala je crna zemlja pomješana sa grubom (drobnim kamenjem), koje je imalo biti po sudu seljaka tamo nanešeno.

Prvi t. j. brončeni komad nemogoh dobiti, jer kako mi piše prijatelj reče seljak, da ga je zgubio. Jednu sjekiricu prelomio je seljak sam, hoteci se osvjedočiti, dali je to zlato. Ostala tri komada šaljem Vam veleučeni na pregled, t. j. jedan komad poklanjam arheologičkoj zbirci a ostala dva komada, ako Vam nekonvenira ciena (4 for.) ili ako bi bili u hrvatskoj archeol. zbirci suvišni, će te mi izvoliti povratiti.

Budete li željeli što god поближе o tom doznati, nadam se, da ću Vas moći, čim se navratim kući, poslužiti. Ujedno Vam javljam, da sam pripravan preuzeti povjereničtvo archeol. društva za Istru²⁾.

U Pragu (Clementinum) 22/6 81. Sa osobitim počitanjem Vaš zahvalni djak Mato Mandić izp. gimn. učitelj.“

1) To su po nas dljeta (Meissel). V. popis predmeta iz predhist. dobe str. 15. Tab. II. br. 29. Ured.

2) Milo nam je, i hvala Vam. Ured.

K r i t i k a.

Oberalbanien und seine Liga. Ethnographisch-politisch geschildert von Spiridion Gopčević. Leipzig 1881. — Pisatelj posvećuje svoje djelo slavno poznatomu Hrvatu i odličnomu junaku naše dobe Gjuru Hrvatoviću, a to je i najdičnija strana ove krupne i ukusno tiskane knjige; nu u ostalom skoro ni opaza vriedne. Na tri je djela razstavljena. U prvom pisatelj donosi svoj putopis u njekih krajevih one zemlje. U drugom navadja geografički, statistički i etnografički njen pregled¹⁾. U trećem napokon riše njezinu povjest. U obće jedva da je šta novoga priložio za bolje poznavanje prošlosti i sadašnjosti onih strana; a mnogo je toga krivo shvatio u dosadašnjih izpitateljih predmeta, kojim se bavi. Naravno, da mu zadnja briga točno se uputiti o onom, što se je o istih krajevih od našinaca navlastito Srba i u našem jeziku pisalo. Ovo nas sili, da iztaknemo samo jednu njegovu, koja već dosta kaže i za sve drugo. U uvodu, napisanu 3. ožujka 1881. i to u Beču, veli ovako: „Die Uebersetzung, welche ich im letzten Capitel von dem berühmten und doch bisher im *Allgemeinen unbekanntem*, weil noch *nirgend* veröffentlichten Manuscripte Bolizza's gebe, dürfte gewiss dem Forscher hoch willkommen sein und den Werth dieses Buches bedeutend erhöhen;“ te u glavi devetoj trećega diela dodaje ipak veoma mršav izvadak Boličevog izvještaja, izostavljajuć ono, što je upravo najglavnije. S druge strane oto podpuno Boličevo izvješće sa još dva druga o Albaniji iz XVI stoljeća izdali smo mi još prošle godine 1880 u knjizi XII *Starina*, koje izdaje jugoslav. akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Tako ti se dan danaska grade i u svijet bacaju knjige prigodne, koje su u isto doba i prekomjerno kao ova skupociene, da i tim lašnje namame i zavaraju.

Alterthümer der Hercegovina. Von Moriz Hoernes (Mit 34 Abbildungen. Wien 1881 (Aus dem Jahrgange 1880 der Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der K. Akademie der Wissenschaften (XCVII. Bd. II. Heft.)) — Gosp. pisatelj, kako smo već u prošlom broju *Viestnika* spomenuli (1881 br. 2. str. 55), pretražio je i proučio prošlih godina *podporom bečkoga ministra za prosvjetu* dobar dio zapadne Hercegovine, te je u *Archeol.-epigr. Mittheilungen aus Oester.* za god. 1880 izdao uspjeh svoga truda u pogledu rimskih starina onde na novo po njem proučenih ili prvo otkritih. Sada pako u ovoj radnji hoće da opiše još njeke druge spomenike, koje je na istih svojih izletih većim dielom opazio, i koje on zove *altschlarische Grabsteine*.

Kako ondje poglavito O. Blau, tako ovdje skoro izključivo služi mu za mentora naš vriedni O. Bakula sa svojim dakako latinskim šematismusom (od g. 1867, pretiskan g. 1873) o Hercegovini; tom razlikom samo, što ondje mogao je i sam prosuditi stvari, koje mu se na očigled predstavljale, dočim ovdje iz pomanjkanja svake sposobnosti, da si sam stvori i ma kakav sud o predmetih, koje hoće da opiše, nepoznajući ni jezika, ni poviesti, ni književnosti naše, morao se slipeo držati tudjega mnienja, ter kadkađa i od takovih izvještitelja, koji su bili s istog uzroka isto tako nesposobni za sličan rad.

1) U geografičkom pogledu odveć blago pretresuje ovo djelo *Das Ausland* 15 trav. 1881 br. 17.

Toga radi bez krznanja prepisa on doslovce Bakulev spis, akoprem ga tu nedavno okrztio bio *eine ebenso reichhaltige als unkritische Quelle*; a da opravda svoj postupak bar nekako, netemeljito primjećuje: *nachdem der gedachte Schematismus, obwohl gedruckt, ausser dem Lande so gut wie gar nicht verbreitet und nicht besser bekannt ist, als die seltene Handschrift irgend eines unedirten Werkes*. S druge strane mukom mimoidje kao što slične spomenike, koji svu srednju Dalmaciju zaokupljaju, tako i ono što se je o njih već odavna pisalo od stranih a navlastito od naših spisatelja u našem jeziku (okrom Nedićevih tablica). Ovom radnjom nije se dakle ni za dlaku napred pomaklo pitanje o onih veoma zanimivih spomenicima; te je upravo čudnovato, da ju je tiskati dala car. akademija znanosti u Beču i to upravo medj svojimi siedničkim izvještaji, naime na odličnom mjestu.

Po nas ova vrst dalmatinsko-hercegovačko-bosanskih spomenika spada na razna doba. Ima jih, koji su još iz poganskoga, te nam predočuju narod, koj se jošte neotresao bjaše primitivnoga života; ima i takovih, koji označuju doba prelaza, iz poganskoga u kršćansko; a ima napokon i onih, koji su kašnje, ili po starijih napravljeni, ili akoprem stari, novoj porabi prilagodjeni bili, i slavenskim nadpisi ukraseni. Oni polaze jamačno od naroda, koj se u onom prostoru, koj obuzimaju, stalno naselio bio po padu rimsko-zapadnoga carstva. Poznata su nam samo dva takova naroda, Goti naime i Obri. Da su jih ovi podigli, bili bi jim jamačno ostavili trag i u susjednih nam zemljah, gdje su duže pribivali. Dolazak Hrvata ovamo iz zatatranskih poljana dogodi se iznebušice, izravno i namjerom stalnoga naseljenja, te je i s toga vjerojatnije, da su oni spomenici njihovi¹⁾, a da su odkrojeni po rimskih sarkofagih, na kojih je onda Dalmacija obilovala.

K biografiji Pavla Sarpi neizdani document iz venecianskoga arkiva. Kazan 1880²⁾ — Gosp. N. Osokin, profesor na kazanskom sveučilištu, na svietlo daje pod ovim naslovom mnienje, što je dao mletačkomu vieću njegov državni viećnik fra Pavao Sarpi o zahtjevih spljetskoga nadbiskupa Markantuna de Dominis, koj je kanio po starom pravu svojoj prvostolnoj pridružiti ne cielu Bosnu no samo duvnsku i makarsku biskupiju, stojeće tada pod turskim jarmom. O predmetu mi smo podugo prozborili u razpravi o *Markantunu Dominisu Rabljaninu*. (Rad jugosl. akad. knjiga X. gl. XII. g. 1870), te medju prilozima za životopis toga našega velikana (V. Starine. knjiga II. str. 117—119) osim drugih spomenika o stvari crpljenih u mletačkom arkivu priložili smo dakako i ono mnienje Sarpievo, koje sada ipak na novo priobćuje g. Osokin kao neizdano. Jedva da nam isto moglo izbjeći u onom gorostasnom pokladu sveobće povjesti, pošto nam poznat, u pogledu našega naroda navlastito, kao budi ma komu. Lekcija pako te

1) Hrvatskih spomenika iz poganskoga doba nemamo jošte nikakovih. Mi smo još god. 1873 našli jim u trag kopajući u gospodskom vrtu u Vel. Bukovcu; te smo jih već onda za takove označili u službenom izvještaju o onom našem izletu. Ovih dana posjetio je naš muzej i proučio širke glasoviti danski stornar Dr. Sophus Müller, koj je oto naše mnienje i primjeri iz drugih muzeja pokriepio. Priobćiti ćemo te predmete na posebnoj tabli.

2) Velećenj. g. pisac blagoizvolio nam poslati ovu svoju razpravicu u dar, te i drugu, koju izda o Smiernovom djelu, u kom se razpravljaju odnošaji medju mletačkom republikom i dalmatinskim obćinama od XII do XIV stoljeća poglavito na temelju naših listina; na čem mu najtoplija hvala.

Osokinove izprave tako je pogriješna, da nemože gore. Na pr. tu je *Bosna* mjesto *Rama, Dalmazia* m. *Dalma, Santo* m. *presente, influstanza* m. *instanza, via et consodissimo* m. *vicino et comodissimo* itd. itd.

Razne viesti.

Vis. c. kr. glav. zapovjedništvo u Zagrebu, — kao kr. zem. upr. oblast, nadometajuć neprestance dar na dar, blagoizvolilo je podjeliti arkeol. odjelu zem. nar. muzeja znatnu novčanu podporu za arkeolog. istraživanja u otočkom okružju. O istom izletu obavijestit ćemo u dojučem broju obširnije. Ovdje nam je samo to spomenuti, da je glavna svrha ovom putovanju bila iztražiti točno zemljište oko Munjave, Brloga i Prozora, gdje se po nekotih imaju naći ostanci starodavnih gradova, kojim se imena pravo neznaju. Ravnatelj muz. otkrio je bezdvojbene temelje dosta vel. rims. grada u Šušnjevu selu nedaleko od Munjave na višočini careva polja, gdje se sada dižu kuće Mike Gračanina, te i dva rimska nadpisa jošte nepoznata. U Vlaškom Kompolju izpod Brloga razgledao je brieg Crkvinje, gdje nenadje, kao što se od prije tvrdilo, očitih tragova rimske naselbine. U Prozoru pako pokazase mu se i jasni i obsežni sjevero-iztočno brežuljka nazvana Vital. Ovdje je opazio i tu osobitost, da je ne malo spomenika izdjelano u živcu kamenu upravo na način naših oltara.

Sl. zastupstvo pl. občine kotara turopoljskoga, — kojoj na čelu presv. župan vit. Stepan pl. Josipović, veledušno poklonilo je hrv. arkeol. muzeju velevažni alemkamen s riliefi i rimskim dvostrukim nadpisom, koj se je do sada čuvao u obč. arkivu u Vel. Gorici. Ovaj je jamačno najsjajniji komad muzealne epigrafičke sбирke (V. Corp. Inscr. Lat. III. n. 4008. 4013). — Dobro poznati rodoljub g. *Gjuro* pl. *Istvančić*, načelnik občine Vel. Gorice, u što je na svoje troškove ovamo poslao onu ploču, priloži na dar istomu muzeju još jednu drugu s rimskim nadpisom mal ne isto važnim, koju odkupi od ondješnjega seljaka, i koja kao i prva polazi iz tla starodavne Andautonije (Šćitarjevo), koju je sl. Mommsen ondje zamao tražio (l. c. n. 4011).

Arkeologička izkapanja u Bakru. — Prošle godine uprav čudnovatim načinom ušlo se je u trag rimskom groblju u Bakru. Obretnikom toga grobišta pravo reksi bjaše Dr. Franjo Pilepić, komu ide i ta prednost, što je prvi o tom otkriću obavijestio i ravnatelja hrv. arkeolog. muzeja u Zagrebu i naš sviet po novinah, i sam se stavio sa nekoliko odličnih rodoljuba, da pokušaji utre put ozbiljnomu izkapanju (V. Viestnik hrv. arkeol. društva br. I. str. 15 tek. god.) Na njegov poziv pohiti namah u Bakar dana ravnatelj, i u malo dana napornoga rada postignu uprav nenadani uspjeh. Arkeologički predmeti uslied toga ravnateljjeva izleta hrv. arkeolog. muzeju pribavljeni bjahu tako sjajni i po znanost važni, da su si privukli pozornost i nekotih članova našega zem. sabora, koj uz vladinu naklonost blagoizvoli doznačiti 300 for. zato, da se započeta izkapanja još ove godine u Bakru nastave.

U tu svrhu isti muz. ravnatelj početkom lipnja odputi se preko Rieke u Bakar. Radnja, koja nije više trajala od 15 dana, uzplodila je tako sjajno, da je svaku nadu daleko nadmašila. Obilna žetva toga izkapanja došla je već u Zagreb u četiri velika sanduka uz osam kamenitih ogromnih žara, te se sada čisti i popravlja. Glavni predmeti jesu : šest komada od zlata (naime jedan došta težki prsten sa krasno urezanom granatom predstavljajućom žensko poprsje, još jedan prsten s kamenom a jedan bez kamena, dvie naušnice i jedan broš *a filigrana*); više prstena od srebra, bakra i željeza; prsten od jantara, na koin stoji uznosito položeno poprsje žensko s vlasi iznad glave na debeli obluk kao diadem priredjenimi te nazad povučeni i složenimi na način čunja, a sve tako točno i viešto izvedeno, da mu se uprav diviti moraš; posuda od bronza, na kojoj sve naokolo u rilifu vidi se medju stabli pas u trku za jelenom, pred kim trči u propanj tigar, a pred ovim bik; na poklopcu mu pako, koj se zaponcem otvara, glava satira, te s provrsлом o boku pregljicami utvrđenim; krasan kosteni *balsamarium*; drvena zavjetna ruka držeća sa prva tri pružena prsta voće; dvie metalne žlice osobite vrsti a jedna od kosti; zatim raznoga načina i obsega sjaset staklenih boca, časa, zdjela i tanjura, a isto tako i od pečenice. te do metar dugih zemljenih žara, oko pedeset svetiljka dragostnimi slikami i raznimi nadpisi ukraseni a svaka mal ne svojim obulusom providjena, jegala i bočka i drugih svakojakih predmeta od stakla, kosti i bakra, tegla ogromnih sa različitim nadpisi itd. Točan opis i popis doći će u svoje vrijeme na svietlo u ovom Viestniku hrv. arkeolog. društva sa slikami na tablah, koje se već sada izrađuju.

U tom napornom radu pomagali su ravnatelju osobitom požrtvovnosti i vieštinom gospoda kotar. sudac Vladoje Vodvaržka, prof. Luka Roić, Dr. Ivan Benzan, Jakov Batistić ljekarnik, prof. Narcis Damin navlastito risanjem raznih položina, Artur Dujmović, Ivan Bonetić, Damian Andrianić i Franjo Penko, a skoro i sav grad je pratio velikom zanimivosti i zadovoljstvom nenadane uspjehe, kojim se svim ovdje svečano u ime hrv. nar. muzeja izriče najtoplija hvala.

Ali i u nas jedva da što uspije bez vrazjega popečka. Njeki zagorac Tomo Lukanović, ondješni poreznik, dne 13 lipnja, notabene po podne, stavi predlog u sjednici gradskoga vieća, u koje se proturao bog zna kako, jamačno proti volji gradjana, koji ga već davno i javno od srdea mrze: pošto se izkopine na gradskom trgu smatrati moraju kao gradska imovina, neka se stavi o bok muzealnomu ravnatelju gradski odbor, koj će voditi kontrolu o svem, što bi se izkopalo; neka se javna izložba priredi od svega, a samo zatim neka se sbirka *daruje* zem. muzeju. Proti toj odveć krupnoj bedastoci usta prvi tu prisutan veliki župan, te prezinom odbivši predlog i opisav ravnatelja, reče i to, da je ovaj u svom poslu sasvim samostalan; da je gradu dapače prva dužnost olakotiti mu trud u koliko može, pošto se radi poglavito o razjasnjenju njegove prošlosti; a da se podmeti, čim su javno izkopani, po samih bakarskih suradnicih prenašaju i izlažu u radionici grads. ljekarnika Batistića, gdje jih može svak viditi i popisati kad mu volja. Isto se tako izraze gg. Stjepan Stiglic i Erman, Golubović, te jadni moj Tomo jednoglasno propa.

Dalja izkapanja na onom trgu za sada su nemoguća. Tako zvani gradski trg sav je izrovan bio i potražen. Grobište je zauzimalo njegov zapadni dio, te se pruža i dalje k zapadu, gdje se dižu kuće, do kojih se sve razkopalo. Ovomu je i to nepobitni dokaz, što se neki ondješnji gradjani dobro sjećaju, da je mnoga starina izkopana i uništena, kad su se temelji onim kućam postavljali.

Izkopine bakarske, koje zasjecaju u Augustovo doba, te se protežu po prilici do polovice drugoga stoljeća, kako to bjelodano posviedočavaju novi mal da ne u svakom grobu na svietiljkah našasti, sastavljati će u hrv. arkeolog. muzeju osobitu skupinu, kao što već davno sastavljaju i sisačke starine. To one zaslužuju i po važnosti njihovoj i po množini.

Ima u našoj zemlji osim Siska, Bakra, Mitrovice i Osieka još mnogo mjesta, gdje se krije neproračunivo blago arkeologičko, i do koga bi se moglo doći, kao u ovom slučaju, dotično neznatnim troškom. Jedno, koje se već dobro po vele važnih predmetih izkazalo, akoprem do sada navlaš nedotaknuto, jest položaj stare Basiane ležeće medju Putinci i Dobrinci nedaleko od Rume. Ne samo muz. ravnatelj nego i vrli rumski podžupan Budisavljević od duga nastoje, da se nadju sredstva za izkapanje na onom klasičnom tlu, koje po koliko se iz izvanjskih znakova nagovješćati daje, moglo bi biti naš *l'ompei*. Uspjeh bakarski neka povede sadašnju našu Vis. Vladu i Vis. Sabor, da u sastavljenju proračuna za g. 1882 i na Basianu pomisle, koja bi jim bezdvojbena viečni spomen osigurala na polju znanosti i umjetnosti utemeljenjem navlastito nove basianske sbirke u nar. muzeju.

Arkeologička izkapanja u Sisku. — U što se imalo započeti gradjenje željeznice iz Siska u Kostajnicu, i arkeol. društvo *Siscia* u Sisku i ravnateljstvo nar. arkeol. muzeja u Zagrebu obratiše se molbom na svietloga Bana i na vis. krajišku Oblast, neka blagoizvole osobitim naredbami zaštititi arkeolog. otkrića, koja bi se za te radnje sbiti mogla. I jedan i drugi učiniše sve, što se u tom pravcu učiniti moglo, te je stalne nade dobroj žetvi za nar. arkeol. muzej, tim veće, pošto je stvar došla u plemenite i viešte ruke čelikrodoljuba. Uz dobro poznatoga Trnskog, koj rukovodi onu sgradju, stoji blagotvorno društvo *Siscia* sa svojim predsjednikom Dr. M. Milčićem i tajnikom D. Jagićem, a njihove plemenite i neumorne težnje podupire riedkom revnošću grads. poglavarstvo pod svojim vrlim načelnikom Fr. Lovrićem, koj izda i veoma shodan oglas, da svaku prevaru obezbjedi, i vriedni poduzetnik g. Ivan Šlenker karlovcianin. O dosadašnjem dosta sjajnom uspjehu evo što nam piše vrli tajnik *Sisciae* 29 lipnja:

„Posredovanjem presv. g. Trnskoga primio sam od nadzornika željeznice g. Fišera, a stranom i neposredno od poduzetnika Šlenkera sljedeće rimske starine, sve pod pazkom Šlenkerovom izkopane: 2 zemljene žare, 6 većih 8 manjih zemljenih posudica, 6 grobnih svietiljka, 5 liepih staklenih suznica, dvie medene narukvice, 1 medenu sponu, 1 srebernu i 1 staklenu zdjelicu, 2 željezne sjekire, 1 željezni kotlić, 2 željezna ključa, 28 komada što željeznih što medenih predmeta i ureda, te preko 50 komada bakrenih i mjedjenih nu sasvim nečitljivih novaca. Zatim, što je najinteresantnije, kraj onoga grobišta, gdje su u Vašoj prisutnosti težači onu žaru izkopali, koja se je odmah razpala, nadjena je bez ikakova budi kamenitoga budi zida-

noga groba ciela okostnica samo u zemlji zagrnuta, u lubanji koje bila su zabijena dva željezna velika čavla. Na prsiuh imala je liepu rimsku fibulu, na rukuh sreberne narukvice, na vratu srebernu žicu sa amanetom, a oko tiela u sredini razsuto 10 vrlo krasno učuvanih srebernih novaca, i to sljedećih careva: 1) Julia Augusta, 2) Vespasianus, 3) Trajanus, 4) Faustina, 5) Caesar Imper., 6) Antoninus pius, 7) Aurel. Commodus, 8) Geta, 9) Julia Mamaea, 10) Severus. Od okostnice mogao sam spasiti samo dva komada lubanje i donju vrlo dobro sačuvanu čeljust, koja dokazuje, da je bila žena (valjda ubijena) mlada, jer nije imala probijene kutne zube.

To su izkopine dobivene od željezničkih graditelja; a ima opet neke malenkosti g. Šlenker, koje će mi istom predati. Spomenute u Vašoj dopisnici staklene šalice nišam dobio, nu doznao sam, da se nalazi u rukuh inžinira baruna Rosenzweiga, koj je čovjek vrlo ugledan i fin, te sam uvjeren, da će ju nama i bez ičijega posredovanja predati (*Tako i bje. Hvala mu. Ured.*)

Medjutim nam se je na drugom mjestu neočekivano otvorilo novo vrelo starina. Grad Sisak daje u Novom Sisku u petrinjskoj ulici praviti malko dublji odvodni konal, te su radnici tom prigodom nabasali na rimske grobove, i našli mnogo razbijenih nu i četiri ciele staklene boce od osobite vrsti, zatim 2 grobne liepe svietiljke, tri glave Dioskura od zemlje, novac cara Nerve bakreni, i tri zemljene posudice; napokon veliku staklenu žaru sa olovnim poklopcem, žali bože razbijenu. Sve te izkopine bile su odmah po nepozvanicuh razgrabane i raznesene, te je g. gradski načelnik tekar drugo jutro za taj slučaj doznao od nekoga g. Blinje, pred čijom su kućom te stvari nadjene. Moram na veliku hvalu gosp. načelnika priznati, da je odmah (što no je rieč: bez duše) do mene dotrčao, te me o svem obavijestio; te se tako nas dva i g. Milčić predsjednik *Sisciae* dadosmo u potjeru za starinama, dok jih sve do jednoga komada dobismo, te se već u našoj sbirci nalaze, a dragovoljno nam ih dadoše g. Blinja kancelista kod gradskog poglavarstva, g. Milhofer mladji i Miho Antolčić iz novog Siska, koj nam ujedno obeća dragovoljno odпустiti cielo svoje dvorište za pretraživanje, gdje se nadamo silnu množinu starina naći; a kada ćemo se na kopanje dati, umoliti ćemo i Vas, da istomu prisustvovati izvolite, pače nam može biti kojom svoticom u pomoć priteći od strane muzeja.

Napokon spomenuti mi je jošte dar gosp. V. Libhardta, ovdašnjega gradjanina i odbornika *Sisciae*, koj je darovao društvu odnosno hrv. muzeju, i to 78 komada bakrenih rimskih novaca razne veličine nešto dobro nešto slabo učuvanih, 2 sreberna rimska novca osobito liepa i to cara M. Antonina i Maxentiusa, zatim 3 srebrna ugarska, 4 grobne svietiljke, jedna sa tri a jedna sa dva plamena, jedan pokrovac od svietiljke sa glavom ovjenčanom, dvie medene male glave i jedan ures t. j. šestilo sa trokutom.

Time sam Vam upravo sve nabrojio a imadem samo još to dodati, da su radnici, gradeći prugu željezničku (kažu) našli na silni prazni prostor u brdu izpod kapele Marijine na Capregu, za koj kažu da je zidan a bez temelja dubok. Ja mislim, da bi to mogao biti onaj hodnik, koj je u staro doba vodio iz prve kule staroga sisaškoga grada izpod Kupe do u grad Hrastovica kod Petrinje, te u koj se hodnik vidi još i danas ulaz u kuli

u gradu sada našega rodoljuba vlastelina g. Gjure Pajanovića. Svakako bi vrijedno i interesantno bilo tu stvar našim historikom bliže proučiti“.

Rimski sarkofag izkopan slučajno u Vinkoveih. — C. kr. okružni ured u Vinkoveih javio je 15. travnja 1881 br. 3494 Vis. krajiškoj zem. upr. Oblasti u Zagrebu, koja nas blagohotno obavješćuje, da se je ondje u perivoju g. Florijana umirov. predsjednika sudb. stola prigodom gradjevnih radnja našao kameniti sarkofag (raka) 2 m. i 6 cm. dug i 1. m. širok, izvana 74 a iznutra 58 cm. visok. Pokrovac mu na tri komada razbijen, od kojih se jedan za otkrića našao sa strane. Ovo svjedoči bielodano, da je sarkofag već davno oskvrnjen bio, a potvrđuje se i tim, što se u istom nije našlo predmeta ikakovih osim kosti vjerojatno ženske osobe. Kažu nam, da je g. Florijan lubanju spasio, i da je čuva za naš muzej. Hvala mu. Na pokrovu nema ukrasa osim nekijh odkinutih lopta po sriedi; na ostalom dielu vide se samo na jednoj strani u rilifu ukrasi arabeski, jedna ružica i jedna riba.

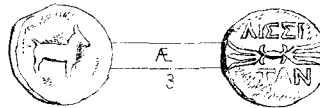
Starine dubrovačko-hercegovačke. — Piše Slovinac br. 10 g. 1881 str. 191: „*G. Arthur Evans*, neumorni iztraživalac starina u našim zemljama, ušao je u trag rimskom putu iz Epidaura (Cavtata) preko Plata u župi dubrovačkoj, Lučin-dola i Zgonjeva u Hercegovini do u Trebinje. U Lucin-dolu našao je krnjatke velikog obeliska, što oni seljaci zovu obli kamen, a na njemu nadpis Klaudiju rimskom caru sa slovima *Germanicus, Pontifex Maximus* i *consul* iz g. 47. U Zgonjevu naišao je na ruševine Petrova manastira, a napried hodeći put Trebinja odkrio je rimski *milliarium*, na komu čini se da je uspomena caru Trajanu Deciju, koji je umro g. 251. — U Gominjanima pak, Hercegovačkom selu, podaleko od toga puta, razabrao je razvaline jedne crkve u liepom vizantinskom stilu, a po zidovima unutrašnjim opazio je staroslavenske afreske umjetno izradjene.“

Pravi tumač jedne Porphyrogenitove izreke prevažne za našu povjest. — Dobro poznati ruski pisac Konst. I. Grot u *Archiv für Slavische Philologie herausgegeben von V. Jagić* (Fünfter Band. Drittes Heft. Berlin 1881 p. 390—397) dokazuje bielodano, da je prevoditelj Porphyrogenita (*De administrando imperio*. Bonnae 1840) u pogl. 29. a na str. 128 zlo izpunio prazninu, koja se ondje u textu nalazi, sa *ditioni romanae se subtraxerunt*, dočim je moralo stajati sasvim protivno: bili su rimskom caru podložni (waren dem römischen Kaiser unterthänig), kao što izlazi još iz drugih izreka Porphyrogenitovih u pogl. 31 i 32, gdje naposeb pripovjeda o Hrvatih i Srbih; te primjećuje: „Rački hat ihn in seinen Documenta (p. 338) sogar ganz weggelassen (es stehen Punkte statt dessen), was für so eine kritische Ausgabe kaum schicklich ist.“ Nadalje proti mienju Dümlera (te Drenova i Račkoga, koji su ga sledili), da su se Hrvati silom proturali u novu postojbinu, dokazuje Grot, da su Slaveni kao mirni poljodenci uvijek mirno ili uz pogodbu slazili u bizantinske zemlje, te da su i Hrvati posjeli Dalmaciju sporazumno s Eraklijom; da Rački krivo tumači Tomu Arcidiakona; te proti istomu, da su Hrvati mogli početkom VII. vieka prodrieti kroz Obre, pošto ovi nebijahu još tada odveć jaki, a osim toga amo tamo raztrkani da pliene, dapače da su ovi g. 628 glavnom silom obsjedali Carigrad, uprav kadno su Hrvati ovamo slazili.

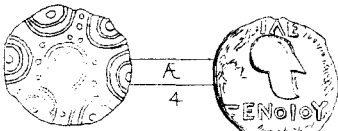
Tab.I.

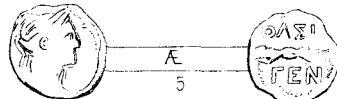
Autonomni pjenezi Skodre.

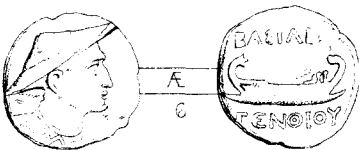
Autonomni pjenez Lissosa.

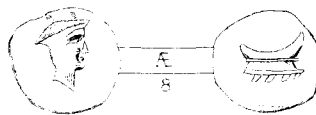
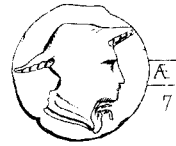
Pjenez Genthiosa kovani u Skodri.

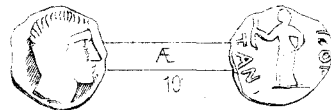
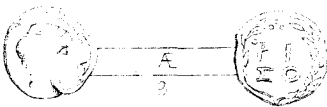
Pjenez Genthiosa kovani u Lissosa.

Pjenezi kralja Genthiosa.

Pjenez Genthiosa?

Autonomni pjenezi Rhizona.

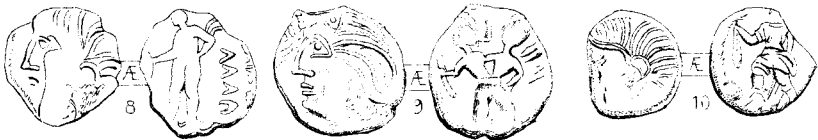
Ballaeos tupa Rhizonianskoga.

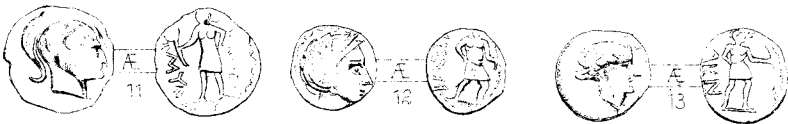
Pharianski tip.

Pharianski tip.

Pjenezni kralja Ballaeosa.

Barbarska izpuščenja Ballaeosova kova.

Pjenezni naslednika Ballaeosa pokazujúci rímski vpliv.

VIESTNIK

HRVATSKOGA ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Privoljski nadpis.

Dne 21. srpnja 1878. obaviesti nas listom vrli dalmatinski arkeolog g. Josip Alačević, sudb. savjetnik i suurednik spljetskoga lista *Bullettino di archeologia e storia patria*, da se je tu nedavno na Privolju tri sata daleko od širokog Briega odkrio nadpis u bosans starom pismu, te priloži i njegov prepis ali s primjetbom, da nije cieo, a da je poručio u Mostaru, neka mu i ono, što je od toga nadpisa jošte u zemlji zakopano, prepisu i pošalju, te da će nam i ovo, kad mu stigne, odpremiti (Sr. što je na uvojk u istoga *Bullettino* 1878 br. 7). Zatim nedobismo o tom nikakove dalje viesti; a pošto je poslani nam komad više praznina imao, koje se dopuniti nedale, neusudismo se na svietlo izdati ga. Kašnje prof. Luka Zore, putujući Hercegovinom, dobi isto takav prepis onoga nadpisa od Franjevaca na Širokom briegu; no on se neustručavao iznjeti ga na vidjelo i onako hroma i osakaćena (Sr. Slovinac god. III. br. 7). Ovo nas sve više obodri, da nastojimo sve vatrenije o potpunom i točnom izdanju ovog za našu narodnu povjest veoma važnoga spomenika. Obratismo se dakle toga radi na presviet. g. biskupa Mostarskoga, koj blagoizvoli u tu svrhu odaslati u Privolj dobro poznatoga rodoljuba i učenjaka O. Grgu Martića. Prepis Martićev posla nam gosp. biskupov tajnik mili nam rodjak O. Mart. Ljubić, kažuć da je nadpis doslovno prepisan, te da nije treba više se oko njega mućiti. Ali ni taj prepis nezadovolji nas radi sve većih nedostataka. Uze nas sada želja, da dobijemo vieran otisak, na kom bi lašnje bilo utemeljiti pravo ćitanje; te se zato iznova obratismo na pomenutoga biskupova tajnika u Mostaru, moleć ga, da nam taj otisak napravi ili napraviti dade. Fra Martin odvrati nam slieććim pismom:

»Mostar 28 svibnja 1881. — Dragi rodjaće! — Vaše cienjeno pismo od 10 t. m. primih s muštrom papira za otisak. No nena-

djoh vieštaka, koj bi ga viešto obavio. Zapane li prigoda, kušat ću sobom po propisu Vašem, pak kako izidje. Ali pošto je neki dan prisvietli gospodin Paškal Buconjić Herecegovački prigodom duhovnoga boravljenja imo uztrpljenje pod Kočerinski nadpis, koga tražite, nad privoljskim poljem iztolično i doslovno, kako je na grobnom kamenu, izvaditi, i blagohotno preko mene Vami poslati, uhvam se neće biti potrebe više se oko njega mučiti. Medjuto kamen je na mejdanu, te tko može bolje široko mu polje. — Premda prigodom neću propustit obaviti Vam ga, ali se bojim, da neizidje ko i prvi. Mislio sam, pomoću sitnozora da će te moći pročitati ga.

Pozdravlja Vas prisvietli gospodin biskup, uzto želim da i moje primite pozdrave, s dubokim štovanjem.

Vaš fra Martin Ljubić.«

Prepis biskupov izručismo namah veleuč. g. Dru Gjuru Daničiću, da pravo čitanje po mogućnosti ustanovi. Prof. Daničić rado se odazva našoj molbi, primjećujući: »biskupov je prepis bez sumnje najbolji, a on se može sa svim pouzdano čitati ovako:

† ка нме оца н
 синна н свет(а)го
 д(в)ха аминь: се
 лежи Книгъ
 Милошевићъ.
 служи бани С
 тиванъ н краљ Т
 (врт)кз н краљ Даби
 шн н краљици Грѣби
 н краља Остою. н з т-
 о крме донде,
 свадн се Остоѡ
 краљ с херцегом
 н з Босн(о)мъ, н на Згре
 поѡ Остоѡ. то в-
 рме мене Книга
 донде коньунна,
 н легахъ на сво
 мь племенитомь
 подь Коуеринномь.
 н мољ вась, не наст
 знанте на ме. ѡ смь
 билъ каковн есте в(н),
 ви ћете бити како-
 вь самь ѡ.

U ovom nadpisu spominju se bosanski vladari *Stjepan Ban* (1322—1354. V. Opis jugosl. novaca str. 204), *Tvrđko I. kralj* († 23 ožuj. 1391. Opis str. 208), *Dabiša kralj* († 7 rujna 1395. Opis str. 213), *Kraljica Gruba*, pravo Jelena, žena kralja Dabiše, (opis str. 214), i *kralj Ostoja*, te napokon *Hrceg*, a ovaj za tada nemože biti drugi van Hrvoja hrceg Spljetski. Kada je spomenik postavljen kaže nam izreka: *Svadi se Ostoja kraj s hrcegom i s Bosnom*. Hrvoja nalazio se uvijek u dobrom odnošaju sa svojim kraljem Ostojem do pri koncu god. 1403, kad ovaj na svoju ruku sklopi mir sa Sigmundom ugar.-hrv. kraljem. Ovo prouzrokovao kraljevu propast. Hrvoja najprije sklopi savez sa Dubrovčani protiv Ostoji (11 siečnja 1404 u Zvečaju), a zatim pobuni svu Bosnu, te Ostoja jedva se spasi u Bobovac (srpuja 1404). Vjerojatno, da se tada mislilo, da je pobjegao na Ugre za pomoć.

S. L.

O nekotjih nedavno nadjenih ilirskih pjenezih.

(Nastavak. V. broj 3 str. 65.)

Najznamenitija slika ovog nalazka jest nedvojbeno ona autonomnog pjeneza Lissosa, od kojeg grada nisu dosele otkriti bili nikakovi pjenezi; kao što i skadarski komadi Macedonskoga kova sa i bez imena kralja Genthiosa, koji će biti pjenezoslovcu takodjer novi.

Grčka naselbina Lissos bila je utemeljena u četvrtom vieku pr. Is. po Dionysiosu starijem, kao što Diodoros pripovieda¹⁾, u svrhu da osigura Syrakusanom trgovačke ceste uz jadransko primorje. Kasnije prodje ona u ruke ilirskih vladara²⁾. God. 211 pr. Is. Filip V. Macedonski osvojio je njezinu na hridi ležeću tvrđjavu Akrolissos, još zvanu *Cyclopean*, od koje zidovi još sada stoje na čudo onih, koji jih gledaju; te se je dolnji grad Lissos predati morao³⁾. Iliri su kasnije

¹⁾ Diod. lib. XV. c. 13.

²⁾ To proizlazi iz Polybios (Hist. lib. II. c. 12). God. 228 pr. Is. ilirska kraljica Teuta u miru s Rimom pristala je na uvjet, da nesmije jedriti južno od Lissosa sa više od dvie i to oboružane ladje „lembi.“ Rieči Polybios. ἔξω τοῦ Λίσσου, upućuju dovoljno, da je ilirska kraljevina Lissos pridržala. Malo zatim jedrilo je 50 ilirskih ladja dalje od Lissosa, pa poharaju Kyklades (Pol. III. 16); zatim devetdeset (Pol. IV. 16).

³⁾ Podpuni opis obsjedanja Lissosa i Akrolissosa daje Polybios, Hist. lib. VIII. c. 15. Prošlo je kratko vrijeme medju obsjedom Lissosa i njegove tvrđjave.

ovaj grad natrag dobili. Tu su poslanici Perseusa našli kralja Genthiosa, da s njim savez ugovore; te u Lissosu taj isti ilirski vladar god. 168 pr. Is. sakupi svoje čete, da se rimskoj navali suprocstavi. Veoma je ipak vjerovatno, da su gradjani pod vrhovnom vladom Macedonskom ili Ilirskom uživali obširnu municipalnu samostalnost, te su pjenezi sada otkriti, u kojih je nadpis tako jasan, da svako prigovaranje pobija, upravo zanimivim svjedočanstvom ovoj samostalnosti. Povjest se je na ovom primorju čudnovatim načinom ponavljala, te odnošaji slobodnih grčkih gradova iztočne obale jadranskoga mora napram ilirskim vladarom barbarskoga kopna uzporediti se mogu za celoga srednjeg doba s onimi, u kojih su se nalazili njihovi surodni nu porimljani nasljednici, t. j. municipalne republike Kotor, Budva, Ulčinj i Leš napram srbskim kraljem i carevom nutarnjih strana. Vriedno je opaziti, da koza, koja se nalazi na zadku pjeneza, vidi se i na kovu posestrime joj naselbine, u isto doba po Dionysiosu utemeljene na otoku *Issa*; te da krilata striela na zadku bjaše najmiliji znak Sirakuzanskih kraljeva¹⁾.

Položaj Skodre, stare ilirske gorske tvrđave, kao što ime kaže, bjaše na mjestu, gdje veliko jezero, sada po istom gradu a u staro doba *lacus Labeatis* nazvano, izlieva svoje preobilne vode kroz jažu Bojanu (po Liviusu Barbana) u blizko jadransko more, nadmašiv nizinu one ciele močvarne kotline; te vrlo je važan koli iz vojnog toli iz trgovačkoga gledišta. O utemeljenju grčke naselbine na ovom mještu nemamo nikakova dokaza; nu ta okolnost, da se ovdje kadkada pomaljaju autonomni pjenezi s imeni grčkih poglavarstva, dokazuje dovoljno, da su uredbe grčkih naselbina i ovdje korjen hvacale. Od ovih autonomnih pjeneza Skodre, koji su još uvijek veoma riedki, predležeci nalazak pruža nam nove i posve raznovrstne komade. Autonomni pjenezi dosele našasti nisu razjasnili izvanjske političke odnošaje grada; nu nazočni pjenezi pokazuju nam prvi put Skodru više kao macedonski nego ilirski grad. Doista čini se, da su isti, prije nego se je rztumačio njihov nadpis, smatrani bili za proste žutomjedene komade Demetrija II ili Filipa V.

U prijašnje vrieme macedonski vladari morali su plaćati danjak njihovim ilirskim susjedom. Oko godine 370 pr. Is. Amyntas i sin

¹⁾ Ista se nalazi obično na pjenezih Agathoclesa, nasljednika Dionysiosa, no pošto velečesto dolazi i na pjenezih Macedonije, Dyrrhachiona i drugih priedjela i mjesta na iztočnoj strani jadranskoga mora, zato tomu se sudaranju neima velika važnost pripisati.

mu Aleksander stajali su pod danjkom nekog ilirskoga vladara. God. 360 Perdicas pao je u boju proti Ilirima, te za zasjedanja Filipa na prijestol jedan diel Macedonije nalazio se je u rukuh Ilira. Pod Filipom pako sreća se okrenu; ilirski kralj Bardyllis bi svladan, te Filip osvoji cijelu zemlju do jezera Lychuidskog, danas Ochridskog, koje posta za dugo vrijeme medjom medju macedonskimi i ilirskimi zemljama. Za Aleksandra macedonska vlast bjaše razširena po cijelom južnom dielu ilirske države; a buna Kleitosa, sina kralja Bardyllisa, i Glaukiasa kralja Taulantija tiče se više ilirskoga kotara u Epiru nego onoga, u kojeg sredini bjaše Skodra. Pečetkom trećega vieka Dardanski Iliri dodjoše do moći, te oko god. 280 pr. Is. nalazimo njihovog kneza Monuniosa, gdje kuje pjeneze u Dyrrhachionu. Za Vardioanske i Ardioanske dinastije, koja zatim dobi neodvislost medju ilirskimi plemenima, ima tako malo govora o macedonskoj premoći, da cijelo ilirsko i epirsko primorje od Isse i Pharosa do Coreyre, izuzamši veliki trgovački grad Dyrrhachion, nalazimo pod vladom kralja Agrona. Tlačenje pako primorskih grčkih naselbina od strane ilirske vlade pruži Rimu dugo traženu priliku, da kazni Ilire, što su kao gušari robili Brundusianske trgovce. Grčki gradovi primorja bjahu sgodan prilaz rimskoj navalima u Ilirsku; te uspjeh prve vojne konsula Cn. Fulviusa i A. Postumiusa proti ilirskoj kraljici Teuti ima se većim dielom pripisati tomu, što su se republikanski zapovjednici izdavali kao zatočnici grčke slobode proti barbarskomu tlačitelju¹⁾.

Mir on god. 228, kojim kraljica Teuta bje lišena zemalja ležećih južno od Lissosa, djelovao je višeput na odnošaje Ilira sa njihovimi macedonskimi susjedi. Od toga vremena čini se, da ilirska kraljevina nije bila kadra sama po sebi stajati. Himbenomu grku Demetriosu od Pharosa, koj kao štitnik Pinnesa, mladoga sina i nasljednika kraljice Teute, prihvati naslov glavnoga štitnika kraljevine, pošlo je jamačno za rukom natrag dobiti veći diel ilirskoga posieda sa Coreyrom; nu čini se, da je, jer sam osvjedočen o slabooći povraćene države, tražio učvrstiti taj uspjeh podvrgnućem iste kraljevine zaštiti

¹⁾ Kako je Grkom omilio Rim uslied te pobjede nad Ilirima vidi Polybiosu lib. II. c. 12. Pišue o miru sklopljenu sa kraljicom Teutom, veli isti o rimskih poslanicima, koji su javili bili pobjedu Etoľjanom i Akejom: κούθις απέπλευσαν εις την Κέρκυραν ικανοὶ τινὸς ἀπολελυκότες φόβου τοῦς Ἑλληνας διὰ τὰς προειρημέναις συνθήκαις. Οὐ γάρ τισιν, ἀλλὰ πᾶσι, τότε κοινούς ἐχθροὺς εἶναι συνέβαινε τοὺς Ἰλλυροὺς.

Antigona Dosona¹⁾. Za priprave konačne borbe medju Rimljani i Macedoni ilirski vladari nadjoše se u neugodnom položaju, reć bi medj kladivom i nakovalom. Kod neprijateljske navale macedonskoga kotara Pelagonije po kralju Skerdilaidasu čini nam se, da je sudjelovala rimska pletka. Filip V macedonski s te uvriede svojoj državi nanesene razjeden, provali u ilirske zemlje. U što je kanio udariti na Apolloniju, bude uplašen dolazkom rimskog brodovja, a tim povodom započe prvi macedonski rat (g. 215 pr. Is.)

U ovom ratu pošlo je Filipu za rukom, da jednim udarcem predobije skoro nepredobitnu tvrđavicu Lissosa i ono veliko stvarno mjesto na ušću Drina; te čitamo, da je utisak ovoga događaja bio tako velik, da mu se i ostali ilirski gradovi podvrgli²⁾. Toga radi veoma je vjerojatno, da je i Skodra, od Lissosa samo pet sati udaljena, pod Filipovu vlast došla. Mirom u Phoeniki god. 205 pr. Is. sklopljenim Filip morao je povratiti sve predobite ilirske zemlje sa *Dimallon*, *Burgallon* i priedjelom Parthina; o povratku Lissosa kao najvažnije svoje dobiti, nema govora; a s okolnosti, da je u drugom macedonskom ratu Pleuratos kralj ilirski pomagao Rimljanom samo po kopnu (Zippel.³⁾), moglo bi se pomisliti, da je onda jedan djo primorja ostao pod vladom Filipa. Nu mirom od Tempe g. 197 pr. Is. poslie bitke kod Kynokephale, Filip bje prisiljen odreći se svih ilirskih posjeda, ali je dvojbeno do sada, da li je i povratak Lissosa, Skodre i drugih izgubljenih gradova ilirskomu kralju posliedio. Sigurno je ipak, da je prvo poslanstvo macedonsko, poslano od Perseusa da sklopi savez sa Genthiosom nasljednikom Pleuratosu, našlo onoga ilirskoga vladara u mirnom posjedu koli Skodre toli Lissosa⁴⁾. Iz ovih čina možemo zaključiti, da se macedonsko vladanje u Skodri, o kom imamo sada i pjenezoslovnu potvrdu, daje ustanoviti od g. 211 do 197 pr. Is.

Značaj pjeneza slaže se uprav s ovimi zaključci. Poznati tip malenih macedonskih komada iz žutoga mjeda, imajućih na jednoj

¹⁾ Polybios lib. III. c. 16.

²⁾ Polybios lib. VIII. c. 16: — Φίλιππος μὲν οὖν, παραδόξως ἐγκρατῆς γενόμενος τῶν προειρημένων τόπων, ἅπαντας τοὺς περὶ τὸ ὑπογεωγραφικῶς ἐποιήσατο διὰ ταύτης τῆς πράξεως. ὥστε τοὺς πλείστους τῶν Ἰλλυριῶν ἐθελοντῆν ἐπιτρέπειν αὐτῷ τὰς πόλεις.

³⁾ Die römische Herrschaft in Illirien bis auf Augustus. Leipzig 1877. p. 72.

⁴⁾ Polybios lib. XXVIII. c. 8.

strani macedonski štit po cijeloj visini a na drugoj šiljastu macedonsku kacigu, prvo se pokazuje za Pyrrhosa, 287—284 pr. Is. Pod Demetriosom II i Antigonosom Dosonom (239—220 pr. Is.) ova slika bjaše u obće rabljena; nu tek za Filipa V (220—179 pr. Is.) nalazimo takovu, koja ima najveću sličnost sa Skodranskimi pjenezi. Za Filipovog vladanja pojavlja se prvi put u sredini štita značajni ures, što no sam označio kao zvjezdu od pet valovitih zraka¹⁾. Druga je razlika na kacigi zadka, koja na pjenezih Filipa nema više šiljastog oblika, dapače se izdaje skoro Korinthianskoga značaja. Pošto se dakle na ovih autonomnih pjenezih Skodre koli valovita zviezda toli skoro Korinthianska kaciga nalaze, to smo iz gledišta pjenezoslovne očevidnosti opravdani, ako postavimo njihovo kovanje za vladanja Filipa V.

Može se nedvojbeno protusloviti, da, u što se jedino pjenezoslovne potvrde tiče, ništa neizključuje mogućnost, da su ovi Skadarski pjenezi kovani poslie g. 168 pr. Is., kada, rimskom silom strovaljena macedonska kraljevina, gradovi macedonski i predjeli običavahu kovati autonomne pjeneze, na kojih je narodni štit obična slika, te se kadkada i kaciga pomalja. U ovom je ipak glas povjesti mierodavan. Uslied rimskoga osvojenja od g. 168, po kom bi razrušena ilirska kraljevina kralja Genthiosa, a u isto doba i macedonska kralja Perseusa, Skodra posta središtem službenim pod dankom stojećih ilirskih zemalja, te tada nisu se jamačno kovati mogli pjenezi, koji bi označili Skodru kao macedonski grad.

Ovi autonomni skodranski pjenezi sa macedonskim štitom i kacigom imaju se dakle pravo pripisati vladanju Filipa V, i to onoj dobi njegova vladanja, koja stoji medj njegovim osvojenjem Lissosa i susiednih mu ilirskih gradova od g. 211 pr. Is., i medj njegovim izgonjenjem uslied mira od Tempe g. 197 pr. Is.

Ovaj zaključak pruža nam ujedno način, da ustanovimo doba zanimivih pjeneza ilirskoga kralja Genthiosa, koji se sada za prvi

¹⁾ Zviezda sa valovitim zraci opisana je u popisu britanskog muzeja po gosp. V. Barclay, naime glava „kao okrugasti ures sa pet valovitih zraka;“ dolazi takodjer na pjenezih, koji radi nadpisa **MAKEΔONQN** i sbog pomanjkanja kraljevskog naslova moraju se pripisati dobi, koja je sliedila iza rimskoga osvojenja, naime g. 168 pr. Is. Srebrni pjenezi Bottiaeanski poznati su kao imajući taj isti nadpis na sredini štita u predku, i kilj galije sa nadpisom **BOTTEATΩ** u zadku (vidi sliku u popisu britanskoga muzeja str. 64), što no pokazuje na zanimivu uzporednost s komadi Skodre.

put na vidjelo donose¹⁾, i koji su osim nadpisa (BAΣ)IAE(ΩΣ) ΓENΘIOY u svakom pogledu nalični već opisanim pjenezom Skodre. Ovi pjezezi koli po geslu toli po obliku tako su prijašnjim istovjetni, da se pravo misliti može, da su kovani po ilirskom kralju neposredno iza predobića onoga grada, kojega je, kako se čini, svojim priestolnim učinio; te se smatramo ovlašćeni ako rečemo, da je već u ono doba Genthios, kojega ime nedolazi u povjesti do vladanja Perseusa, svoga oca Pleuratosu nasliedio bio.

Naravno je, da je Genthios, čim svoju vlast u Skodri utvrdi, tražio izbrisati uspomenu macedonskoga vladanja i kovanjem pjezeza, na kojem zamieni svoju sliku i ilirsku galiju sa štitom i kacigom kraljevine takmacice. Veći tip Genthioseva kova²⁾, koj je kao jedina dosele poznata vrst potrajao, kako se čini, preko više godina nego što macedonski oblik ovog istoga kova, može se dakle smatrati velikom vjerojatnosti drugim njegovim kovom.

Jedan liepi komad ovoga kova Genthiosa, koj sam nacrtao (Tab. I. sl. 7) uz drugi od nalazka u Selcih, nahodi se u bečkom kabinetu starina. Kralj nosi, kako se vidi, šešir (Καυσίξ) macedonskih kraljeva; nu taj šešir, ako je šešir, sigurno je čudnovate forme, te na bečkom komadu nalazi se uznapred stojeći zavojniti ures, ozdol krila sprieda i od zada, što no nam nagovešćuje mogućnost, da su ilirski kraljevi običavali njekim načinom plesti kosu na rog, kao što je sada običaj kod plemena na zapadnom primorju Afrike. Na komadnih iz Selcih i u Beču pokazuje se oko kraljevog vrata ogrljaj, izpod obradka nakrenut u vis. dokončavajući se sa dva uresa.

U bečkom kabinetu starina nalazi se još jedan drugi komad manjega oblika i bez nadpisa, namješćen u sbirki izmedju komada pod naslovom: *ignoti Adriatici maris*, nu koj se može, kao što držim, velikom vjerojatnosti pripisati kralju Genthiosu. U predku glava je pokriva šeširom od one iste ravne vrsti, putničkomu klobuku nalične, kao štoje ona kralja Genthiosa, ali sa dva pripadka po svoj prilici opredjeljena za krila. U zadku stoji galija. Ovaj je pjenez nacrtan na tabl. I. sl. 8.

U što se tiče obrazca ovaj veoma zanimivi nu žalibože slabo sačuvani pjenez naliči pjenezu broj 5. nalazka u Selcih (Tab. I. sl. 5), imajućem u predku BAΣ(IAEΩΣ) kako se čini ΓEN . . . , te

¹⁾ Izkaz nalazka u Selcih br. 3 Tab. I. sl. 4.

²⁾ Nalazak u Selcih br. 4. Tab. I. sl. 6, 7.

s razloga, što se na istom nalazi krilata striela kao što je već opisana na pjenezu od Lissosa, držim, da je bio kovan u ovom istom gradu po kralju Genthiosu. I Lissos, kao što i Skodra, bjaše kraljevski stolni grad.

Poznato je, da je Perseus macedonski kralj, svojoj politici vjeran da digne proti Rimu sve barbarske pogranične kraljevine, u tu svrhu već u početku svoga vladanja odpremio svoje poslanike i kralju Genthiosu. Pripovjed o tom poslanstvu, kao što ju daje Polybios¹⁾, jest zanimiva. Ona dva macedonska poslanika, od kojih jedan bjaše ilirski prognanik imenom Pleuratos, prošli su, kako se veli, velikom mukom kroz gudure Shar Dagh, tada nazvane brieg Skardos, te su putujući dalje kroz ilirsku pustaru, naime zemlju nedavno od Macedonije poharanu u svrhu, da otežčaju navalu Dardaniana u Ilirsku²⁾, došli u Skodru, gdje su namah pozvani bili na sasluh od kralja Genthiosa tada nalezećeg se u Lissosu. Genthios izjavi se pripravnim da stupi u ponudjeni mu savez, ali je zahtjevao pripomoć. Perseus obeća mu tri stotine talenta u srebru, nu kašnje svoga saveznika krupno prevari. Novac bje uredno izplaćen ilirskim poslanikom u Pelli, kojim dozvoli, da ga kuju ilirskim tipom³⁾. Posebno poslanstvo macedonskoga kralja donelo je tada ukupno deset talenta kralju Genthiosu, koj tom ozbiljnom pripomoću bje poveden privući na se neprimirljivo neprijateljstvo Rima time, što je navalio na onaj diel Ilirske, koj se nalazio pod rimskom zaštitom, te uhvatijo i u tamnicu bacio poslanike poslanske mu, da se o tom neprijateljskom ponašanju njegovu prituže. Nevjerni pako Macedonac, čuvši da se je ilirski kralj već zapleo s Rimom u boj,

1) Pol. lib. XXVIII. c. 8.

2) Οἱ καὶ ποιησάμενοι τὴν πορείαν ὑπὲρ τὸ Σκάρδον ὄρος διὰ τῆς Ἐρήμου καλουμένης Ἰλλυρίδος, ἣν οὐ πολλοῖς χρόνοις ἀνώτατον ἀνάστατον ἐποίησαν Μακεδόνες, διὰ τὸ δυσέργους ποιῆσαι τοῖς Δαρδανεῦσι τὰς εἰς τὴν Ἰλλυρίδα εἰσβολὰς (Polybios lib. XXVIII. c. 8). Ovo opustošenje učinjeno bi dakle po Macedonih, da obrane Iliriju, kada se nalazila pod vrhovnom njihovom vlasti, od Dardanijskih napadaja.

3) Rieči Liviusa (XLIV. C. 23.) *signare eos (sc. legatos) pecuniam passus*, siećaju na novac kao *pecuniam signatam Illyriorum signo*. Ove rieči mogu se samo tako uzeti, da su oni pjenezi dobili ilirski oblik. S druge strane *stojeći factum*, da su talenti bili iz srebra, i da nije nikakvi pjenez Genthiosev iz srebra poznat, izravno se ovakovu tumačenju onih rieči Liviusa protiviti. Moguće je, da su oni pjenezi bili macedonski, a da su na sebi nosili ukovan ilirski znak. U tom slućaju bilo bi zanimivo, da se to odkrije.

zapoviedi, da se ilirski poslanici, koji su nosili ostatak svote, i kojih putovanje bjaše medjutim naumice otezano, na medji Macedonije obustave¹⁾.

Rim imao je već previše uzroka, da se tuži radi gusarskih čina ilirskih galija. Već god. 180 pr. Is. pretor L. Duronius, došav iz Brundusiuma u Rim, prijavio je bio, da je kralj Genthios glavni početak gusarskih poduzeća²⁾; te Issanci, grčki naseljenici i saveznici rimski, bijahu već poslali svoje poslanstvo, da se tuži radi poharanja njihovog kotara od strane kralja. Dan obračuna sada došao. God. 168 bje poslan L. Anicius, da obiest Genthiosa kazni. Badava skupi kralj 15000 vojnika u svom gradu Lissosu, da se navali uzprotive. Sbog njegovih opačina, pijanstva i okrutnosti kao i nasilnih čina njegove vlade bio je on izgubio ljubav svojih podanika. Primorski gradovi Olkinion (Ulčinj) i Rhizon (Risan) kao što i njekoja podvržena mu ilirska unutrašnja plemena izjaviše se proti njemu. Genthios u sdvojnosti uzmaknu u Skodru kao u glavni grad i najveću tvrdjavu svoje kraljevine³⁾, da tu medju čvrstimi utverdami pričecka povratak svoga brata Karavantiusa, koga je poslao bios jednim odjelom kraljevske vojske, da domaće buntovnike ukroti. Anicius, da se učinjenim pritiskom okoristi, pokuša juriš. Naprasiti Iliri mjesto da čekaju navalu za bedemi, otvorivši vrata, nasrnu na napredovajuće neprijatelje. Budu uzbijeni uz veliki pokolj; a ova neuspješna navala tako ustraši kralja Genthiosa, da je poslao dvie poglavice s molbom za rok od tri dana, da se o stavljenih mu uvjetih razmisli. Nadajuć se do zadnjeg časa, da će nadoći brat Karavantius s vojskom, ukrao se uzrujan kralj u domaći čamac, i voziv se uz riekü do velikog jezera labeatskog, motrio je po jezeru, nebili opazio svoje galije vraćajuće se od protustojeće obale. Ali se nijedna ladja nepokaže. Povrativši se Genthios u Skodru, treći dan predade se rimskom generalu na milost i nemilost⁴⁾. Anicius

¹⁾ O opakom postupanju napram kralju Genthiosu vidi Livius lib. XLIV. 23; Polybios XXIX. 2; Appian. Mac. XVI.

²⁾ Livius XL. 42.

³⁾ Livius (XL. c. 31): uvidi Anicius, približujući se Skodri, *id quod belli caput fuerat, non eo solum quod Genthios eam ceperat veluti regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est et difficilis aditu.*

⁴⁾ Pripovied o obsadi i o zaslužjenju Genthiosa vidi kod Liviusa lib. XLIV. c. 30. 31.

svojim uspjehom okoristi se, predobivši u onostranoj zemlji Medeon, najzadnju tvrđavu kraljevine, gdje uhvati Karavantiusa kraljeva brata i ostale članove kraljevske obitelji¹⁾. Za 30 dana svrši se rat konačno, te viest Aniciuseve pobjede stigne u Rim još prije nego se je doznalo, da se je izkreao. Genthios i zarobljeni knezovi, poslani u Italiju u progonstvo, god. 167 pr. Is. uzveličali su slavje L. Aniciusa nad Genthiom i Iliri²⁾. Svjetlost ipak ovoga slavja bijaše slabija od one prijašnjega većeg slavja Paulusa Aemiliusa, kao Livius opazuje³⁾: *non Gentius Perseo, non Illyrii Macedonibus, non spolia spoliis, non pecunia pecuniae, non dona donis, comparari poterant.*

Dviesto dvadeset brodova »lembi« bude podieljeno medju Dyrhachiani, Apolloniati i Corcyraeani, koji bijahu najviše patili od prijašnje gusarske vlasti Ilira. Rimski nadstojnici budu privremeno imenovani u Skodri, u Olciniumu i u Rhizoniumu; nu Rim nije za sada voljan bio smesti svoje financije neposrednom upravom ovih neuharnih ilirskih zemalja. Prijašnja kraljevina Genthiosa bude razdieljena na tri diela, od kojih su dva poznata, i to tako zvani Labeate i onaj dio, komu bi središtem Rhizonium u sadašnjoj buki kotorskoj. Anicius pozva skupštinu glavara i velikaša u Skodru, da joj očituje volju osvojitelja u pogledu političkog ustrojstva države. Odluka senata tičuća se podanika kralja Genthiusa, sačuvana kod Liviusa, veoma je slobodounna, i ne dopušća ni posumijati u pogledu političke mudrosti, kojom je Rim napram Ilirrom postupao. Iliri, kako se veli, neka budu slobodni. Rimske posade povući će se natrag od gradova, tvrđava i kula. Issausko, Taulantiansko i Dassaretiansko pleme Pirusta, kao što i gradjani Rhizoniuma i Olciniuma ne samo su proglašeni slobodni nego i prosti od svakoga danjka, a to jim za nagradu, što su se u pravo doba svomu kralju Genthiosu iznevjerili. Ove iste slobodštine dobije i Daorseansko pleme s razloga, što predje naoružan iz vojske kraljevog brata Karavantiusa k Rimljanom. Skodrani, Dassarensani, Sklepitani i ostali Iliri plaćati će polovicu onoga danjka, što su prije kralju plaćali⁴⁾.

¹⁾ T. j. Etlevu njegovu ženu i njegova dva sina, Skerdilaidasa i Pleuratosa (Livius l. c.). Genthios oženio se je takodjer sa Etutom kćerom Monuniosa, kralja Dardanianskoga.

²⁾ Livius XLV. 43; i vidi još Polybios XXX. 13.

³⁾ Loc. cit.

⁴⁾ Livius lib. XLV. c. 26. Decretum de Illyriis.

Nema tu više govora o rimskih predstojnicih; te od tada za dugo vrijeme faktični položaj Ilira prema Rimu bijaše onaj saveznih i danjku podvrženih članova i gradova, zastupanih kod senata po svojih ovjerenjenih poslanicima. Rim se za sada zadovolji uništenjem Ilirske ujedinosti, te se jedva u sljedećem vijeku dogodilo, da je Ilirija pravo postala rimskom državom.

(Dalje sledi.)

Intagliji u zemaljskom muzeju zagrebačkom.

(K o n a c).

34. Biel agat 0·012 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 14). Na podu, koji je kao što i inače predstavljen horizontalnim potezom, kleči desnom nogom liepa mlada djevojka gledajuć na desno, spuštenu desnom rukom drži vrč, kano da će zagrabitii vode, u lievoj ruci pako drži trozub (*tridens*), kosa omotana je uzkom vrpcom, a tielo pokrito tek od pasa lahkim kratkim odielom (t. z. *ζῶμα*), dočim je gornje tielo golo: Vila povodkinja (najada, Flussnymphe). Kano mlade djevojke obučene samo onim kratkim lahkim odielom »*ζῶμα*« i s vrčem prikazuju se najade obično. Sr. K. O. Müller op. cit. st. 618,4 i Preller u Pauly's Realencyclop. V. st. 791. Trozub kano najobičniji atribut Neptunov, s kojim se kaskada i riečni bogovi prikazuju (Sr. Winckelmann, op. cit. st. 110, br. 492), ima ju baš označiti vilom, jer bez toga atributa nebi se mogla razlikovati od obične djevojke. K. O. Müller navadja op. cit. §. 356,3 gemu, na kojoj se prikazuje potočna nymfa Amymona s vrčem i trozubom. Intaglij je naš nabavljen od Stjepana Milišića u Solinu.

35. Karneol 0·0115 m. šir., 0·014 m. vis. (muz. br. 122). Uzdižuć desnu nogu na ples stoji gola ženska vitka uzrasta gledajuć na lievo, desnu ruku diže u vis prema glavi, a u lievoj drži tri zmiije. Pred njom stoji na podu posve izrazit thyrsus. Buduć je taj bakhijski atribut svojstven menadam pa buduć da se ove takodjer često prikazuju sa zmiijama (Sr. K. O. Müller, op. cit. str. 581), kojimi se označuje bakhijska bjesnoća, to mnijem, da naš intaglij predstavlja menadu, ako se tomu shvaćanju neprotivi možda to, da je figura na našem intagliju sasvim gola, dočim se menade, koliko je meni poznato, doduše vrlo često na pol gole, ali ipak s nekim kakvim takvim odielom prikazuju.

36. Intaglij od smjese 0·011 m. vis., 0·009 m. šir. (muz. br. 15). U dugom do poda sižućem odielu stoji božica (Minerva) gledajuć na lievo, glavu pokriva kaciga (ili je kosa omotana vrpcom?), spuštrenom lievom rukom drži sulicu, a dolje do lieve noge stoji štit, a s prieda pred desnom nogom predmet nalik križu. Intaglij taj nadjen je u Sotinu, a poklonio ga muzeju preuzviš. g. biskup Strossmajer.

37. Jaspis 0·012 m. vis., 0·0095 m. šir. (muz. br. 25) prikazuje Pana. Čini se, da je taj prokšeni bog baš osobito dobre volje, jer diže jednu nogu da zapleše, u čem je on, kako je svakomu poznavocu mitologije poznato, među svimi bogovi najveći majstor, budući nijedan nezna tako prokšeno skakati i plesati kao što baš on (*καρπητής*). Desnu ruku diže u vis prama kuštravoj glavi, a lievu drži o boku. Za Panom vidi se suha grana. Prokšena pozicija, kuštrava glava a nada sve kozje noge označuju ga Panom. Liepo izradjenu tu gemu, koja je dolje nešto malo odkrnutu, poklonio je muzeju preč. g. Dr. F. Rački.

38. Agat 0·013 m. vis., 0·011 m. šir. (muz. br. 93). Na malenu stupu sjedi gol mladić spuštajuć lievu ruku prama stupu, na kojem sjedi, a izpruženom desnicom držeć grančicu, ua glavi čini se, da je kaciga (*Mars pacifer*?). Iza mladića je zvijezda.

39. Intaglij od modra stakla 0·015 m. vis., 0·013 m. šir. (muz. br. 108). Intaglij učvršćen je u srebrnu pečatu, u držku toga pečata nalaze se dva biela stakla kao ures. Gol mužkarac krepka tiela polaže desnu ruku na glavu, a lievom drži buzdohan. Krepka muskulatura, razmjerno malena glava i buzdohan čine vjerojatno, da je Hercules. Na rubu intaglija ima naokolo nadpis QVIN · · — MAN · S · Priobćio ga S. Ljubić, *Spicilegium monum. archaeolog. st. 74, br. 6*. Zabilježeno je ovdje ujedno, da je našast u Livnu u Bosnoj i da ga je muzeju poklonio č. o. Gregorij Ložić.

Ovomu nadovezujem odmah druge intaglije s nadpisi:

40. Umjetan onić, od kojega je gornji sloj sivkasto biel, a dolnji crn (t. z. Nicolo) vis. 0·009 m., šir. 0·01 m. (muz. br. 16): Vienac, u kojem je nadpis:

M · OTI

AMIAN Priobćio S. Ljubić, op. cit. st. 73.

THVS

41. Onić 0·009 m. šir., 0·0075 m. vis. (muz. br. 31) s nadpisom SVIRI · Nad nadpisom ima grančica (klas?), a pod njim malen

vienac. Intaglij je taj iz sbirke Vinc. Solitra u Spljetu. Priobćio ga S. Ljubić op. cit. st. 74.

42. Umjetan onić, kojega je gornji sloj biel, dolnji pako crn (Nicolo), vis. 0·009 m., šir. 0·012 m. (muz. br. 19) Nadpis glasi:

G R E

G O R I Priobćio ga S. Ljubić, op. cit. str. 73 riečmi:

VIVAS »gemma apud aedem S. Mariae in vico sup. Muć in Dalmatia cum nummo imperatoris Gratiani (a 375 — 383) effossa«. Poklonio ga muzeju župnik mućki Granić.

43. Intaglij s nadpisom A QVITA NI · Priobćio ga S. Ljubić, op. cit. st. 74, br. 5

44. Onić 0·013 m. šir., 0·01 m. vis. (muz. br. 4): dvie desne ruke, koje se rukuju, nad rukama baš ondje, gdje se stiskuju, strše sa stabljikami u vis s lieve strane klas, u sredini cviet, a na desnoj strani takodjer cviet, ako nije možda i ovo klas, što se radi drobnosti nemože pravo razabrati. Onaj cviet u sredini mogao bi biti ruža ili mak. Ovo zadnje čini mi se zato vjerojatnije, što kod takovih simboličkih sastavina mak s klasovi medju najobičnije kombinacije spada. Sr. Winckelmann, op. cit. str. 508 i 509, 514. Cielu intaglij izrazuje simbolično slogu ili prijateljstvo i korist, što ju radja sloga i prijateljstvo. Nu moguće je, da naš intaglij prikazuje te simbole specijalno s obzirom na brak t. j. da izrazuje t. z. *gestus dextrarum coniunctionis* pri vienčanju. U tom slučaju mogao bi onaj cviet na desnoj strani (ako nije, kao što gore nagadjah, takodjer klas) biti ruža, te bi njom i makom skupa bili izraženi simboli ljubavi i plodnosti i to tim više. što je i ruža Veneri posvećena i mak.

Takove ruke navadja K. O. Müller op. cit. str. 704 pod imenom „*Concordien-hände*“ te dodaje »oft auf Münzen und Gemmen, Kornähren daraus wachsend«. Takove simbolične ruke opisuje takodjer Winckelmann op. cit. st. 74, br. 272 »*Deux mains jointes tenant deux cornes d'abondance, deux épis de bled et une tête de pavot*« i st. 514 nekoliko našem sličnih intaglija.

Isti predmet nalazimo na još jednoj gemi naše sbirke prikazivan, a ta je:

45. Žut karneol 0·009 m. šir., 0·008 m. vis. (muz. br. 91): tu je isti *gestus* ruku, samo bez onih simboličkih znakova. Taj je intaglij iz sbirke Solitrove u Spljetu.

46. Karneol 0·011 m. šir., 0·009 m. vis. (muz. br. 80). Ovaj intaglij kupljen je u Solinu. U sredini stoji posuda (vaza, Vase),

iz koje vire četiri predmeta: sa strana po jedan cviet (mak), a u sredini dva žitna klasa; s obje strane te posudice nalazi se po jedan rog obilnosti (*cornu copiae*) a na svakom ptica. Slične simbolične vaze opisuje Winckelmann op. cit. st. 509, a pod br. 187 baš sasvim identičnu s našom riečmi »Un autre vase avec deux épis de bled et deux têtes de pavot dedans, et de chaque coté une corne d'abondance sur laquelle il y a un oiseau«.

47. Karneol 0·011 m. šir., 0·01 m. vis. (muz. br. 79). Na malenu stalku stoji orao spuštenih krila, a s obje strane po jedan rog obilnosti. Sličan predmet na intagliju navadja Winckelmann op cit. st. 508 br. 179 »Vase symbolique avec une aigle dessus, ayant de chaque coté une corne d'abondance; au pied du vase il y a aussi de chaque coté un dauphin«. Naš je intaglij našast god. 1873 u Starom gradu na Hvaru. U red simboličkih predmeta spada takodjer:

48. Modar kamen 0·012 m. vis., 0·001 m. šir. (muz. br. 123) u zlatnu prstenu. U sredini uzdiže se predmet sličan kandelabru s dva kraka, u sredini krak, koji naliči vilam (obelus), s obje strane toga kandelabra po jedan dupin. Dar M. Ivića odvjetnika u Zemunu.

49. Agat 0·015 m. šir., 0·012 m. vis. (muz. br. 90). Što prikazuje, teško je kazati; toliko stoji, da je predmet takodjer simboličan. Na dnu intaglija nalazi se dupin, nad ovim štap, a povrh ovoga predmet nalik čvorastu žezlu (*sceptrum nodosum*). Našast u Starom gradu na Hvaru.

50. Karneol 0·016 m. vis., 0·013 m. šir. (muz. br. 69). Intaglij taj dolje i na desnoj strani oštećen nadjen je u Solinu, a poklonio ga muzeju M. Sabljar. Na podu stoji orao dižuć u vis razširena krila. Vrh glave orlove vidi se sasvim jasno malena samo 4 milimetra visoka poprsnica mužke ovienčane glave s profilom gledajućim na desno. Na lievoj strani je stup, na kojem stoji krilata figura, koja pruža vienac prama glavi onoga drobnoga poprsja. I na desnoj strani čini se, da je stup s takovom figurom, barem figura može se dobro razabrati, a ondje, gdje bi imao biti stup, kamen je oštećen. Držim, da taj intaglij prikazuje apoteozu kojega rimskoga cara. Na tu me misao dovadja osobito Jupitrova ptica orao.

51. Karneol 0·009 m. vis., 0·0085 m. šir. (muz. br. 83), kamen oštećen. Na slonovoj glavi stoji orao. Intaglij taj nadjen je u Gardunu.

52. Prugast agat karneolaste boje 0·01 m. vis., 0·009 m. šir. (muz. br. 54): orao gdje pandjama drži i ždere, nu što? toga nemogu razabrati.

53. Odlomak karneola, od kojega gornja polovica manjka, šir. 0·01 m (muz. br. 23). Na malenu stalku čini se da je bio orao, rep i donji okrajci krilâ vide se još. Gema ta nadjena je kod župne crkve u gornjem Muću, a poklonio ju muzeju župnik Granić.

54. Biel opal 0·008 m. šir. (muz. br. 12), gore nešto okrnut, predstavlja krasnom radnjom drobnu pticu-papigu. Intaglij nadjen je god. 1873 u Starom gradu na Hvaru. Papige na starih gemah navadja Winckelmann, op. cit. st. 557 br. 175 i 176.

55. Crveno staklo u pečatu od žute mjedi 0·016 m. vis., 0·014 m. šir. (muz. br. 112) ptica stojeć drži grančicu u kljunu. Iz sbirke bos. samostana Fojničkoga (sbirka Fr. Bone Perišića).

56. Crven jaspis 0·012 m. vis., 0·11 m. šir. (muz. br. 72) prikazuje liepom radnjom rodu na lievo gledajuću. U Winckelmannu op. cit. str. 556 ima nekoliko takovih primjera. — Dar učitelja Truhelke u Osieku.

57. Jaspis u srebrnu pečatu 0·01 m. šir., 0·008 m. vis. (muz. br. 109) Na podu predstavljenu horizontalnim potezom stoji na desnu stranu obrnut pietao, a pred njim dižuć se u vis zmija. Radnja je vrlo liepa. Iz sbirke bos. samostana Fojničkoga Fra. Bone Perišića.

58. Hrizopras (Chrysopras) 0·011 m. šir., 0·011 vis. (muz. br. 29). Vrlo liepo izradjen štipavac (Scorpion). Primjerâ štipavca kano desetoga znaka zodiaka navadja Winckelmann op. cit. str. 202 i 203 br. 1215—1217.

59. Agat 0·013 m. šir., 0·011 m. vis. (muz. br. 9). Dosta lošo izradjen lav podvinuta repa koraca prama desnoj strani, nad lavom je polumjesec. Sličan intaglij, gdje se lav prikazuje sa suncem i polumjesecom navadja Winckelmann op. cit. str. 202 br. 1208 kao sedmi znak zodiaka.

Isti predmet samo bez polumjeseca istim načinom izradjen predstavlja:

60. Žut jaspis 0·013 m. šir., 0·011 m. vis. u srebrnu pečatu (muz. br. 105). Iz sbirke bosan. samostana Fojničkoga.

61. Agat 0·011 m. šir., 0·009 m. vis. (muz. br. 66). Lav na horizontalnoj crti, kojom se kao što i inače prikazuje pod, koracajuć na desno. Radnja je u toga intaglija mnogo bolja nego u

prije navedenih istoga predmeta. Intaglij taj kupljen je od Petra Pe-raća u Solinu.

62. Zelen jaspis 0·008 m. šir., 0·0065 m. vis (muz. br. 27) neka nakazna živina nalika lavu ili vepru koracajuć na desno. Taj intaglij nadjen je u Solinu.

63. Karneol svjetle boje 0·011 m. šir., 0·01 m. vis. (muz. br. 22). Intaglij je taj u donjoj polovici oštećen, te se s toga i nemože pravo razabrati, što prikazuje. Čini se, da je životinja nalika panteru, a odzada zuniya (ili rep od pantera?), gore pako vidi se jasno rog obilnosti. Nadjen je taj intaglij kod župne crkve u gornjem Muću, a poklonio ga muzeju župnik Granić.

64. Sardonić 0·012 m. vis., 0·0085 m. šir. (muz. br. 60). Radnja slaba, potezi vrlo nejasni. Čini se, da je nekakva životinja (rak? štipavac?).

65. Karneol 0·012 m. šir., 0·009 m. vis. (muz. br. 67). Što prikazuje, nemogu pravo kazati. Čini se, kano da je ribji rep, a gornje tielo nekakve rogate životinje; nad tom fantastičnom životinjom vidi se trozub.

66. Karneol 0 009 m. šir., 0·0075 m. vis. (muz. br. 65) morski konj.

67. Karneol 0·012 m. šir., 0·009 m. vis. (muz. br. 94). Vrlo krasno izradjen pegasus gdje skokom trči prama desnoj strani. Nadjen u Osieku, poklonio ga muzeju dr. J. Bojničić.

68. Scarabaeus od karneola 0·018 m. dug, 0·0·01 m. širok (muz. br. 101), nadjen u Starom gradu na Hvaru. Skarabej je duljinom probušen. Gornja strana prikazuje u reliefu dobrom radnjom kukca naravne veličine, bez nogâ i glave, dolnja je strana plosnata te u nju slika urezana. Ta slika predstavlja dvie ptice uzporedno trčeće prama lievoj strani. Kakove su to ptice, nebih znao kazati, najviše još naliče guskam (labudovom?) Na prednoj ptici jaši gol mladić. Ciela je slika okružena dvostrukim kolobarom u spodobi elipse.

Taj skarabej spada bez dvojbe medju važnije komade ciele sbirke intaglijâ u zemaljskom muzeju, jerbo je, koliko je meni poznato, jedini grčki ili rimski, što ga muzej ima, premda se u ostalom nemože tajiti, da skarabeji inače u sličnih sbirkah nepadaju nipošto medju riedkosti. Što je skarabej probušen, to je dokazom, da je služio amuletom, možda u nizu s drugimimi prophylaktičnimi predmeti. Skarabeji proizlaze prvobitno iz Egipta. Za

egipatskoga boga Ptaha se znade, da skarabeja nosi na glavi. Sr. Schwenck, *Mythologie der Aegyptier*, str. 82. »Auf dem Haupte des Ptah finden wir den Käfer und dieser gehört ihm als eines seiner Zeichen, und kann mit Sicherheit als noch einem anderen Gott gehörig nicht nachgewiesen werden.« Glasoviti egiptolog prof. H. Brugsch tumači ga kao simbol tvaranja i radjanja poslje smrti (*Symbol der Schöpfung und Geburt nach dem Tode*) Često se nalaze takovi skarabeji skupa s egipatskim mumijama. Iz Egipta prešli su skarabeji skupa s mnogim drugim praznovjerjem Grkom i Rimljanom, najpače kod Rimljana bijahu, kako Plinij na više mjesta svjedoči, vrlo razšireni. Sr. Plin. h. n. XI, 97, XXX, 138, XXXVII, 124, 155, XXX, 99 i dr. Ovakove skarabeje pravili bi obično od manje tvrdih dragulja, (kod Rimljana najčešće od karneola) nu dosta često takodjer od stakla ili ilovače, dapače Tölken navadja, da ih u berlinskoj carskoj sbirci ima takodjer od stive (*Meerschaum*). Obična dužina skarabeja iznaša 15 milimetara (naš je nešto duži, 18 milimetara), ali ima ih i dužih 7—10 centimetara dugih, nu takovi spadaju medju dragociene riedkosti. Dolnja je strana u skarabejâ uvijek ravna te je u njoj urezana kakova slika i to kod pravih egipatskih iz egipatske mitologije ili kakova hieroglifa, kod grčkih i rimskih iz grčko-rimske mitologije kadkada s egipatskim simbolima. Winckelmann u navedenom već često djelu opisuje i pravih egipatskih i grčko-rimskih skarabeja na stotine. I egipatska sbirka u zemaljskom muzeju našem vrlo je bogato providjena egipatskim skarabejima. Ima ih preko 80 velikih od raznih tvari, medju njimi 18 s hieroglifskim nadpisi, a pomanjih na stotine Opisao ih je H. Brugsch. V. *Viestnik narodnoga zemaljskoga muzeja u Zagrebu za godinu 1870*, str. 30 sl.

69. Intaglij od žutoga stakla 0·007 m. vis., 0·005 m. šir. (muz. br. 96) zvijezda na stalku.

70. Intaglij od biela stakla 0·009 m. šir. 0·009 m. vis. (muz. br. 52) ruža s dva lista na stabaljci.

71. Umjetan onić, od kojega je gornji sloj biel, donji crn, 0·014 m. šir., 0·012 m. vis. (muz. br. 30) četveropreg (*quadrigae*) na lievo okrenut; na kolih stoji mladić držeć lievom rukom uzde, a desnom bič.

72. Crno staklo u fragmentu zahrdjala željezna prstena, 0·013 m. šir., 0·011 m. vis. (muz. br. 100) tri konja koracajuć na lievo. Kupljeno od Viska Guine u Solinu.

73. Jaspis 0·016 m. šir., 0·012 m. vis. (muz. br. 106) u srebrnu pečatu. Na lievoj strani intaglija vodi gol mladić, licem napred okrenut, konja prama desnoj strani; naprotiv ove grupe zaprema desnu polovicu intaglija takodjer gol mladić, koji ledjima napred okrenut vodi konja na lievo. Moguće je, da naš intaglij prikazuje dioskure (Castora i Polluxa) Sr. K. O. Müller, op. cit. §. 414, 5. Izradba je liepa. Intaglij je iz sbirke Fojničkoga samostana pok. Fra. Vice Vicića.

74. Karneol 0·0115 m. šir., 0·01 m. vis. (muz. br. 41). Na horizontalnoj crti, kojom se kao što i inače prikazuje pod, jaši mladić na desno. Radnja je slaba. Dar Tomislava Padavića.

75. Karneol 0·018 m. šir., 0·01 m. vis. (muz. br. 70) kola s četiri konja (*quadrigae*), od kojih su dva više prama lievoj, a dva više prama desnoj strani obrnuta; na kolih stoji vojvoda (*auriga*). Radnja je nespretna i slaba. Intaglij taj poklonio je muzeju prof. Petar Zoričić.

76. Nečist karneol 0·012 m. vis., 0·011 m. šir. (muz. br. 25). Gol mladić gledajuć na desno drži se desnom rukom sredine nekoga predmeta, koji naliči kotaču ili obruču prama nutarnjoj strani s nekoliko malih kolutaca providjenu. Na lievom ramenu ima predmet s dva kraka, od kojih jedan izravan s prieda, a drugi zavinut s ramena visi na plećih. U predmetu toga intaglija vidim dječaka s t. z. trochom (τροχός ili κρόκος, *trochus*, das Spielrad, der Spielreif). Winkelmann navedši op. cit. pet takovih gema opisuje prvi pravo i valjano tu dječju igru, koja je u Grkâ bila vrlo obiĉna (κροκηλασία) te od Grkâ prešla Rimljanom. Klotz, lex. s. v. *trochus* opisuje ga ovako: »ein eiserner mit vielen kleinen losen und daher klirrenden Ringen besetzter Reif, den die Knaben mit einem Treibstecken forttrieben.« Taj bat, kojim bi gonili onaj obruĉ, zvaše se u Grkâ ἔλατρίς, a Propertij ga zove naroĉito *clavis adunca*, a da je sbilja *adunca*, vidi se na našem intagliju posve dobro. — Kupljeno od Antuna Nozora iz Solina.

77. Karneol u zlatnu prstenu, 0·01 m. vis., 0·008 m. šir. (u muzeju pod »zlatni predmeti« br. 15). Na horizontalnom potezu predstavljajućem pod dvie su osobe, s desna sjedi na malenu stolcu (što ga Grei δίφρος ὀκλαδίς zovu, Rimljani samo generiĉno *sella*) gledajuć na desno gol mladić te svira na dvojnicaĉ (*tibia gemina*). Za ovim stoji stariji ĉovjek u dugom himatiju obuĉen te gleda preko njega, kano da sluša i pripazuje, kako mladić svira.

78. Intaglij 0·007 m. vis., 0·0055 m. šir. (u muzeju pod »zlatni predmeti« br. 14). Gol mladić stoji, a s pleći mu visi hlama. Atributa nema uza se, po kojem bi se dalo поближе označiti, je li bog kakav ili ne.

79. Umjetan onić 0·018 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 37). Gol mužkarac na desno gledajuć liepih pravilnih oblika, nu radnja nije sasvim sgotovljena, jer dočim je desna noga, na kojoj stoji težina tiela (rechtes Standbein) posve i to liepo izradjena, to lieva u koljenu nešto prignuta noga nije sasvim izradjena, nego se od nje jedva tragovi vide, upravo tako izradjene su ruke samo do laktova. Intaglij taj nadjen u Sisku a poklonio ga muzeju gosp. Ljud. Hrvoić.

80. Ametist (fragmenat, dolnja polovica manjka) 0·009 m. šir. (muz. br. 89) gornje tielo vojnika s kacigom i hitonom (*tunica*). Kupljeno od M. Perača u Solinu.

81. Karneol, odlomak, od kojega dolnja polovica manjka, šir. 0·01 m. (muz. br. 84) golo gornje tielo osobe upiruće se uzdignutom lievom rukom o sulicu i pružajuće desnicu. Lice gleda na lievo.

82. Karneol, od kojega je po prilici jedna trećina i to gornja odkrnutu, šir. 0·014 m. (muz. br. 62). Vidi se dolnji dio (od prsnu počam) vojnika u kratkom hitonu, kako ga vojnici običavaju nositi, i komad sulice; pred vojnikom, koji je okrenut prama lievoj strani, nalazi se predmet nalik kljunu ladje. — Kupljeno kod Petra Perača u Solinu.

83. Jaspis intaglij u nekoj smjesi 0 0075 m. šir., 0·0085 m. vis. (muz. br. 97) vojnik. Radnja je vrlo loša.

84. Žut karneol 0·012 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 87). Mladić stojeć i gledajuć na desno drži lievom rukom nešto uzdignutom sulicu; čini se, da je glava pokrita kacigom. Radnja je slaba. Kupljeno od Nikole Draškovića u Solinu.

85. Karneol 0·015 m. vis., 0·011 m. šir. (muz. br. 42). U sredini diže se stup 0·0135 m. visok s bazom i kapitelom, s obje strane toga stupa stoji po jedan vojnik, držeć u jednoj ruci štit, a drugom mećuć ili učvršćujuć nešto o taj stup. Figure su sasvim jednake, a pozicija njihova na dlaku istovjetna. Mnijem, da nam taj intaglij predstavlja vojnika na jednoj strani gdje polazeć na vojnu čini zavjet, a na drugoj, gdje povrativ se sretno s vojne zavjet izvršuje. Radnja je vrlo nespretna i loša. — Dar Tomislava Padavića.

86. Žut jaspis 0·013 m. vis., 0·011 m. šir. (muz. br. 38). Prignut starac podbočen o štap koraca polagano i nesigurno prama desnoj strani, pred njim skače pas te hoće da pograbi neki predmet, koji visi sa stabla, koje se nalazi na desnom kraju intaglija (Belisar sliepi?). Intaglij je taj nadjen u Zermanji te poklonjen muzeju po gosp. M. Sabljaru.

87. Karneol 0·011 m. vis., 0·0095 m. šir. (muz. br. 56). Na panju sjedi gol mladić gledajuć na desno. Intaglij taj nadjen je u Sisku a poklonio ga muzeju Ljud. Hrvoić.

88. Intaglij od žuta stakla 0·013 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 51). Intaglij taj nadjen je kod župne crkve u gornjem Muću a poklonio ga muzeju župnik Granić. Na horizontalnoj erti, kojom se prikazuje pod, stoji u dugom do poda sižućem odielu osoba podbočiv se lievim laktom o stup a držeć desnicom sulicu (žezlo?), što na glavi ima, nemogu razabrati stranom sbog slabe radnje, stranom s toga, što se je staklo tečajem vremena vrlo iztrošilo. U obće se opaža, da su predmeti, koji se na staklenih intaglijih prikazuju, većinom vrlo nejasni, da crte nisu oštro izražene nego se gube te se reć bi razplivaju; politura u takovih intaglija obično je slaba, često baš vrlo hrapava ili nikakova. Nestašica prave politure i fini mjehurići u takovih gema jesu kriteriji, kojimi se osim dalnje analize mogu stakla i druge smjese (Pasten) lasno razlučiti od pravih dragulja. To dokazuju više manje svi komadi naše sbirke n. p. 15, 69, 70 figura u br. 39 i dr., osobito pako sljedeća četiri komada, gdje je politura već tako drapava, a crtež tako nejasan te se već tako razplinuo, da je gotovo nemoguće opredjeliti, što predstavljaju.

89. Smjesa (Paste) 0·01 m. vis., 0·008 m. šir. (muz. br. 34) osoba (mužka?) gledajuć na lievo, izpruža desnicu a lievom rukom drži (što?). Intaglij taj kupljen od M. Latinca u Trilju u Dalmaciji.

90. Intaglij od žuta stakla 0·011 m. šir., 0·013 m. vis. (muz. br. 50) osoba, sudeć po krepćih oblicih, mužka sjedeć i gledajuć na desno. Nadjen u Starom gradu na Hvaru.

91. Intaglij od smjese u srebrnu prstenu, vis. 0·014 m., šir. 0·012 m. (muz. br. 117) mladić dižuć desnicu u vis a u lievici držeć (što? okrajak hlamide?)

92. Intaglij od stakla biele boje u odlomku posve pohrdjala željezna prstena, 0·014 m. vis., 0·0125 m. šir. (muz. br. 99). O predmetu, što predstavlja taj intaglij, nemože se gotovo ništa ka-

zati, jerbo je već vrlo iztrošen, vidi se samo ali vrlo nejasno, da na horizontalnoj crti stoji gol dječak punih oblika držeć u lievoj ruci štap nalik thyrсу i gledajuć u vis prama nekomu predmetu, nu što ovaj predstavlja, nemogu ni nagadjati, a kamo li ustanoviti. — Intaglij taj kupljen je od Jakova Milišića u Solinu.

93. Intaglij od kalcedona u odlomku sasma pohrdjala željezna prstena. Intaglij taj vis. 0·011 m., šir. 0·008 m. (muz. br. 13) prikazuje bradata mužkarca nakazna lica i sgurena držanja, gdje velikimi koraci uzmiče. U desnoj ruci čini se da nešto (kesu?) drži, a na štapu, što ga je prebacio preko lievoga ramena te ga s prieda lievom rukom drži, visi predmet nalik svežnjicu (Bündel): uzmičući tat. Radnja je slaba. Intaglij nadjen je u Starom gradu na Hvaru.

94. Sardonić 0·011 m. šir., 0·01 m. vis. (muz. br. 88) čovjek sa dvie posude preko ramenâ; radnja je loša. Intaglij je taj iz Staroga grada na otoku Hvaru.

95. Karneol u srebrnu prstenu 0·016 m. vis., 0·014 m. šir. (muz. br. 116). Što taj intaglij prikazuje, nemogu ustanoviti. Mužkarac nakazna lica (čini se, da ima krabulju) gledajuć na lievo; diže jednu nogu kano da pleše, jednom rukom drži sominjalo (Balancirstange), nad lievim ramenom vidi se gornji dio zastave onakova oblika, kakovim se t. z. labarum obično prikazuje. Čini se, da nosi pás (*cingulum*), te s obje strane tiela vide se maleni valjkasti predmeti, koji naliče utezom. Držim, da nam ta komična drastička figura prikazuje glumara (*praestigiator*, *scurrus*, Gaukler, jongleur). Takova glumara nagadjam takodjer u sljedećem komadu:

96. Jaspis biele boje u željeznu prstenu 0·015 m. vis., 0·013 m. šir. (muz. br. 119), nadjen u Dalmaciji a darovala ga muzeju gospodja Rušnov u Zagrebu. Figura toga intaglija naliči mnogo predidućoj, samo manjkaju oni utezom naliki valjkasti predmeti kod pasa; na glavi ima šešir (*petasus*), a pozicija je s lieva na desno, napokon nepleše figura kako ona pod br. 95, nego koraca na podu, koji je prikazivan horizontalnim potezom. Radnja je slabija nego li u prednjašnega intaglija. Slična je figura napokon:

97. Intaglij od kalcedona 0·011 m. vis., 0·009 m. šir. (muz. br. 3).

Sa sljedećim brojem prelazim na opisivanje intaglija, koji prikazuju poprsnice. Takovih ima muzealna sbirka razmjerno mnogo (23 komada) medju njimi nekoliko sbilja krasno izradjenih.

98. Emailliran karneol 0·015 m. vis., 0·0115 m. šir. (muz. br. 2) dosta liepo izradjena mužka glava (bez brade) gledajuć na lievo.

99. Prugast agat 0·009 m. vis., 0·007 m, šir. (muz. br. 11). Krasno izradjeno poprsje ženske glave gledajuće na desno. Taj se intaglij neiztiče samo svojom sbilja izvrstnom radnjom, nego je znamenit i s toga, što je glava pokrita nekom sasvim izrazitom maskom. Eckhel, pierres gravées 9. navadja jednu kameju predstavljajuću Antinoovu glavu s takovom i to Silenovom maskom iz dobe Hadrianove. Sr. K. O. Müller, op. cit. str. 225, 3. Intaglij naš nadjen je god. 1873. u Starom gradu na Hvaru.

100. Zelen jaspis 0·012 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 26) poprsje mužke ovienčane glave s profilom na desno. Iz sбирke Dr. Lj. Gaja.

101. Intaglij od žutoga stakla (imitacija karneola) u pečatu od žute mjedi (muz. br. 113) poprsje mužke glave bez brade gledajuć na desno. Iz sбирke Fra Grge Ložića u Livnu. Glede izradbe valja ono, što je pod br. 88 rečeno.

102. Crna smjesa (Paste) 0·012 m. vis., 0·008 m. šir. (muz. br. 32) mužka glava s kacigom. Crtež se jedva može razabrati, buduć je pasta već vrlo izvjetrena. Sr. ono, što je rečeno pod br. 88. Intaglij je taj poklonio muzeju preč. gosp. kanonik Dr. F. Rački.

103. Staklo ljubičaste boje 0·015 m. vis., 0·012 m. šir. (muz. br. 36). Glava starijega Rimljanina rudaste kose i bez brade; radnja je slaba. Intaglij taj poklonjen je muzeju po preč. gosp. Dr. Fr. Račkom.

104. Heliotrop 0·025 m. vis., 0·019 m. šir. (muz. br. 40) prikazuje liepom radnjom mužku bradatu osobu sa šeširom (*petasus*) na glavi u profilu na lievo gledajućem.

105. Karneol 0·017 m. vis., 0·014 m. šir. (muz. br. 43). Poprsje ženske glave, profil okrenut je na lievo. Radnja je liepa. — Dar Tomislava Padavića.

106. Karneol 0·0155 m. vis., 0·012 m. šir. (muz. br. 44). Liepo u profilu izradjeno poprsje mladjahne ženske s mrežicom na glavi. — Dar Tomislava Padavića.

107. Karneol 0·013 m. vis., 1·01 m. šir. (muz. br. 45). Bradat mužkarac, u koga je glava pokrita pilejem (*πίλος, pileus*); profil je na lievo obrnut. Kupljen je taj intaglij od Stjepana Milišića u Solinu.

108. Karneol 0·013 m. šir., 0·015 m. vis. na donjem rubu nešto oštećen (muz. br. 46); prikazuje lošom radnjom poprsje ženske glave, koja je pokriva nekom vrstju kapice.

109. Žuto staklo 0·013 m. vis. i šir. (muz. br. 49). Poprsje bradata vojnika gledajućega na desno, glava je pokriva kacigom. Crtež je kao što u obće kod staklenih pasta nejasan, a politura gotovo već sasvim uništena.

110. Karneol 0·007 m. šir., 0·0085 m. vis. (muz. br. 55). Muška glava (bez brade) s kacigom liepo izradjenom.

111. Karneol 0·013 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 58). Ženska glava gledajuć na desno; radnja je dosta loša.

112. Karneol 0·015 m. vis., 0·013 m. šir. (muz. br. 59). Poprsje muške glave bez brade s profilom na desno; glava je pokriva pilejem; kamen je plitko izvajan.

113. Karneol 0·015 m. vis., 0·0125 m. šir. (muz. br. 61) u okviru od žute mjedi. Vrlo krasno izradjeno poprsje muške izrazite glave duge spuštene brade i ozbiljna lica i izraza, kako se u Grkâ obično filozofi prikazuju.

114. Jaspis 0·012 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 73), kupljen od Stjep. Milišića u Solinu. Žensko poprsje gledajuć na desno, kosa je svezana vrpcom, od koje dva okrajka dolje vise na pleća.

115. Jaspis 0·015 m. vis., 0·013 m. šir. (muz. br. 75). Liepo izradjeno poprsje, prikazuje dvie glave na desno gledajuće: u predku je muška bradata, a u dnu ženska.

116. Agat 0·01 m. vis., 0·01 m. šir. (muz. br. 81), malo poprsje muške osobe s profilom na desno.

117. Žut karneol 0·011 m. šir. dolje oštećen (muz. br. 95). Poprsje muške glave na desno gledajuće. — Dar Dr. F. Račkoga.

118. Sardonić 0·017 m. vis., 0·015 m. šir. u srebrnu prstenu (muz. br. 118). Krasno izradjeno žensko poprsje; glava je ovienčana viencem od ruža.

119. Intaglij 0·006 m. vis., 0·005 m. šir. (muz. br. 120). Vrlo drobno poprsje ženske glave. Radnja je vrlo liepa, osobito s obzirom na vrlo drobnu glavu, koja je jedva 4½ milimetra visoka.

120. Granat 0·013 m. vis., 0·01 m. šir. Intaglij je u zlatnom prstenu te prikazuje liepom radnjom poprsje ženske osobe gledajuće na desno; kosa je pokriva mrežicom nu tako, da dvie pletenice van vire, gore na tjemenu je malena kruna. Prsten taj nadjen je god. 1881. u Bakru u rimskom grobu.

121. Zut karneol 0·013 m. vis., 0·011 m. šir. u srebrnu pečatu (muz. br. 111). Što prikazuje nemogu pravo razabrati. Ženska osoba u dugom himatiju s vrpcom oko glave sjedi na malenu stupu, a pred njom je životinja nalika ždrebetu (košuti?). Intaglij je taj iz sbirke bosan. samostana Fojničkoga.

122. Karneol gore nešto oštećen, 0·014 m. šir., 0·0095 m. vis. (muz. br. 77). Prama desnoj strani okrenuta stoji životinja s rogovi (koza?), a za njom čučí gola osoba, kano da ju muze; iza ove je stablo. — Kupljen je taj Intaglij u Solinu.

123. Prugast agat (Bandagat) 0·019 m. vis., 0·012 m. šir. (muz. br. 10). Na horizontalnoj crti, kojom se prikazuje pod, stoji gola osoba oslanjajuć se desnim laktom o stup; figura je ledjima napred okrenuta, a kosa je učvršćena u uzao (*nodus*). U desnoj ruci drži sulicu, u lievoj pako neki predmet, kojega opredjeliti nemogu. Predmet taj naliči batiću, koji na oba kraja ima krugljicu, te je na njem vrpca ili remen. Radnja je dosta liepa a politura dragulja dobra.

124. Onić 0·008 m. vis., 0·004 m. šir. (muz. br. 7). Dvie male krugljice nataknete na šiljastu štapiću (?).

125. Sasvim iztrošen intaglij (muz. br. 76), iz sbirke Fra Grge Lozića u Livnu. U pasti ljubičaste boje je biel kamen, a u ovom crven. Oba ova kamena najpače zadnji sasvim su iztrošeni tako da se slici kakovoj ni trag više nevidi.

126. Jaspis 0·0175 m. vis., 0·013 m. šir. Na muzealnoj ceduljici br. 71 zabilježeno je »da se čini, da je turski nadgrobni kamen s čalmom na vrhu, gore s jedne strane polumjesec a s druge zviezda.« Slažuć se s tim mnienjem dodajem jošte, da iz onoga kamenoga stupa strše s obje strane po jedna ruka, a iz poda dva štapa prečkami providjena. Intaglij taj poklonio je muzeju preč. gosp. kanonik Dr. F. Rački.

127. Karneol 0·014 m. šir., 0·0115 m. vis. (muz. br. 47). Turski ili arapski nadpis. Iz sbirke Fra. Grge Lozića u Livnu. Takove nadpise imaju takodjer intagliji u muzealnoj sbirci pod br. 102 (karneol) i 103 (granat). Ovaj drugi nadjen je u Sisku a poklonio ga muzeju providnik kapt. Jilk.

Dr. F. Maixner.

Razne viesti.

Predhistorički sastanak u Solnogradu. — Vis. kr. zem. Vlada svojim odpisom od 22. rujna 1881. br. 4209 dozvolila je, da ravnatelj arkeol. nar. muzeja učestvuje u ime istoga zavoda na sastanku austrijskih anthropologa i archeologa u Solnogradu, koj se je dne 12—16 kolovoza t. g. ondje držao. Ovo je drugi te vrsti sastanak u Austriji; prvi bijaše god. 1879 u Ljubljani, na kom je isto tako dozvolom Vis. Vlade muz. ravnatelj učestvovao. Čini se, da se i Magjari na to spremaju, buduće se i njihove predhis. sbirke gorostasno množe. Sbirka naša predhistorička, stoprv g. 1873 zavedena, napreduje danomice tako liepo, da si već privukla pažnju najvećih sadašnjih strukovnjaka, pošto se u mnogom osebujna izkazuje.

Predhistoričko otkriće. — Po obaviesti, koju nam blagodarno posla veleocienj. gosp. Martin Bišćan, sada kr. kot. pristav u Iloku, doznali smo, da se u mjestu *Kaptolu* kraj Požege nalaze grobovi potičući iz predhist. dobe; da je njeki seljak jedan takav grob, koj se je u njegovom vinogradu nalazio, pretražio te našao kojekakvih predmeta; i da se jedan isto takav grob nahodi u vinogradu ondješnjega prečast. g. župnika Tome Novakovića. Ravnateljstvo nar. muzeja obratilo se je na g. župnika s molbom, neka u ime istoga muz. odkupi one predmete, i po mogućnosti iztraživanja nastavi i izviesti.

Odličan dar hrv. ark. nar. muzeju. — Preuzvišeni gosp. bar. Filipović, davno poznati dobrotvor hrv. ark. nar. muzeja, htjede i zadnji svoj časak na onoj stolici, koju je toli sjajno i blagostivo posjedao, istomu zavodu posvetiti. Ne samo što ga obdario djelom Fr. Vaničeka o granici, dali odkupi i veledušno mu prikaza u dar svu znamenitu sbirku zlatnih i srebrnih novaca, koja se je tu nedavno našla slučajno u Mitrovici. Uspomena njegova kao što i Molinarijeva te i Josipa bar. Filipovića ostati će uvijek živa dok bude arkeološkoga muzeja u Zagrebu. Žalibože isti zem. muzej neposjeduje ni njegove ni bratove ni Molinarijeve poveće slike. Ako bi jih gdje bilo, molimo, da se istomu muzeju ustupe, gdje jim pravo mjesto uz Jelačića bana.

Numismatičko otkriće u Mitrovici. — Prošloga lipnja njeki S. Lazić, kaznjenik u Mitrovici, prigodom kopanja jaruge u ondješnoj kaznioni naidje na mjedenu posudu, u kojoj bijaše 9 zlatnih mletačkih dukata, 27 srebrnih talira i 62 sr. groša. Sve to blago u smislu obstojećih propisa bje umah odaslano vis. c. kr. gl. zapovjeničtvu kao kraj. zem. upr. oblasti. Od ono 9. zl. dukata 3 su dužda Franja Erizzo (1631 — 46), 1 Karla Contarini (1655 — 56), 1 Dominika Contarini (1659 — 75) a 4 Alvisa Contarini (1678—84). Od 27 talira jedan je mletački, naime dužda Antuna Prioli (1618—23), a svi ostali su nemačko-španjolski. Na jednom Filipa IV. španjolskoga od god. 1677 udaren je pečat sa grbom i godinom 1655. Od ovih talira jest najmladji onaj Karla II španjolskoga kralja sa godinom 1673. Groši svi spadaju na fracezke kraljeve Ljudevita XIII i XIV. Vjerojatno, da je ovaj poklad postavljen za rata s Turci, koj svršši g. 1699 mirom u Karloveih.

Numismatičko otkriće u Svinjarevcih. — Dne 29. lipnja t. g. Luka Parmanac, čoban iz Svinjarevaca, iduće brežuljkom nazvanim *vlaško*

groblje, ležećim uz cestu, koja iz Svinjarevaca polazi u Orolik, po prilici kilometar daleko od Svinjarevaca, na desnom obromku one visočine, a upravo na njivi Josipa Rikarda, opazi na tlu razbacano nekoliko sitnih srebrnih novaca. Pokupivši nješto njih, pohiti do Ivana Petkova čobana tu na blizu ležeća u groznici, da mu jih pokaže. Nadošav međjutim Grgo Ambruš takodjer onomjestni čoban, ovaj po nagovoru Petkovu donese motiku, te se stavi kopati, gdje mu Parmanac bilježio. Jedva posegnuo do pol druge stope u dubljini, kad eto čupe pune zlatnih dukata i srebrnih novaca. Po izpovjedi Luke Parmanca, isti Luka i Grgo kao rodjena braća podjeliše među sobom otkrto blago, tako da svaki od njih dobi po 51 talir i po 52 dukata. Prečastni g. Seb. Riesel župnik u starih Jankovcih na prvu viest, koja mu dodje o tom otkriću, obavijesti namah (1 srpnja) o svem presv. g. vel. župana u Vukovaru, koj još sutradan odpravi podžup. perovodju g. M. Nikolajevića u Svinjarevce, da dotičnu istragu povede i novce pokupi. Međjutim Parmančev dio onoga blaga hode u razne ruke, a Grgo veću stranu svoga, valjda iz straha da mu neizmakne, opet zakopa. Nikolajeviću podje za rukom pobrati jedva 48 zlatnih dukata, 55 sr. talira, 4 sr. forinta i 50 komada sitnoga novca.

Od 48 zl. dukata 29 spada na turskoga cara Solimana II (1520 do 66), 9 na magjarske vladare Matijaša, Ladislava i Ivana Sigmunda (1458 do 1558), jedan na Soldnogradskoga nadbiskupa Leonarda (1518), a 9 na mletačke duždeve Andriju Gritti, P. Lando, Fr. Donato, M. A. Trivisano, Fr. Venerio i L. Priuli (1523—59). Srebrni taliri i forinti svi su od raznih nemačkih vladara, koji su uživali pravo kovati svoje vlastite novce prvom polovicom XVI stoljeća te do g. 1567. Sitni su veoma zločesto sačuvani, te su nerazumljivi, ali se čini, da su to ondašnji turski dinari.

Istraga nije žalibože provedena kao što zahtjeva vladina naredba od 25 studenoga 1880 br. 3302, te toga radi nije se u trag ušlo ni polovici našastoga blaga. Ono pako, što se je spasilo, došlo je putem Vis. Vlade muz. ravnateljstvu na ocieniu. Ovo se on čas postaralo, da sve te novce od stolietne hrdje očisti, popiše i ocieni. Tvarna vrijednost ovih novaca neprelazi 344 for. Duplikata ima veoma malo, te tako dobro će doći arkeol. muzeju, pošto će izpuniti mnogu prazninu u numismatičkoj sbirki onoga doba.

Sudeć po ovih komadnih poklad je ovaj postavljen bio za rata sa Turci, koj svrši mirom od 17. veljače 1568. Najmladji novac jest od god. 1567 i to Henrika kneza Braunschweigskog, koj umrie god. 1568.

Vis. kr. zem. Vlada, da tu dosta važnu sbirku zemlji spasi, blago-izvolila je veledušno po predlogu muzeal. ravnateljstva sve te novce odkupiti, te istomu ravnateljstvu naložiti, da jih u muzealni imovnik uvrsti.

Nješto o osječkom muzeju. Piše And Kodrić. U Osieku god. 1881. (gimnaz. program). — U ovom sastavku g. prof. A. Kodrić ravnatelj grads. muzeja u Osieku nastavlja svoj opis istoga muzeja (sr. *Viestnik. God. II. br. 4. str. 227*). Ovdje se bavi izključivo popularnim tumačenjem muzealnih novaca i spomenica, osim što na koncu prilaže rimski nadpis od nas već tiskan u prošlom broju (Sr. *Viestnik. God. III. br. 3. str. 84.*) Ono što vrijedi, da se osobito iztakne, jesu novci (250 na broju) našasti tu nedavno skupa blizu Oršove na srbskom zemljištu. Svi su sre-

brni i rimski iz carske dobe; no pošto nisu ni sustavno priredjeni ni točno i podpuno opisani, nemogu se ni ocieniti kako treba. Stoje ovako:

3. kom. Hadrianus (117—138)	2. kom. Maximinus (235—238)
2. „ Commodus († 192)	2. „ Macrinus (217—218)
34. „ Septim. Severus (193-211)	15. „ Elagabalus (218—222)
50. „ Antoninus Pius (Caracalla. 211—217)	1. „ Faustina senior († 141)
31. „ Severus Alexan. (222-235)	12. „ Julia Domna († 217)
11. „ Gordianus III (238—244)	4. „ Julia Maesa († 223)
5. „ Septimius Geta († 212)	7. „ Julia Mamaea († 235)
	1. „ Julia Soaemias († 222)

Najmladji su dakle Gordiana III osnivatelja rimske naselbine u Viminaciumu (g. 241). Ovaj car g. 242 prodje s ogromnom vojskom Mesiju i Traciju, da suzbije persijskog kralja Sabora, koj se je i samoj Italiji grozio, te pobjedi ga. Vjerojatno, da je ovaj poklad tom prigodom postavljen od vojnika, koj je onu vojsku slediti morao.

Korčulanske starine. — Vriedni naš prijatelj g. Vid Vuletić Vukasović, učitelj kod građ. škole na Korčuli, obaviešćuje nas o starinah na onom otoku. Ove su našim čitateljem u mnogom poznate po ocieni knjižice istim smierom izdate od g. N. Ostoića iz Blatna (*V. Viestnik 1879 br. 3. str. 92*), a navedeni rimski nadpisi još bolje po Mommsenu (*C. I. L. III. i Ephem. Epigr. II.*) G. Vuletić dodaje samo dva nova ulomka ovako:

D I O · L
O · D E N T

ugradjen u omirini g. Kate Zanon-Fabris, vis. 0·30, dug 0·58.

N I V S · L
M V S · I n n l

povis praga kuće na početku ulice frankoneove, vis. 0·22, dug 0·43.

Veli dalje, da se čuva još danas u kadrimi za c. k. poglavarstvom okrnjen spomenik iz dobe ugar. hrv. vladanja na Korčuli, pisan gotičkim slovima, naime

S A C R A R E G I A
R E G I S V N G A R I A E

G. Vuletić izdao je u podlisku *Katoličke Dalmacije* u Zadru t. g. uz svoju razpravicu *Običaji na otoku Korčuli* jednu iz pravno-filologičkog gledišta veoma zanimivu ustanovu od g. 1620 pod naslovom: *Zakon Kumpanije sela Žrnova*. Isti nam posla slideći

„Korčulanski nadpis iz mletačke dobi:

P O S T · I L I · C I N E R E S · H Æ C · M Æ N I A · C O N D I D I T · O L I M
A N T E N O R · V E R V M · N E · V E T E R A T A · R V A N T
A N T O N I · C V R A · S V N T · I N T E G R A T A · L E O N I S
R E D D I T A · E T · A N T I Q V O · F O R M · D E C V S Q · L O C O

„Ploča s prostiem naresima po prilici dug. 1·0, vis. 0·22. Povrh ploče je vienac nakićen groždjem i drugim voćem, a sred polja je uzdignut lav zavrčena repa. Nad viencem je viteška kaciga s nabornicom. Ispod ploče je grb, štit, te mu je polje otučeno. Nad štitom je kaciga s prozirkom, a na nabornici je križ o vrbei. O ovomu ovako piše korčulanska kronika: *Illustrissimo sig. Antonio Lion conte 65. A suo tempo fu fornita la capella della Madonna del Salizzo, et fatte le scalle di pietra per salir le mura appresso Ognisanti, et quelle appresso li pozzi per andar alla marina, come anco fu fornita la chiesa di san Rocco in città, et molte altre opere. Fu 1592*“.

Izkapanja arkeološkička na Solinu. — sve bolje napreduju pod vištom rukom čuvara c. kr. muzeja u Spljetu gimn. ravnatelja vit. *Glavinića*. O tom smo se sami osvjedočili prošloga kolovoza. Na zemljištu do crkvice sv. Dujma otkrivena je ove godine mal ne posvema velika basilika rimska. Na ulaznih vratih ležao je srušen na tlu i osakaćen gornji prag, na kom sliedeći nadpis:

deus c̄ NOSTER ✠ PROPITIUS ESTO
reip̄UBLICAE ✠ ROMANA E

Slova pokazuju na šesti vjek. Dug je onako do dva metra i pol. U hramu našlo se je više dragocienih stupova, raka i drugih svakojakih spomenika; a više ploča s nadpisom na ledini iznad anfiteatra, po čem navlastito c. kr. muzej u Spljetu veoma liepo napreduje. Čuli smo ondje, a to nam se čini nevierojatno, da je centralni odbor bečki za iztraživanje i uzdržavanje starina u Austriji, koj hvale vriedno ta izkapanja uzdržava, zabranio ondešnjemu časopisu *Bullettino di archeologia e storia Dalmata* od istoga podpomoženu izdavati nadpise, koji se na Solinu otkrivaju, prije nego se izdadu u odborovu organu *Mittheilungen*. Ovo bi bilo, ako je istinito, veoma čudnovato i nespretno. Stranci vele često dolaze na Solin, da ga razgledaju, nadpise prepisuju i razrašilju po svijetu, te više put ti nadpisi na svietlo izlaze prije u tudjih časopisih nego li u odborovu organu dotično u *Bullettino*. Ako je tako, onda nećemo ni mi više oklevati, da jih čim prije na bieli sviet iznesemo.

Knjiga hvarškoga pisca tiskana još g. 1477, do sada nepoznata.

— Dalmacija, akoprem neprestano u borbi sa susjednim divljakom, da si spasi život i vjeru, može se ipak jamačno ponositi tim, što je u priporodjenju knjige koncem srednjega vieka stupila izmedju prvih u kolo na tom polju. Već je poznata liepa kita ondašnjih dalmatinskih književnika, ali jih još ne malo, koji su u zabit izostali. Mi smo u III. svezku *Commissiones et relationes*, što izdaje naša jugoslavenska akademija znanosti, na svietlo iznjeli djelo Ivana Ljubića hrvata, kanonika vratislavskoga, tiskano g. 1590 a ipak do sada nepoznato. Baveći se tek prošloga rujna u Mletcih podje nam za rukom uči u trag još jednomu djelu našega zemljaka, isto onako do sada sasvim nepoznato, tiskano ipak još za prvih godina poslie obreta tiska. Ta se knjiga čuva u Marciani (*br. 1189. CXC. 4*). Sastoji se u 43 lista nebrojena u osmini. Prednja strana prvoga lista jest prazna, dočim na drugoj strani t. j. zada, tiskan je *proemium* iliti uvod. Na čelu drugoga lista stoji ovako: *Opusculum presbyteri Simonis Dalmate ex civitate pha-*

rensi: in quo tractatur de baptismo sancti spiritus et uirtute eius super euangelio Joannis. Na koncu pako knjige čita se ovo: *Hoc opusculum composuit predictus sacerdos Simon pharensis rector ecclesie sancte marie de murelis paduane diocesis. Anno domini nostri iesu christi MCCCCLXXV, tempore B. B. Sixti Pape quarti. Impressum Venetiis per magistrum Guilielmum Gallum. Principe Venetiarum Divo Andrea Vendramino MCCCCLXXVII. Die XIII octobris.* Djelo očituje pisca dobro upućena u bogoslovnoj nauci, a jezik mu dosta gladak i pravilan.

Vražji popečak. — Spomenuli smo u prošlom broju (str. 93) po Obzoru (br. 154) vražji popečak naime T. Lukanovića, koj je nakanio bio svojim bedastim predlogom u grads. vieću osujetiti uspjeh muzeal. ravnatelja u izkapanju starina u Bakru. Taj Tomo trudi se da odgovori na dobro zasluženi ukor s *priposlanim* u *Slobodi* (br. 86), ali mu za oružje gola laž i mrzko lajanje.

Krupno laže kad veli, da se je isti ravnatelj i ma s kojim ondješnjim građaninom prosto ponio, a još bezobraznije kad kaže, da je iste građane surovo otjerao, nepustiv jih ni pogledati izkopane predmete. Isto tako laže kad kaže, da je on stavio predlog u grads. vieću za to, neka se izkopine izlože u ondješnjoj ljekarni, jer su iste uprav ondje izložene bile svetraino urbi et orbi po samih bakar. građanih do prenosa u Zagreb. Pisac obzorov okrstio je bedastoćom njegov predlog, u koliko je smierao na to, da se muz. ravnatelju postavi o bok gradski odbor kao kontrola; a o tom Tomo šutom šuti.

Glede Tomina zastupstva u grads. vieću, isto je tako u Bakru dobro poznato sa koliko i kakovimi se glasovi onda u vieće ušuljao. Kašnje dobi dobro zasluženu košaru.

O nezahvalnosti pako nemože biti govora do iz njegove šuplje i smješne lubanje, pošto u istom članku ta je zahvala gradu Bakru izobiljno izrečena ukupno i posebice; tako da i u tom Tomo uprav bedasto laže.

Onakova šta jamačno nemože se pisati nego poslie podne pri časici, koja mu veoma mila, dočim je za Obzorova dopisnika *terru incognita*.

Priznanje vis. kralj. zem. vlade za one, koji su podupirali arkeol. izkapanja u Bakru. — Na predlog ravnateljstva arkeol. odjela zem. muzeja od 30. lipnja t. g. visoka vlada svojim odpisom od 12. rujna br. 3846 blagoizvolila je odrediti, neka isto ravnateljstvo u njezino ime „kotarskomu sudcu Vlodoji Vodvarzki, odvjetniku Dru. Franji Pilepiću, prof. Luki Roiću, gradskomu liečniku Dru. Ivanu Benzanu, liekarniku Jakovu Batistiću, prof. Narcisu Daminu, Arturu Dujmoviću, Ivanu Bonetiću, Damjanu Andrijaniću, Franji Penku i poglavarstvu sl. i kr. grada Bakra, koji su radnje oko izkapanja arkeologička u Bakru revno podpomagali, i povoljnomu uspiehu pripomogli, pismeno izrazi priznanje kr. zem. vlade“. Muzealno ravnateljstvo dakako veoma rado je taj visoki nalog izvršilo.

Opet g. V. Jagić o uredniku Viestnika. — Navadjajuć u svom listu *Archiv für Slawische Philologie (Fünfter Band. Drittes Heft. Berlin 1881)* naslove razprava u Radu LII. LIII i LIV tiskanah, dodaje: — „O odnošajih medju republikom mletačkom i dubrovačkom od početka XVI. stoljeća (Ueber die Beziehung der Republik Venedig zur Republik

Ragusa vom XVI. Jahrh. an), von S. Ljubić (94—186, Schluss im 54. B. 62—160). Diese ausführliche Abhandlung neben so zahlreichen Textpublicationen legt von der unermüdlchen Thätigkeit Ljubić's auf dem Gebiete der südslav. Geschichtsforschung ein neues Zeugniß ab; ich muss das ausdrücklich hervorheben, weil ich höre, dass ihn meine im Archiv V. s. 180 gemachte Bemerkung, an welcher ich übrigens festhalte (?), in Harnisch versetzt hat. Es heisst ja gar nicht die grossen Verdienste Ljubić's schmälern, wenn man ihm auf dem Gebiete der Epigraphik und Numismatik *etwas mehr* Kritik wünscht.“ — Opetujemo samo to, da sud Jagićev *auf dem Gebiete der Epigraphik und Numismatik* za nas barem nema vriednosti, a to zato samo, jer je oto polje za g. V. Jagića *terra incognita*. (U ostalom sravni ovaj izpravak sa prvom Jagićevom izjavom).

Arkeolog. sastanak u Tiflisu. — Naše hrv. ark. društvo zastupano je na tom sastanku po velevriednom ondješnjem hrvatu gosp. N. Fančiću. U zadnjem listu obećaje nam isti naš prijatelj, da će nam što podrobnije izvješće poslati, i da se brine pribaviti za naš muzej što više predmeta. Medjutim šalje nam prepis poslanice na pergameni Bajazita I na Petra Moldavskog srbski napisane jošte neizdane. Prigodom sastanka otvoren je i muzej, o kom nam kaže Fančić, da je veoma bogat.

D o p i s i.

Vojni Križ, dne 6. srpnja 1881. — Veleučeni gospodine. Dopustite, da Vas sa nekoliko redaka uznemirujem; usudjujem se Vama, veleučeni gospodine, nešto predložiti i podjedno za savjet upitati, stoga ću odmah na samu stvar.

Zemaljska sgrada u Čazmi, u kojoj stanuje dr. kot. sudac, leži na jednom, kako smo sada na to došli, umjetno uzvišenom mjestu; isto tako i sve ostale gospodarstvene sgrade kao i vrt. Sadašnji kot. sudac g. Gažić, kako je preuzeo stan, počeo je uredjivati vrt, te se je tom sgodom, prigodom radnje, začula neka tutnjava izpod vrta. To ga prinuka, te se je odlučio, da razkopa na jednom mjestu vrt; što je i u činio. Kod tog je naišao na same zidove, te redovite zidove sa stupovi kao i svodovi. Usled toga je takodjer i mene pozvao, da se odlučim, da li bi dalje kopao ili ne. Mi smo onda nešto jošte dali kopati, te smo kod te sgode našli priležeći komad novca, kao i jedan cigal sa ornamentikom, što Vam, veleučeni gospodine, tovarnom poštom šaljem; zatim jedan drugi komad, koj mora da bude od stupa kakovog ili vienca. Na ovom komadu nalaze se i njekeje rieči napisane velikimi latinskimi slovi, kako ćete na njem viditi¹⁾.

1) Ornamentika na ciglu bezdvojbeno potiče iz prve poslovice srednjega vieka, a to bi potvrdio i ulomak pisma na onom komadu vienca .·AVE GR·: | :· ATIA· Poznato je, da je sv. kralj Ladislav predao u dar čazmanski kaptol po njem podignutoj biskupiji Zagrebačkoj, te da je čazmanska crkva starija od zagrebačke; a isto tako se zna, da je u Čazmi stolovao vojvoda Koloman sin Bele IV, i da je tu dipaće pokopan bio. Otkriće dakle posl. g. sudca Gažića moglo bi lasno postati prevažnom rudom za domaću arkeologiju, za koju do sada jedva da što znamo i imamo. Vjerojatno, da se u vrtu gosp. sudca krije najstariji čazmanski hram, srušen već za prvih turskih navala. Muzealni ravnatelj u odgovoru na velecienj. g. Seča iztaknu zamašnu važnost toga otkrića, te ga zamoli u ime zem. nar. muzeja i domaće učenosti, neka čim prije sastavi društvo, te se odvažno i tvrdo posla prihvatiti. *Uredništvo.*

Pošto nam nije poznata historia Čazme, gdje je negda bio takozvani Cazmanski kaptol, to se dakle obraćam na Vas, veleučeni gospodine, da bi imali dobrotu upitne predmete pregledati, te nam rezultat Vašeg pronasašća priobćiti. Podjedno Vas molim, da bi izvoljeli priobćiti, dali je vredno da se dalje šta iztraživa u tom komadu; u kojem slučaju bi se složilo društvo za da se tim troskovi pokriti mogu.

U nadi da ćete, veleučeni gospodine, našoj molbi se odazvati, zahvaljujem se u napried za se i za gosp. sudca, te primite ovime izraz moga osobitoga štovanja.

Franjo Seć inyénieur.

2. Veleučeni gospodine ravnatelju nar. muzeja! Kako sam bio obrekao, da ću čim nastane prazno školsko vrijeme započeti kopanje, tako sam i učinio. Dne 18. kolovoza uzmem pet težaka i otidjemo zorom do one visočine, gdje smo ono poslje podne u Vašoj nazočnosti pokušali kopati, te i mi započmemo. Odmah smo se slučajno namjerili na grob, i našli prsnu sponu u okrug od žiče smotanu, drugu sponu sa tri okrugla zrna i više zrna od jantara. Pa tako smo nastavili kopanje cijeli taj dan i drugi dan t. j. 19. kolovoza. Buduć sam ja morao 22. 23 i 24. prisustvovati k učiteljskoj skupštini u Gospiću, to je dalnje kopanje za to vrijeme prestalo. Čim sam dne 26. kolovoza iz Gospića kući se povratio, poručim dotičnim težakom, te dne 27. sakupim jih 6 i počmemo kopati, i srećom kopali taj cijeli dan i drugi dan dne 29. Sad evo dostavljam Vam izkopane predmete.¹⁾ Kopali smo s napećom opreznošću, tako da nijedan predmet jako ozliedili nismo, nego što su sami bili polomljeni i ozledjeni, jer su ovi grobovi morali biti davno već svi prekopani, pa prekopao ili tko mu drago, jer sve košće od tjelesa bilo nepravilno poredano i izprebijano i polomljeno. Jedino jednu cijelu glavu smo našli, kojoj čeonjača je jedva 3¹/₂ centimetra visoka bila. Po mojem sudu malo je moždjana u toj lubanji bilo²⁾.

Nedaleko od tog groblja izkopao sam plitko pod zemljom kamenitu ploču, koja je 145 cmt. duga, 63 cmt. široka a 20 cmt. debela. Poprieko po širini imala je na 1 dcmt. širok žliebčić, a usried žliebčića malu četverouglastu jamicu. Tu ploču odpremio sam k mojoj kući, gdje ih i više imade, kako šte se osvjedočio.

Čast mi je izjaviti da sam težačstvo plaćao samo po 50 novč. na dan. Isti se obvezaše i nadalje za takovu plaću raditi, bude li unapried posla.

Izvolite li veleučeni gospodine, da i nadalje kopali budemo, to nam, ako je moguće još kakovu svoticu pošaljite, a kako mi se vidi biti će dovoljno uspjeha.

Još imam jednu poniznu želju izraziti, da ću naime drage volje primiti čast povjerenika, ako uzhtjeli budete³⁾. U Prozoru 1. srpnja 1881.

Sa dubokim veleštovanjem

Marko Marković učitelj.

1) Predmeti su veoma zanimivi, a spadaju na predrimsko doba. *Uredništvo.*

2) Grihota, što niste ju pomno digli i ovamo poslali. *Uredništvo.*

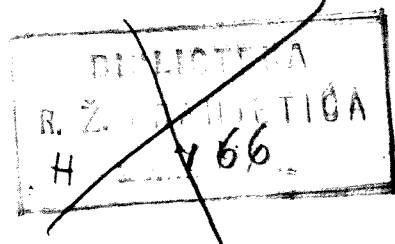
3) Ravnateljstvo nar. muzeja imenovalo je dne 6. listopada t. g. 1881 br. 101 g. M. Markovića svojim povjerenikom za Otočko okružje. *Uredništvo.*

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA III.

U ZAGREBU.

TISKARSKI I LITOGRAFIJSKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

1881.

7068
1952

Kasa

SADRŽAJ

Viestnika hrvatskoga arkeologičkoga društva.

Godina III. 1881.

	Strana
Broj I. — 1. Prva otkrića iz kamenite dobe u Dalmaciji. Tab. I. — S. Ljubić	1—11
2. Predhistoričke starine u Prozoru i u Brlogu. — S. Ljubić	11—14
3. Nadpisi rimski nepoznati ili krivo izdani (Nastavak). — A. Katić	14—15
4. Otkriće rimskoga groblja u Bakru. — Dr. Franjo Pilepić	15—16
5. Hrcegovački nadpis. — Fra. Martin Ljubić	17—18
6. Podatci k hrvatskomu pečatoslovju. — Dr. Iv. Bojničić	18—23
7. Nadpisi iz srednjega doba. — S. Ljubić	24—25
8. Razne viesti (S. L.):	
a. Vladina naredba o sačuvanju starina	25
b. Molba hrv. arkeol. društva na sabor	25
c. Molba ravnateljstva arkeol. odjela zem. nar. muzeja na sabor	26
d. Naredba c. kr. gl. zapovjedništva o sačuvanju starina u Krajini	26
e. Selitba ark. odjela nar. zem. muzeja	26
f. Dar Dr. V. Vitezića ark. odjelu nar. zem. muzeja	27
g. Izkapanja arkeol. društva „Siscia“ tečajem godine 1879. i 1880.	27
h. Ruski arkeologički zavod u Ateni	28
Gospodinu V. Jagiću. — S. Ljubić	28—32
Broj II. — 1. Intagliji i kameje u osječkom gradskom muzeju. — Dr. I. Maixner	33—40
2. Još nešto o predhist. sjekiri. — Dr. G. Pilar	40—41
3. Na obranu sjekire kamenite dobe našaste u Vrbniku. — Prof. Fr. Bulić	41—44
4. Arkeologička izprava. — S. Ljubić	44—47
5. Alveria. — S. Ljubić	47—49
6. Rimski novi carski zem. muzeja u Zagrebu, kojih nema u Cohenu ili se u čem od njegovih razlikuju. — S. Ljubić	49—50
7. Kritika: „Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro di G. Gelcich.“ — S. Ljubić	50—54

	Strana
8. Razne viesti (S. L.):	
<i>a.</i> Pravila hrv. ark. društva odobrena dozvolom Njeg. c. kr. ap. Veličanstva od 3. veljače 1881	55
<i>b.</i> Glavna skupština hrv. ark. društva	55
<i>c.</i> Staro-ilirski novci od Artura I. Evansa	55
<i>d.</i> Archaeol.-Epigraph Mittheilungen aus Oesterreich	55
<i>e.</i> Odličan dar ark. muzeju od c. k. glav. zapovjedništva u Zagrebu	56
<i>f.</i> Neizdan novac Gallienov od Dra. Hinka Kerna	56
<i>g.</i> Starine u Borovu od Antuna Bogetića	57
<i>h.</i> Slavenski nadpis iz Bosne	57
<i>i.</i> Naš nemar u sačuvanju starih spomenika	58
<i>k.</i> Kako se nagradjuju arkeol. razprave u izobraženom svjetu	59
<i>l</i> De Illyrico Caesaribusque Illyricis Dialogorum libri VII, od Iv. Tom. Mrnavića	59
<i>m.</i> Ueber einen Kesselwagen aus Bronze aus einem Hügelgrab von Glasinac in Bosnien — v. Dr. Ferd. v. Hochstätter	60
<i>n.</i> Ueber einen prähist. Schmuck aus Essegg — v. Dr. J. K. Woldrich	60
9. Dopisi:	
<i>a.</i> O sisačkom rimskom vodovodu. — V. Lapaine	60—61
<i>b.</i> O starinah u Drnovu blizu Leskovca. — Fr. Jarc	62—63
10. Darovi arkeol. nar. zem. muzeju	63—64
11. Prilozi:	
<i>a.</i> Izvišće hrv. arkeol. društva za god. 1880.	1—24
<i>b.</i> Pravila hrv. arkeol. društva	25—30
Broj III. — 1. O njekojih nedavno nadjenih ilirskih pjenezih. — Po Arturu I. Evansu preveo S. L. Sa dvie table	66—68
2. Topografičke sitnice (V. Viestnik 1880. str. 65 i 103). Konac. — Prof. V. Klaić	68—75
3. Intagliji u zem. muzeju zagrebačkom. — Dr. F. Maixner	75—84
4. Rimski nadpis u Osjeku izkopan. — S. Ljubić	84—85
5. Dopisi:	
<i>a.</i> Dr. Petar pl. Despinčić iz Budimpešte	85—86
<i>b.</i> Ivan Ujević učitelj iz Lokvičica u Dalmaciji	86—87
<i>c.</i> Adam Nattez učitelj u novih Banovcih	87—88
<i>d.</i> Mato Mandić iz Praga	88—89
6. Kritika:	
<i>a.</i> Oberalbanien und seine Liga v. Spirid. Gopčević. Leipzig 1881.	90
<i>b.</i> Alterthümer der Hercegovina von Moriz Hoernes. Wien 1881.	90—91
<i>c.</i> K biografiji Pavla Sarpi neizdani document iz venecianskoga arkiva. Kazan 1880.	91—92

	Strana
7. Razne vesti:	
<i>a.</i> Dar c. kr. gl. zapovjedništva u Zagrebu nar. zem. muzeju	92
<i>b.</i> Dar sl. zastupstva občine turopoljske nar. zem. muzeju	92
<i>c.</i> Arheološka izkapanja u Bakru	92—94
<i>d.</i> Arheološka izkapanja u Sisku	94—96
<i>e.</i> Rimski sarkofag izkopan slučajno u Vinkovcih	96
<i>f.</i> Starine dubrovačko-hrcegovačke	96
<i>g.</i> Pravi tumač jedne Porphyrogenitove izreke prevažne za našu poviest	96
Broj IV. — 1. Privoljski nadpis. — S. Ljubić	97—99
2. O nekotih nedavno nadjenih ilirskih pjenezih (Nast.)	99—108
3. Intagliji u zemaljskom muzeju zagrebačkom. (Nastavak i konac)	108—121
4. Razne vesti (S. L.):	
<i>a.</i> Predhistorički sastanak u Solnogradu	122
<i>b.</i> Predhistoričko otkriće u Kaptolu kraj Požege	122
<i>c.</i> Odličan dar preuzv. bar. Filipovića nar. zem. muzeju	122
<i>d.</i> Numismatičko otkriće u Mitrovici	122
<i>e.</i> Numismatičko otkriće u Svinjarevcih	122—123
<i>f.</i> Nješto o osječkom muzeju. Piše Andr. Kodrić U Osieku 1881.	123—124
<i>g.</i> Korčulanske starine od Vida Vuletića	124—125
<i>h.</i> Izkapanja arheološka na Solinu	125
<i>i.</i> Knjiga hvarškoga pisca tiskana još g. 1477.	125—126
<i>k.</i> Vražji popečak alias T. Lukanović	126
<i>l.</i> Priznanje Vis. Vlade onim, koji su podupirali arkeol. izkapanja u Bakru	126
<i>m.</i> Opet g. V. Jagić o uredniku Viestnika	126—127
<i>n.</i> Arheološki sastanak u Tifisu	127
5. Dopisi:	
<i>a.</i> Franjo Seć, inženir iz Vojnoga Križa	127—128
<i>b.</i> Marko Marković, učitelj iz Prozora	128

Imena dopisnika u časopis „Viestnik“ za g. 1881.

Bogetić Antun u Sotinu.
Bojničić Dr. Iv. u Zagrebu.
Bulić prof. Franjo u Zadru.
Despinić pl. Dr. Petar u Budimpešti.
Evans Artur J. u Dubrovniku.
Jagić Dragutin u Sisku.
Jare Franjo u Leskovcu.
Katić Ante u Spljetu.
Klaić prof. V. u Zagrebu.
Lapaine V. u Petrinji.
Ljubić Martin u Mostaru.
Ljubić Sime u Zagrebu.
Maixner Dr. F. u Zagrebu.
Mandinić Mato u Pragu.
Marković Marko u Prozoru.
Milinović O. Simun u Sinju.
Nattez Adam u Novih Banovcih.
Pilar Dr. Gjuro u Zagrebu.
Pilepić Dr. Franjo u Bakru.
Seć Franjo u Vojnom Križu.
Vitezić Dr. Dinko u Zadru.
Vuletić-Vukasović Vid u Korčuli.

Izvješće

hrvatskoga arkeologičkoga društva

za

godinu 1880.

Zapisnik

glavne skupštine hrvatskoga arkeologičkoga društva, obdržavane
dne 20. veljače 1880.

Drugu glavnu skupštinu hrvatskoga arkeologičkoga društva, držanu u akademičko-muzealnoj palači na Zrinjskom trgu u dvorani arkeol. odjela narod. muzeja u Zagrebu u nedjelju 20. veljače t. g. 1881. u 11 sati prije podne, pod predsjedništvom presv. g. Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, u prisutnosti društvenoga podpredsjednika g. prof. S. Ljubića, društv. tajnika g. Dra. I. Bojničića, društv. blagajnika g. Dra. A. Lobmayera, društv. odbornika Dra. L. Geitlera, Gj. Stjep. Deželića, Rad. Lopašića, te mnogobrojnih društv. članova — otvorio je gosp. predsjednik sljedećim govorom:

„Uz orijaški napredak znanosti u velikih narodah evropskih, veoma je teška zadaća pomanjih naroda, da jednakim uspjehom goje i obradivaju polje svih struka znanja i umienja.

Malobrojni učenjaci malenoga naroda, prinuđeni da sliede stope inostranih učenjaka, dolaze često puta u smetnju, koje nazore da prihvate od raznih, velikom učenošću i oštroumljem izjavljenih načela, priznatih u učenom svijetu, tuđjih učenjaka. Ako li udare novim još neprokrćenim putem, mogu nagaziti na tolike zaprieke, koje svladati jedva da će biti kadri.

U one vrsti znanosti, kojim je poteže osnovati tvrdi temelj nepobitnih načela, pada i arkeologija s antropologijom, kojom se uprav naše društvo bavi.

Pomislimo samo gospodo! koliko oštroumnih ljudi razbijalo si do sada glave o proučavanju starinskih predmeta predhistoričkih, keltičkih, germanskih i slavenskih. Prilikom lučenja istih predmeta dolaze kadikad njeiki učenjaci u tako smućen vrtlog misli i naga-

djanja, u toliko protuslovje tvrdnja, da jim se misaoni sviet ili nehotice nasmieši, ili jih barem iskreno sažaljeva.

Ako dakle inostrani učenjaci naobraženih naroda, stojeći na povoljnijem historičkom i geografičkom zemljištu, imajući za podlogu podpunije izradjenu književnost o starinstvu, ipak s velikimi neugodnostmi u borbu dolaze, koliki književni okršaji očekuju tada domaće iztraživaooce starina naše domovine i čitavog poluotoka balkanskog, koji su jedva počeli sistematično iztraživati i proučavati starine, i to na zemljištu, na kojem neko vrieme stanovaše, a skoro neprestano skitaše i teturaše se odlomci i čopori mnogobrojnih naobraženih i barbarskih naroda, ostavljajući tragove svoga živovanja i skitanja, svoga gospodstva i robovanja.

Moramo dakle priznati, da je doista velika zadaća našega društva, koje ima za svrhu iztraživati, objelodaniti, proučavati i izjašnjivati starine i spomenike ne samo užje naše domovine hrvatske, nego i susjednih nam srodnih zemalja.

U kratko vrieme od dvijuh trijuh godina nemože se dakako naše društvo ponositi velikim uspjehom. Tomu se hoće podulji neumorni rad, veliki duševni napor, a i veća svestrana podpora, koju ovo društvo i od strane vlade i od strane žiteljstva još veoma oskudno uživa.

Mi nemožemo dakle djelovanje našega društva sravniti ni sa radom srodne svrhe zavoda inostranih, a niti s arkeologičkim društvima sjevernih i zapadnih grana naroda slavenskoga, a nemamo velike duševne pomoći ni od najrodnijih nam naroda srbskoga i bugarskog, jer i kod njih jedva je zora cikla nad velikom tminom zakopanoga blaga starinarskog.

K tomu stoji sav naš rad u rukuh nekolicine rodoljuba, koji su i drugimi što književnimi što zvaničnimi i privatnimi poslovi zao-kupljeni, medju koje posljednje morao sam se žalibože i sam za neko vrieme brojiti. Nu nadajmo se, da će se sve to više radnika oko liepe i plemenite svrhe ovoga društva prikupiti. Nadajmo se, da će sva naša inteligencija osviestiti se, i sav osviešćen narod uviditi, od kolike je duševne koristi poznavanje narodne prošlosti i starina domaćega zemljišta.

Koliko je u žalostnih okolnostih prošle godine ovo društvo djelovalo, razabrati će gospoda članovi iz izvješća tajnikova i blagajnikova, a meni nepreostaje drugo, nego rodoljubnoj zaštiti gospode prisutnih i neprisutnih članova ovo društvo i nadalje najtoplije preporučiti.“

Društveni tajnik g. Dr. J. Bojničić položi zatim izvješće o ovogodišnjem djelovanju hrv. arkeol. društva, iz koga se razabire, da je društvo prošle godine imalo 29 utemeljitelja i 322 pomagajuća člana; da je tečajem prošle godine držano 5 odborskih sjednica, u kojih je, osim rješenja tekućih poslova, odlučeno, da se arkeologičkom društvu Siscia u Sisku dade sto forintih podpore za arkeologička izkapanja, te za istu svrhu društv. povjerenikom gosp. M. Gutalu u Starih Jankovcih, g. M. Epneru u Novaku, i g. A. Bogetiću u Tovarniku po dvadeset forintih; da je od društvenoga organa „Viestnik a“ izašlo četiri svezka sa više slika; i da naše društvo već stoji u savezu sa mnogimi inostranimi i to otmjenimi društvima.

Napokon društveni blagajnik g. Dr. A. Lobmayer izvesti o stanju društvene blagajne. Ovo stanje najbolje predoči izvješće revisionoga odbora glavnom skupštinom izabranoga za pregledanje dotičnih računa, koje se ovdje doslovce prilaže.

„Slavnomu upravlj. odboru hrvat. arkeologičkoga društva u Zagrebu.

Prigibno častimo se predložiti zapisnik o pregledanju računa hrvat. arkeologičkoga društva počam zaključkom godine 1879. do uključivo 21. veljače t. g. blagohotnog znanja radi.

U Zagrebu, dne 23. ožujka 1881.

Revizionalni odbor za pregledavanje računa hrvat. arkeol. društva.
Mijo Vrbanić. Miroslav Kus. Josip Keraus.

Z a p i s n i k

zametnut uslied zaključka glavne skupštine hrvat. arkeologičkoga društva u Zagrebu od 20. veljače t. g. o pregledavanju računa pomenutoga društva po u tu svrhu izabranom revizionom odboru kako sliedi:

P r i s u t n i

P. n. gg. Miroslav Kus, Josip Keraus i Mijo Vrbanić.

P r e d m e t.

Pošto su upitni računi u dva diela vodjeni, to jest po gospod. društvenom blagajniku Dru. Lobmayeru s jedne, a s druge strane po gospod. društvenom podpredsjedniku Simi Ljubiću, bijahu s toga ti računi najprije kod prvog, a zatim kod zadnjeg rečene gospode točno pregledani i sa računarskimi prilozi sravnani, kod koje pri-

like obnašlo je podpisano reviziono povjerenstvo sljedeće stanje blagajnica počam zaključkom god. 1879 do uključivo 21. veljače 1881.

A. Gospodina Doktora Lobmayera:

	U gotovu.	U papirih.
Ostatak koncem god. 1879:	143 for. 04 nč.	5042 for. 22 nč.
Prihod tečajem god. 1880:	1051 „ 79 „	1239 „ 21 „
Ukupni prihod .	1194 for. 83 nč.	6281 for. 43 nč.
Razhod godine 1880 . . .	1180 „ 78 „	32 „ 15 „
Ostatak dne 20. veljače 1881:	14 for. 05 nč.	6249 for. 28 nč.

B. Gospodina Sime Ljubića.

	U gotovu.
Ostatak koncem godine 1879	— for. — novč.
Prihod tečajem 1880.	297 „ — „
Razhod „ „	273 „ 71 „
Ostatak 21. veljačom 1881.	23 for. 29 novč.
K tomu u poštarskih markah	
59 kom. po 2 novč.	1 „ 18 „
30 „ „ 3 „	— „ 90 „
60 „ „ 1 „	— „ 66 „
Svota	26 for. 03 novč.

Sravniv obadva računa, pokazuje se stanje blagajnice hrvat. arheologičkog društva dne 21. veljače t. g. sljedećim:

u gotovom novcu	37 for. 34 novč.
„ vriednostnih papirih	6249 „ 28 „
„ poštarskih markah	3 „ 36 „
Ukupno	6289 for. 36 novč.

Konačno opažamo, da smo dnevnik obadviuh p. n. gg. računopoložitelja revizionom zaporkom providili.

Time bi zapisnik zaključen i svestrano podpisan.

U Zagrebu, dne 15. ožujka 1881.

Miroslav Kus. Josip Keraus. Mijo Vrbanić.“

U novi odbor za god. 1881 izabrana su sljedeća gg.: Deželić Gj. Stjep., Geitler Dr. Lavoslav, Kišpatić Mijo, Klaić Vjekoslav, Kukuljević Ivan, Ljubić Sime, Lopašić Radoslav, Smičiklas Tade i Tkalčić Ivan.

Odbor se je sljedeći dan u svojoj sjednici konstituirao, te je izabrao za predsjednika g. Ivana Kukuljevića, za podpredsjednika Simu Ljubića, za tajnika Ivana Tkalčića, za knjižničara Vjekoslava Klaića i za blagajnika Gj. Stjep. Deželića.

Imenik

članova hrvatskoga arkeologičkoga društva,

kao i

učenih društva i zavoda, s kojima je ovo društvo u savezu.

~~~~~

I.

Upravljajući odbor.

Predsjednik:

Ivan Kukuljević Sakcinski.

Podpredsjednik:

Prof. Sime Ljubić.

Tajnik:

Ivan Tkalčić.

Knjižničar:

Vjekoslav Klaić.

Blagajnik:

Gj. Stjep. Deželić.

Odbornici:

Dr. Lavoslav Geitler.

Radoslav Lopašić.

Mijo Kišpatić.

Tade Smičiklas.

II.

Č l a n o v i.

A. Počastni ¹⁾.

B. Utemeljitelji.

a) Stari.

1. Bedeković-Komorski pl. Koloman, kr. hrv. ministar u Budimpešti.
2. Bogović Mirko, umir. minist. savjetnik u Zagrebu.

---

¹⁾ Za sada nema jih. U smislu §. 5. a. stoprv odobrenih društvenih pravila ima pravo imenovati jih na predlog odbora glavna skupština, što će ova i obaviti prvi put kad se sakupi.

3. Crnadak Gjuro, grads. podnačelnik u Zagrebu.
4. Deželić Gjuro, gradski viećnik u Zagrebu.
5. Janković grof Julio u Budimpešti.
6. Knjižnica biskup. sjemeništa u Djakovu.
7. Knjižnica dukovne mladeži u Zagrebu.
8. Kukuljević-Sakcinski Ivan, umir. vel. župan u Zagrebu.
9. Kušević Svetozar, umir. vel. župan u Blacku.
10. Ljubić Sime, ravnatelj arkeol. muzeja u Zagrebu.
11. Lukić Božo, župnik u Trnavi kod Djakova.
12. Mažuranić Ante, umir. gimn. ravnatelj u Zagrebu.
13. Ožegović barun Metel, umir. dvor. savjetnik u Hitzingu.
14. Pleše Ferdo, župnik i kanonik u Fužini.
15. Slamnik Ljudevit, ravnatelj gimnazije na Rieci.
16. Smičiklas Gjuro, biskup u Križevcih.
17. Stražimir Dragutin, župnik kod s. Jakova na Zelini.
18. Štrosmajer Gjuro, biskup u Djakovu.

b) Novi.

1. Antolković Josip pl., umir. vlad. ravnatelj u Beču.
2. Brunšmidt Josip, kand. prof. u Beču.
3. Čeh dr. Dragutin u Petrogradu.
4. Depoli Jakov, predstojnik kr. pošte u Zemunu.
5. Ilić Andrija, biskup na Hvaru.
6. Kolar Nikola, arhitekt u Vinkovcih.
7. Kovačević Josip, kan. i ravnatelj sirotišta u Požegi.
8. Mihalović Josip, nadbiskup stožernik u Zagrebu.
9. Pulić Dr. Gjuro, kan. i umir. gim. ravnatelj u Rimu.
10. Šestak Josip, ravnatelj bolnice u Osieku.
11. Vitezić, obiteljska knjižnica u Vrbniku.

C. Radnici.

a. U Zagrebu.

Bojničić Dr. Ivan, pristav arkeol. odjela zem. nar. muzeja.
Geitler Dr. Lavoslav, sveučilištni profesor.

Opazka. — Uvrstili smo za sada medju članove radnike one samo, koji su do danas razpravami ili izvještaji podupirali izdavanje društvenoga organa *Viestnika*. (V. §. 4. b. društvenih pravila.) — Molimo pako sve one, koji su voljni obavljati dužnosti, koje nameće članovom radnikom §. 4. b. istih pravila, to čim prije javiti nam, da jih ovdje primaknemo.

Klaić Vjekoslav, gimnazijalni profesor.
 Kern Dr. Hinko, liečnik.
 Ljubić Sime, ravnatelj ark. muzeja.
 Maixner Dr. Franjo, sveučilištni profesor.
 Pilar Dr. Gjuro, sveučilištni profesor.

b. Izvan Zagreba.

Batinić O. Mijo, provinc. tajnik u Fojnici.
 Bogetić Antun, duh. pomoćnik u Piškorevcih.
 Brunšmid Josip, prof. kand. u Beču.
 Bulić Franjo, prof. i škol. nadzornik u Zadru.
 Granić M. J., župnik u Gornj. Muću.
 Gruber Dane, gim. profesor u Belovaru.
 Gutal Matej, duh. pomoćnik u Punitovcih.
 Jarc Franjo, duh. pomoćnik u Leskovcu.
 Lapaine Valentin, inžinir u Petrinji.
 Matas A. K., gimn. ravnatelj u Dubrovniku.
 Miler Pajo, župnik u Mitrovici.
 Pilepić Dr. Franjo, odvjetnik i jav. bilježnik u Bakru.
 Radetić Ivan, gimn. profesor u Senju.
 Slamnik Ljudevit, gimn. ravnatelj na Rieci.
 Urlić-Jovanović Grgur, učitelj u dalm. Biogradu.

D. Povjerenici.

U Bakru — Batistić Jakov, ljekarnik.
 „ „ Hire Dragutin, učitelj.
 „ Benkovcu — Alačević Dujam, c. k. poreznik.
 „ Beču — Antolković Josip, umir. vlad. ravnatelj.
 „ Belovaru — Gruber Dane, gimn. profesor.
 „ „ Vuković Marijan, žup. škol. nadzornik.
 „ Božjakovini — Čegetek Franjo, kotar. sudac.
 „ Brodu na Savi — Brlić Dr. Ignjat, odvjetnik.
 „ Budimpešti — Grzetić Dr. N., pukovnički liečnik.
 „ Vel. Bukovcu — Savor Josip, podarcidj. i župnik.
 „ Delnicah — Padavić Tomislav, podžup. tajnik.
 „ Dubrovniku — Matas Ant. Kon. gimn. ravnatelj.
 „ Erdeviku — Lobmajer August, župnik.
 „ Fojnici — Batinić O. Mijo, provinc. tajnik.

- U hrv. Gradcu — Smetiško Mijo, podarcidj. i župnik.
 „ N. Gradiški — Ivkanec Lj., predsjednik sudb. stola.
 „ Jaski — Franić Josip, podžup. tajnik.
 „ Karlovcu — Kramberger Ernesto, gimn. profesor.
 „ Koprivnici — Beruta Josip, župnik.
 „ Kopru — Spinčić Vjekoslav, gimn. profesor.
 „ Kostajnici — Sabljak Franjo, c. k. prijemnik.
 „ Križu — Seč Franjo, inžinir.
 „ Krku i Čresu — Oršić Matija, kanonik.
 „ Leskovcu pri Krškom, — Jarc Fr., duh. pomoćnik.
 „ Ljubljani — Šašel Janko, bogoslov.
 „ Mitrovici — Miler Pajo, župnik.
 „ Miholjcu Dolnj. — Mavračić Stjepan, župnik.
 „ Muću Gornj. — Granić M. J., župnik.
 „ Orahovici — Lampe Franjo, župnik.
 „ Osieku — Kodrić Andr., gim. prof. i muz. ravnatelj.
 „ „ — Šestak Josip, ravnatelj bolnice.
 „ Pakracu — Tubić Stjepan, pristav kot. suda.
 „ Petrinji — Glaser Josip, profesor.
 „ Petrovaradinu — Okrugić Ilija, župnik.
 „ Piškorevcih — Bogetić Antun, duh. pomoćnik.
 „ Podgoraču — Nikolašević Marijan, vlast. činovnik.
 „ Punitovcih — Gutal Matija, duh. pomoćnik.
 U Požegi — Mazek Antun, gimn. ravnatelj.
 „ Putincih — Paus Mijo, podarcidj. i župnik.
 „ Rakovcu — Horvath Lev., pristav kod c. k. kot. ureda.
 „ Ravnoj gori — Popović Stjepan, obć. bilježnik.
 Na Rieci — Polić Ante, veletržac.
 „ „ — Pilepić Dr. Franjo, odvjetnik.
 U Rumi — Budisavljević Bude, podžupan.
 „ Senju — Radetić Ivan, gimn. profesor.
 „ Serajevu — Premužić Mirko, blag. oficial.
 „ Sinju — Milinović Šime, gimn. ravnatelj.
 „ Spljetu — Simonić Ante, vlad. ravnatelj.
 „ Sisku — Jagić Dragutin, podžup. perovodja.
 „ Šibeniku — Granić Jakov, c. k. kot. šk. nadzornik.
 „ Starom Gradu na Hvaru — Botteri Iv., odvjetnik i gr. načelnik.
 Na Sušaku — Urednik „Slobode.“
 U Trnjanih — Bunjik Koloman, šumar.

- U Trstu — de Pavišić Dr. Alv., kav. prelat i vlad. savjetnik.
 „ „ — Urednik „Naše Sloge.“
 „ Varaždinu — Jurinac Ad. E., gimn. profesor.
 „ Vinkovcih — Kolar Nikola, arhitekt.
 „ Vrhovini — Budisavljević Ivan, pravoslavni parok.
 „ Vukovaru — Kraičević pl. Alek., obč. nač. i ljekarnik.
 „ „ — Urednik „Sriemskoga Hrvata“.
 „ Zemunu — Ivić Mate, odvjetnik.
 „ Zlataru — Stipčić Zdravko, podžup. perovodja.

E. Podupirući.

1. Alačević Dujam, c. k. poreznik u Benkovcu.
2. Altman Josip, mjernik u Zagrebu.
3. Ansion Vilko, c. k. predstojnik u Glini.
4. Babić Božo, ravnatelj naut. škole u Bakru.
5. Babić Ferdo, zač. kanonik i župnik u Ravnoj Gori.
6. Balaš Mio, škol. odbornik u Karlovcu.
7. Baloković Lovro, župnik u Bizovcu.
8. Barbieri Stj., c. k. kotar. kapetan u Benkovcu.
9. Barčić Erasmo, odvjetnik na Rieci.
10. Bartolović Ivan, umir. ravn. financije u Pakracu.
11. Batistić Jakov, liekarnik u Bakru.
12. Bauer Dr. Ivan, liečnik u Zagrebu.
13. Bedeković Kamilo, kr. nadinžinir u Zagrebu.
14. Benaković Josip, načelnik u Županju.
15. Benković Ignjat, podarcidjakon i župnik u Šipku.
16. Benković Ivan, gradski viećnik u Zagrebu.
17. Benzan Dr. Ivan, gradski liečnik u Bakru.
18. Beruta Josip, župnik i nar. zast. u Koprivnici.
19. Bišćan Dr. Milan, podžup. liečnik u Jaski.
20. Bojanić O. Andjeo, župnik na Bolu na Braču.
21. Bolf Ivan, posjednik u Delnicah.
22. Bothe E. F., gradski zastupnik u Zagrebu.
23. Botteri Iv., odvjetnik i gr. načelnik u St. Gradu.
24. Brčić Antun, viećnik kod priziv. suda u Zadru.
25. Brestovski Artur, posjednik u Mrkoplju.
26. Bresztyenszky Dr. Alex., sveuč. prof. i rektor u Zagrebu.
27. Brlić Dr. Ignjat, odvjetnik u Brodu.

28. Brusina Spiro, sveuč. prof. i ravn. zool. muzeja u Zagrebu.
29. Brunetti Dragan, trgovac u Rakovcu.
30. Budisavljević Bude, podžupan u Rumi.
31. Budisavljević Jovo, pravosl. parok u Vrhovini.
32. Budmani Pero, gimn. prof. u Dubrovniku.
33. Bulat Dr. Gajetan F., odvjetnik u Spljetu.
34. Bunjik Koloman, šumar u Trnjanah.
35. Buratti grof Dr. Ivan. veleposjednik u Zagrebu.
36. Burgstaller Vjekosl., financ. tajnik u Zagrebu.
37. Butorac Dragutin, podžup. pisar u Jaski.
38. Čikota Franjo, posjednik u Senju.
39. Crnadak Mirko, umirov. kapetan u Zagrebu.
40. Crnčić Dr. Iv.. predstojnik zavoda sv. Jerka u Rimu.
41. Crnetić Janko, gradski oficial u Zagrebu.
42. Crnovšek Ferdo, brzoj. čivovnik u Zagrebu.
43. Cvietsković M., financ. savjetnik u Zagrebu.
44. Čegetek Franjo, kot. sudac u Božjakovini.
45. Čitaonica gradjanska u Belovaru.
46. Čitaonica narodna u Požegi.
47. Čitaonica narodna u Senju.
48. Čitaoničko društvo „Dvorana“ u Varaždinu.
49. Danilo Dr. Fr. vitez, vlad. savjetnik u Zadru.
50. Dautović Mijo, predsjed. nut. odjela kraj. vlade u Zagrebu.
51. Despinić pl. Dr. P., prisjed. kr. sudb. stola u Budimpešti.
52. Deutsch Albert, pomoć. kod Hartm. knjižare u Zagrebu.
53. Didolić Dragutin, posjednik u Selcib na Braču.
54. Dolački Alekšo, župnik u Bućici kod Gline.
55. Dollhopf Gustav, odjel. savjetnik zem. vlade u Zagrebu.
56. Domianović Ladislav, perovod. vježbenik u Požegi.
57. Dujmović Nikola, posjednik u Senju.
58. Egersdorfer S., inžinir u Zagrebu.
59. Eisner Emil, mjernik u Zagrebu.
60. Epner Mato, učitelj u Novaku.
61. Erben Franjo. inžin. pristav u Petrinji.
62. Evans Artur J., posjednik u Dubrovniku.
63. Ferlan Ivan, trgovac u Senju.
64. Fermendžin O. Eusebij u Baji.
65. Fiamin Ivan, arcidjakon i župnik na Rieci.
66. Fink Josip, inžin. pristav u Delnicah.

67. Folnegović Franjo, podarcidj. i župnik kod sv. Kate u Selih.
68. Folnegović Eranjo, mjestni sudac u Zagrebu.
69. Fosco Antun Josip, biskup u Šibeniku.
70. Frančić N., trgovački ravnatelj u Nikolajevu.
71. Franić Josip, podžup. tajnik u Jaski.
72. Gajdek Toma, arcidjakon kanonik u Zagrebu.
73. Galjer Matija, učitelj u Sesvetih.
74. Gašparić Franjo, arcidjakon kanonik u Zagrebu.
75. Gimnazija realna u Belovaru.
76. Gimnazija vel. u Gospiću.
77. Gimnazija vel. u Karlovcih.
78. Gimnazija vel. u Karlovcu.
79. Gimnazija vel. u Osieku.
80. Gimnazija vel. u Požegi.
81. Gimnazija vel. u Vinkovcih.
82. Glaser Josip, učitelj u Petrinji.
83. Globočnik Antun, okrajni glavar u Postojni.
84. Gogolja Dragutin, šted. činovnik u Zagrebu.
85. Golub Vjekoslav, gimn. profesor u Zagrebu.
86. Göszl J., ravnajući učitelj u Rumi.
87. Grahor Janko, arhitekt u Zagrebu.
88. Granić Jakov, kotar. škol. nadzornik u Šibeniku.
89. Gruber Stjepan, brzoj. činovnik u Zagrebu.
90. Gržetić Dr. N, pukovnički liječnik u Budimpešti.
91. Guteša Ilija, trgovac u Zagrebu.
92. Haidin Nikola, podžup. perovodja u Delnicah.
93. Halper Mirko, savjetnik zem. vlade u Zagrebu.
94. Halper Vladislav, vlad. perovodja u Zagrebu.
95. Haněl dr. Jaromir, sveuč. prof. u Zagrebu.
96. Herkov Raimund, odj. savjetnik krajiš. vlade u Zagrebu.
97. Hirc Dragutin, učitelj u Bakru.
98. Horvat Levin, pristav kod c. k. kot. ureda u Rakovcu.
99. Horvat Nikola, arcidjakon kanonik u Zagrebu.
100. Hrvoić Ljudevit, vlad. tajnik u Zagrebu.
101. Hudovski Adolfo, gradski viećnik u Zagrebu.
102. Iveković Dr. Franjo, sveučil. prof. i prorektor u Zagrebu.
103. Ivić Mato, odvjetnik u Zemunu.
104. Ivkanec Ljudevit, predsjednik sudb. stola u N. Gradiški.
105. Jagodić Ilija, duhov. pomoćnik u Rumi.

106. Jagunić Josip, gimn. prof. u Karlovcu.
107. Jakčin Andrija, odvjetnik u Zagrebu.
108. Janušić Hinko, prebendar i grads. zast. u Zagrebu.
109. Jurinae Adolfo Eugen, gimn. prof. u Varaždinu.
110. Jurković Janko, odj. savjetnik zem. vlade u Zagrebu.
111. Jurković pl. Dr. Nikola, vlad. tajnik u Zagrebu.
112. Kaiser Ljudevit, oruž. stražmeštar u Rumi.
113. Kamber Dr. Pavao, odvjetnik u Spljetu.
114. Kappus Dragutin, gradski mjernik u Zemunu.
115. Karaman Dr. Srećko, odvjetnik u Spljetu.
116. Kassa Skender, podžup. živinar u Jaski.
117. Kaznačić Dr. Iv. Aug., liječnik u Dubrovniku.
118. Kiepak Stjepan, inženir u Dolj. Miholjcu.
119. Kišpatić Mijo, prof. na vel. realki u Zagrebu.
120. Kodrić Andrija, gimn. prof. i muz. ravn. n Osieku.
121. Kojanović Franjo, ravnatelj kod kraj. vlade u Zagrebu.
122. Kolar Ivan, c. k. šumar u Vrhovini.
123. Kondrat Ferdo, inženir u Zagrebu.
124. Konrad Filip, odvjetnik u Koprivnici.
125. Kontak Dr. Gjuro, odvjetnik u Zagrebu.
126. Kostrenčić Ivan, sveučil. knjižničar u Zagrebu.
127. Koščec Franjo, župnik u Šestinah.
128. Kovačev Ivan, trgovac u Šibeniku.
129. Kovačić Risto, ravnatelj realke u Novom.
130. Kraičović pl. Aleks., obč. načelnik i liekarnik u Vukovaru.
131. Krajnović Nikola, učitelj u Beški.
132. Krestić Nikola, sabor. predsjednik i odvjetnik u Zagrebu.
133. Kresić O. Stjepan, župnik u Ogorju.
134. Krešić Milan, tajnik trg. obrt. komore u Zagrebu.
135. Kristianović Ignjat, biskup u Zagrebu.
136. Križanec Stevo, posjednik u Glini.
137. Kržan Antun, kanonik u Zagrebu.
138. Kus Miroslav, kr. blagajnik u Zagrebu.
139. Lampe Franjo, župnik u Orahovici.
140. Leber Pavao, župnik u Maji kod Gline.
141. Lehpamer Josip, kanonik u Varaždinu.
142. Leović Vinko, bilježnik u Trnjanih.
143. Ljubas O. Filip u Fojnici.
144. Lobmajer Aug., župnik u Erderiku.

145. Lobmayer Dr. Ante, profesor u Zagrebu.
146. Lopašić Radoslav, župan. tajnik u Zagrebu.
147. Lovar M., poduzetnik u Glini.
148. Maček Ivan, inženir u Jaski.
149. Maihen Antun ravnatelj kod zem. vlade u Zagrebu.
150. Majhofer Josip, podžup. pisar u Jaski.
151. Makanec Dr. Julijo, okruž. liečnik u Serajevu.
152. Makanec Dr. Milan, odvjetnik u Zagrebu.
153. Malec Dr. Josip, odvjetnik u Zagrebu.
154. Mallin Teodor, gradski tajnik u Zagrebu
155. Marušić Mate, gimn. kateketa na Rieci.
156. Masovčić Alviž, posjednik u Sinju.
157. Mašić A., profesor na vel. realki u Zemunu.
158. Mašić Ivan, šted. činovnik u Zagrebu.
159. Matijević Pajo, vlad. perovodja u Zagrebu.
160. Matz Mavro, vlad. tajnik u Zagrebu.
161. Maurović Mijat, nadinženir u Zagrebu.
162. Mavračić Stjepan, župnik u Dolnj. Miholjcu.
163. Mazek Antun, gimn. ravnatelj u Požegi.
164. Mazzura Dr. Šime, odvjetnik u Zagrebu.
165. Meiksner pl. Dragutin, podžupaa u Delnicah.
166. Mikić Mijo, župnik u Novoj Gradiški.
167. Mešić Josip, učitelj u Rumi.
168. Mikoević Ladislav, tajnik c. kr. okr. oblasti u N. Gradiški.
169. Milić Nikola, c. k. satnik u miru u Glini.
170. Milinović O. Šime, gimn. ravnatelj u Sinju.
171. Milišić O. Bono, u Fojnici.
172. Milosavić D., trgovac u Zemunu.
173. Milutinović Vasiljo, učitelj u Beški.
174. Mitrović vitez Spiro, c. k. major u Skradinu.
175. Modec Ljudevit, ravnatelj preparandija u Zagrebu.
176. Monti Dr. Lovro, odvjetnik i nar. zast. u Kninu.
177. Mošinski Adolf, vladin tajnik u Zagrebu.
178. Mrazović Dr. Matija, odvjetnik i grad. načelnik u Zagrebu.
179. Mrazović Ladislav, vlad. perovodja u Zagrebu.
180. Muć Antun, brzoi. činovnik u Osieku.
181. Mudrinić Matej, gimn. profesor u Požegi.
182. Muha Antun, učitelj u Rumi.
182. Muhić Dr. Pavao, predstojnik odjela zem. vlade u Zagrebu.

183. Mužević Antun, posjednik u Stubici.
184. Narodni dom u Bakru.
185. Nekić Mate, prof. prepar. u Zadru.
186. Nikolašević Marijan, vlad. činovnik u Pogoraču.
187. Nodilo Nadko, sveučil. profesor u Zagrebu.
188. Novaković Stojan, ministar nastave u Biogradu.
189. Nugent grof Artur, posjednik u Rakitću.
190. Obćina gradska u Starom Gradu na Hvaru.
191. Obćina gradska u Šibeniku.
192. Obrtnička Zadruga u Senju.
193. Odjić Ivan, šumar u Rumi.
194. Okrugić Ilija, župnik u Petrovaradinu,
195. Oršić Matija, kanonik u Cresu.
196. Osbold Pavao, učitelj na Rieci.
197. Padavić Tomislav, podžup. tajnik u Delnicah.
198. Palunko Vinko, gimn. kateketa u Dubrovniku.
199. Paus Mijo, podarcidj. i župnik u Putincih.
200. Pavec Josip, škol. nadzornik kod zem. vlade u Zagrebu.
201. Pavić Armin, sveučil. profesor u Zagrebu.
202. Pavišić pl. Dr. Alviž, prelat. vlad. savjetnik u Trstu.
203. Pavlešić Ivan, biskup u Zagrebu.
204. Pechan Antun, učitelj u Petrinji.
205. Pečenovski Antun, župnik u Trnjanih.
206. Perišić O. Bono, u Fojnici.
207. Perpić Nedeljko, c. k. satnik u Kutersihu.
208. Petračić Franjo, sveuč. profesor u Zagrebu.
209. Petranović Mijo, posjednik u Delnicah.
210. Petrović Petar, učitelj u Virovitici.
211. Plivarić Ivan, prebendar i nadb. tajnik u Zagrebu,
212. Polak Ljudevit brzoj. činovnik u Sisku.
213. Polesi Antun duh. pomoćnik u Delnicah.
214. Polić Ante, veletržac na Rieci.
215. Popović Stjepan, obćin. bilježnik u Ravnoj gori.
216. Posilović Dr. Juraj, biskup u Senju.
217. Premužić Mirko blagaj. oficial u Serajevu.
218. Preradović pl. Dušan, pomor. nadporučnik u Poli.
219. Prister Emanuel, veletržac i grads. zastup. u Zagrebu.
220. Prister Jerolim, veletržac u Zagrebu.
221. Pučić grof Niko Vlaho, posjednik i nar. zastup. u Dubrovniku.

222. Rabar Ivan, gimn. profesor u Osieku.
223. Rački Dr. Franjo, kan. i predsjednik jug. akad. u Zagrebu.
224. Rad oboj Dragutin, učitelj u Bednji.
225. Rakovac Dr. Ladislav, liečnik i vladni tajnik u Zagrebu.
226. Realka velika u Osieku.
227. Rechnitz Dr. M. kotar liečnik u Zemunu.
228. Rieger Albert podžup. liečnik u Delnicah.
229. Ritonia Sl., trgovac u Rakovcu.
230. Ritzoffi Koloman, kr. inžinir u Rumi.
231. Rohaček Dr. Ivan, liečnik i ravnatelj ludnice u Stanjevcu.
232. Romančić Gjorgje, trgovac u Zemunu.
233. Ros Sebastian, inžinir u Zagrebu.
234. Rubetić Cvjetko, kateketa na vel. realki u Zagrebu.
235. Sabljak Franjo, c. kr. poreznik u Kostajnici.
236. Sadar Vjekoslav, oficial u Lepoglavi.
237. Savor Josip, podarcidj. župnik i nar. zast. u V. Bukovcu.
238. Sbor mladeži sjemeništa u Senju.
239. Schwarz Dr. Žiga, gradski liečnik u Glini.
240. Seč Franjo, inžinir, u Križu.
241. Shauff Adalbert, odvjetnik i grad. zast. u Zagrebu.
242. Simić Vatroslav, financ. savjetnik u Zagrebu.
243. Simunčić Gjuro, kateketa u Zagrebu.
244. Skočić Ilija, trgovac u Šibeniku.
245. Sladović Antun, financ. nadsavjetnik u Serajevu.
246. Smetičko Mijo, podarcidj. i župnik u Gradcu.
247. Smičiklas Tadia, gimn. profesor u Zagrebu.
248. Sokač pl. Žiga, oficial kod zem. blagajne u Zagrebu.
249. Sparhaket Jukundo, podžup. perovodja u Jaski.
250. Spiček Stjepan, grads. zastupnik u Zagrebu.
251. Spinčić Vjekoslav, gimn. profesor u Koprui.
252. Spillauer Stjep., pukovnik i predstojnik vl. odjel. u Zagrebu.
253. Steklasa Ivan, gimn. profesor u Karlovcu.
254. Stern Makso, grads. zastupnik u Zagrebu.
255. Stipčić Zdravko, podžup. perovodja u Zlataru.
256. Šaj Ferdo, odvjetnik u Zagrebu.
257. Šašel Janko, bogoslov u Ljubljani.
258. Šegerc Radoslav, pukovnik u Velikom Bečkereku.
259. Šenoa Julio, šted. knjigovodja u Zagrebu.
260. Šestak Franjka, učiteljica u Osieku.

261. Šišić Jakov, odsječ. vlad. savjetnik u Zagrebu.
262. Špišić I., veletržac u Sisku.
263. Šram Dr. Lavoslav, odvjetnik i nar. zast. u Zagrebu.
264. Šuljok Alek., dvor. savj. podpredsjednik stola sedm. u Zagrebu.
265. Švinderman Blaž, nadbisk. tajnik u Zagrebu.
266. Tallian Eduard, kanonik u Zagrebu.
267. Tauffer Milan, ravnatelj kaznionice u Lepoglavi.
268. Thomé Josip, obćin. načelnik u Ravnoj Gori.
269. Tkalčić Ivan, prebendar u Zagrebu.
270. Tkalčić Mirko, šted. činovnik u Zagrebu.
271. Topić Marko, ravnatelj gradj. učionice u Šibeniku.
272. Tripalo Dr. Antun, odvjetnik u Sinju.
273. Trnka Franjo, gimn. profesor u Požegi.
274. Tropper Em., kotarski predstojnik u Zemunu.
275. Troyer Josip, vitez jav. bilježnik u Delnicah.
276. Tubić Stjepan, pristav kot. suda u Pakracu.
277. Učiteljište c. kr. u Petrinji.
278. Učiteljska knjižnica u Otočcu.
279. Unterweger Vilko, perovodja kod kraj. vlade u Zagrebu.
280. Vakanović Antun, banski namjestnik u Zagrebu.
281. Vancaš Dr. Ateksa, nadliečnik u Zagrebu.
282. Vidrić Dr. Lovro, odvjetnik u Zagrebu.
283. Vihodil Vlast., ravnatelj gosp. zavoda u Križevcih.
284. Vitanović Ante, duh. pomoćnik u Rumi.
285. Vitezić Dr. Dinko, vlad. savjetnik u Zadru.
286. Vončina Ivan, posjednik i nar. zast. u Zagrebu.
287. Vranicani-Dobrinović baron Šimun, vlastelin na Rieci.
288. Vrbanić Mijo, šumski nadzor. kod kraj. vlade u Zagrebu.
289. Vučetić Antun, gimn. profesor u Dubrovniku.
290. Vujević O. Stjepan, predstojnik samostana u Crniku.
291. Vuković Adolf, ravnatelj brzojavnih ureda u Zagrebu.
292. Vuković Marijan, škol. nadzornik u Belovaru.
293. Zlatović O. Stjepan, provincial tajnik u Spljetu.
294. Zoričić Milan, predstojnik statis. ureda u Zagrebu.
295. Žaček Dr. Josip, liečnik u Beški.
296. Žakić Gjuro, učitelj u Virovitici.
297. Žigrović-Potočki Franjo, umirovlj. dvorski savjetnik u Zagrebu.

Podupirući,

koji su umrli tečajem god. 1880.

- 298. Cvitaš Kolumira učiteljica u Zagrebu.
- 299. Perišić Ilija, upravitelj župe u Garčinu.
- 300. Perok Ilija, opat i kanonik u Zagrebu.
- 301. Schwarz Dr. Ante, liečnik i tajnik zem. vlade u Zagrebu.
- 302. Voršak Nikola, kanonik kod s. Jerka u Rimu.

III.

Učena društva i zavodi sa kojima je naše društvo u savezu.

- 1. Athene, Αρχαιολογική εταιρεία.
- 2. Beč (Wien), Alterthums-Verein.
- 3. " " Centralcommission zur Erf. u. Erhalt. der Kunst- und hist. Denkm.
- 4. " " Anthropologische Gesellschaft.
- 5. " " K. k. geographische Gesellschaft.
- 6. " " K. k. geologische Reichsanstalt.
- 7. " " Archaeologisch-epigraph. Seminar der k. k. Univers.
- 8. " " Numismatische Gesellschaft.
- 9. Berlin, Archaeologisches Institut des deutsch. Reiches.
- 10. " " K. preuss. Akademie der Wissenschaften.
- 11. Bern, Historischer Verein des Kantons Bern.
- 12. Beograd, Srbsko učeno društvo.
- 13. Brno (Brünn), Hist. stat. Sect. d. k. k. mähr.-schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, etc.
- 14. " " Landesausschuss der Markgrafschaft Mähren.
- 15. Budimpešt, Magyar tudományos Akadémia.
- 16. " " Magyar történelmi társulat.
- 17. " " Magyar orsz.-régészeti és embertani társulat.
- 18. Calcutta, Asiatic Society of Bengal.
- 19. Cherbourg, Socièté Nationale Academique.
- 20. Cjelovac (Klagenfurt), Geschichtsverein in Kärnten.
- 21. Donaueschingen, Verein f. Gesch. u. Naturgesch. der Baar.
- 22. Dresden, Kön. sächsischer Alterthumsverein.
- 23. Firenze, Società Italiana di Antropologia ed Etnologia.

24. Freiberg u Saksoniji, Alterthums-Verein.
25. Gorelice (Görlitz), Oberlausitzische Gesellsch. der Wissensch.
26. Gradac (Graz), Historischer Verein für Steiermark.
27. " " Naturwissenschaftlicher Verein für Steiermark.
28. Gurjevo (Dorpat), Estnische gelehrte Gesellschaft.
29. Halle, Thüringisch-sächsischer Verein f. Erforsch. des vaterl. Alterthums.
30. Helsingfors, Finska Vetenskaps-Societeten.
31. Innsbruck, Ferdinandeum f. Tirol und Vorarlberg.
32. Jena, Verein f. thüringische Geschichte und Alterthumskunde.
33. Kazan, Импер. Казанскій Университер.
34. Kiel, Gesellsch. für Schleswig-Holstein-Lauenb. Geschichte.
35. Kopenhagen, Société Royal des Antiquaires du Nord.
36. Lavov, Zaklad narodowy imienia Ossolinskih.
37. Leipzig, Lausitzer Prediger-Gesellschaft.
38. " Verein für Geschichte Leipzigs.
39. Linz, Museum Francisco-Carolinum.
40. London, Society of Antiquaries of London.
41. Luxembourg, L' institut Royal Grand-Ducal.
42. Monakov (München), Kön. bair. Akademie d. Wissenschaften.
43. " Histor. Verein für und von Oberbayern.
44. Moskva, Московско Археолошческое Общество.
45. Napulj, Reale accademia di archeologia, lettere e belle arti.
46. Novara, Biblioteca Civica.
47. Nürnberg, Germanisches Nationalmuseum.
48. Odessa, Импер. Одесское Общество Исторій у Древностей.
49. " Импер. Новороссійскій унвеситеть.
50. Orléans, Société Archéologique et Historique de l' Orléanais.
51. Osiek, Slavonsko gospodarsko društvo.
52. Paris, Institut de France, Académie des inscriptions.
53. " Société Nationale des Antiquaires de France.
54. Petrograd, Импер. Академія Наукъ.
55. " Импер. археологическая коммиссія.
56. " Импер. руское археологическое общество.
57. Prag, Kön. böhmische Gesellschaft der Wissenschaften.
58. " Museum kralovství Českého.
59. Ratisbona (Regensburg), Histor. Verein f. Oberpfalz und Regensburg.

60. Rim (Roma), Reale Accademia dei Lincei.
61. " " Instituto di corrispondenza archaeologica.
62. Schwerin, Verein für meklenburg. Gesch. und Alterthumskunde.
63. Sibinj, Verein für siebenbürgische Landeskunde.
64. Stettin, Verein für Gesch. und Alterthümer Pommerns.
65. Stockholm. Kong. Vitterhets Historie och Antiquitets Akad.
66. " Svenska Forminnesföreningen.
67. Stuttgart, Württembergischer Alterthumsverein.
68. Trst, Societá Adriatica di scienze naturali.
69. Turin, Societá d' archeologia e belle arti.
70. Ulm, Verein f. Kunst u. Alterthum in Ulm und Oberschwaben.
71. Washington, Smithsonian Institution.
72. Vratislava, (Breslau), Verein f. Gesch. u. Alterthum Schlesiens.
73. Zürich, Allgemeine geschichtsforschende Gesellsch. d. Schweiz.
74. Zagreb, Hrvatsko-slavonsko šumarsko društvo.
75. " Klub inžinira i arkitekta.

Znanstveni časopisi

1. Paris, L' Année Archéologique.
2. Reggio dell' Emilia, Bullettino di paletnologia italiana.
3. Spljet, Bullettino di archeol. e storia Dalmata.
4. " Pravo.

Novine.

1. Cetinje, Glas Crnogoraca.	4. Trst, Naša Sloga.
2. Dubrovnik, Slovinac.	5. Vukovar, Srijemski Hrvat.
3. Sušak, Sloboda.	6. Zadar, Narodni list.

IV.

Knjige,

koje su spomenuta društva našem društvu god. 1880. poslala.

Athene. Αρχαιολογική ἐπιγραφή.

Πρακτικά. 1880.

Berlin. *Archaeol. Institut d. deutschen Reiches.*

Archaeologische Zeitung. 1880. 1—4 Heft.

" *K. preuss. Akademie der Wissenschaften.*

Monatsberichte. 1880. Januar — November. 10 Hefte.

- Bern. *Historischer Verein des Cantons Bern.*
Archiv. IX. Bd. 1—4 Heft.
- Breslau. *Verein f. Gesch. und Alterthum Schlesiens.*
Zeitschrift des Vereins. 15. Bd. 1. Heft.
- Brünn. *Historisch-statistische Sektion d. k. k. mähr. schles. Gesellsch. zur Beförder. d. Ackerbaues etc.*
Schriften. XXIV. Band. 1880.
- „ *Landesausschuss der Markgrafschaft Mähren.*
Libri citationum et sententiarum. Tom. III. Pars altera.
- Budapest, *Magy. tudományos Akadémia.*
Monumenta Hung. hist. XXX. vol.
Értekezések. VIII. köt.
Torma, Repertorium.
Mon. Comitialia R. Transylvaniae. VI. vol. 1880.
- „ *Magy. orsz. régészeti és embertani tarsulat.*
Archaeologiai értesítő. XIV. kötet. 1—7. füzet.
- „ *Magyar történelmi társulat.*
Századok. 188. 2—4. füzet.
- Calcutta, *Asiatic Society of Bengal.*
Journal. Vol. 49. Nro. 235; 237.
- Cherbourg. *Société Nationale Academique.*
Mémoires de la société. 1879. 1 sv.
- Donaueschingen. *Verein f. Gesch. und Naturgesch. der Baar.*
Schriften. 1—3. Heft. 1871—80.
- Dorpat. *Gelehrte ethnische Gesellschaft.*
Verhandlungen. X. Bd. 1—2. Heft.
Sitzungsberichte 1879.
- Dresden. *Kön. sächsischer Alterthumsverein.*
Neues Archiv. f. sächs. Gesch. und Alterthumskunde. 1.
Bd. 1—4 Heft.
- Firenze. *Società Italiana di Antropologia ed Etnologia.*
Archivio per l' Antrop. e la Etnologia. Vol. X. fasc. 1—3.
Rasari, Materiali per l' Etnologia italiana. 1879.
- Freiberg i. S. *Freiberger Alterthumsverein.*
Mittheilungen. 1877. 14. Heft.; 1879. 16. Heft.
- Görlitz. *Oberlausitzische Gesellsch. der Wissenschaften.*
Neues lausitzisches Magazin. 55. Bd. 1. und 2. Heft.; 56.
Bd. 1. und 2. Heft.

- Graz. *Historischer-Verein für Steiermark.*
 Mittheilungen. 28. Heft.
 Beiträge z. Kunde steier. Geschichtsquellen. 17. Jahrg.
 Festschrift. 1880.
- „ *Naturwissenschaftlicher Verein für Steiermark.*
 Mittheilungen. 1879.
 Pebal, Chemisches Institut. 1880.
- Halle. *Thüringisch-sächsischer Verein f. Erforschung d. vaterl. Alterth.*
 Neue Mittheilungen aus dem Gebiet hist-antiqu. For-
 schungen. Bd. XIV, 2. 1878.; XV, 1. 1880.
- Helsingfors. *Finska Vetenskaps-Societeten.*
 Acta Societatis Scientiarum Fennicae. Tomus XI.
 Observations Météorologiques. 1878.
 Öfversigt af F. Vet. Societ. Förhandlingar. XXI.
 Bidrag till Kännedom af Finlands Natur och Folk. H. 32.
- Hermannstadt. *Verein für Siebenbürgische Landeskunde.*
 Archiv. XV. Bd. 1—3. Hnft.
 Jahresbericht 1877—1878, 1878—1879.
- Innsbruck. *Ferdinandeum für Tirol und Vorarlberg.*
 Zeitschrift. 21—24. Heft.
- Kazan. *Импер. Казанскій Университетъ.*
 Извѣстія и учебія запискй. Годъ. XLVI. 1879. 1—6.
- Kiel. *Gesellsch. f. Erhalt. vaterl. Alterthümer.*
 Berichte. 14. 15. 20. 22. 24. 26—36.
 Zeitschrift für Geschichte. 9. Bd.
 Mittheilungen z. Alterthumskunde.
- Kopenhagen. *Société Roy. des Antiquaires du Nord.*
 Mémoires. 1867. 1875 — 1877.
 Aarboger for nordisk oldkyndighed. 1877, 1—4; 1878,
 1—4; 1879, 1—4; 1880, 1. Heft.
- Lavov, *Zaklad narod. im Ossolinskih*
 Ketrzynski, Die poln. Ortsnamen.
 Biblioteka Ossolinskih. V. 1879.
 Sprawozdanie za rok 1879 i 1880.
- Leipzig. *Lausitzer Prediger-Gesellschaft.*
 Jahresberichte. 1878—1880.
 „ *Verein für d. Geschichte Leipzigs.*
 Schriften. I. und II. Bd.

- Linz. *Museum Francisco-Carolinum*.
Achtunddreissigster Bericht. 1880.
- Luxembourg. *L' institut Royal Grand-Ducal*.
Publications de la section historique. XXXII. vol. 1877.
- Moskva, *Московско археол. общество*.
Древности Томъ VIII.
- München. *K. bayr. Akademie d. Wissensch.*
Sitzungsberichte. 1879. Bd. II. Hft. 1—3.; 1880. Hft. 3—5.
„ *Historischer Verein von Oberbayern*.
Jahresbericht f. d. Jahr 1878.
Oberbayrisches Archiv. 38. Bd.
- Nürnberg. *Germanisches Nationalmuseum*.
Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit 1879. 1880.
XXVI. XXVII. Bd.
- Odessa. *Имп. Одесское Общество Исторій и Древностей*.
Отчетъ. 1878—1880. 2 svežića.
Уставъ общества.
Пницундскій Успенія Пресватія Богородицы Монастиръ.
„ *Имп. новороссійскій Университет*.
записки. Томъ 31. 1880.
Рисунки къ статбѣ проф. Ж. Кондакова. 1880.
- Orléans. *Société Archeologique et Historique de l'Orléanais*.
Bulletin de la société. Tome VII. Nro. 100—106.
Mémoires. Tome XVII. 1880. avec Atlas.
- Paris *Société Nationale des Antiquaires de France*.
Memoires de la Société. Tome 38. et 39. 1877—1878.
„ *L' Année Archéologique*.
Année 1879. par Anthyme Saint-Paul.
- Petersburg, *Имп. рус. археоло. общество*.
Извѣстія. Т. IX. 1878.
Ангонинъ, Поѣздка въ Румелию.
Очѣркъ жизни Подѣнова.
„ *Имп. археол. комиссія*.
Отчетъ за 1877 годъ. Съ атласонъ.
„ *Императорская Академія Наукъ*.
Записки. Томъ XXXVI., 1, 2; и томъ XXXVII., 1.
- Prag, *Museum kralovstvi Českého*.
Památky D. XI. sešit 1—10.
„ *Kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften*.
Sitzungsberichte. Jahrg. 1879.

- Regensburg. *Histor. Verein v. Oberpfalz und Regensburg*
Verhandlungen. 34. Bd. 1879.
- Reggio dell' Emilia. *Bullettino di Palenologia italiana*.
Anno 6°. 1880. Nro. 1—12.
- Roma. *R. Accademia dei Lincei*.
Atti. Transunti. Vol. IV. fase. 1—7.; vol. V. fase. 1—5, 7.
„ *Instituto di Corrispondenza Archeologica*.
Bullettino. 1879. 1880.
- Schwerin. *Verein f. meklenburgische Geschichte u. Alterthumskunde*.
Jahrbücher. 42. u. 44. Jahrg.
- Spljet, *Bullettino di Archeologiae Storia Dalmata*.
Anno III. 1880. Nro. 1—12.
„ *Pravo, pravničko-upravni list*.
Godina VII. 1880. Sv. 82—91.
- Stettin. *Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde*.
Baltische Studien. 29. Jahrg. 1—4 Heft 30. Jahrg. 1—4
Heft. 1879—1880.
- Stockholm. *Kong. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien*.
Monadsblad. 1872—1879. 8 sv.
Tekningar ur Svenska Museum. 1—2 Häftet.
„ *Société archéol. suédois (Svenska Fornminnesföreningen)*.
Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift. Nro. 1—11.
1870—1879.
Svenska Konstminnen. 1 Heft.
- Stuttgart. *Württembergischer Alterthumsverein*.
Württemb. Vierteljahrshefte für Landesgeschichte. Jahr-
gang II. und III. compl.
- Torino. *Società di Archeol. e Belle Arti*.
Atti della Società. Vol. III.; vol. IV, fasc. I.
- Trieste. *Società Adriatica di Scienze naturali*.
Bollettino. 1880. Vol. VI.
- Washington. *Smithsonian Institution*.
Annual Report for the Year 1877.
- Wien. *Anthropologische Gesellschaft*.
Mittheilungen. Bd. X. Nro. 1—4.
„ *Alterthums-Verein*.
Berichte und Mittheilungen. Bd. XVIII.
„ *Archaeologisch-epigraphisches Seminar der k. k. Universität*.
Archaeologisch-epigr. Mittheilungen. 1880. IV. 1—2 Hft.

- Wien. *K. k. Centralcommission f. Erforsch. u. Erhalt. d. Baudenkm.*
Mittheilungen. 1880. VI. Bd. 1—4. Heft.
- „ *K. k. geographische Gesellschaft.*
Mittheilungen. 1879. XXII. Bd.
- „ *K. k. geologische Reichsanstalt.*
Verhandlungen 1880. 1—3. 5—11. 13—18. Heft; 1881.
2—5. Heft.
- Zagreb, *Hrvatsko-slavonsko šumarsko društvo.*
Šumarski list. 1880. 1—4. br.
- „ *Klub inženirah i arkitektah.*
Viesti. God. I. 1880. Svezak I.
- Zürich. *Allgemeine geschichtsforschende Gesellschaft d. Schweiz.*
Jahrbuch für schweiz. Geschichte. V. Bd. 1880.

Pravila

hrvatskoga arkeologičkoga društva.

§. 1.

Svrha je hrv. arkeol. društva iztraživanje, sabiranje, nabavljenje i izdavanje svakovrstnih starih spomenika, nalazećih se u hrvatskih pokrajinah, a navlastito onih, koji se tiču hrvatske prošlosti.

Da tu svrhu postigne, upotriebiti će društvo sljedeća sredstva :

- a) Imenovati će u svih važnijih mjestih svoje zastupnike ili članove povjerenike, kojim će biti dužnost, revnim sakupljanjem članova i starina, i izvještaji o starinskih otkrićih, o nepoznatih ili propadajućih spomenicah i t. d. po mogućnosti nastojati, da uspjeh društva u razpoznavanju i razjasnjenju prošlosti naše zemlje bude sve veći.
- b) Izdavati će svoje glasilo pod naslovom „Viestnik hrv. arkeologičkoga društva.“
- c) Po mogućnosti društvo će samo izvadjati izkapanja starina ; pomagati će druge, koji bi se latili takovih izkapanja ; davati će pripomoći za čuvanje važnih spomenika ; podupirati će izdavanje strukovnih djela ili će jih svojim troškom izdavati, i nabavljati će navlastito one starine, o kojih bi se pomisliti dalo, da bi mogle poći u tudji sviet ili propasti.
- d) Nastojati će, da u mjestih naše zemlje za arkeologičku struku znamenitih, u istu svrhu osnuje podružnice.
- e) Trsiti će se samo, i po svojih povjerenicah, da se obstojeće vladine naredbe u pogledu sačuvanja starina obdržavaju, i gledati će, da se nove u tu svrhu izdadu.
- f) Skrbiti će se, da se javna strukovna čitanja i izložbe starina po mogućnosti drže.

§. 2.

Društvene potrebe namirivati će :

- a) Dobiti društvene zaklade, od koje se smije samo kamatni prihod upotrebljivati u društvene svrhe, i koja se ima množiti s priresci članova utemeljitelja i darovi.

- b) Godišnji prinosi svih društvenih članova osim utemeljitelja.
- c) Mogućne javne ili privatne podpore.
- d) Razprodaja društvom izdanih knjiga ili časopisa.

§. 3.

Društvo sastoji se:

- a) Od članova počasnih za arkeološki znanost budi kako za služnih, bili domaći ili strani.
- b) Od članova utemeljitelja.
- c) Od članova radnika.
- d) Od članova povjerenika (v. §. 1. a.)
- e) Od članova podupirućih.

§. 4.

Prava i dužnosti članova.

- a) Članovi utemeljitelji plaćaju na jednom ili u pet godina (10 for. na godinu) pedeset forinti najmanje.
- b) Svi ostali članovi osim počasnih plaćaju jedan forint upisnine i dva forinta godišnjega prinosa. Članovi radnici dužni su još svake godine bar jednu arkeolog. razpravu ili koje izvješće društvenomu odboru podnijeti.
- c) Svi članovi društva primaju badava društveni „Viestnik“. Društvom izdane knjige dobivaju počastni i utemeljitelji članovi badava, a ostali članovi uz obaljenu cieniu.
- d) Svaki član imade pravo dolaziti u glavne skupštine, u njih govoriti i stavljati predloge, koje ima najmanje tri dana prije skupštine društvenomu odboru pismeno priobćiti.
- e) Svaki član imade pravo u društvenoj pisarni rabiti društvene knjige i časopise. Knjige može primiti i kući, ali na 15 dana najviše. Društvu poklonjeni ili od njega izkopani ili nabavljeni starinski predmeti izručuje društvo namah arkeol. odjelu narodnoga muzeja, ali pod uvjetom, da jih društvo može po volji rabiti za književne radnje, izključivo opredieljene za društvene publikacije.
- f) Svaki član, koji nije upravljajućemu odboru arkeol. društva do 1. prosinca pismeno priobćio, da izstupljuje, smatra se članom jošte i za sljedeću godinu. Neuplaćeni prinos nakon uzaludno jedanput po odboru učinjene opomene, utjerava se po mjestnom sudu.

Ako bi izstupivši, te zaključkom sjednice upravl. odbora iz knjige članova izbrisani član opet želio pristupiti kao član u društvo, imati će iz nova platiti upisninu.

- g) Svaki član imao bi po svojih silah izvještaji, sabiranjem starina i članova i dopisivanjem podupirati društvo u njegovoj težnji.
- h) Članovi počastni, utemeljitelji, radnici i povjerenici dobivaju diplome.

§. 5.

Glavna skupština ima se sazvati svake godine mjeseca siečnja pozivom u službenih novinah barem deset dana prije. Izvanredne glavne skupštine saziva ili sam upravljajući odbor, ili isti odbor uslied pismenoga zahtjeva od 20. članova najmanje. Kod poziva u skupštinu mora se naznačiti predmet viećanja

Glavne skupštine otvara i vodi predsjednik društva govorom, te ili on ili koji drugi član čita arkeološkičku razpravu, koja se pako tiska u „Viestniku“ i od koje će pisac moći pobiti do 20 iztisa naposeb.

Predmeti godišnje glavne skupštine jesu :

- a) Bira odbor iz članova utemeljitelja i radnika, kojemu je društvom ravnati za cielu godinu.
- b) Imenuje na predlog odbora pokrovitelja, ako bi to za shodno pronašla, ali mora da bude hrvatski sin.
- c) Imenuje počastne članove na predlog upravljajućega odbora.
- d) Imenuje tri pregledatelja društvenih računa medju onimi članovi, koji nisu odbornici i riešava izvješće prednjih pregledatelja.
- e) Prosudjuje izvješće ravnajućega odbora o radu i o računih društvenih.
- f) Vieća o predlozih, podnešenih od odbora ili od članova.
- g) O svem tom stvara zaključke većinom prisutnih glasova; nu ako bi se radilo o kojoj promjeni pravila, ili da društvo prestante, onda treba tri četvrtine glasova članova utemeljitelja i radnika, prisutnih u toj skupštini.

Svaka promjena pravila ima se podastrieti kr. zemalj. vladi na odobrenje.

§. 6.

Prava i dužnosti upravljajućega odbora :

- a) Upravljajući odbor sastojati će se od 9 članova, koji medju sobom biraju društvenoga predsjednika, podpredsjednika, tajnika, knjižničara i blagajnika.

Predsjednik pazi osobito na točno izvršivanje ove ustave, pozivlje i predsjedava svim glavnim skupštinam i odborskim sjednicam, prima i otvara listove i sve drugo, što se društvu šalje, i sve to u prvoj sjednici stavlja do znanja odboru, kojemu jedino stoji pravo o svem odlučivati, podpisuje sve društvene dopise i zastupa društvo naprama oblastim i drugim, ali samo po naputeih odbora. U glavnoj skupštini i u odborskih sjednicah, ako su glasovi razpolovljeni, odlučuje predsjednikov glas.

Podpredsjednik u odsutnosti predsjednika u svem ga podpunno izmjenjuje i zastupa.

Tajnik vodi zapisnik odborskih sjednica i glavnih skupština, te društvenih spisa, koje od predsjednika prima, sastavlja odgovore na dopise u smislu sjedničkih rješenja i sve podpisuje skupa sa predsjednikom i na dotičnike odprema. Drži u redu i čuva društvene spise u društvenoj pisarni, a došavše starine predaje arheološkomu odjelu zem. muzeja.

Blagajnik skrbi za utjerivanje godišnjih prinesaka članova i svih drugih dohodaka, vodi točno račune u opredieljenih za to knjigah. Više od 100 for. nesmije držati pri sebi u novcu; poveće svote, dužan je namah uložiti kod koje zagrebačke štedionice, koju opredielji odbor. Novce članova utemeljitelja i darove ima pribiti društvenoj zakladi. Izdaje samo ono, što je u odborskoj sjednici ustanovljeno, i jedino uz podpis predsjednika i tajnika. Polaze svaka tri mjeseca o novčanom stanju u odborskoj sjednici, a na koncu godine u istoj sjednici izvješće i ukupni račun s dokaznicami, koj će se glavnoj skupštini podnieti, čim ga odbor uvaži.

Knjižničar drži točan popis svih knjiga i časopisa društvenih u društvenoj pisarni spremljenih pod ključem. Vlastan je pozajmiti članovom društvene knjige najviše na 15 dana i uz revers, koji odgovaraju za svaki kvar i kad bi se ma kako izgubile.

- b) Imenuje urednika za društveni organ „Viestnik“ bio odbornik ili ne, i daje mu naputke.
- c) Prima sve nove članove u društvo osim počasnih i odpušta jih.
- d) Nagradjuje radnje u „Viestniku“ izdane.
- e) Odlučuje kad budu sredstva dopuštala gdje i kako da se starine na društveni trošak ili uz društvenu podporu izkapaju, ili

- koje da se nabave, ima li se koje predloženo djelo tiskati i kako nagraditi ili samo njegovo izdanje pripomoći.
- f) Opredjeljuje i druge troškove društvene, i svaka tri mjeseca najmanje pregledava točno blagajnu i društvene račune u sjednici.
  - g) Drži sjednice najmanje jedanput na mjesec i to pod konac mjeseca, a za valjanu sjednicu treba najmanje pet odbornika na okupu.
  - h) Odredjuje odbornika, koj bi zastupao zakonito zapriečenoga tajnika, blagajnika ili knjižničara, a popunjuje odbor iz društvenih članova utemeljitelja i radnika u slučaju, kad bi kojemu odborniku nemoguće bilo, da svoje dužnosti obavlja, ili kad bi koj odbornik bezrazložno zanemario doći u sjednicu tri put zasebice.
  - i) Sazivlje glavne skupštine (§. 4).
  - k) Podnaša glavnoj skupštini izvješće prednjih pregledavatelja računa, stavlja ovdje svoje predloge i one ostalih članova po redu kako su mu izručeni bili.
  - l) Vodi zamjenu društvenih publikacija sa drugimi društvi i časopisi.
  - m) Poziva javne sjednice za čitanje arkeologičkih radnja.
  - n) Službuje hrvatskim jezikom u granicah hrvatskoga naroda, a izvan njega po potrebi; riešava sve predmete većinom glasova.
  - o) Imenuje punomoćnike u slučaju društvenih parnica i svoje zastupnike na ark. sastancih.

§. 7.

Sielo društva je Zagreb, te i odbornici moraju biti stanovnica Zagreba.

§. 8.

Ako bi društvo prestalo ili bi se razpustilo, cio njegov imetak pripasti će on čas arkeol. odjelu narodnoga muzeja u jedinu svrhu da se iz unovčana imetka nabavi koja strogo arkeologička sbirka, koja će nositi ime „sbirka hrvatskoga arkeologičkoga društva“. Unovčanje imetka i nabavu sbirke izvesti će ravnatelj arkeologičkoga odjela narod. muzeja skupa sa dvama članovima na to izabranimi, u glavnoj skupštini. Razpust društva može odlučiti jedino opetovano za to pozvana glavna skupština uz zahtjev tri četvrtine članova utemeljitelja i radnika, prisutnih u toj skupštini. Predlog pako ima se podnieti odboru najmanje tri mjeseca prije prve glavne skupštine.

§. 9.

Ova ustanova stupa u život danom dobivene potvrde vis. kr. zem. vladom.

U Zagrebu dne 20. siečnja 1880.

Odbor hrv. ark. društva:

Predsjednik:	Tajnik:	Podpredsjednik:
Ivan Kukuljević.	Dr. Ivan Bojničić.	Prof. Sime Ljubić.

Br. 3628.

Usljed previšnje dozvole Njegovog cesarsko i kraljevskog apoštolskog Veličanstva od 3. veljače 1881., predstojeća pravila „hrvatsko-arkeološkog društva“ u Zagrebu odobravaju se i potvrđuju.

**Kr. hrv.-slav.-zemaljska vlada, odjel
za unutarnje poslove.**

U Zagrebu dne 18. veljače 1881.

Za bana:
Živković v. r.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA III. — BR. 1.

SADRŽAJ.

1. Prva otkrića iz kamenite dobe u Dalmaciji. Sa tablom. — Prof. S. Ljubić. Str. 1—11.
2. Predhistoričke starine u Prozoru i u Brlogu. — S. L. — Str. 11—14.
3. Nadpisi rimski nepoznati ili krivo izdani (Nastavak). — A. Katić. — Str. 14—15.
4. Otkriće rimskoga groblja u Bakru. — Dr. Franjo Pilepić. — Str. 15—16.
5. Podatci k hrvatskomu pečatoslovju. — Dr. Ivan Bojničić. — Str. 18—23.
6. Nadpisi iz srednjega doba. — S. L. — Str. 24—25.
7. Razne viesti. — Str. 25—28.
Gospodinu V. Jagiću. — S. L. — Str. 28—32.

U Zagrebu 1. siečnja 1881.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

O b n o v a

starih zakona i naredba od strane *Vis. kr. zem. Vlade i od strane Vis. c. kr. glav. zapovjedništva u Zagrebu kao kraj. zem. upr. oblasti* u pogledu izvažanja starina iz naše zemlje i njihova sačuvanja.

Kr. hrv. slav. dalm. zem. Vlada.
Odjel za bogoštovje i nastavu.
Br. 3302.

Dostavlja se ravnateljstvu arheološkoga odjela narodnoga muzeja u Zagrebu u rješenju izvještja od 20. lipnja t. g. br. 85. znanja radi. U Zagrebu 25. studenoga 1880. Za bana: Dr. Muhić.

I. Svim kr. podžupanijam i II. svim gradskim poglavarstvom.

Pošto se je opazilo, da su nieke dragocienosti arheološke vrijednosti s *neopreznosti dotične političke oblasti* odnešene izvan zemlje, obraća se pozornost kr. podžupanije (grads. poglavarstva) na br. 47 točku 4 dodatka k hrvatskomu izdanju obćega građanskoga zakonika i na odpis dvorske kancelarije od 28. prosinca 1818. br. 30182, kojimi je *zabranjeno izvadjanje* nadjenih dragocienosti arheološke vrijednosti, ter se ima kazniti i sam pokušaj izvoza plienitbom, a obavljeni već izvoz globom u dvostrukoj vrijednosti blaga.

Po smislu ovih ustanova i odpisa dvorske kancelarije od 15. lipnja 1846 br. 19704 nalaže se kr. podžupaniji (grads. poglavarstvu), da u buduće strogo nad tim bdije, da se *nadjene starine na kupu drže i nerazdadu, prodadu ili snište prije*, nego stigne naredba kr. zemaljske Vlade na izvještje, koje se ima u takovom slučaju odmah ovamo podnieti.⁽¹⁾

U Zagrebu, 25. studenoga 1880. Za bana: Dr. Muhić.

C. kr. glavno zapovjedništvo u Zagrebu kao krajiška zemalj. upravna oblast. Odjel za nastavu br. 1566.

U Zagrebu, 12. lipnja 1880.

Slavnomu ravnateljstvu arheol. odjela zem. muzeja.

Prema želji izraženoj u cijenjenom dopisu od 25. travnja t. g. br. 58 razaslala je ova krajiška zem. uprav. oblast podjedno na sve pod-

⁽¹⁾ Po odpisu Vis. c. kr. dvorske kancelarije od 28. prosinca 1818 br. 30182/2764 *zabranjeno je izvažati iz zemlje starine, sbirke starih novaca i t. d. sve naime, što je staro i osobito važno za znanost i za umjetnost*, i čemu bi se teško naknadi moglo. Dogodi li se što takova, i *nebude li moguće predmete uzaptiti, onda prestupnik neka se globom kazni.*

Po odpisu pako Vis. c. kr. dvorske kancelarije od 15. lipnja 1846 br. 19704 određuje se, da se država zahvaljuje na trećinu našastih arheol. predmeta, što joj po §. 399 građans. zakonika *prispada*, ali da i nadalje ostaju valjane sve ostale odredbe u §§. 395, 396, 397. i 400 istoga zakonika sadržane, te da su političke oblasti *dužne o svakom otkriću obavijestiti* namah zem. Vladi, kojoj opet dužnost *staviti to do znanja zem. muzeju*; i da nadalje traje valjanost c. kr. odluka ob ovom predmetu izdanih, imenito ona od 19. rujna i 23. prosinca 1818 priobćena *odpisom* c. kr. dvorske kancelarije od 28. prosinca i. g., gori navedena.

činjene političke oblasti naredbu, kojom će se prepriječiti u ovom području u buduće za zem. muzej gubitak pronadjenih u obsegu sadašnje *Krajine starina*, ter se u prilogu dostavlja slav. ravnateljstvu i prepis ove naredbe na blagovoljnu daljnju uporabu.

Phillipovich, FZM.

C. kr. glavno zapovjedništvo u Zagrebu kao krajiška zemalj. upravna oblast. Odjel za nastavu br. 1566.

C. kr. kotarskoj oblasti (ili gradskomu poglavarstvu)

u

U Zagrebu, 12. lipnja 1880.

Ravnateljstvo arkeologičkoga odjela zemaljskoga muzeja u Zagrebu zamolilo je ovo glavno zapovjedništvo kao krajišku zem. upr. Oblast prilikom, gdje su neke dragocienosti arkeologičke vrijednosti s neopreznosti dotične političke oblasti prošle *van naše zemlje*, da se shodnimi mjerami predusretne sličnim dogodovštinam. Povodom ovim upozoruju se sve podčinjene političke oblasti, da je brojem 47. člankom 4 pridjevka u hrvatskom izdanju građanskoga zakonika i odpisom dvorske kancelarije od 28. prosinca 1818. br. 30182 *zabranjeno izvažanje* nadjenih dragocienosti arkeologičke vrijednosti, ter da se kazni i sam pokušaj izvoza zapljenom, a obavljeni već izvoz globom u dvostrukoj vrijednosti blaga. U smislu ovih ustanova i odpisa dvorske kancelarije od 15. lipnja 1846 br. 19704 imati će u buduće kotarske oblasti i gradska poglavarstva na to oštro bditi, da se *starine pronadjene na kupu drže i ne razdadu ili unište* prije, nego dodje odredba na izvještaj, koj se ima u takovu slučaju umah podnieti ovoj krajiškoj zemaljskoj upravnoj oblasti.

Naredba ova ima se u vlastitom području točno proglasiti.

Štov. povjerenikom nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj ovih naredba, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrv. arkeol. društva za daljnje postupanje u stvari. Ove naredbe kadre su odlučno pomoći i domaćoj nauci i nar. ark. muzeju, samo ako jih dotične oblasti budu sdušno vršile. Krstiti jih pako predhistoričkimi, kao što „Obzor“ čini (1880 br. 291), može samo predhistorička glava. Vlade učinile su, koliko su za sada učiniti mogle. O zakonih nemože biti govora, pošto za to treba osim vlade i drugih. Izdao se pako bud i ma koj zakon, prekršaja bit će mu uvijek, čemu su sjajnim sujedokom arkeol. novine uprav italijanske i grčke. U ostalom muz. ravnateljstvo putem jugosl. akademije više put je prijašnju vladu zamolilo, neka izda zakon na obranu domaćih starina, baš kako ga „Obzor“ želi, no badava.

Imenik

članova, koji su položili prinos za god. 1880.

- Babić Ferdo, zač. kan. i župnik u Ravnoj Gori.
Balaš Mijo, škol. odbornik u Baniji.
Baloković Lovro župnik u Bizovcu.
Batišćić Jakov, liekar u Bakru.
Benzon Dr. Iv grad liečnik u Bakru.
Beruta Josip, župnik u Koprivnici.
Cernadak Mirko, umir. kapet. u Zagrebu.
Eisner Emil u Zagrebu.
Ewans Arth. I. pos. u Dubrovniku.
Fermendžin O. Eusepij u Baji.
Fosco A. Jos. biskup u Šibeniku.
Gimnazija vel. u Karlovcih.
Gimnazija vel. u Karlovcu.
Gimnazija vel. u Vinkovcih.
Göszl Jak. ravn. učitelj u Rumi.
Grzetić Dr. N., puk. liečnik u Pešti.
Gutal Matija, duh. pom. u Putinoveih.
Jagodić Ilija, duh. pom. u Rumi.
Jagunić Jos. gim. prof. u Karlovcu.
Jurinač A. E. gim. prof. u Varaždinu.
Ivković Ljud. predsjed. sudb. stola u N. Gradiški.
Kaiser Ljud. o. stražm. u Rumi.
Kamber Dr. Pavao odvj. u Spljetu.
Kodrić And. gim. prof. u Osieku.
Kovačević Ivan, trgov. u Šibeniku.
Kovačić Risto, ravn. realke u Novom.
Krešić Fr. Stjep., župnik u Ogorju.
Makanec Dr. Julio, okr. liečnik u Sarajevu.
Mallin Teodor, bilježnik magis. u Zagrebu.
Meiksner pl. Drag. podžupan u Delnicah.
Mikić Mijo, župnik u N. Gradiški.
Milutinović Vas. učitelj u Beški (platio 1.50).
Mudrinić M. gim. prof. u Vinkoveih.
Muha Antun, učitelj u Rumi.
Nikolašević M. vlast činov. u Pogoraču.
Ogjić Ivan, šumar u Rumi.
Padavić Tomislav podž. tajnik u Delnicah.
Paus M., župnik i podare. u Putincih.
Perpić Nedeljko, nadpor. u Tere-sienstadtu.
Petranović M., pos. u Delnicah.
Rechnitz Dr. M., kot. liečnik u Zemu (platio 1 for.).
Ritzoffi Kol. kr. inžinir u Rumi.
Rieger Dr. A. liečnik u Delnicah.
Skočić Ilija, trgovac u Šibeniku.
Smetičko Mijo, župnik podare. u Gradcu.
Spišić J., veletržac u Sisku.
Steklasa Iv., gim. prof. u Karlovcu.
Stipčić Zdravko, podž. perov. u Zlataru.
Šestak Franjka učiteljica u Osieku.
Thomé Jos. obć. načelnik u Ravnoj-gori.
Troyer Jos. vitez, jav. bilježnik. u Delnicah.
Vitanović Ante, duhovni pomoć. u Rumi.
Vitezić Dr. V. vlad. savjet. u Zadru.
Začek Dr. J. lieč. u Beški (pl. 1.50)
Zlatović O. Stjep. prov. tajnik u Spljetu.
Zoričić M. predstojnik stat. ureda. u Zagrebu.

Novi povjerenici hrv. arkeol. društva i nar. muzeja

Jagić Dragutin, posjed. zl. krsta s krunom za zasluge, podžup. perovodja, tajnik arkeolog. društva *Siscia*, u Sisku. — Batišćić Jakov, liekarnik u Bakru. — Horvath Levin, kot. pristav kod suda u Rakovcu.

Op. Povjerenici hrv. arkeol. društva, koji su u isto doba povjerenici nar. muzeja, usljed naredbe kr. ugar. ministra za trgovinu od 26. srp. 1871 br. 8623 III. odsjek uživaju listovnu poštu bezplatno, ako svoje dopise na ravnateljstvo nar. zem. muzeja udese po službenoj formi.

Članovi utemeljitelji i članovi pomagajući, koji još nisu svoj prinos od 10 dotično 2 for. za god. 1880. položili, umoljeni su, da ga čim prije pošalju poštarskom doznakom *hrv. arkeol. društvu u Zagrebu* (u zem. muzeju). Na uvojcih Viestnika tiskana su imena svih, koji su do danas svoj prinos sav ili djelomice izplatili.

Molimo naše članove, da nam i prinose za tekuću godinu 1881. pošalju.

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA III. — BR. 2.

SADRZAJ.

1. Intagliji i kameje u osječkom gradskom muzeju. — Dr. I. Maixner Str. 33—40.
2. Još nešto o predhist. sjekiri. — Dr. G. Pilar. Str. 40—41.
3. Na obranu sjekire kamenite dobe našaste u Vrbniku. — Prof. Fr. Bulić. Str. 41—44.
4. Arkeologička izprava. — S. L. — Str. 44—47.
5. Alveria. — S. L. Str. 47—49.
6. Rimski novi carski zem. muzeja u Zagrebu. (Nastavak). — S. L. — Str. 49—50.
7. Kritika: „Memorie storiche sulle Bocche di Cattaro di G. Geleich“. S. L. — Str. 50—54.
8. Razne vijesti. — S. L. Str. 55—60.
9. Dopis. — 1. O Sisaskom rimskom vodovodu. — V. Lapaine. Str. 60—61.
2. O starinah u Drnovu blizu Leskovca. — Fr. Jarc. Str. 62—63.
10. Darovi arkeol. odjelu zem. muzeja. Str. 63—64.

U Zagrebu 1. travnja 1881.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Imenik

A. članova, pomagajućih, koji su položili prinos za god. 1880.

Bojanić O. Andjoo župnik na Bolu.
Bolf Ivan posjednik u Delnicah.
Botteri Dr. Ivan odvj. i grads. načelnik u Starom Gradu.
Brčić Ante viećnik kod priziv. suda u Zadru.
Brlić Dr. Ignjat odvjetnik u Brodu.
Crnčić Dr. Ivan kanonik sv. Jerka u Rimu.
Granić Jakov kot. nadzornik u Šibeniku.
Haidin Nikola podžup. perovodja u Delnicah.
Ivić Mate odvjetnik u Zemunu.

Miler Pajo župnik u Mitrovici.
Mitrović vit. Spiro c. kr. domobr. major u Skradinu.
Obćina gradska u Starom Gradu na Hvaru.
Perpić Ned. satnik u Kuteršicu.
Polesi Ant. duh. pomoć. u Delnicah.
Popović Stjep. obć. biljež. u Ravnojgori.
Premužić Mirko fin. čin. u Sarajevu.
Rohaček Dr. Ivan ravn. ludnice u Stanjevu.
Tubić Stjep. sudb. tajnik u Pakracu.
Vujević O. Stjep. predstojnik samostana u Crniku.

B. članova utemeljitelja.

Antolković Josip umir. vlad. ravnatelj u Beču 10 for.
Depoli Jakov pošt. predstojnik u Zemunu 10 for.

Šestak Ivan ravnatelj bolnice u donjem gradu Osieku, položio cieli prinos od 50 for

Imenik

Novih članova pomagajućih koji su položili 1 for. upisnine i 2 for. prinosa za g. 1881.

Buaer Gj. prof. na vel. real. u Zagrebu.
Brestovski Artur posjed. u Mrkoplju.
Brunetti Dragan trgovac u Rakovcu.
Čitaoničko društvo „Dvorana“ u Varaždinu.
Horvat Levin pristav kod c. kr. kot. ured u Rakovcu.

Mikoević Ladislav tajnik c. kr. okružne oblasti u N. Građiški.
Murgić Ivan umirov. pukovnik u Zagrebu.
Ritonia Sl. trgovac u Rakovcu.
Spinčić Vjekoslav gim. prof. u Kopr. te i za g. 1879 i 1880.

Upisali su se kao pomagajući članovi.

Eisenhut Ljud. mjer. u Karlovcu.
Keraus Josip fin. ravn. u Zagrebu.

Mažuranić Vladko podžup. u Jaski.
Realka vel. u Rakovcu.

Imenik

Članova pomagajućih, koji su položili prinos za god. 1881.

Alačević Dujam c. k. poreznik u Benkovcu.
Balaš Mijo, škol. odbornik na Banji.
Baloković Lovro, župnik u Bizovcu.
Barbieri Stjep. c. k. kot. kapetan u Benkovcu.
Batinić O. prov. tajnik u Fejniei.

Batistić Jakov, liškar u Bakru.
Benaković Josip načel. u Zupanju.
Benković Iv. grads. vieć. u Zagrebu.
Benzon Dr. Iv. grad. lišćnik u Bakru.
Bojanić O. Andjoo župnik na Bolu.
Botteri Dr. Ivan odvj. i gradski načelnik u Starom gradu.

Cikota Franjo trgovac u Senju,
 Crnetić Janko grads. ofic. u Zagrebu.
 Grnevšek Frdo posjed. u Zagrebu.
 Čitaonica građanska u Belovaru.
 " narodna u Požegi.
 " u Senju.
 Erben Fr. inžin. pristav u Petrinji.
 Folnegović Franjo podarcidj. i žup-
 nik kod sv. kate na Selih.
 Frančić N. trg. ravn. u Nikolajevu.
 Frlan Ivan trgovac u Senju.
 Gimnazija vel. u Osieku.
 Glaser Josip prof. u Petrinji.
 Globočnik Ant. c. k. okr. glavar u
 Postojni.
 Gorenec Dr. Vjekoslav u Petrinji.
 Granić M. I. župnik u Gornj. Muću.
 Ivić Mate odvjjetnik u Zemunu.
 Ivkanec Ljudevit predsjednik sudb.
 stola u Novoj Gradiški.
 Jare Fr. duh. pomoćnik u Leskoven.
 Jurinac A. E. gim. prof. u Varaždinu.
 Karaman Dr. Srećko odvjjetnik u
 Spljetu.
 Lapaine Valent. mjernik u Petrinji.
 Ljubas O. Filip župnik u Sokolinih.
 Masovčić Alviž posjednik u Sinju.
 Mavračić Štep. župnik u D. Miholjcu.
 Mikić Mijo župnik u N. Gradiški.
 Miler Pajo župnik u Mitrovići.
 Milinović O. Sime gimn. ravnatelj
 u Sinju.

Monti Dr. Lovro odvjjetnik u Kninu.
 Muć Ante brzoj. činovnik u Osieku.
 Nikolašević M. posjednik u Pod-
 goraču.
 Obćina gradska u Starom Gradu na
 Hvaru.
 Okrugić Ilija žup. u Petervaradinu.
 Pavišić pl. Dr. Alviž kav. prelat i
 vlad. savjetnik u Trstn.
 Pechan Antun učitelj u Petrinji.
 Preradović pl. D. c. k. pom. čast-
 nik u Puli.
 Purgić O. Augustin u Fejnici.
 Radetić Ivan gim. prof. u Senju.
 Realka vel. u Osieku.
 Rohaček Dr. Ivan ravn. ludnice u
 Stenjevenu.
 Spiček Štejp. grads. zastup. u Za-
 grebu.
 Tubić Štejp. sudb. tajn. u Pakracu.
 Učiteljište u Petrinji.
 Vitezić Dr. V. vlad. savjet. u Zadru.
 Vrbanić Mijo šumski nadzornik kod
 kraj. vlade u Zagrebu.
 Vujević O. Štejp. predstojnik sa-
 mostana u Crniku.
 Vuković Adolf ravnatelj brzojavnih
 ureda u Zagrebu.
 Zlatović O. Štejp. prov. tajnik u
 Spljetu.

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u
 pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arhiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for. —	nč.
" " IV. i V. svaka po	— " 80	"
" " VI. do XII. svaka po	— " 50	"
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1 " 50	"
Bibliografija hrvatska	— " 50	"
Bibliografija della Dalmazia	1 " —	"
Supplementi all bibliografija della Dalmazia	— " 25	"

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i
 sljedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabla. za 8 for.
 Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave
 iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876 sa tabl. — za 70 nč.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876 sa 4 table —
za 1 for.

O VIII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877
— za 70 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870 sa 2 tabl. — za 1 for.

Der Fund römischer Goldmünzen aus Semlin, Agram 1876 m. I. Taf. —
za 50 nč.

Faria Città Vecchia e non Lesina. Zagabria 1873 — za 50 nč.

O Markantunu Dominisu iz Raba. Dvie knjige. Zagreb 1870 — 3 for.

Dizionario biografico della Dalmazia. — Vienna 1856. — 1 for. 50 nč.

O upraviteljih Dalmacije za rimskoga vladanja. Zagreb 1875 — 1 for.

Hrvoja spljetski hrceg. — Branimirov spomenik. Zagreb 1874 — 1 for.

Dispacci di Luca de Tollentis vesc. di Seben. e di L. Cheregato vesc. di
Traù'nunzi apostolici in Borgogna 1472—88. Zagabria 1876 — 50 nč.

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljaujući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrhama, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu *Viestnika* pošalju točno i što. obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obavješćuju o svakom obretu arkeologičkih predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izvješćivati, mogli bi namierivati svoj prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vrijednosti odkupio arkeol. odjel nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. **povjerenikom** nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj naredba Vis. zem. Vlade i Vis. zem. krajiške oblasti, koje smo izdali na uvoju prošloga broja, o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavijeste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrvat. arkeol. društva za dalnje postupanje u stvari. One naredbe kadre su odlučno pomoći i domaćoj nauci i nar. arkeol. muzeju, samo ako jih dotične oblasti budu sdušno vršile.

Povjerenici hrv. arkeol. društva kao povjerenici narodnoga zemalj. muzeja u Zagrebu, usljed naredbe kr. ugar. ministra za trgovinu od 26 srpnja 1871 br. 8623 III odsjek uživaju listovnu poštu besplatno, ako svoje dopise na ravnateljstvo nar. zem. muzeja udese po službenoj formi.

Članovi utemeljitelji i članovi pomagajući, koji još nisu svoj prinos za god. 1880 položili, umojeni su da ga čim prije pošalju pošt. dozn.

U isto doba molimo naše članove, da nam prinos za tekuću god. istim putem odpreme.

Ispravak. — U nadpisu Hercegovačkom na str. 18 prošloga broja u trećem redu ima se čitati **M(H)CMA** mjesto **M(H)CKA**.

Traži se na prodaju I i III svez. Arkiva. — Ponude neka se podnesu Uredničtvu *Viestnika*.

VIESTNIK

HRVATSKOGA
ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

GODINA III. — BR. 3.

SADRŽAJ.

1. O nekotjih nedavno nadjenih ilirskih pjenezih. — Po Arturu I Evansu. Prevod. Sa dvie table. — Str. 66 — 68.
2. Topografske sitnice (V. Viestnik 1880 str. 65 i 103). Konac. — Prof. V. Klaić. Str. 68 — 75.
3. Intagliji u zemaljskom muzeju zagrebačkom. — Dr. F. Maixner. — Str. 75—84.
4. Rimski nadpis u Osjeku izkopan. — S. L. — Str. 84 — 85.
5. Dopisi. — Dr. Petar pl. Despinić iz Budimpešte. — Ivan Ujević učitelj iz Lokyčičea u Dalmaciji. — Adam Nattez učitelj iz novih Banovaca. — O. Šimun Milinović iz Sinja. — Mato Mandić iz Praga. Str. 85—89.
6. Kritika. — S. L. — Str. 90—92.
7. Razne viesti. — Str. 92 — 96.

U Zagrebu 1. srpnja 1881.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

Imenik

članova, koji su položili primos za god. 1881.

- Altman Josip, mjernik u Zagrebu.
Babić Božo, rav. naut. škole u Bakru.
Barčić Erasmo, odvjetnik u Rieci.
Bedeković Kamilo, kr. nadinžinir u Zagrebu.
Beruta Josip, župnik i narodni zastupnik u Koprivnici.
Bothe E. F., gr. zastupnik u Zagrebu.
Bresztyensky Dr. Alex. sveuč. prof. i rektor u Zagrebu.
Bulić Franjo, prof. i škol. nadzornik u Zadru.
Buratti prof. Dr. Ivan, veleposjednik u Zagrebu.
Burgstaller Vjekoslav, finan. tajnik u Zagrebu.
Crnadak Mirko, umir. major u Zagrebu.
Cvjetković M., financ. savjetnik u Zagrebu.
Čegetek Fr. kot. sudac u Božjakovini.
Da utović Mijo, predsjednik nut. odjela kraj. vlade u Zagrebu.
Despinić pl. Dr. P., prisjednik sudb. stola u Pešti.
Deutsch Albert, knjižar u Zagrebu.
Dollhopf Gustav, odjel. savjetnik vlade u Zagrebu.
Egersdorfer S., inžinir u Zagrebu.
Eisenhut L., kr. inžin. u Karlovcu.
Eisner Emil, inžinir u Zagrebu.
Fiamin Ivan, arcidj. žup. na Rieci.
Folnegović Franjo, mjest. sudac u Zagrebu.
Gajdek Toma, arcidj. kan. u Zagrebu.
Gašparić Fr., arcidj. kan. u Zagrebu.
Geitler Dr. Lavoslav, sveuč. prof. u Zagrebu.
Gimnazija Vel. u Vinkovcih.
Gogolja Drag., šted. čin. u Zagrebu.
Golub Vjek., prof. pridjeljen Vladi u Zagrebu.
Grahor Janko, arhitekt u Zagrebu.
Gruber St., brzoj. činov. u Zagrebu.
Gržetić Dr. N., pukov. lieč. u Pešti.
Guteša Ilija, trgovac u Zagrebu.
Halper Mirko, vlad. savj. u Zagrebu.
Hančl Dr. Jar., sveuč. prof. u Zagrebu.
Herkov Raj., odjel. savjetnik vladin u Zagrebu.
Horvat Nik., arcidj. kan. u Zagrebu.
Hrvoić Ljnd., vlad. tajnik u Zagrebu.
Hudovski Ad., grads. vječ. u Zagrebu.
Iveković D. Fr., sve. prof. u Zagrebu.
Jagić Dragutin, podž. perov. u Sisku.
Jakčin Andrija, odvjet. u Zagrebu.
Janušić Hinko, preben. i gr. zastup. u Zagrebu.
Jurković J., vlad. savj. u Zagrebu.
Jurković pl. Dr. Nik. vlad. tajnik u Zagrebu.
Kappus Dra., grad. mjer. u Zemunu.
Karić Pavao, podpukov. u Temišvaru.
Keraus Josip, nadprij. u Zagrebu.
Kern Dr. Hinko, liečnik u Zagrebu.
Kiepak Stjep., inžinir u D. Miholjeu.
Kišpatić Dr. Mijo, prof. na velikoj realci u Zagrebu.
Kondrat Ferdo, inžinir u Zagrebu.
Kontak Dr. Gju., odvjetn. u Zagrebu.
Kostrenčić Iv., sveuč. knjižničar u Zagrebu.
Krajinović Nik., učit. u Beški (J f.)
Kranjec Vlad., c. kr. mjer. kapetan u Sarajevu.
Krestić Nikola, sabor. predsjednik u Zagrebu.
Kristianović Ig., biskup u Zagrebu.
Kržan Anton, kanonik u Zagrebu.
Kučera Oton, posj. u Vinkovcih.
Kuralt Franjo, tajnik gosp. druž. u Zagrebu.
Kus Miroslav, kr. blagaj. u Zagrebu.
Lampe Franjo, župnik u Orahovici.
Ljubas O. Filip, župnik u Sokolinih.
Lobmajer Dr. A., prof. u Zagrebu.
Lopašić Rad., žup. tajnik u Zagrebu.
Maiben Ant., ravnatelj kod zem. vlade u Zagrebu.
Maxner Dr. Fr., sveuč. prof. u Zagrebu.
Makanec Dr. M., odvjet. u Zagrebu.
Malec Dr. Josip, odvjet. u Zagrebu.
Mallin T., grad. tajnik u Zagrebu.
Marušić M., gimn. katek. na Rieci.
Mašić Iv. šted. činovnik u Zagrebu.
Matas A. K. gim. rav. u Dubrovniku.
Matz Mavro, vlad. tajnik u Zagrebu.
Mažuranić Vlad., podžupan u Jaski.
Mazura Dr. S., odv. u Zagrebu.
Milosavić D., trgovac u Zemunu.
Mošinski A., vlad. tajnik u Zagrebu.
Mrazović Ladislav, vlad. perovodja u Zagrebu.
Mudrinić M., gim. prof. u Vinkovcih.
Muhić Dr. Pavao, predstoj. vlad. odj. u Zagrebu.
Oklopšia Isak, c. k. nadporučnik u Banjaluci.
Osbold Pavao, učitelj na Rieci.

Pavec Josip, škol. nad. u Zagrebu.
 Perpić Nedelj., c. k. sat. u Kutersihu.
 Petračić Fr., sveuč. prof. u Zagrebu.
 Pilar Dr. Gj., sveuč. prof. u Zagrebu.
 Pilepić Dr. Fr., odvjet. na Rieci.
 Plivarić Ivan, preben. i nadb. taj. u Zagrebu.
 Polić Ante, veletržac na Rieci.
 Posilović Dr. Gjuro, biskup u Senju.
 Prister Eman., velet. u Zagrebu.
 Pučić grof N. V., veleposjed. i nar. zastupnik u Dubrovniku.
 Rabar Iv. gimn. prof. u Osijeku.
 Rački Dr. Fr. kan. i predsjed. Jug. Akad. u Zagrebu.
 Rakovac Dr. L. vlad. taj. u Zagrebu.
 Realka velika u Rakoveu.
 Ros Sebastian, inžinir u Zagrebu.
 Rubetić Cvjetko, katek. na realci u Zagrebu.
 Schauff Adal., odvjetnik u Zagrebu.
 Šimić V., financ. savj. u Zagrebu.
 Šimunčić Gj., katek. u Zagrebu.
 Sladović Ant., financ. nadsavjetnik u Sarajevu.
 Sokač pl. Žiga, blag. ofic. u Zagrebu.

Spillauer Stjep., pukovnik i odjel. predstoj. u Zagrebu.
 Stern Mak., gr. zastup. u Zagrebu.
 Šaj Ferdo, odvjetnik u Zagrebu.
 Šenoa Julio, šted. knjigov. u Zagrebu.
 Šišić Dak., vlad. savjet. u Zagrebu.
 Šram Dr. Lav., odvjetnik. i nar. zastupnik u Zagrebu.
 Šuljok Alek., dvor. sav. podpred. stola sedm. u Zagrebu.
 Tallian Edu., kanon. u Zagrebu.
 Tkalčić Iv., preben. u Zagrebu.
 Tkalčić Mir., šted. činov. u Zagrebu.
 Vakanović Ant., banski namj. u Zagrebu.
 Vancas Dr. Al., nadlicč. u Zagrebu.
 Vidrić Dr. Lov., odvj. u Zagrebu.
 Vihodil Vlast., ravnatelj gosp. zav. u Križevcih.
 Vončina I., posj. i nar. zast. u Zagrebu.
 Vranica ni-Dobinović barun Šim. vlastelin na Rieci.
 Vojnović conte Ivo, sudb. perovođa u Zagrebu.
 Žaček Dr. Josip, liečnik u Beški.

Članovi, koji su svoj prinos od prije položili, priobćeni su na uvojku broja 2. — Oni pakto, koji još te nisu položili prinos za tek. god. 1881; te i oni, koji duguju isti prinos za god. 1880, umoljeni su, da te prinose čim prije uredničtvu Viestnika pošalju.

Imenik

članova, koji su položili prinos za god. 1880.

Babić Fer., zač. kan. i žup. u Ravnoj Gori.
 Fiamin Ivan, arcid. izupnik na Rieci.
 Kranjec Vlad. c. k. kapetan u Sarajevu i za g. 1879.
 Lampe Fr., župnik u Orahovici.
 Meichsner Dr., podžup. u Delnicah.

Padavić T., podžup. taj. u Delnicah.
 Petranović M., posj. u Delnicah.
 Pucić grof N. V., velep. u Dubrovniku.
 Thomé J., obć. načel. u Ravnoj Gori.
 Troyer vit. Jos., biljež. u Delnicah.
 Žaček Dr. Jos., liečnik u Běški.

Čeh Dr. Drag. u Petrogradu poslao je na račun utemelj. prinos sa 5 for. za 1879.

Novi povjerenici :

Biščan Mart. kot. pristav u Hloku.
 Ivkaneć Lj., predsjed. sudb. stola u Ogulinu.
 Maudić M., izp. gim. učitelj iz Kastva za Istru istočnu.

Marković Marko učitelj u Prozoru.
 Milković Lad. tajnik okr. oblasti u Novoj Gradiški.
 Spinčić Vieč., gim. prof. u Kopr. za Istru zapadnu.

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arkiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2	for. — nč.
„ „ IV. i V. svaka po	—	„ 80 „
„ „ VI. do XII. svaka po	—	„ 50 „
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1	„ 50 „
Bibliografija hrvatska	—	„ 50 „
Bibliografija della Dalmazia	1	„ — „
Supplementi alla bibliografija della Dalmazia	—	„ 25 „

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i sljedeće radnje prof. S. Ljubića :

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. velj. 4. sa 20 tabla. za 8 for.
Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876 sa tabl. — za 70 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876 sa 4 table — za 1 for.

O VIII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877 — za 70 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870 sa 2 table. — za 1 for.

— — — — —

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravljajući odbor uvjeren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrham, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu *Viestnika* pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obavješćuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izvješćivati, mogli bi namerivati svoj prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vrednosti odkupio arkeol. odjel nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. **povjerenikom.** nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paze na svaki prekršaj naredba Vis. zem. Vlade i Vis. zem. krajiške oblasti, koje smo izdali na uvojkju prošloga broja, o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrv. arkeol. društva za dalnje postupanje u stvari. One naredbe kadre su odlučno pomoći i domaćoj nauci i nar. arkeol. muzeju; samo ako jih do- tične oblasti budu sdušno vršile.

VIESTNIK

HRVATSKOGA ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA,

GODINA III. — BR. 4.

SADRŽAJ.

1. Privoljski nadpis. — S. L. — Str. 97 — 99.
2. O njevojih nedavno nadjenih ilirskih pjenezih. — Po Arturu I. Evansu. Prevod, Sa dvie table (priložene k br. 3) — Str. 99 — 108.
3. Intagliji u zemaljskom muzeju zagrebačkom. — Dr. F. Maixner. — Str. 108 — 121.
4. Razine vesti. — Str. 122 — 127.
5. Dopisi. — Franjo Seć iz Vojnog Križa. — Matko Marković iz Prozora. — Str. 127 — 128.

U Zagrebu 1. listopada 1881.

Obznane uredništva.

Viestnik za sada izlaziti će svaku tri mjeseca. — Godišnja predplata stoji 4 for. a. vr. za sve austrijsko-ugarske zemlje; a za inozemstvo 8 maraka ili 10 franaka.

Spisi, pošiljke i godišnji prinesci imaju se od sada odpravljati pod naslovom: Hrvatskomu arkeologičkomu društvu u Zagrebu (u zemalj. muzeju).

Naručbe na predbrojku Viestnika prima i knjižara L. Hartmana u Zagrebu.

I m e n i k

Članova pomagajućih, koji su položili prinos za god. 1881.

Ansion Vilko, kralj. predstojnik u Glini.
Bišćan Martin, kr. kot. pristav u Iloku.
Brčić Antun, viećnik kod prizivnoga suda u Zadru.
Budisavljević Bude, podžupan u Rumi.
Bulat dr. Gajetan F. odvjetnik u Spljetu.
Butorac Dragutin, podžup. pisar u Jaski.
Fosko Ant. Josip biskup u Šibeniku
Francić Josip, podžup. tajnik u Jaski.
Gimnazija velika u Gospiću.
Göszl Jašo ravn. učitelj u Rumi.
Kaiser Ljudevit, oruž. stražmeštar u Rumi.
Kamber dr. Pavao, odvjetnik u Spljetu.
Kraičević pl. Aleksandro, občinski načelnik i liekarnik u Vukovaru.
Maček Ivan, kr. inžinir u Jaski.
Mačić Aleksandro, profesor na vel. realci u Zemunu.
Muha Antun, učitelj. gradj. škole u Rumi.

Ogjić Ivan, šumar u Rumi.
Orsić Matija, kanonik u Cresu.
Pavić Armin, sveučilištni profesor u Zagrebu.
Pavlešić Ivan, biskup u Zagrebu.
Pečenovski Antun, župnik u Trnjanih.
Ritzoffy Kolom., kr. inžinir u Rumi.
Šabljak Fr., kr. prijarnik u Sisku.
Sečić Franjb, kr. inžinir u Voj. Križu.
Smetiško Mijo, kanonik u Zagrebu.
Sparhakel Jukundo podžupanijski perovodja u Jaski.
Spišić J., veletržac u Sisku.
Stoos Nikola, župnik u Rakovecu-Vrbovcu.
Šamšalović Aleksandro, duh. pomoćnik u Rumi.
Šeger e Rado-slav, podpukovnik u Vel. Bečkereku.
Švinderman Blaž, nadbiskupski tajnik u Zagrebu.
Vićanović Ante, duh. pomoćnik u Rumi.
Zoričić Milan, pre-stojnik statist. ureda u Zagrebu.

I m e n i k

Članova pomagajućih, koji su položili prinos za god. 1880.

Bulat dr. Gajetan F., odvjetnik u Spljetu.
Orsić Matija, kanonik u Cresu.

O p o m e n a.

Članovi, koji jošte nisu položili prinos za tekuću god. 1881., te i oni, koji duguju isti prinos za godinu 1880., umoljeni su, da te prinose čim prije uredničtvu Viestnika poštarskom doznakom pošalju.

Darovi sa zahvalnosti primljeni od arkeol. odjela zem. muzeja tečajem god. 1881.

Gg. *Breyer* Mirko iz Križevca: štit iz kože nosoroga, 2 sulice, bodež, sandale, vrč za vodu, posudu za vodu, drvo za podložak glavi kod spavanja, posudu za mlieko, posudu za kruh, kožu antilope rabljenu za haljinu mušku, kožu antilope rabljenu za sag kod molitve, 4 žlice iz drva, korbicu iz slame. — *Bojničić* dr. Iv. muz. pristav u Zagrebu: kamenčić s urezanim pegažom, intaglijo iz kalcedona predstavljajući Marsa, našast u Osieku. — *Padavić* Tomislav, podžup. tajnik u Delnicah: ogromnu srebr. spomenicu kovanu na čast carice M. Terezije u Erdelju. — *Grželić* dr. Nikola, pukov. lie'nik u Budimu: sr. groš kralja srbskoga Stjepana. — *Popović* Ivan umir. c. kr. kapetan u Zagrebu: bakr. medalju god. 1862. kovanu na slavu M. Terezije kao utemeljiteljice vojničke akademije u Novom Mjestu. — *Frančić* N. trgov. ravnatelj u Nikolajevu: 19 srebr. novaca našastih u starogrčkom gradu Olvie, te 4 srebr. i 5 bakr. iz istočnih stranah. — *Pavin* Franjo iz Zagreba: niz od drvenih zrna sa dvie spomenice bakrene, sve izkopano kod Remetske erkve. — *Benaković* Josip načelnik u Županju: bakr. novac rimski. — *Šestak* Josip ravnatelj bolnice u Osieku: 4 opeke sa cirilskim nadpisom iz XIV.—XV. stoljeća, izkopane ondje medju gornjim i donjim gradom, i rimsku opeku sa nadpisom LEG VIII. — *Orsulić* Aleksandro iz Županje, pravnik u Zagrebu: srp bakreni, bakrenu ploču nakićenu i zemljenu posudu, sve izkopano u selu Orasju ondje na blizu u Bosni, te 3 rimska bakr. novca. — *Sterk* Ivan mlinar i posjednik u Terezienfeldu po sl. virovitičkoj podžupaniji: željezni buzdovan našast prigodom čišćenja potočnog jarka u Lipiku tri metra duboko. — *Rukavina* bar. Gjuro po sudcu Fr. Folnegoviću: glavu stupa krasno izrezanu, nadjenu na polju medju Stupnikom i Bakovpotokom blizu državne ceste. — *Josipović* pl. vit. Stjepan turopoljski župan u ime obćine: kamen s dvostrukim rimskim nadpisom (v. *Viestnik* br. 3 str. 92.) — *Istvanić* pl. Gjuro načelnik u Vel. Gorici: rimski nadpis (l. c.) — *Ljubić* o. Martin bisk. tajnik u Mostaru: prepis nadpisa cirilskog (vid. *Viestnik* br. 1. str. 17). — *Bulić* prof. Franjo kot. škol. nadzornik u Zadru: otisak nadpisa (v. l. c. str. 24.) — *Kappner* Alfred gradjevni upravitelj u Zagrebu: 44 srebr. novca iz novijeg doba našasta pri rušenju sakristije sv. Katarine. — *Milić* Vinko sada sudb. savjetnik u Spljetu: 32 bakr. rimska novca izkopana u sinjskoj okolini. — *Srića*, veletržac u Novom: dva bakrena liepo sačuvana rimska novca na njegovom imanju u Novom otkrita. — *Milunović* o. Šimun, gimn. ravnatelj u Sinju; srebr. novac dužda Andrije Dandula, i otisak staroga pečata. — *Mandić* Mate, izpitani gimn. učitelj iz Ka'tve u Istri: predhist. bakreno dljetno našasto kod Boljuna. — *Stampfel* Juraj, župnik u Zlobinu: glagolsku knjigu „Ispravnik za erei“, Levakovića, tiskanu u Rimu god. 1635.; srebr. novac rimske obitelji *Pomponia* i Ljudevita ugar.-hrv. kralja. — *Miler* Pajo, opat i župnik u Mitrovici: dvie opeke važnim rimskim nadpisom i otisak rimskoga nadpisa, sve ondje izkopano. — *Damin* Narcis, profesor na nautičkoj školi u Bakru: krasni nacrt rimskih grobova u Bakru otkritih. — *Bokoš* Gustav, upravitelj župe u Ogulinu: srebr. talir nemački od god. 1677. — *Pavlović* Ante, veletržac u Križpolju: 57 srebr. štajerskih novca ondje na Malom Kutu našastih. (Dalje slijedi.)

Knjige

hrv. arkeol. društva na prodaji kod Hartmanove knjižare u Zagrebu i u
pisarni samoga društva uz veoma obaljenu cieniu.

Arkiv. Knjiga II. Razdjel I. i II.	2 for.	—	nč.
" " IV. i V. svaka po	—	"	80 "
" " VI. do XII. svaka po	—	"	50 "
Codex Diplomaticus, knjiga I. i II. svaka po	1	"	50 "
Bibliografija hrvatska	—	"	50 "
Bibliografija della Dalmazia	1	"	— "
Supplementi alla bibliografija della Dalmazia	—	"	25 "

Kod iste Hartmanove knjižare i u pisarni nar. muzeja mogu se dobiti i
sliedeće radnje prof. S. Ljubića:

Opis jugoslav. novaca. U Zagrebu 1875. vel. 4. sa 20 tabl. za 8 for.
Ob odnošajih Dubrovačke sa Mletačkom republikom. Tri obširne razprave
iz *Rada* — za 4 for.

Skrovište rim. zl. novaca iz Zemuna. U Zagrebu 1876 sa tabl. — za 70 n.
Popis predmeta predhist. u zem. muzeju. U Zagrebu 1876 sa 4 table —
za 1 for.

O VIII. zasjedanju antropol. i arkeolog. sastanka u Pešti. U Zagrebu 1877
— za 70 nč.

Razvod Istarski. U Zagrebu 1874 — za 1 for.

Viestnik nar. zem. muzeja. U Zagrebu 1870 sa 2 table. — za 1 for.

— — — — —

Pučkim učiteljem. — Opazuje se, da medju članovi našega društva malo je učitelja pučkih škola. Upravlajući odbor uvieren, da su uprav pučki učitelji u stanju najbolje pomoći društvenim svrham, nudi jim svoj *Viestnik* badava uz to samo, da uredničtvu Viestnika pošalju točno i što obširnije izvješće o starinah u svojoj okolici, i da ga nadalje revno obavješuju o svakom obretu arkeolog. predmeta, o kom bi ma što doznali. U slučaju pako, da nebi imali o čem izvješćivati, mogli bi namerivati svoj prinos sa starinskimi predmeti, koje bi po vriednosti odkupio arkeol. odjel nar. muzeja, a tim bi postali i članovi društva.

Štov. povjerenikom. nar. muzeja i hrv. arkeol. društva, te svim našim članovom i svim drugim rodoljubom i ljubiteljem domaćih starina i narodnoga napredka što toplije preporučamo, neka budno paže na svaki prekršaj naredba Vis. zem. Vlade i Vis. zem. krajiške oblasti, koje smo izdali na uvojku predprošloga broja, o sačuvanju starina, te za svaki slučaj neka umah obavieste ravnateljstvo arkeol. odjela nar. muzeja ili upravu hrv. arkeol. društva za dalnje postupanje u stvari. One naredbe kadre su odlučno pomoći i domaćoj nauci i nar. arkeol. muzeju, samo ako jih do tične oblasti budu sudšno vršile.

